

АВТОБИОГРАФИИ

Любовта при нас не е познавала мюсюлмани и християни

Панди и Шадия Батели, р. 1928 и 1930 г. /семејство/

П. Б. Роден съм тук, в село Дарда. Баща ми е бил емигрант от четиринадесет годишен в Америка. Там е бил баща ми и е работил няколко години. Върнал се тук и се оженил за Лефтера /майка ми/, а после я изтеглил и нея там. Отишъл си пак в Америка, защото по това време е била криза и безработица тук - 1931-1932 година. След това не е намерил работа в Америка и се върнал обратно тук, купувайки от един дарданин мястото, където сме сега. Не е имало нищо на това място, имам и снимки на мястото и после направил кафе-бар. По това време Дарда е било туристическо село и се е харесвало от богатите навремето заради климата. Работил е тук през лятото, а в Тирана купил друго кафене и го кръстил “Дарда”. Зимата работел там, а лятото - тук. След това се сменила системата и са ни взели заведението за лагер на профсъюзите. След сменянето на системата имота дойде пак в моите ръце. Аз завърших първоначало и средно образование. Работех като горски техник, а след това задочно учих педагогика. Свързах се с Шадия, жена ми, с която днеска съм тук. Любовта при нас не е познавала мюсюлмани и християни.

На жена ми бащата е бил убит във войната. Тя е отгледана от една нейна тетка от Саница и в началото на нея нещо не ѝ се искаше да се оженим, но не направи проблем. От моето семејство не е имало проблеми, защото преди мен сестра ми бе омъжена за мюсюлманин от Лежа (Шкодра).

Право да ви кажа, моите родители не бяха много вярващи. Един мой вуйчо Кристо Исак обесняваше на моята майка библията. Що е то Бог, питаше

тя, че ние да вярваме? Бог, обясняваше той, е един много силен човек, който е направил всичко. “Защо библията казва, че ще дойде едно време, че ще се вдигнат мъртвите? Вярно ли е това - питаше майка ми - че ще стане така?” Нямам предвид това - обясняваше вуйчо, а се говори, че сиромасите един ден ще забогатеят. Когато трябваше да се ходи на черква, отиваха и майка ми и баща ми, но отиваха, защото там се виждаха с другите от селото.

Ш. Б. Ние със съпруга се запознахме, когато вече работихме. Панди бе техник – горски, а аз бях учителка. Запознахме се и се свързахме без да мислим, че религията ни е различна. Различната религия не е била проблем в нашия регион. Моето село е било наполовина християни и мюсюлмани и живеехме заедно, без да имаме проблеми помежду си. Така че ние въобще не помислихме, че сме от различни религии, когато се свързахме преди четиридесет и три години и любовта ни е и до днес. Възрастта и любовта не признават религии. Чичо ми, преди ние да се свържем, беженен за християнка през 1944 година.

Нормално е, че децата са към религията на бащата. Момчето ни се казва Арян, защото свекърът се е казвал Яни, а дъщерята ни се роди преди единадесет години и я нарекохме със символично име - Лулиета (Цвете на живота).

Ние празнуваме и християнските, и мохамеданските празници, и двете религии уважавам и почитаме еднакво. Повече ходим на черква, защото тук няма джамия. За да е здраво едно семейство, трябва да има хармония, без това няма да изкара дълго.

След като настъпиха тия дни на демокрация, ние, по-възрастните, вървим по желанията на младите, гледаме да ги изпълняваме. Вече не е същият авторитет, където ние – старите, решаваме за всичко.

Аз съм сирак, без родители и бях на общежитие. От общежитието ни изпращаха там, където имаше свободни места и така станах учителка. Тогава на мен не ми харесваше много, но като започнах работа, почна да ми харесва.

П. Б. Когато бяхме млади, още преди да се сгодим и да започне любовта помежду ни бяхме, учители долу в село Саница. След това се влюбихме. Младите искат винаги удоволствия, искат моабет и ние като приключвахме работа в събота вечерта тръгнахме от Саница пеш до Корча. Настаняхме се в хотел. Прекарвахме там съботата и неделята, танцувахме. В понеделник рано сутрин тръгнахме и пак пеш се връщаме на работа.

Ш.Б. Панди беше добър скиор и зимата, като слизахме надолу за работа, се качвах отзад на ските и слизахме долу за работа. За пръв път видяхме кино в Корча през 60-те години, но после и тук идваха в селата на всеки две седмици.

П. Б. Ето, ние двамата сме били на гурбет в Америка, но се върнахме пак тук. Имам и американски паспорт. Няма като родното място. Ние сме свикнали да правим моабет, да се смеем, да пием по една чашка, да пеем. В

Америка никой не ти казва “добро утро”. Там има само работа. Ние искаме и малко удоволствия, не искаме само работа. Имаме си и роднини и приятели. Тук, тук съм роден и съм израснал, говоря албански, слушам албански, поздравявам на албански. Албанците са будни хора, интелигентни, обичат много страната си и са много гостоприемни.

Чували сме и за българите. Ние си приличаме много. Само че българите са малко по-твърдоглави. Родителите ни, когато не слушахме, ни казваха “българска глава”. Това означава, че българите са твърдоглави.

Така си караме заедно двамата до днес, макар и трудно...

Валентина, р. 1939 г.

Казвам се Валентина Петрова Колчева. На 63 години съм. Родена съм и живея в село Кърналово, намиращо се в Югозападна България. Близко сме до градовете Петрич и Сандански. Тук минават реките Струма и Струмешница. Издига се и билото на планина Беласица, която ни дели на юг от Гърция и билото на планина Огражден, която пък ни дели на запад от Македония. Също тук, при нас, близо се намира и храмът на леля Ванга, който много обичам и често ходя там да паля свещ за здраве, да бъде мир и да има добро за всички хора по света. Знам, че това място е обичано и харесвано от всички българи, затова днес идват толкова много хора тук при нас по нашия край, защото е свято място и защото хората обичаха и уважаваха леля Ванга.

Сега ще ти кажа как моята майка Славка и моят татко Никола са се оженили. Що са ми разправяали.

Едно време, като са ги търсели да ги годяват, да ги женят, са ги търсили три години. Първо майка не го е искала татко. Да, ама татко имал чичо. Този чичо на татко що бил, все ходил до село Яворница; там имало магьосници, които правят много магии. Един ден той отива и казва да направят магия на майка. Така направили магия като я напръскват с някаква вода, майка започва да го харесва и го иска, ама като мине действието на магията, майка пак не го иска татко и така чак до три години и накрая на майка й омръзнало да й прават магии и се съгласила да се ожени за татко. Тогава дала сама съгласие. Оженили се и заживели заедно. Така са се оженили майка и татко.

Ама сега ще ти кажа как са живели, преди да се оженят, което са ми

разказвали.

Първо ще ти разкажам за татко. Той останал сираче, когато бил много малко дете. Останал без татко, гледал го негов чичо. Татко не помни своя татко. В деня на погребението, по-точно след погребението, чичото не е дал на майката на татко ми да го види. Изгонва я, защото чичото видял на гроба на погребението на моя дядо, че тя е погледнала друг вдовец и той (чичото) решава да я изгони, но не ѝ дава да вземе със себе си детето. И така, той я гони и не ѝ дава да вземе детето, и баща ми остава при чичото. Чичото е без жена и са го гледали майката на чичото и неговия татко. И така, било що било, и татко го направили чобанин (да им пасе овците), така до 16 години. На 17 години се оженва за майка ми. После се оженва и чичото, докарва жена. Татко и майка, като се оженили, се раждам и аз. И така една година след мен и чичото с неговата жена си раждат дъщеря. Живели заедно 10 години, и аз заедно с нея си играех, заедно си израснахме. И още тогава на чичото му идва на ума, че имотът, нивите трябва да се разделят на него и на татко, защото на татко нали починал татко му. И почнали кавгите, да гони и да бие татко.

Казва му да ходи той на рида на края на селото, там да си направи къща. Ама татко не бяга, не го е страх от него, не му се дава и остава. Татко си иска татковината, това що му се полага да си го вземе оттук. Карат се, тепат се, бута татко по стълбата, па татко нали е бил по-млад и як и той не му се дава; и така не избягахме, там си останахме, там сме си. Къщата е стара, направихме ѝ чардак, разделихме къщата на две. По една стая на чичото и татко. Разделихме се. Зима иде. Дойде. Ами сега, иска печка, огън - какво да правим? Тогава се ходеше по куриите за дърва. Един ден татко отиде в гората за дърва и ги докара и чичо пита:

- Откъде са тия дърва?

И татко вика: "От курията."

И чичо пак вика:

- От коя курия?

Татко вика:

- От мойта. На чужда кория не мога да ида.

И пак почна кавгата...

Оттам чичото отиде в Съвета и наклеветява татко на милиционера. Той дойде и го арестува. Откараха го в общината и там го затвариха и не го пускат. По същото време, когато татко го затвориха, майка е бременна с братчето ми Лазо и същата вечер майка започна да ражда. На майка няма кой да бабува и чичото казва: "Нека умре и тя, и детето." И като шета майка от болките, вижда една баба, която могла да бабува и я вика да ѝ бабува. Ама чичото вижда, че майка я и вика и че бабата идва, влиза, качва се по стълбите и я бута. Аз съм голяма, гледам какво прави чичото и рева, дете съм и не смея

нещо да направя, ама тя беше млада и силна и го избутва, защото бил куц и така бабата се качва да бабува на майка. И така се ражда първото ми братче Лазо. Да, ама по едно време, докато продължава раждането, на вратата почнало да се хлопа, хлопа, хлопа по вратата, ама ние не му отворихме и той кандиса. И така се роди братчето ми Лазо. На другата сутрин се обаждат в съвета, че майка е родила, да пуснат татко, защото няма кой да ме гледа. И мина се време и татко го пуснаха. Дойде си човека у дома и пак почнаха кавгите, караниците - да си направил татко къща на рида, там където сме имали нива, към резервоара, да се махаме. И така, за татко няма нищо, ни ниви, ни къща - нищо - така го оставил чичото.

А, аз забравих да кажа, че в крайна сметка майката на татко се оженва за вдовеца, който е погледнала на погребението на таткото на моя татко.

Сега ще разкажа и за майка ми. Тя така разправяше. Майка не помнила. Била и тя сираче. И двамата с татко сираци са се оженили. Ами тогава било частно, няма кой да й изтъче на майка дрехи да си облече и носила, що има, скъсани, оръфани, тук-таме закърпени дрехи; ходила все едно като парцал, или като умре някой човек у селото, носила дрехи от умрели, дадат й нещо и тя носи - няма друго. Майка ми така ми е разказвала, че татко й се оженил за една жена и тя довела едно-две деца (две момчета или момче и момиче, не помня вече). Тия деца все са се карали и били и все са ходили при баба им и дядо им. И станало, що станало, и на таткото на майка, и на тая жена им се родило бебе (едно мъжко дете) и те двамата много са се разбирали, уважавали и обичали. Да, ама тогава се вършеело. Машехата и таткото на майка ми една сутрин станали по-рано. Отишли с воловете да сложат събраните снопове жито на вършилото, да може да го овършеят. Тогава се спеше по дворовете, а не като сега, гледат да се приберат къщи и да се мушнат веднага в леглото. И детето спало на двора, а вършилото било малко по-далечко от къщата, не баш където са спали. И майка ми казва :

- Така, която стане, издрапай, издрапай въшките и бягай вътре, белким да е направила нещо /за ядене/ машехата, а за детето не ни теква да го видим какво прави.

И сетне какво става? Имали сме много бишки (свине). Да хванат да излязат от кочината, разшетали се из двора и какво правят; хващат детето за ушето и бишката го джаса ту напред, ту назад, наляво, надясно. Откъсва му се ушето. И като си дошла машехата, като вижда, започва да се кара на майка ми. Карат го детето по доктори, насам-натам търсят лек, но детето умира. Ами сетне машехата избягала от дядо Коста, таткото на майка ми. Той й казал: “Седи, мари, ще си родим друго дете.” А тя му казала:

- Не искам, не мога да ти гледам твоите пичурани.

И така тя си тръгнала, напуснала дядо Коста.

Сега ще ти кажа по малко и за моите братя и сестри. Ние сме пет деца на моите родители. Аз съм най-голямата. Имам двама по-малки братя - Симеон и Лазар, и две по-малки сестри - Ана и Дена.

Втори след мен е Лазар е учил в Бобошево за овощар в овощарско училище, ама много го мързеше. Да ама изучи и стана бригадир на овощното градинарство. Изкара сигурно 20 години и после хайде на полето. Женен е, има две деца омъжени и те с по две деца. Дядо е, а сега е пенсионер.

Другият ми брат Симеон. Той е учил в Сапарева баня, ама не знам що беше. Мързеше го много, даже сигурно не завърши, ама мина се време и нагласи се да работи хубава работа и досега още си е там. Женен е, има две деца - дъщеря и син. Синът му се ожени скоро, има си дъщеричка, а неговата щерка още не е женена - учи в София и там работи. Дядо е и си живеят добре с неговата жена.

Едната ми сестра Ана е работила малко време в оранжериите в Петрич; после е напуснала оттам и работи на полето. Сега е пенсионерка. И тя има две деца - син и дъщеря. Женени, синът ѝ има две деца. Баба е. И сега си живее старините.

Другата ми сестра Дена, не знам, учила ли е, или не е учила, къде е учила и до кой клас - нищо не знам. Знаем само, че е работила като келнерка. После са отворили шивашки цех и е отишла там да работи. Работила много, разбирала от шиене и я направили бригадирка; и така там си остана да си работи. Сега е пенсионерка. Има двама сина с деца. Баба е и сега се радва на внуците.

Сега ще ти разкажа за мен. Аз съм най-голямата. На 8 години тръгнах на училище. Ходех сутрин, а следобед с козите. През летото, през ваканциите всеки път, всеки ден ходех с воловете. Така бях до 5-и клас, ходех на училище и на полето. После в 5-и клас напуснах училище. Майка ми и татко ми казваха: "Щом не ходиш на училище, ще тръгнеш веднага на полето." И така през 1947 година отидох да работя в ТКЗС. Работех заедно с жените, те копаят и аз копая. Редовете ги карах с тях с цялото звено, даже имаше случаи изпреварвала съм ги и бях много пъргавя, здрава, трудолюбива, а вечер, на края на деня, ми пишеха половин (надница), не цял ден, защото съм била дете. Така работих две лета, наполовин парите. После пораснах и ме направиха звеноводка. Харесаха ме как работя, характера и после хем работех, хем попълвах там това - трудовите книжки и парите ми ги плащаха наравно с другите жени. После бях голяма, момувах. През деня ходех на работа на полето, вечер на площада имаше забава, хора се виеха и аз там на хората. Аз се прибирам от площада от веселбата и майка ми веднага, чака ме. И от хорото - веднага на полето на тютюна в 1 часа, и така всеки ден: от полето - на хорото, и от хорото - на полето. Майка ми все ми викаше: "Ако ти се е спало, ще си спала, няма да си ходила да шеташ на хорото, а сега тръгвай на полето." Станах на 19 години. И като ходех на площада на веселбата, една вечер се запознах с едно момче. Каза, че се

казва Васил. Да, ама не бил Васил, излъга ме, защото много ме харесваше - бил помак, неговото име било Исмаил. Ама не ми го казва това. Бил войник. Тогава беше си дошъл за една седмица отпуски - беше войник. Той ме лъже. Така, излизам аз на другата вечер, пак кой да видя - Васил, той пък идва към мен да си прави моабет, че ме иска за жена, че ме обича, че много си ме е харесал. Обаче аз не искам, дърпам се, не го искам, не ми харесва. Казах му да си ходи или да ме остави на мира, да си хареса и да си хване друго момиче. Казвам му: "Малко ли са момички на хорото, иди, хвани се на хорото, избери си някоя." Да, ама мина се време и той си дойде от отпуски и аз след работа на хорото. Отивам на площада и кой да видя - Васил. Пак дойде при мен и си правим моабет и започва да ми се моли, че не иска друга, че иска да му стана годеница и жена. Обаче аз още не се съгласявам. Прибирам се аз у дома и що да видя. Васил пратила стройници да ме искат за жена. Влизам вътре и майка и татко ми казват аз да си реша, ама че не били християни като нас, а помаци, помашко семейство, и аз тогава млада, не знаех какво е точно, казаха ми сама да си реша и каквото искам да правя. Майка му и татко му се казват Фатма и Али, а Васил е Исмаил. Като чух това, леле - мале, ядосвам се, защо ме е излъгал, и после почнах да рева, казах му да ми изчезва от погледа завинаги. И все пак реших да се оженя за Исмаил (Васил). Убедиха ме, ама казах, че ще му викам Васил, а не Исмаил.

И след два дена отпуски така нареченият после мъж (Васил) отиде пак в казармата и аз го чеках цели девет месеца - сгодена. Правихме годаж и след 9 месеца като си дойде от войниклъка, на 8 юли си дойде, на 16 юли се оженихме. Мъжът ми е работил като товарач в ТКЗС. После стана и шофьор в ТКЗС, беше изкарал шофьорска книжка през службата. Дали му да кара голяма кола и един път беше катастрофирал - беше се обърнал на един мост. Работи като шофьор, после стана шофьор на джип, возеше началниците на АПК. Изкара го джипа и после му дадоха голяма кола - газка. С нея пак катастрофира и така изкара шофьор, докато дойде демокрацията и като дойде - хайде на полето. Работихме заедно на полето, после се пенсионирахме и така си карахме заедно двамата до днеска, макар и трудно.

Имаме си три деца - две момичета и едно момче. Най-голямата щерка се казва Катя. Родил се 1959 година, на 6 октомври. Беше здраво бебе, буйна, силна, тук се качи, там се качи, става и пак напред. Като дете, като си играя с Данка Петровската, Катя все си беше докторката, па тази Данка - учителката. Мечтаеше си като дете като порасне, все искаше да боцка инжекции, я ама стана обратното. Нашата Катя стана учителка, а па Данка - медицинска сестра. Ходеше и на детска градина. Стана първи клас. Учи за средно в гимназията в Петрич, беше силна ученичка. Реши да учи в Благоевград, не я приеха, отиде в Пазарджик и там учи. За две години ходих само един път да я видя, сама си

се справяше, ама беше много плашлива. Изучи и в Пазарджик. После беше без работа 1-2 години. Заместваше натук-натам за по 1-2 дена, 3-5 месеца. После се ожени. Има внимателен, добър маж. Уважава я и я обича. После учи в Благоевград висше образование. Сега работят и двамата. Имат две дъщерички, студентки са. Не са омъжени.

Втората дъщеря се казва Лина. И тя е ходила на детска градина. Тръгна на училище на 8 години. Завърши в Кърналово основно и тя като кака ѝ отиде да учи средно образование в Петрич, в гимназията. Беше много силна ученичка (пълна отличничка), завърши с грамота и фотоапаратче. Като завърши и тя се яви в Благоевград на изпит за студентка; не можа и тя да се класира в Благоевград. Оттам отиде в Смолян. Като завърши, дойде си и отиде да работи в село Скрът и после се запозна с едно момче, казва се Йордан; харесаха се и се ожениха. Роди се момиченце, после записа пак да учи висше в Пловдив - задочно, ходеше на очни и на изпити. Назначиха я после в селото на работа. Роди се второто детенце (момченце), сега е първи клас, а тя продължава да си ходи в селото на работа.

Синът ми е най-малък. Казва се Андон. Той учи, завърши основно образование в Кърналово, после иска да учи в Благоевград, в техникума по механика, ама не му се учеше, хора, на които им се учи, си седят на Благоевград. Учат, мъчат се, струват. Нашият всяка вечер се прибираще и на сутринта пак пътуваше. Това, неговото, не беше училище, разходка, харчене на пари, имаше си приятелка от съседното село и все си тичаше да си дойде, да не я изпусне от селото. Да, ама тя се ожени, а той още си ходи ерген. Не е женен. В скоро време се надяваме на голяма радост.

И така, с моя мъж си живеем, работим, колкото можем, и прекарваме някак си старините.

За нас синовете ни бяха най-важни от всичко...

Ибрахим, р. 1941 г.

Казвам се Ибрахим Мустафа. Роден съм на 15.07.1941 г. в с. Слашен. Имам трима братя и една сестра. Родители те ми бяха много бедни и затова ние живеехме в пълна мизерия.

Още от малки ние бяхме принудени да работим, за да има на следващия ден какво да ядем. Всеки ден аз отивах на нивата с моето семейство, от сутрин

до вечер садехме или пък копахме тютюн, царевица, жито и др. Лятото за нас минаваше много бързо.

За разлика от другите деца, които по цял ден играеха, аз и моите братя, както и сестра ми, постоянно работехме, а ако ни останеше свободно време - ние го използвахме за почивка. То онова време нашето село беше много затънтено.

За нас електричеството беше непознато. Ние не знаехме какво е радио и телевизия. Още си спомням кога за първи път ни пуснаха електричеството.

Хората се радваха много, че вече няма да стоят на тъмното или пък да миришат газта от газените лампи, с които дотогава осветяваха домовете си.

Също така си спомням кога за първи път в нашето село докараха автобус. Всички ние го гледахме с удивление и се чудехме как е възможно това нещо да върви или поточно да се движи, без да яде храна.

Когато за първи път видях телевизор, бях много запленил от нещата, които можеш да видиш от него.

Нашата къща беше много малка, както и другите в селото. Тя беше на един етаж, построена от камъни и дърво. В едната стая живеехме ние, а в другата - животните.

Какво да ви кажа - много, много бедни години. И така, в тази среда аз живях цели 15 години. Като дете аз бях много болнав, винаги се оплаквах от нещо или ме болеше главата, или пък корем, или пък съм си счупил ръка или крак. И майка ми също беше постоянно болна и ние всички трябваше да ѝ помагаме в домакинството.

Аз не мога да кажа че съм изживял пълноценно детството си. За мен то бе изпълнено вместо с игра и забавления - с трудности и мизерия. По този начин, с много работа и изнемогване аз живях до навършване на пълнолетие.

Основното си образование завърших в родното си село. Там нямаше гимназия и аз бях принуден да продължа образованието си в най-близкото населено място, където имаше гимназия, а именно - в град Гоце Делчев. Там аз прекарах своите юношески години. През всичкото това време, през което аз учех в гр. Гоце Делчев, бях принуден да работя след обяд, за да мога да се издържа, а през почивните дни аз се връщах вкъщи, за да помагам на своите родители. Така аз живях цели три години, които за мен бяха сякаш един кратък миг, минал покрай мен без да разбере. В гимназията аз прекарах най-хубавите си моменти от своя живот. Там намерих много добри приятели, с които аз поддържах връзка и досега. Една голяма част от тях са християни, но те се отнасят много добре с мен, въпреки че аз сам българомохамеданин. На тях това не им правеше никакво впечатление, защото те бяха истински хора, хора с големи сърца.

След като завърших гимназия постъпих в казармата. Там прекарах две

дълги и мъчителни години. Разделен от своето семейство и подложен на хиляди трудности, аз се превърнах в истински човек. Разбрах какво е мизерията, не че преди не знаех какво значи това, но сега я изпитах в истинския смисъл на думата. Преживях много трудности и лишения и успях да каля своята воля. Аз разбрах, че за да постигнеш това, което искаш, ти трябва да притежаваш силна воля. Да не се отказваш заради първата изпречила ти се трудност, да направиш всичко, което е по силите ти, за да постигнеш своята цел.

Излизайки от казармата, аз се върнах при своето семейство. Братята ми, които бяха по-големи от мене, вече се бяха оженили, сестра ми - също. Родители те ми бяха вече на възраст и те разчитаха на мен, като най-малък, да се задомя и да се грижа за тях. Моите братя вече имаха семейства и живееха отделно от родителите ми. Плановете ми обаче бяха съвсем различни. Аз бях много добър ученик и завърших гимназия с пълно отличие. Още от малък мечтаех да стана лекар, чувствах, че това е моето призвание, че това е моят живот. Въпреки неодобрението на родителите ми, аз отидох в София, за да кандидатствам в Медицинската академия. И чудото стана, аз бях приет и щастието, което изпитвах, беше неопишуемо. Но имаше един огромен проблем. Моите родители бяха неспособни да ме издържат, но въпреки това аз отидох и се записах.

Първата година от следването ми премина по следния начин: През деня аз ходех на лекции, а вечер работех. Така с много трудности аз завърших първи курс. Но явно съдбата не беше твърде благосклонна към мен. Явно така е било писано, да се разболея и да не постигна своята мечта. Поради тежко заболяване аз бях принуден да се откажа от следването си и да съсредоточа всичките си сили в своето излекуване. Така след една продължителна и трудна борба за живот аз успях да се преборя с тежкото заболяване. Но след това аз вече нямах път в живота не виждах цел, която да ме води напред. Аз не можех да се върна в своето родно място, защото не исках да гледам разочарованието в очите на моите родители, а и защото чувствах, че моето място не е там, че аз съм неспособен да изживея своя земен път в тази среда.

Така аз останах в София, без цел, без посока, която да следвам. Аз започнах да работя по строежите и да живея ден за ден. Така в този труден за мен момент аз намерих утеха в наркотиците. Първоначално ги вземах, за да притъпя болката от проваления си живот, а впоследствие, без да усетя как, аз се пристрастих към тях. В този момент аз попаднах в една задънена улица, от която сякаш никога нямаше да се измъкна. Но изведнъж в края на този тунел проблесна искрица надежда.

Един слънчев летен ден, както си стоях в парка тъжен и самотен, край мен мина едно момиче, което ми направи впечатление. И на другия ден с на-

деждата, че аз пак ще я видя, отидох на същото място. И наистина то беше отново там, и двамата си хвърлихме погледи един към друг. Аз се престраших и я заговорих. Мария, така се казваше тя, ми призна, че ме е забелязала още вчера и е дошла тук и днес с надеждата да ме види отново. След един дълъг разговор ние открихме много неща, по които си приличаме, сякаш бяхме родени един за друг. Това момиче ми помогна да преодоля своя проблем с наркотиците и да намеря своя път в живота. Този път беше тя и нейната любов. След около пет месеца аз се реших да ѝ предложа брак и, за мое голямо учудване, тя прие. Ние двамата бяхме от различни религии – аз съм мюсюлманин, а тя е християнка, но това не ни правеше впечатление, защото най-важното за нас беше обичта ни един към друг и не можехме да живеем един без друг. Нейните родители не одобряваха нашия брак, но след като се убедиха, че ние се обичаме истински, ме приеха като част от тяхното семейство.

Сватбата беше скромна, като на нея присъстваха само родителите на Мария, защото аз не посмях да поканя моите родители, братята ми и техните семейства. След около година аз се реших да представя своята съпруга на родителите си и близките ми. Лятото ние отидохме в Славен, но какво се оказва. Миналата година по същото време, по което аз съм преживял радостта от сватбата ми, моите близки са погребвали баща ми. Братята ми са се опитали да ми съобщят за неговата смърт, но тъй като аз не им дадох новия си адрес, а именно - този на родителите на Мария, където отидохме да живеем, телеграмата не е стигнала до мен. Те са си помислили, че аз не съм дошъл на погребението, защото аз не се интересувам от тях и така са живели цяла година в заблуда, че аз съм ги забравил.

Майка ми беше отишла да живее при семейството на най-големия ми брат. Когато ѝ представих Мария, тя не беше доволна от мен от това, че бях предал вярата си, но каза, че това е моят живот и мога да правя с него, каквото си поискам.

Тя ме попита каква вяра ще изпълняват бъдещите ѝ внуци, но ние не ѝ отговорихме, защото ние самите не си бяхме задавали този въпрос. След няколко дни ние се върнахме в София и животът ни почна по обичайния си начин.

Ние живеехме при родителите на Мария, тъй като тя беше единственото им дете и те не искаха да се разделят с нея, а освен това нямаше къде другаде да отидем да живеем. Аз отново работех по строежите, защото няхах завършено висше образование, а освен това не умеех нищо друго.

Мария беше завършила българска филология и преподаваше в една софийска гимназия. Така течеше нашият живот от къщи - на работа и от работа - вкъщи. През лятото на 1966 г. се роди първият ни син. Колебанието какво име да му дадем беше голямо, защото аз бях решил да му дадем мюсюлманско име, а родителите на Мария бяха твърдо решени да носи християнско име.

В крайна сметка аз се съгласих с тях, защото знаех, че така ще го пред-

пазя от пренебрежението на другите хора. И така ние го нарекохме Георги. Аз и Мария се разбрахме, че няма да му налагаме една или друга религия, а ще го оставим той да избере сам, когато порасне, но все пак ще го научим на общочовешките ценности, които дават християнската и мюсюлманската религия.

През 1970 г. се роди и вторият ни син, когото нарекохме Иван. След една година почина бащата на Мария и така главата на семейството станах аз. След още три години почина и майка ѝ и така останахме ние четиримата.

Животът ни течеше по обичайния си начин, аз отново работех старата си работа, Мария пак си беше учителка, а нашите деца вече ходеха на детска градина.

Иван беше болнаво дете, което изискваше много грижи и внимание. Той се роди със сърдечен порок и затова като бебе му направихме операция на сърцето. Развиваше се като всички деца, нормално, но изискваше повече грижи от другите деца. Георги и Иван тръгнаха на училище и годините неусетно почнаха да се изнизват. Ние с Мария ги гледахме и се питахме коя ли вяра ще изберат, дали мюсюлманската, или пак християнската - това за нас беше загадка. Децата постоянно ни разпитваха за Бог и Аллах. Те ни казваха, че в училище им се подиграват, защото баща им е мюсюлманин, но те не се срамуват това, те се гордеят с него.

Когато Георги беше в осми клас, изведнъж престана да говори с мен и с майка му и ние започнахме да се притесняваме за него. Когато го питахме какво му е, той ни отговаряше, че нищо му няма и че просто не му се говори. След време ние разбрахме, че той се движи с някаква банда и вършат разни хулиганщини. С доста уговорки аз и майка му успяхме да го убедим да се откаже от тези свои приятели, защото те няма да го доведат до нищо добро и те ще са причината той да си провали живота.

След две години на мое име ни се падна зелена карта. Аз бях на седмото небе, защото ще успея да спася семейството си от тази мизерия, която беше обхванала цялата държава. След многобройните процедури, през които трябваше да премина, дойде ред и на последната - а именно, интервюто в Американското посолство. За мое голямо учудване жена ми, онази Мария, в която някога се влюбих и в която вярвах неимоверно, ме предаде. Тя не дойде на интервюто и по този начин лиши мен, себе си и децата ни от едно добро бъдеще. И все още не мога да разбера защо тя постъпи по този начин, а сигурно никога няма да мога да я разбера.

Когато се върнах вкъщи, аз ѝ вдигнах страхотен скандал. И двамата се скарахме и в крайна сметка стигнахме дотам, че се разделихме.

Около половин година живеехме разделени, а децата ни се лутаха между двама ни. Но в крайна сметка ние разбрахме, че сме допуснали една голяма грешка, и най-вече заради децата ние отново се събрахме и заживяхме пак

като семейство. Децата ни вече бяха пораснали и ние трябваше да им помагаме да се реализират в живота. Ние трябваше да работим здраво, за да ги издържаме през студентските им години.

Големият ни син беше приет за лекар. Той беше продължителят на моята мечта. Аз не успях да постигна тази своя цел но той щеше да го направи, щеше да я достигне. Иван пък беше приет да следва за архитект. За нас синовете ни бяха най-важни от всичко и ние бяхме готови да дадем всичко от себе си те да постигнат своите мечти и да се реализират успешно в живота. През тези няколко години, през които нашите деца бяха студенти, аз и жена ми работихме неморно, за да могат те да учат усърдно.

И така, Георги завърши за лекар, а Иван - за архитект. Дватама нямаха време през своето следване да мислят коя религия да приемат за своя. Но сега те вече трябваше да изберат, защото никой човек не може да живее, без да вярва в нещо независимо в какво. Аз и Мария ги оставихме да изберат сами, без наша намеса, без никакво наше влияние.

И така, те избраха да вярват в един общ Бог, в една обща вяра, която да обединява в себе си всичко характерно и за исляма, и за християнството. Аз заведох синовете си в моето родно село, за да видят къде е живял и къде е отраснал техният баща. За мое голямо удивление, селото вече не беше същото. Къщите не бяха онези схлупени къшурки, които си спомням аз. Напротив, сега те бяха триетажни, бели и красиви и хората изглеждаха някак различни, те бяха ведри и усмихнати, явно, защото живееха по начин, много по-добър от живота на техните баби и дядовци.

Когато заведох синовете си в Слащен, майка ми беше все още жива, макар и много стара. Тя се зарадва като истинско дете на своите внуци. Братята ми много се зарадваха, цели 25 години аз не се бях връщат в своето родно място. Братята ми от време на време ми идваха на гости, когато си имаха някаква работа в София. Виждайки насълзените очи на майка ми, аз ѝ обещах никога вече да не забравям откъде идвам, кое е моето родно място, кои са моите близки, хората, с които имаме една и съща кръв. Моите племенници бяха толкова много. Те се радваха от все сърце да се запознаят със своите братовчеди, които бяха техни връстници. Те явно си допаднаха много, защото постоянно бяха заедно. Един от племенниците ми също беше завършил за лекар, други бяха учители, а племенничките ми - акушерки и медицински сестри.

Синовете ми много харесаха родното ми място, близките си и хората, които живееха там. Иван и Георги често отиваха на гости на своите братовчеди и, за моя най-голяма изненада, те се ожениха за момичета оттам, за момичета, изповядващи мюсюлманската религия. Те дойдоха да живеят при нас и ние станахме едно голямо семейство.

Ние с Мария бяхме толкова много щастливи да гледаме своите синове толкова радостни, усмихнати и истински влюбени. С жена ми се пенсионирахме

и, вече изморени от работата, си останахме вкъщи да гледаме внуците си. Ние им се радвахме истински, глезехме ги и всички се опитвахме да им угаждаме. Те бяха, и продължават да бъдат, нашата най-голяма радост. Синовете ни намериха своята професионална реализация и работеха здраво, за да оправдаят своите и на другите хора, разбира се, и очакванията на нас, техните родители.

Трудихме се здраво, за да ги превърнем в истински хора, хора - знаещи и можещи да управляват успешно своя живот, и мисля, че успяхме да го постигнем това.

Първото ми внуче, което беше син на Георги, ненадейно се разболя и за няколко дни почина. Всички ние бяхме потресени от случилото се, но най-тежко го преживя баща му. Георги не преставаше да се обвинява, че не е успял да спаси детето си, въпреки че беше лекар. Но той нямаше никаква вина за това, защото съвременната медицина просто беше безсилна пред неговото заболяване. След доста дълго време с подкрепата на всички ни Георги преодоля болката, която беше залегнала дълбоко в сърцето му.

Така живеехме заедно няколко години. Младите работеха, а ние с Мария се грижехме за децата. Отделяхме им цялото си внимание, за да могат те да получат едно добро възпитание, което да им помогне да израснат като истински хора. Поради тежката икономическа криза Иван и Георги решиха да емигрират в чужбина. Аз и Мария не бяхме съгласни с тях, защото не искаме да напускаме родината си. Но ние не нижехме @@@ и няхмахме право да ги спираме да търсят своето щастие и място на този свят. Така нашите синове заедно със семействата си заминаха за САЩ, за страната на неограничените възможности. Аз и майка им останахме туи да чакаме тяхното завръщане някой ден. Говорехме си с тях по телефона почти всеки ден. Радвахме се заедно с тях на техните успехи. Нашите внуци са много умни и бързо са научили английски език. По телефона те ни убеждавај постоянно да отидем при тяхq защото много им липсваме.

Ние с Мария сме на възраст и имаме нужда някой да се грижи за нас, имаме нужда от своите най-близки хора, така че ще си помислим сериозЯf за нашето заминаване. Ние не сме вече онези млади и борбени личностиq които бяхмеq и много трудно ще се приобщим към едно ново начало, трудно ще научим английски, но сме длъжни да опитаме заради своите деца и внуци. Така че в най-скоро време ще заминем при тях, за да бъдем заедно, както преди.

Смесените бракове в нашия край вече не са невъзможни и забранени като преди...

Маргарита, р. 1942 г.

Израснала съм в семейство на българомохамедани. Получих добро възпитание от своите родители, които бяха възпитани в стар патриархален дух, възпитание, което се стараяха да предадат на децата си. Според техните представи понятието възпитание се свеждаше до почит и уважение на възрастните, на първо място, на тяхното мнение, особено на мъжете, уважение към всички роднини и близки, уважение към труда и хляба, почитане на всички религиозни празници.

В същото време баща ми имаше по-различен метод за възпитание от своите съселани, защото допускаше в облеклото на мен и на сестра ми елементи, чужди на общите разбирания за облеклото по онова време. За разлика от останалите хора от Доспат по онова време, които умишлено мачкаха самочувствието на децата си, особено на момичетата, то нашият баща градеше такова у нас. Позволяваше ни да сядаме на трапезата заедно с възрастните, позволяваше ни да изразяваме мнения, дори се вслушваше в тях. Почиташе по своему религиозните празници и не се поддаваше на консервативния им характер. Затова аз и сестра ми единствени ходехме облечени различно от другите момичета. Аз съм първото момиче, което пуснаха да учи във от Доспат, в град Пловдив.

Това негово отношение към нас и нашето възпитание се дължеше донякъде и на факта, че след 1944 година бяхме изселени от град Доспат в едно село Великотърновско - с. Ресен. След 9 септември всички по-заможни семейства бяха изселвани по различни краища на България, защото се смятаха за неблагонадеждни за новия комунистически строй. По времето на национализацията ни беше отнето всичко - земя, животни. Имахме голям магазин, отнеха го в полза на държавата. Бяхме принудени да напуснем родното си село за 24 часа само с най-необходимото.

В Ресен пристигнахме през зимата. Нямахме нито достатъчно храна, нито дърва, но попаднахме на добри съседни, които ни помагаша винаги. Можехме да разчитаме на тях. Аз бях малка и по-лесно се приспособих, но моите родители години наред не можеха да прежалят родния край и близките, които не бяха виждали с години.

Началната училищна степен завърших в с. Ресен. Имах много приятелки, предимно от християнски произход. Много се разбирахме. По принцип децата се приспособяват по-лесно към средата, в която попадат, отколкото възрастните.

След седем години ние можехме вече да се върнем в Доспат. Трябваше да започнем всичко отначало. Ние продължихме училище, училището в Доспат, а баща ни беше доста трудолюбив човек и след няколко години построи нова къща. Престоят ни в Ресен беше оказал благоприятно влияние върху живота и разбиранията ни. Къщата ни беше построена по модерен начин, с много модерно разпределение. Обзаведе я с модерни за времето мебели. Въобще, нашият начин на живот коренно се различаваше от този на останалите хора от селото.

След като завърших основното си образование, имах желание да продължа образованието си в град Пловдив и по-точно в педагогическото училище. В селото все още няхахме местен учител и баща ми реши да бъда аз една от първите. Заведе ме той и ме записа. Курсът на обучение щеше да продължи пет години. Настани ме в "Родопския пансион" и аз трябваше да се постарая да се представя достойно през тези пет години. От Доспат бях аз единствена, но от другите съседни села, от Девин, от Смолян имахме много момичета. Имах много приятелки, с които и до сега поддържам връзка. Имаше и две момчета от Доспат, с които бяхме в един курс. Получихме много добра подготовка.

Завърших с отличен успех училището и трябваше да започна работа. Учителите по това време бяха от различни краища - от Петрич, София, Плевен и много други градове. Бяхме прекрасен колектив. Повечето - млади колеги и колежки. Устройвахме си вечеринки, забави. Кипеше културния живот в нашето малко селце.

Имаше голям хор, който изнасяше програми на всички празници, имахме драмсъстав. Подготвахме пиеси, които изнасяхме пред населението в читалището, даже и по съседните село ходехме. Общо взето, така протичаше животът на младежите в селцето ни.

На една такава вечеринка срещнах моя бъдещ съпруг - Митко. Харесах го от пръв поглед, влюбихме се и въпреки несъгласието на моето семейство, аз избягах с него. Той беше от Пазарджик. Баща ми и до ден днешен не може да ми прости тази постъпка. Имахме пълна свобода за всичко, но относно женитбата ми той прояви предразсъдъци. Бях се омъжила против тяхната воля, и то за християнин, без дори да се съобразя с тях. Бях отново една от първите, която бе дръзнала да постъпи по този начин. Заявих им, че без тях мога, но без Митко не мога. Той се отрече от мене. Не искаше да ме види, нито да ме чуе. За него аз не съществувах.

Цели седем години аз не бях приета от родителите ми, но само толкова издържах. Взех децата и пристигнах в Доспат без предупреждение. Не ми се иска да си спомня този ден. Казах им, че повече не мога да издържа без тях и започнах да ги посещавам. Майка ми се примири, но баща ми не беше лесен. Трудно прие и Митко. Държи се все още студено, но с годините всичко си идва

на мястото. По-важно беше, че аз бях попаднала на добро място.

Продължих образованието си в СУ “Климент Охридски”. Да градя име и кариера в големия град, аз, една мохамеданка, беше много трудно. Непрекъснато трябваше да се доказвам като професионалист, като съпруга, като майка. Не беше никак лесно.

Въпреки трудностите, които срещах, аз никога не съм се срамувала от произхода си. Името не ми пречеше да бъда това, което искам. Дълги години бях директор на гимназия в Пазарджик, имам повече квалификации от своите колежки. Бях и добра майка и добра съпруга. Успях да отгледам и да възпитам много добре двете си прекрасни деца. Донякъде ги възпитавах така, както аз бях възпитавана от моите родители. Въпреки, че по това време в основата на възпитанието на подрастващото поколение беше залегнал “атеизмът”, аз не исках да ги оставя непросветени в това отношение. Приоритет имаше възпитанието в християнските добродетели.

Децата ми живееха в такава среда, а аз не исках те да се чувствуват различни. Празнувахме всички християнски празници, така както трябва. Естествено, бяха запознати и със моята религиозна принадлежност, но не държах децата ми непременно да се съобразяват с нея и да я изповядват. Със съпруга ми решихме да не им объркваме понятията, а да бъдат това, което е и техният баща. И това беше най-правилното решение, според мене. Всички религии, впрочем, ни учат на едно и също нещо.

Смятам, че успях да възпитам добре децата си, не се срамуват от семейството си, напротив, гордеят се с нас. И двамата завършиха икономика. Синът ни се ожени още преди казарма и ни дари с две прекрасни внучета. Дъщерята завърши немска езикова гимназия с отличен успех, Университета за национално и световно стопанство (УНСС) в град София, специалност МИО, също с отличен успех. Омъжи се в София, а сега живее и работи в Австрия. Сега съм една щастлива баба и пенсионерка. Помагам на съпруга си във фирмата му. Много често гостувам на родителите ми и на сестра ми в Доспат. Вече са преодолени всичките ни противоречия и се наслаждаваме на времето, прекарано заедно.

Смесените бракове в нашия край вече не са невъзможни и забранени както преди.

Възхищавам се на съвременните родители, които приемат съвсем нормално децата им да се женят по любов, независимо от етническата им принадлежност. По-важно е да бъдат възпитани като добри хора, а не да им насаждат омрази и неприязън към различните от тях.

Преди време за съжаление беше така.

Абе циганче, помак, има голяма разлика...

Гюлфие, р. 1942 г.

Казвам се Гюлфие, от село Селча съм. Аз съм на 60 години. Сега от детството ще почна да ви разправам, джанъм, като деца какви мъки сме прекарвали. Бе, какво сте видели младите сега? Всичко ви е готово, а ние, като деца, колко родителите ни са ни тормозели... всичко работа. Всичко.

Бяхме много деца - 7 парчета. На кого стотинка да даде баща ми, на кого - нищо. Това е, не стига и сам си се оправяш. Вървиш някъде, копаеш, работиш, това, онова. Всякой те навиква, ама ти какво ще правиш, трябва да си се оправяш. За една стотинка ще вървиш. Трябва да си вземеш чорапи, да си вземеш всичко, на гърба да има дрешки.

И така, отидох тогава в Смолян, там работих две години. След туй пак си останах. На село няма работа. Бедна работа, няма ни с какво да вземеш, ни от баща ти, ни от никого и не смееш. Тези парчета всички искат, и така. И след туй отидохме си в село, пак там работа, кърска работа, работиш. Няма никой да те жали, товари, дигай картофи, ори, копай, всичко на гърба ти е. И след туй дойде време - беднотия. И нашите си са бедни, и няма откъде, за едно парче хляб ще вървиш, който те извика, ще вървиш да работиш. Циганин да те извика, ще вървиш, ти си подчинен, щото няма откъде... И след туй на цигане ходихме да работиме, те по са такава..., богати, а не по-сиромаси. И тогава циганчето се запозна с мене. Аз не исках, ама циганчето ма аресало и след туй я се чудих какво да направам, какво да правам; не искам циганче, ама... па си беше оперен много!

Оперено циганче! И той ме не пуца, и аз какво да правим, и нашите, нали много парчета деца, на тях не им прави впечатление, че такава... я съм помакия, а той циганче. Малко беше срамно, ама главата сложиш ли си в торбата. И така е - върви. И оттук - при него, айде, колко време, бая години карахме. Добре, че деца нямахме де! Нали викат - "циганска любов", и така...

Циганинът, циганинът, тогава аз като видях какво прави тоя циганин, шурка, бие ме, на мене скандали прави, всичко и аз стоях, стоях и помислих - живот нема с него. Добре че деца не стигнах, ако бех стигнала деца, много беше лошо - цигански деца.

И тогава аз си отидох при майка ми, при баща ми. После дойдоха да ме търсят пак други циганчета, ама аз не позволих вече, сърцето не си дадох на тях, на циганче. Други идваха да ме търсят и пак се страхувам. Нали то един

път изпатиш се, изгориш ли са и та е страх вече.

Тогава едно помаче дойде да ме търси. Идва, завръща се, оди, идва, аз не му обещавам, лъжем го, сега, тогава, оногава. Няма мен - аз ме е страх. Страх ме е, чисто и просто ме е страх, да не нафлувам на такава работа. Та така старите хора не мислят, и те викат, а върви сега, то е помаче, то е винс от нашата вяра, хубаво е момчето, техните са хубави и т. н. Викам, хубави, хубави, ама пак да се изпатя, какво ще правя. Тогава кой ще ме търпи, кой ще... дойде при вас, майко, при вас да дойда, какво, ще ме гледате ли цял живот? Няма да ме гледате. И аз тогава реших да си ида, да си идам на това момченце. Той ме хареса и аз го харесах и се оженихме. След туй викам, оле, да не вземе да ме бие пак, да прави нящо. А пък майка ми вика, че как ще те бие, бе той си е помак, от нашата вяра си е, няма да те бие, може ли това нещо да те бие, то не е добитък да те бие.” “Ами виж циганчето как.” “Абе циганче, помак, има голяма разлика, що се притесняваш” - ми вика моята майка.

И аз тогава пристанах, ожениха ме пак нашите, послушах нашите си.

Айде, каквото да е, хубаво, не изляна да ме бие, не изляна такава, да ме бие... И тогава отидохме пак другаде, да работиме в Девин, в Скобелево нагоре, там има вили, там отидохме да работиме с него. Много беше ортосан той. Навсякъде ходихме да работиме с него. Овчари бяхме, всичко. Каквото правехме - двамата. На двете ръце къща си направихме, това, онова, стигнахме си дечица - две момченца, да ми са живи и здрави. И така, и си караме хубаво. Оженихме детето - момчето, хубава невеста си земахме, много си се погаждаме и животът е такъв, трябва да се погаждаме, иначе не може. Без спогодба нищо не става.

Майка им и баща ми, те са много доволни от зетя и от всичко. Сега отидохме в селото, отдето е моят мъж - село Осиково. Отидохме пак там да поседиме и при техните тамо. И свежървата беше много добра жена, тя работеше и аз децата си гледах, много ме уважаваше жената, все ми ги люлееше и аз с нея барабар си такавах... И си помагахме, и в ТКЗС-то работихме, картофи вадохме, чували носиме на гърбовете, носиме всички, работиме. И отидохме па в Перушица - там 2-3 години карахме и работихме. Агнета много, всичко, работа, талиги, карай, разкарвай, децата носи с талигата и тях карах много и всичко. Ерми на овците, агънцетата като заблеят, овците като заблеят и те, полагаме му сено, ама всичко. Вземам тоягата, вървим да ги паса на една голяма ливада, като ги просна тия овце, като почнат те да пасат, пък слънцето като огрее и почнат гелче, да люлеят, седят, седят, от 12 като легнат и стават в 3 часа. В 3 часа чак стават. Тогава другото детенце беше малко, отидох си тогава на село, в село Селча. Там пак си го гледам. Гледахме си го и оттам после израснаха ми дечицата малко.

Ние много пеехме със старите. Пеехме хора, ръченици, играехме, по ансамбъли си ходехме, състав си правехме, такава хубава група бяхме си напра-

вили. Всичките десетина души жени все по възраст, ей така, 60 години, си пеехме и много хубаво си изкарахме. След туй мъже имаше и те също на 60 години бяха, с тях заедно, акордеонисти, работи, всичко - така много хубаво си прекарахме, през целия живот такава нещо не знам.

Сега много младежта, младежта сега ни е толкова, все е припната, все нашрек, бягат, все такова..., не са спокойни, то заради тая криза. Сега на тях е много лошо. Нашата беше работа, може по-безпарична, обаче беше по-спокойна. Вземи мотиката, върви да работиш, с песни, хора, ръченици и пет пари не даваш довчера, когато се прибереш в къщи. Тогава ще си сготвиш вечеря, тогава ще си легнеш, че телевизия имало ли е, че радио имало ли е, ти си сама - телевизор сам и радио - ти си пееш, веселиш, все едно имаш всичко в къщи.

Учила съм в село Селча, завършила съм до 8-ми клас, повече може да ми е вървяло училището. Може всичко, ама с тия деца толкова майка ми е имала парчета - 7 деца, няма възможност да ги учи. И на кого да даде да учи, на кого да не даде, ами ни даде по една мотика на всички и, айде, вървете там да работите и това ми е ученето. Иначе много хубаво си сме карали, като младежи, така, все си сме се събирали в къщи, в читалището.

Като млади сега примерно у нас ще дойдат тая вечер момичетата, ще се съберат, ергените ще дойдат. Кой ергенин да седне, до кое момиче, пък онова момиче иска онова момче, пък другата приятелка пък на него е приятел и така, имаше и дразги, даже се караме за едно момче, две момичета се караме. Кой да го вземе, като е хуваво, всеки иска. И вълна, вълна сме чесали и прели даже и сега на фурки предеме, не на рудане. На рудане в Осиково предеме, а в Селча си предахме на фурка.

И сега момчетата гледат кое момиче най-напред вретеното ще си напреде, кой колко ще си изпреде вретена - две примерно, ако си изпредеш вретена, момчето вика: "О, това момиче е много хубаво! Щом преде бързо, тя е къщница, та да върти къщата, да е домница, майка такива търси - да предат, да тъкат е така и да чешат бързо, и да приказват бързо, и да ходят бързо, и за всичко." И така, тогава беше тъй, ергените бяха много, ако няма да ги пускат из вратата, те ще намерят прозорче, ще се мушнат през прозорчето, ще пофлиртуват, ще идат при момичето да си приказват. Та нашите стари ми не даваха. Те викат: "Няма да ходиш, това е чуждо момче, шоско, как ще вървиш ти е, таме, а! Как ще приказваш с него? Ако стане баща ти, ще те утрепе!"

И ни се караха, ама ние на майките споделяхме някакви работи, ама на бащите не казвахме много, защото ни е страх. Бащите са по-строги. Ама майките с нас, в положение влизат. И така и си карахме тъй. Сега, утре вечер у тебе сме дошли, ергените знаят, там ще сме и чешиме вълна, правиме, каквото оная жена, дето ни е извикала, ни даде, и тогава сядаме и работиме. И пет пари не даваме. После, като дойде един часа, два часа, не сме яли, после жената нагоди ядене, ракия не дават (то тогава къде ракия ще пиеш!), по едно кафенце

и по едно айрянче, бърканичка, на чашка, ама паница ти сипе и айде. С паницата чукаш с момчето, значи че те обича. Щом чукаш, обича те... И така сме и си карали много добре.

Другата вечер пак у друга приятелка, другата... и все така, всяка вечер по седенки стоиме, зимно време, особено стъпки сняг наваляло. Момчето е дошло при момичето да го вика и нали то от баща му го е страх да излезе. Стъпки ще направи и ще види баща му, че има стъпки (по снега), значи момичето е излязло. И тогава по търлички и после взима метлата и си закрива стъпките, да не усети бубайко му. И закрие си ги, за да не разбере баща му, че момичето е говорило с някои. Тогава не даваха да приказват такива работи, а сега открито си говориш.

И свекъра, свекървата, дядо, пралядо, ако имаш, ти си снаха, трябва да не лягаш рано, трябва да го покриеш, да го завиеш, краката да вземеш с легена да ги измиеш и ще го изхвърлиш, и ще му сложиш да яде всичко, и ще му загасиш и лампата, и ще викаш: “Айде, бубайко, лека нощ, аз вървем да лягам”. “Свободно си, буба, свободно си, гелин, върви, лягай. Айде!

И в ТКЗС-то ходехме много, когато съм била млада, като момиче съм работила много и тогава и случки ми са се случвали много. Някой те засече, някой иска да приказва, някой вика: “Ей, я ела у нас тази вечер.” “Ами как да дойда, викам, аз така кесене не ворем!” Ей, баща имам, когато дойдете у нас. Случвало ми са се много случки. Има да срещаш по пътя и други мъже, айде с мойто момче искам да те запозная. И аз викам - не, аз, който ще ме търси, имам къща, там ще дойде да ме потърси. Така няма да правим, викам, не сме сиромаси хора, когато дойде - берекят версин, който не дойде - пак берекят версин.

Ей сега ще ти разправям за ТКЗС-то. Ние бяхме в Осиково там, при мъжът ми. Нали няма по Селча работа, пък търси човек и работа, и всичко, какво да прави. Дойдохме на полето, грозде брахме, пари нямаше, много по едно левче, по две, както се случи. Колкото ми дадат хората - берекят версин. Изяждахме грозде, тонове, тонове сме карали грозде, и носихме си, бидоните пълнихме и ракия варихме, и вино правихме. И за там имаше, за ТКЗС-то, и за нас имаше много. И работихме доста време, през цялото лято. На квартира седяхме и работихме си тукана, и парички взехме. Закачвахме си грозде за през зимата, и винце си направихме, и ракийка си направихме, и за младите да има. Та и покрай младите и ние някой път си минаваме с чияка си. Като работиш цял ден, трябва малко да отпочинеш, та ракийца ще пийнеш. Та работихме и взехме парички и всичко, и кампанията вече свърши на гроздето.

И тогава отидохме на село Селча. И там пак картофките изкарвахме септември, октомври, ноември. По декарчета имяхме бая, да продадеме на някои картофи, да изкараме, та хляб да взимаш. И изкарвахме картофите през септември, октомври, по малко, полека, полека; бабата беше стара, аз стара (не

бех много, де), ама тя ми помагаше жената, само двечките. То моят чияк отиде пак с овце, какво да правиш, трябва да върви, пък ние с картофите полека-лека, с бабицата, с магаренцето карай полека, давай и ги изкарахме с нея (картофите) и за зимата се зазимихме. Та и да изкараш някой лев и не да живееме и сякой. И след туй моята майка и баща ми решиха да идат в Северна България през зимата даже. “Айше - вика - да си разкараме децата натам малко” - вика майка ми. И ние тогава отидохме. А когато отидохме там, селото голямо, градове, села. Колко минахме само! В Северна България там отидохме, бубайко като взе грозде, пак на къра, е така, напълни бъчвите, де за вино, де за ракия, де за това оно-ва...

Взехме всичките 7 парчета деца, бехме много и като видяха хората, колко деца бехме... Едно щайгата носи, другото ножницата носи, другото реже, другото бидоните пълни, другото това - 7 парчета за секунда време всичко оправяхме. Нали много помощи, големи деца, дават и майка се не бои. Ние му поехме ангажимента вече на нея, та по-спокойно жената тогава. Ама дорде ни изгледа и тя, трудности много е видела. Па сега какво, младите по едно дете, ако родят, и са уплашени, оти е трудно, и това е. А пък ние, как сме изглеждали, как ние... Баща ми, другите на училище бяха, къща ще градиме на село в Селча, няма кой да помага.

В Северна България, като бяхме отишли, седяхме колко седяхме, че ни не хареса, на старите, ние, деца, какво да ни хареса, не сме... на нам все едно и също, ама на тяхка нящо не му хареса и почнаха, взеха да викат: “Вай, старо, айде да си вървиме, ами то е туй не е живот, не е за живеене, то ей туй не познаваме никого, нито нищо, хайде си на в Селча да си вървиме.”

И като тогава, пак натоварихме кат циганчетата, на камиона - багаж, кошове, петли, кокошки, патки, всичко, тенджери, аслъ като цигани. Набумкахме в камиона багажа и продължихме пак да пътуваме, да вървиме. И отидохме си в село Селча. Одохме, разтуряхме си парите, дойдохме в Селча, нямаме нито пари, ни нищо; па пак градихме къща, но нямаме пари. Че тогава пак няква година работихме, та нашите родители пак и нас изнаказваха, то другите деца не много, ама еле мене, колко ме наказваха. Няма да ми платят даже толкова, дето са ме тормозили, ама какво да правиш. Нали аз съм по-голяма, другото по-голямо на войник беше, и започнахме работа. Работихме няква година, колкото да изкарахме някакъв лев, айде темели почнахме да копаеме на ринга аз - най-напред аз, войводата, ей там, с кирката, с лопатата. Бубайко копае, аз ринам отзад, пък аз го сменям, копам, па той рине. Изкопахме темелите, тогава пък нали трябва в на къщата темелите кръв да има отдолу. И закла бубайко, нямахме възможност да заколим овца, голяма работа, няма откъде. Тогава бубайко взе един петел, може, не може, кръв има. Тогава бубайко закла

петелът на цеменката и го хвана за краката и наоколо дето сме копали темелът, вика:

“Ейсва да е петел, айрлия да е, на къщата са, айрлия да е, да сме живи и здрави, и ние, и всички, та да почниме да градиме.” Тогава малко по малко каменна зидария почнахме да правиме. Трима души майстори викнаха да работят. Ами на надница тогава пет лева ли беше, 10 лева ли беше, забравила съм. И на надница 20 дена и повече, нагоре я правиха къщата. И обед, и вечеря и сичко, искат да ги храним, полека-лека. Ама кой, няма жалост, няма кой. Няма кой, само аз съм, брат ми е войник. Аз камъне нося, влачи, всичко. Брат ми беше войник, женен беше. Жената му беше и бременна, тежка и тя. Ама и тя, жената, какво да прави, и тя помагаше с усиленни сили, и тя, колкото може. Носихме двете, влачихме. Пък майка пък си готви, на майсторите всичко. И ние давай, давай, на втория етаж; като се счупи дъската, като носехме тезгерето и тя, бременна си е жената, ей таков корем. Като се счупи и като си вмъкна ногата в дупката, още малко да са провре там долу, да падне в долния етаж да иде и щеше да я умрелиме жената. И ние се уплашихме и тя се уплаши жената. И викаме, няма вече ти да носиш, ти да си почиваш, ти си с коскуджа корем и ще ти нещо направиме, брат ми ще ни заколи. И жената пак не седи мирно, пак помага, работи, какво да прави. И ние продължихме нагоре втория етаж, до там го изкарахме, караха, караха, изкарахме до горе.

След туй почнаха покрива да правят и аз мартаци носех, върлини с бубайко опъвай, носи от баира, носи, сечи, като мулета бехме. Не чакахме и коне, не чакахме и нищо по едно - аз съм едно взела, бубайко друго, ведно с магаретата влачиме. Магарето и то носи, но като магарета и ние носим. И колко пъти се връщаме, завръщаме, па бая беше, баирът далече, че на бряг беше. Хайде, на надолу върви се, ама нагоре! Нагоре давай, като магаре влачи, изплезвай езикът. И че тогаз хората викат: “Ейсва пусто Кадря, какво работно момиче, където иде да се ожени, нема проблеми никой да види, ни старци, ни млади. То е като за мъж място. То машала да не урочаса, гльодай каква е работна.”

И тъй стана, изкарахме къщата, хайде тогава, керемидите ще слагат майсторите и тогава сложиха една върлинка ейсейя за машала, трябва за къщата да са вика. Такъв ни е обичаят. Ние закачихме по две кърпи, две-три ризи, и цялото село, тогава донасяме чорапи на майсторите. Те викат на имена - на ингя, за сай ингеча, за оная ингеча, казват, викат майсторите кой какво му занесе. И му се събра, много му се събра багаж. И покрихме с керемидите вече, къщата я завършихме. И бубайко тогава казва на майсторите: “Елате сега, момчета, да се разбереме, да си ви платим.” Един месец караха, работиха и си им плати, сега толкова дена сте работили, толкова пари - надница ще ви дадеме. Направиха си сметка, бубайко, разплати се с хората всичко. “Направили са му сега - вика - момчета, берекят версин, оградихме къща, бин - берекят

версин, да сте живи и здрави. Аллах да ви помага и на сви свят и на другия свят, и на вас, и на нас, и на всички.”

Сега трябва мювлют да направиме на къщата, бубайко каза на момчетата, на майсторите. “Сега ще направиме един мювлют, на къщата, едно курбанче, както всички хора, колкото имаме чалъм, толкова.” И бубайко сега, няма как, малко-много, трябва да вземе една овчица, та да заколи, пак курбанче да направиме и тогава да влизаме в къщата. И тогава покани си и майсторите, отделно си покани в Селча всичките, цялото село. И хората тогава дойдоха, кой подаръци за къщата, кой юргани, дюшеци, легла, и даже и бюфетче, някои са комбинирали и, викат те, в нова къща ще влизаш, дай да му занесем на людете. И баница направихме, месото на парченца го нарязвахме, сварихме го на курбанчета така, като курбан да стане. И хората, всичките дойдоха, всичките - берекятверсин. И наядоха се хората, един мювлют хубав направихме, на соффри, тогава нямаше маси. На соффри, ей сакви големи, двацет души една софра събира. Три, четири соффри и на земята, на подът, няма маса, няма стол, наредихме ги, постелихме една пътечка там да седат хората. И седнаха турски. Като седнаха турски и вилици не търсят, с ръцете, взимай месото, парченцата си, баницата си, взимай, сладки си взимай. Няма чашки да пият, в паница. Мляко ли било, ейнакво водено от сливи се вареше, едно време водено. Та сварихме един казан водено и туряй чорбата червено, едно хубаво, едно красатко, мъничко захар му сложи амен и пият людете, какво да правят, тогава е било ейней е вървяло, ейней сме карали.

И тогава влезохме си в къщата вече, измазахме я, направихме и по малко малко се подредихме, седнахме. И след това взеха да ме искат някакви момчета, да доадат моаре, да ме искат, да ме търсят, ама аз ташън сме градили, правели това-онова, да си почина малко. В нова къщичка да си поседим, както съм и градило да си поседем. После ще я напусна, когато на гости идем - тогава.

Колко време се мина и се ожених тогава в Осиково. В Осиково се ожених и след туй седяхме си в Осиково при на мъжът къщата, там. Голяма къща, два етажа, хубава, там се не наказвах, всичко наготово намерих, ама си живеех много хубаво. И все редовно сме си били на работа, навсякъде и нямам нищичко проблеми. Готово ми е всичкото, отивам на работа. Все съм била на кърска работа, като мъж. Дойдам си у нас, бабичката наша сварила ми е вечеря, направила салатка, посреща си ме, ние си влизаме, седиме си. Айде на масата ракийката, айде по една да дрънниме чилияк, малко за отмора, да си починеме. И тъй сме си правили и много се сме се погаждали редовно. Бабичката много беше хубава, дядото и той също. И ми вика, поспете си, поседете си, идете, разкарайте се малко, вие сте млади, такова де, още нямате деца. После, децата кога ви станат, тогава ще се заангажирате, по-друго е. Аз и да помагам тогава, ама пък си е ваш ангажимент, ваш дерт си е, друго е. И така, продължи живо-

тът ейсей, голяма работа. Децата се изгледаха, вейки всичко и вейке нема накъде да ходиме, да се разкарваме, насам-натам. Пенсионери вече станахме и то колко ходихме, ходихме да работим и за какво цял живот сме работили, а за пари колко пенсия да изкараме - за 60 лева цял живот. И не стигат, ама какво да правим, де крави гледаме, де мулета, магарета, овце, кози имаме, всичко, сега са разправяме па с тия животни. Някак да помогнеме на децата, по малко, ако не можеме с пари, пък от това малко, онова, пак да помогнем нящо, да има нящо за децата.

Ама преди си беше по-хубаво през Живково време, всичко беше си поевтино, по-такова, по-спокойно. Пък сега хем напрежение, хем безпаричие по хората. Еми сега се притесняват, не са спокойни на нищо и тъй си върви времето.

За едно време сега ще ви разправям, за една моя братовчедка, ейбирзаманля. Сега съм на 60 години, пенсионерка, виж колко, ама ми доада на акъло какво е минало, какво е не минало. Една братовчедка моя я искаше едно момче. Тя не иска. И то със зорлем (насила) я отсурна (отвлече). Отсурна я и ние я търсехме, натам, нахтуй и техните родители, и те се притесняват къде я е завлякло момчето. Къде я е отвлякло, не можахме да открием. При мене беше, ама и аз не можахме да разберам къде отиде. Отиде до сладкарницата, де да дойде, ха да дойде, че ага ни казаха, че я е завлякло момчето. Пък и аз го не познавам, техните родители да му кажем къде е да идат да я търсят. Къде, какво, не знам и тези, хората, се притесняват и аз се притеснявам, всички. Ага колко два дена мина, три дена мина, алаалем се довлече пак, дойде брачийката. “Ами къде ходи, мари, вашите доадаа, викам, да те търсят. Да, мен питат, мен обвиняват, аз не знам. Ми откъде да знам, аз не знам къде си отишла. Ти на мен викаш, до сладкарницата ще отида малко, паста да ядеш. Тая паста стана, викам, историческа бе, къде?” И си дойде и тя ми вика: “Ами какво да правя, едно момче излъга ме, някакво, имало си е жена, дете си е имало, това-онова. Че накрая, вика, плюх си на петите.” Викам: “Ами то ти се пада.” “Какво - викам - вървиш да правиш там, а? Като го не познаваш, оти вървиш”, викам. Та му се скарах и аз, пък тя почна да плаче, да плаче, че вика: “Пък сега как ша идам в село. Майка ша ми се кара, пък бубайко е много опасен, ша ма утрепе от лаботу, оти съм направила ейней.” Вика: “Ти ще ма браниш ли?” Викам: “Да, ще дойда да ти са месим, каквото си, викам, дробило, такво ша сръбаш сега. Яла речи искама или това или онова, ти викаш тогава си ги е имало сякаквите и сега ги има, ама не му знаеш акъла.”

“Сега, ей туй, мювлютесе те ги правиш друго, пък от Турция доадаа хора и те много мювлюте правят, та на нашите оривици, ... та разправяха как мювлюте те Те с едни каскети, с едни хубави кърпи,.... пари ейсейя, около очите шарки имат, на главата, та като почнат да пеят убави работи, убави, много. Нашите свикнаха ейтуйе в село и те почнаха тогава да пеят, много мювлюте и

те правят. Сега, който извика в някаква къща и върви та пеят мювлютите на хората.”

И в Турция много хубаво е подредена. Ей сега, вълна излезе, веднага складира, веднага го събира, автоматично, все едно, много е подредено, блокове големи, апартаменти хубави. Къщи има хубави, все едно е злато, злато.

А пък на Капъль чаршия да идеш, пък там не може да се оправиш. Оттука злато, оттам злато, насреща злато, конски юзди, магарешки, абе разни, разни работи има там. Много е там хубаво. Аз ходих там, седях пет дена, разкарвах ме там свои хора, навсякъде. Където и да ида, навсякъде ме разкарвах, видях много хубаво.

А пък ей тук, в България, тя си е по-бедна, по-друго си е. Колкото да е, не е като там. И тогава тука всякакви разпавии. Кой си направи нещо хубаво, кой не, кой какво може, това прави. Ние си остаряхме, вейки на възраст сме си, ама ще се мъчиме някак да се справяме. На младите да се помага по малко, те да работят по малко, където намерят, та да си изкарват прехраната децата.

Пак отидохме един път на екскурзия с рейс. Далече, далече, 50-местен рейс. По магазините влизахме - частни, държавни, обикаляхме, кой парички има, купи, който няма, гледа и излиза. И обикаляхме много. Още не сме ходили само на друга държава. То не можеме да стигнеме там да идеме, да заобиколим. Сега вече сме..., остаряхме, станахме на възраст, и не може. Сега по къщи, каквото си можеме да правим, и това е.

Ще гледаме внучетата, ще гледаме другите работи. Старите наши един по едни си заминават, пък ние ще ги заместиме тях и така светът върви.

За да изкупи греховете ми, майка ми построи чешма

Несибе, р. 1946 г.

Казвам се Несибе Имам Георгиева. Родена съм през 1946 година в с. Дъбница. По времето, когато аз живеех там, населението беше изцяло турско. Впоследствие от балканските села слиза българско население, а не малка част от турските семейства заминават за Турция, при едно от първите преселения. Никога не е имало дразги между мюсюлмани и българи.

Израснах в земеделски род. Бяхме бедни. Семейството ми се състоеше от две по-големи сестри (вече покойнички - едната беше доведена, а другата -

заварена). Родителите ми са били вдовец и вдовица. След като се женят, се раждат двамата ми братя, от които единият не е вече сред живите, и аз - най-малката. Живеехме в една голяма, дълга къща с чардаци. Общо бяхме шест семейства, от които едното беше българско. Имахме вол, българското семейство също имаше един, те бяха основното в поминъка ни, но по принцип разчитахме на земеделието. Аз и баща ми с каруцата и магаренцето ходехме по балканските села да сменяме зеле за картофи или за нещо друго, от което иммахме нужда.

Не си спомням да сме имали пари, но за всеки Рамазан-Байрям имаша нова рокля. Посещавах детска градина и основно училище, в тях се преподаваше изцяло на турски език. Имаше и обучение на български за българите. Аз посещавах и двете, сутрин - турското, а следобяд - българското. Това се дължеше на факта, че бях болнаво дете и майка ми, твърде жалостива към мен, ми спестяваше следобедния уморителен труд по жегите, като имаш възможността да посещавам българските занятия.

В основното училище се записах в кръжок по шах и участвах в кукления театър. Трупата се състоеше от седем деца - смесено от българи и турци. Всяка година ходехме да изнасяме представления в гр. Гоце Делчев, заедно с дружинната ни ръководителка. Пътувахме с файтон, но трагичното идваше зимата, когато беше студено, а ние нямашме достатъчно топли дрехи. Така хубавата разходка с файтон се превръщаше в коварно преживяване.

Майка ми беше природно интелигентна жена, макар и неграмотна. Фактът, че можеше да бабува (да изражда бебета), ѝ даде шанс да работи с фелдшера в здравната служба, помагаше за други видове манипулации и остана на сигурна работа там, въпреки смяната на лекари и фелдшери.

Друго, което правеше майка ми, е подготвянето на булката за сватба. Доколкото си спомням, сватбата е четири дни. Вечерта преди първия ден момичето е обезкосмено навсякъде с кола маска, включително и лицето. Така се подготвя да влезе чиста в брак. Впоследствие лицето се украсява с пайети, пръстите на ръцете се боядисват с къна. Изпраща се и сандък с дрехи, подарък за булката. На втория ден започват да бият зурни и тъпани и гостите да се веселят пред къщата на момата. Тя стои вътре до последния ден. На четвъртия ден до обяд взимат чеиза, разпределят го в стаята и ако има малки деца, най-хубаво е да бъде брат на булката, сяда върху чеиза и очаква да му бъде заплатено за нея. По принцип на децата се дават дребни пари. Парите, събрани от сватбарите, се съхраняват в най-близкия човек от страна на момичето.

Друг обичай, характерен за нашата народност, е свързан с раждането. За родилката се приготвя специална стая, цялата украсена в коприна, по стените са закачени въжета, на които при посещение се оставят подаръци. По принцип родилката трябва да стои 40 дни заедно с детето в тази стая, тъй като от там

минават да я посетят и поздравят.

Живеех срещу джамията в селото, всяка сутрин жените ходеха да чистят. Ходжата започваше да пее всяка сутрин в 6 часа до 10 часа вечерта. Пее по пет молитви на ден. Жените тогава ходеха забулени с фереджета и не посещаваха службите.

Заради здравословното ми състояние родителите ми ме прашаха в течение на 3 години на климатичен лагер, а до седми клас ходех на Папазчаир. За да ме лекува, майка ми ходеше да помага на богаташи, нижейки тютюн за буркан мед.

Баща ми беше много строг човек, който държеше изключително на земеделската работа. Не желаше нито едно от децата му да учи, особено аз - това беше немислимо. Въпреки това, той можеше да чете на български и арабски (Корана). В селото пристигна едно семейство лекари от София, и тъй като майка ми работеше още в здравната служба, под тяхно въздействие успя да размисли за моето образование. Младият лекар я беше убедил, че е възможно животът ми да протече много по-добре, като получа образование в града. Така на 16 години заминах за Благоевград. Настаних се в пансион и започнах да уча в Икономическия техникум. Началото беше наистина много тежко за мен. Разбирах говорим и писмен български език, но терминологията, която употребявах, ми беше чужда. Никога няма да забравя как учителят по математика ме попита дали мога да събера две дробни. Аз не знаех какво означава събиране и дроб. В трети курс отрязах косата си и ме беше страх да се прибера на село при баща ми. Всяко лято се прибирах, за да работя.

В четвърти курс вече знаех много неща, които не съм мислила, че мога да разбера и видя. Тогава се запознах с бъдещия ми съпруг. Вече имах приятел и за мен друго нямаше значение, тъй като бях далече от догмите и спокойния и закътан живот на моето село.

Но дойде краят на петата година от моето образование и трябваше да се завърна в къщи. Поддържах връзка по телефона с моето момче. Така един ден той се обади и ме попита дали може да отседне вкъщи с един негов роднина. Съответно аз се съгласих без знанието на родителите ми и това се превърна в събитие за цялото село. Двама българи със съвсем различни разбирания дошли на риболов при дъщерята на най-уважаваната жена в селото. Въпреки че не бяха доволни, не реагираха остро на посещението. След няколко месеца приятелят ми ми се обади, че ще дойде в гр. Гоце Делчев. За мене дилемата беше да отида при него или да остана при семейството си. Беше зимата, реших да потърся пари на баща ми за палто. Той се съгласи да ми даде. В момента, в който парите попаднаха в ръцете ми, вече знаех какво да направя с тях - заминах при мойто момче. Тогава взех най-прибързаното решение в живота си - избягах с него.

Така дойдохме в Благоевград при родителите му. Те вече ме познаваха, а

и аз бях готова да стана тяхна снаха.

Четири дни родителите ми нямаха представа къде се намирам. Благодарение на свекърва ми, аз реших да се обадя в здравната служба и да споделя с лекаря моето местонахождение. Това беше всяло смут и паника в семейството ми. Моят строг и консервативен баща беше преценил, че е способен да ме убие, ако има възможността да ме види. След дни на размисъл беше изпратил моя чичо да ме прибере. Аз така и не се показах на входната врата, а разприте и караниците останаха за свекъра и свекърва ми. След много кратък период от време решихме, че ще вдигаме сватба. Моята свекърва беше твърдо решена да осведоми и покани родителите ми на тържеството. Въпреки моите предупреждения, тя го направи. По това време работеше в “Зърнени храни” и заедно с директора отиде да покани сватове. При появата в селото местните хора я предупреждават, че ако иска да се срещне с моята майка, би било добре да вземе със себе си и кмета. Така тя отива в здравната служба, придружавана от директора ѝ и кмета на селото. Майка ми с обиди, викове и удари я пропъди оттам, твърдейки, че няма дъщеря. За моето семейство това, което направих, беше голям грях. За да изкупи греховете ми, майка ми построи чешма. Въпреки този неприятен инцидент, имаше сватба. Събитието беше отразено в местния вестник “Пиринско дело”, от който все още пазя снимката си. Свекърва ми беше много щастлива от факта, че имаше снаха - туркиня. За разлика от баща ми, който при вида на вестника беше рухнал.

Първото ми дете - Дора, се роди 1957 година, а синът ми Мишо - 1972 година. Никой от роднините ми не беше виждал децата ми. Но скоро един трагичен повод ги събра с мен - беше починал брат ми. Дете от моето село ми се обади и ме информира. Така аз, заедно със съпруга ми и шофьор от неговата служба заминахме за Дъбница. Когато пристигнах там, още на улицата ме пресрещнаха хора, изпратени от другия ми брат да ме предупредят да отида сама, а спътниците ми да останат да ме чакат в началото на селото. Това беше най-големия ужас, който преживях. По принцип на погребенията присъства цялото село. Така аз се отправих към къщата, влизайки вътре, майка ми връхлетя срещу мен с кол в ръка. За нея аз бях грешница, а в момента мъката ѝ беше неопишуема. Сестрите ми я спряха и ме изпратиха навътре да потърся прошка от баща ми и да се сбогувам с брат си. Получих прощката и започнах да посещавам семейството си всяко лято. Но до смъртта на баща ми мъжът ми не беше допуснат там.

Характерното при нас, мюсюлманите, е, че в земята, от която си дошъл, трябва да се върнеш като новороден. Бързото погребение е за предпочитане, до 13 часа на обяд човека трябва да бъде погребан. Мъртвецът се къпе около час, като се изкарва на двора и палят огън, на който топят вода. Жените слагат къна по пръстите на ръцете си, повиват го и той вече е готов да напусне земния

свят. Тъй като не използваме ковчези за погребението, в джамията по това време се намираше един сандък, общ за цялото село. С него се пренася мъртвеца до гроба, където се полага с много почести и уважение. Впоследствие сандъкът се връща в джамията. За нас няма задушница. Паметта на мъртвите се почита само на Байрям. Рано сутрин, докато мъжете са на служба в джамията, жените отиват до гробищата. Честитят празника на покойниците и по възможно най-бързия начин се прибират, минават и през обора да честитят Байряма на животните. След тях мъжете отиват до гробищата, но без да се засичат.

Най-почитани празници са - Рамазан-Байрям, Курбан-Байрям и Шекер-Байрям. Рамазан-Байрям трае 30 дни. Самият Байрям е три дни. Рамазан означава пости. Тогава сутрин от 5 часа до 19 часа не ядеш, не пиеш, не пушиш. От седем до пет сутринта ядеш всичко. На Байрям се търси прошка, целува се ръка на по-възрастния, софрата се подрежда на земята, задължително преди това се мият ръцете. Снахата минава с кърпа, кана и леген. Хлябът трябва да се пипа с чисти ръце, грешно е да стъпиш хляб. Курбан-Байряма: прави се курбан за здраве. А на Шекер-Байрям се ядат сладки работи. По принцип трапезата по празници се характеризира със следните ястия - баклава, сладки, пълнени чушки, овнешко, пилешко, сърми и локум.

Друг обичай е обрязването - Сюнет. Трябва да бъде обрязано всяко момче до една година, в противен случай той не е мюсюлманин. Обрязването се извършва от специалист. Празнува се, като се събира родът и се носят подаръци.

Що се отнася до кръщаването - децата не се кръщават в джамията. Ходжата отива в къщата. Сяда между родителите и взима детето в ръце, започва да чете молитви. Детето се кръщава, ако е момиче - на майката на мъжа, а ако е момче - се кръщава на бащата. Ако името вече е дадено на друг, бащата избира дали да бъде кръстено на сестра, брат или роднина.

Турската баня - Хамам, се намира до спалнята. След всеки полов акт мъжът и жената са длъжни да се изкъпят от главата до петите.

Почитаме също така и Гергьовден, наричаме го Ъдърлес. Вечерта преди празника се събират момичетата, всяка една оставя нишан от себе си в гърне. Поставят го под розов храст. На другия ден заедно с по-възрастните жени отиват на Чам Курия (Боровата гора). Там момичетата се събират в кръг и едно от тях застава в средата. Покриват лицето му. То започва да изважда нишаните и да ги нарича за - любов, щастие, здраве и т. н.

Животът ми течеше напълно нормално, разбрах за едното ми дете, че е покръстено в църква от свекърва ми. Може би и другото е кръщавано, но при мен не се намират кръщелни свидетелства. Аз също като всички мои сънародници бях принудена да сменя името си. Нещата минаха гладко, тъй като се бях

разбрала със съпруга си за новото ми българско име - Нели. В момента пак съм със собственото си име. При издаването на новите лични карти взех от село кръщелното си, което все още се съхраняваше. През 1987 година при злополука почина мъжът ми. Така останах вдовица с две вече големи деца и сигурна работа. И до днес работя като счетоводителка в същата фирма. Дъщеря ми се омъжи, но бракът ѝ не беше щастлив. Има син на 13 години, който е много привързан към мен. Впоследствие се ожени и синът ми. Той също има момченце на 5 години.

По принцип като човек от друга националност никога не съм имала проблеми в отношенията и връзките с хората. Винаги съм разчитала на подкрепата на близки приятели, съседи. Почитам християнските празници, с удоволствие чествам именните дни на близки и приятели, но никога не съм искала да сменям религията си и да променя духовните си разбираня.

Ето така започнах своя нелек самостоятелен живот, с ново начало и неочакван завършек. Сега осъзнавам едно нещо, че винаги е трябвало да бъда силна, да се справям сама с трудностите на живота, въпреки подкрепата на близките ми хора. Разбрах, макар и късно, че всичко зависи от мен самата, но едва днес си давам ясна равносметка за всичко отминало. Най-вече за това, че животът ми щеше да протече по друг, съвсем различен начин. Сега не мога да обвинявам него - живота; той по принцип е несправедлив, но и ние самите допринасяме за това. Хубавото е, че идва момент, в който си достатъчно ориентиран и можеш сам за себе си да прецениш и да осъзнаеш грешките си. Знаем, че не мога да върна много неща, но и мога да твърдя, че не съжалявам за отминалите моменти. Важното в случая е да забравиш лошите неща и да си спомниш хубавите, та нали са били част от краткия ти живот. Според мен, много от притесненията, тревогите и страданията, които преживях, са били просто едни изпитания, което впоследствие е допринесло за появата на един по-спокоен и добър живот. Знаем, че Аллах е с мен и се надявам да изживея тази част от живота ми по-пълноценно и реално.

Моите родители (осиновителите) бяха тези, които ме отгледаха

Донка, р. 1949

Моят род произхожда от с. Зърнево, днес в територията на Гърция. По

думите на майка ми е имало период, в който границите са били отворени и много родове от тяхното село се заселват в с. Илинден, Гоцеделчевско. Старото му име е било Либяхово. Не знам какви са били причините за това преселване.

Майка ми се казва Кипра, а баща ми Ангелис. Няколко години те не можели да имат деца. Майка ми забременяла, но към 5-6-ия месец абортирала, и така няколко пъти. Стари хора от селото я научили да осинови дете, за да може да задържи плода и да го износи. Така осиновява момиче от свои близки, които са многодетно семейство. Момичето се казва Екатерина и е на 5 години.

След това се сбъдва предсказанието на бабите и тя забременява. Ражда се брат ми Андон, след две години аз (1949 година), като ме кръщават с името Мехелина. Две години след мен се ражда и най-малката ми сестра Недялка. Всички сме три сестри и един брат.

Нашето семейство е било много бедно. Родителите ми се занимавали предимно с отглеждане на тютюн, което е почти единствено препитание за хората от този край.

Когато съм била на три години, умира баща ми от инфекция на пръст. От неграмотност ли, от небрежност ли - не знам.

През тези години е било много трудно на майка ми сама да се справи с четири деца и тя взема решение да даде едно от децата си за осиновяване. Първите две - Екатерина и Андон, са били по-големи и в сиропиталищата (така са се наричали някога тези домове) не са приемали деца на такава възраст. Малката ми сестра Недялка е била бебе. Майка ми решава да остави мен в сиропиталището в град Кюстендил.

Всичко това за произхода ми, за родителите ми, за брат ми и сестрите ми аз научих много по-късно, след много години.

В сиропиталището престоявам около година и половина. Един ден в дома пристига семейство от град Радомир, които са бездетни и искат да си осиновят момченце. Като влезли да огледат децата, аз съм се хванала за полата на жената и не съм искала да я пусна. Те преценили, че аз съм им на къмета и решили да ме вземат. Така стават моите бъдещи родители. Бързо става оформянето на документите по осиновяването в Кюстендилския Окръжен съд. Издават ми ново кръщелно свидетелство и ми дават новото име Донка.

Родителите ми се казват Тодор и Добрена и в момента на осиновяването ми са били на 55 години. Имам някакви откъслечни спомени от този момент, защото съм била на 4 години и половина. Спомням си как излязохме от дома и те ме заведоха да ми купят нови дрешки. Още си спомням вълненото палтенце, сините шапка, шал и ръкавички с беличко по края. Заведоха ме да разгледаме Хисарлъка (местност - парк в град Кюстендил).

Баща ми Тодор беше фурнаджия. В къщата си имаме фурна и той пече-

ше топли симити, за Великден - козунаци, за Гергьвден - и агнета. Това беше градската фурна, целият град (Радомир) купуваше хляба си от нас. По цели нощи майка ми месеше на ръка тестото в нощвите, за да може рано сутринта да има вече изпечен хляб. Баща ми беше висок, едър мъж, с побеляла коса и мустаци. Имаше тежък и малко тираничен характер, но думата му тежеше на мястото си. Известен беше със своята честност и почтеност. Който в града имаше нужда от пари, идваше при него за заем. Татко даваше малки и големи суми, които много често не му и връщаха. Голям работяга беше, разкъсваше се между работата във фурната, печенето на хляб и работата в мелницата. Имаше и мелница за мелене на брашно. Притежаваше и башчи, така той наричаше няколкото декара земя със засадени ябълкови дръвчета. Често навестяваше башчите, защото често крадци ги навестяваха. Но крадците му имаха страх - от внушителният му ръст и характер.

Майка ми Добрена беше много кротичка жена, свеждаше глава пред резкия и властен тон на баща ми. Беше много работлива - от тъмно до тъмно. В къщи отглеждахме много животни - кози, овце. Имахме и ниви, които обработвахме. Майка ми работеше и в ТКЗС-то. От много работа, от вдигане на тежести тя имаше известни проблеми, които бяха довели до невъзможността да забременее и роди. Каквато и работа да вършеше, било в ТКЗС-то, като ѝ поставяха някаква работа за изпълняване, с моя помощ тя винаги преизпълняваше зададената норма.

Бях много палава, често правех бели, за което после ме наказваха. Спомням си как веднъж на едно дете му бяха купили интересна играчка. Аз много исках да я разгледам, грабнах я, изтичах и се качих на втория етаж на къщата. Вратата за него беше заключена и аз си направих сметка, че като се прехвърля от терасата, през прозореца децата няма да могат да ме хванат и аз ще разгледам играчката. Обаче терасата нямаше ограда, аз се спънах в едно желязо и паднах в двора - на плочите. Не си спомням нищо, защото съм изгубила съзнание. Бях счупила малкото пръстче на левия си крак и ме закараха в болница. Гипсираха ми го, но пръстчето пробихи гипса и се качи върху другите пръсти. Така си е и до днес.

Но в малкото градче всички се познаваха. Родителите ми много често ме изпращаха да пазарувам. Наредях ли се на опашката в магазина, хората започваха да си шушукат и подбутват: “На Тодор фурнаджията осиновеното!” Тези думи много често чувах зад гърба си и се питах какво ли значат. Но после се заигравах и забравях за тях. Така ден след ден. Навремето да осиновиш дете е било нещо рядко, необичайно и голяма сензация за малкия град.

Веднъж трябваше да ходим на екскурзия и от училище ни казаха да донесем акта си за раждане. Аз го поисках от майка ми, но тя каза, че не знае

къде е, че го е изгубила. Скоро след това тя започна да ми показва снимка на стара жена с тъмни дрехи и забрадка и веднъж ми каза, че това е моята майка. Не исках да повярвам и скъсах снимката. Много по-късно разбрах, че точно тази жена няколко пъти е идвала в града, оглеждала е къщата, срещала ме е и ми е задавала въпроси. По онова време законите били такива, че тайната на осиновяването не се пазела неприкосновена, а на родителите, които са оставяли детето си, са давали информация - от кой е взето детето, в какво семейство е попаднало и как живее.

Дойдоха веднъж на гости непознати мъж и жена. Започнаха да разговарят с нашите. Аз питам баща ми: “Кои са тези хора?” - веднъж, два пъти. Никой не ми отговаря, погълнати от разговора. След малко баща ми каза: “Това са майка ти и баща ти”. (А истинската ми майка се беше омъжила втори път). Не знаех какво ставаше. Бях много объркана, бях само в осми клас. Детското ми съзнание не можеше да разбере това. Разказаха ми как и защо се е случило, но мина много време, докато го разбере.

Започнах да разпитвам, да се интересувам къде се намира това село. Запознах се с един човек, който беше от същото село и работеше в нашия град. Уговорих се с него, когато си тръгне за Илинден, да ме вземе със себе си. Бях си спестила пари за път и избягах от къщи.

Село Илинден беше гранично село - на гръцката граница. Преди селото има строг граничен контрол и пускаха само с открити листове. Като пристигнахме в селото, първо ме посрещна брат ми, после видях другите ми две сестри и майка ми Кипра. От брат ми научих каква е била неговата реакция и тази на по-голямата ми сестра Екатерина, когато майка ми се е прибрала от град Кюстендил, след като ме е оставила в сиропиталището. Те, като видели, че майка ми се е прибрала сама, без мен, започнали да я замерят с камъни и да крещат: “Защо я даде, защо я даде?” Много тъгували и плакали за мен. Майка ми Кипра живееше с втория си мъж и се грижеше за възрастната си свекърва.

След това се прибрах в град Радомир и мойта детска душа беше още по-смутена. Много трудно ми беше. Сега осъзнавам, че ми се е случило в най-обърканата възраст. Не можех да споделя с никого. Родителите ми бяха много възрастни. Не можех да ги попитам за някои елементарни неща, нито пък да ми дадат някакъв съвет. Търсех уюта на другите къщи, при другите деца. У тях всичко беше красиво. Родителите им млади, разбираха ги, споделяха си с тях.

Майка ми Добрена беше добра домакиня, но нямаше време от многото работа, от грижата за животните, за фурната.

Баща ми беше строг, тираничен и често се караше с нас двете. Майка ми имаше порок на сърцето и усещах, че се страхува да не умре и да ме остави. Много пъти лягаше, затваряше очи и се преструваше на умряла, за да види моята реакция. Аз плачех и виках: “Майко, събуди се!” Много я обичах.

Така общо взето мина моето детство. Не можах да завърша гимназия, защото бях много палава и ме изключиха от училище.

Започнах работа в завод “Електрик” като пресьорка. Мъкнех по тонове желязо. На студеното време пръстите направо залепваха за него, но бяхме млади, весели. Смеехме се по цял ден и работата минаваше неусетно.

По това време бях 20-годишна. Спомням си, че ми се развали някакъв електрически уред и през няколко къщи от нашата имаше ателие за поправки. Така се запознах с мъжа ми, той беше електротехник. Казваше се Владимир. Беше тихичък и много притеснителен. Излязохме три пъти на среща и на четвъртия решихме да се оженим. Той предупреди техните. Аз казвам на майка ми: “Майко, ще дойдат да ме вземат, дай да постегнем къщата”. А тя ми отговаря: “Като дойдат да ги видя, тогава ще оправим”. Мислеше си, че се майтапя с нея, защото бях много палава и шура и на нея не ѝ се вярваше, че предприемам такава сериозна крачка. И така, оженихме се, вдигнахме сватба. Живеехме в нашата къща. Мъжът ми дойде зет, защото той беше от едно близко до Радомир село и му беше удобно за работата, пък и нашите бяха много стари и трябваше да сме около тях и да им помагаме.

Една година след като се оженихме, се роди дъщеря ни Доброслава - на 2 август 1970 година. Баща ми искаше да се наложи да я кръстим на него. Но първо, името не ми харесваше, и второ, че исках в името да има нещо от името на майка ми Добрена. Тя много обичаше детето, искаше да ми помогне с нещо, но не ѝ се удаваше.

Трудно беше с тези възрастни родители, не ни разбираха. Не можеше да се разберем с баща ми за фурната, искаше още да пече, а вече не можеше да се справя. Мъжът ми не можеше да му помага, ходеше на работа. Малка му беше заплата, трудно се справяхме.

Баща ми имаше куп болести. Имаше сънна болест, както си седеше и говореше, така лека-полека снижаваше гласа и заспиваше. Имаше и епилепсия. Когато детето ми беше на година и половина почина майка ми. Беше декември месец, страшен студ. След това на мен ми беше много трудно - двама мъже и малко дете. Баща ми плачеше непрекъснато, не искаше да го оставяме сам. Държеше непрекъснато да ходим на гробищата, а в същото време нямаше на кой да оставя детето. В къщата нямаше никакви условия, навън се переше. В някои от стаите на къщата баща ми пускаше квартиранти, съобразявахме се с чуждите хора.

Две години и осем месеца след Доброслава се роди Диана, на 28 март 1973 година. Като почувствах първите болки, казах на баща ми, че отивам да раждам, какво можеше да ми помогне един стар мъж. Страхувах се да му оставя детето, заради епилептичните припадъци. Мъжът ми беше на работа. Добре че една баба от махала се съгласи да пази детето, докато мъжът ми се прибереше.

Навремето не се отпуснаше дълъг отпуск по майчинство, а беше само шест месеца и трябваше да тръгваш на работа. Не можех да работя с тези малки деца и с този старец, а парите не стигаха.

Малко като поотраснаха децата, се опитах да ги дам на детска градина, за да започна работа, но не се получи. Диана беше още малка, плачеше там по цял ден и не можеше да свикне. Работих три дни и напуснах. От страна на мъжа ми, на неговите родители, не получавахме никаква помощ. Даже беше като неписан закон съботите и неделите да ходим на село. Мъкнехме децата по студа, по автобусите. Свекър ми беше добър човек, измъчен от работа, обичаше домашния уют, хубавите неща. Свекърва ми - майка на четирима сина, успяваше да се справя и командва всичките петима мъже в къщи. Трима от синовете ѝ бяха семейни вече. Моят мъж беше най-малкият от четиримата.

След като поотраснаха децата, започнах работа в Младежкия дом в града като чистачка. Той се намираще непосредствено над нашата къща. Представляваше една голяма сграда, с голяма градина отпред. Принудих се да започна тази работа, защото се намираще до нас и това ми позволяваше да се грижа за децата и татко. Трябваше да ги посрещам, изпращам на училище, да им сложа храна. Страхуваха се да остават сами с дядо си, защото често получаваше епилептични припадъци и те не знаеха какво да правят. Получеше ли пристъп, децата излизаха на терасата и започваха да ме викат. Аз ги чувах и дотичвах. Картината беше ужасна, често пъти той падаше много лошо и си удряше главата я в цимента, я в желязната ограда на терасата. Децата го преживяваха много тежко и живееха в непрекъснат страх.

Работата не ми беше лека, но съм млада и се справях. По това време младежките домове развиваха огромна дейност. Не стига, че ми беше много работата по почистването на тази огромна сграда, но вземах участие и в украсите на сцената, залите за множеството видове дейности. Посрещаха се гостуващи групи, организираха се фестивали и това налагаше понякога оставане до късно. Водех и децата с мен. Намирах време и да им помагам за уроците. В училище понякога им изискваха да направят различни табла, плакати. Помагах им, най-често това го вършех нощно време, когато другите заспиваха. Покрай празниците, пак през нощта, им месех сладкиши, правех им украси, за да почувстват по-добре празника, за да бъде по-интересно в училище.

През 1982 година почина ненадейно свекър ми. Както се прибирал една вечер към къщи, го блъснал автобус, който нямал светещ фар от дясната страна и шофьорът не е можал да го види. Не се стигна до дело - да осъдят шофьора, потулиха се нещата. Борбата ни да излезе истината най-вече ни костваше много тичане и нерви, но не успяхме да направим нищо. Започна ново тичане по гробищата. По селата има съвсем други ритуали, които свекърва ми държеше стриктно да се спазват. След смъртта на свекър ми, свекърва ми искаше да

идваме по-често на село. Не можехме да отидеме никъде с децата, без да сме длъжни да даваме обяснение къде отиваме и защо. Пък и не можехме да оставим баща ми сам. Само веднъж ги заведохме на почивка на Веллинград, която и до днес си спомнят като един от най-хубавите ни семейни моменти.

Но най-вълнуващото им преживяване беше, когато бяха 5-6 клас, като реших да ги заведа на мойто село - Илинден. Исках да им покажа откъде съм, защото те много добре знаеха моята история, която ме карах многократно да им разказвам. Междувременно, от няколко години поддържахме по-активна връзка с брат ми и сестрите ми. Най-голямата ми сестра Екатерина се беше омъжила в град София и имаше син и дъщеря, доста по-големи от моите. Брат ми Андон живееше в Кремиковци и имаше три момичета, двете, по-големите, бяха на възрастта на моите, като едната носеше името на майка ми Кипра, а другата - на баща ми, Ангелина. Децата на най-малката ми сестра Недялка, която живееше в Берковица, бяха момчета на същата възраст.

Вълнението на децата ми беше огромно преди да пристигнат в Илинден. А там беше толкова екзотично. Те откриваха един нов свят. Едно отдалечено гранично село с къщи, покрити с плочи, с хора, добри и приказливи, които посрещаха дошлите с огромен интерес. За никой от селото не беше останала скрита мойта история по осиновяването. На децата им беше интересно абсолютно всичко - от специфичния диалект до начина на низане на тютюна. Даже опитаха как се прави това. Спецификата на граничното село се създаваше от информацията за заловени гранични нарушители и наградените доброволци, която течеше по местната радиоточка, като такъв апарат имаше във всеки дом. Прекарването беше още по-весело, защото всичките деца на брат ми и сестра ми Недялка бяха там - с моите общо седем първи братовчеди. Голяма игра падна. Децата ми никога няма да забравят това първо ходене в Илинден.

След няколко години поред се редувахме с брат ми и сестрите ми да си гостуваме по различни поводи. Чувствах ги като моя кръв, имаше много допирни точки и черти от характера, по които си приличахме, но бях свикнала да се оправям сама и знаех, че не мога да разчитам на тях.

Майка ми Кипра ми гостува в Радомир няколко години поред. Като приключеше годината с прибирането на тютюна, тя тръгваше на обиколка при всичките си деца и на всеки гостуваше за по ден-два. Казваше ми да не се сърдя, че ме е дала за осиновяване, че такива са били времената, че ѝ е било много трудно - сама жена с четири деца. Аз ѝ отговарях, че не ѝ се сърдя, но не мога да ѝ кажа "майко". За мен това беше чужда жена. Не бях живяла с нея. Макар да носеше моята кръв и плът, не можех да я почувствам като майка. Моите родители (осиновителите) бяха тези, които ме бяха отгледали, и аз им бях благодарна за това.

През 1984 година ходихме с мъжа ми за пет дни на екскурзия на

Унгария, а на следващата година - аз на Румъния.

Децата пораснаха, аз смених още едно-две работни места, но все бях близо до къщи, заради децата и баща ми. Той от година на година ставаше по-зле. Освен другите болести, хвана го атеросклероза. Губеше се, не знаеше къде е, падаше, не можеше да става. Непрекъснато бях в напрежение. Звънеше телефона или идваше човек в работата ми да ми каже, че го видели някъде, бил получил пристъп, бил е изгубил съзнание. Нали бяхме малък град и всички се познавахме. А беше едър човек, трудно се борех с него, инатеше се. Не можеше да преценява какво върши, искаше да се бие с мене. Така, след неколкомесечно боледуване, почина през 1988 година на 86 години. Тежко ни беше, макар че се бях напатил с него. Умря и другият ми родител. На погребението дойдоха много хора, защото когато беше по-млад и по-добре той беше един уважаван и достоен човек, много работлив и всеотдаен за хората. Но дойдоха и хора еснафи и възрастни роднини, които искаха да видят как за последно ще го изпрати "На Тодор - осиновеното".

Децата завършиха училище след няколко години, започнаха работа. Всеки имаше свой живот.

През 1990 година, след тежко падане, свекърва ми се залежа на легло и изискваше много грижи. Пътувахме, ходехме и на работа. Няколко месеца след това почина. И се тръгна ново ходене на гробища, изнасяния.

През този период брат ми и сестрите ми ожениха децата си. Ходихме на сватби. Виждахме се с роднини, спомняхме си. Говорехме си кое е трябвало да се случи и кое не, но разговорите обикновено се въртяха около децата.

През 1991 година, лятото, децата вече работеха и решиха по време на отпуската си да отидат на Илинден. Стояха около десет дни, бяха прекарвали чудесно. Имало много младежи в селото. Там лятно време прииждат внуците отвсякъде да прекарат ваканцията си или отпуската при баба и дядо. Прибраха се и започнаха да ме молят за 15-и август да отидат пак и менда водят. А на този ден е църковният празник Успение Богородично и се чества като ден на селото. Тогава се събират всички родове в селото, връщат се живеещите в града да се видят с близки и приятели. Успяха децата да ме убедят и аз отидох с тях.

Вечерта на центъра на селото наизлязоха всички. Малки и големи се хващаха за хората, които се извиваха типично за този край. Надпяваха се младежи с по-възрастни, но нищо не беше предварително определено. Всичко беше спонтанно. Както можеха да работят, така и умееха да се смеят и веселят илинденчани. Моите деца също се бяха смесили с тълпата. Аз седях на една пейка, гледах хората. Едни познавах от предишни идвания, други не. Поговорих си с роднини и познати на майка ми. Някои ме питаха: "Ти Мехелина ли си?" Много малко хора знаеха другото ми име. Разпитвах ме за семейството ми, за децата, как е преминал животът ми. След това останах сама, наблюдаваща тези хора не усетих как

очите ми се насълзиха. Задавах си въпроси: “Коя бях аз?” “Какво правя тук?” Осъзнавах, че това е моят корен, интересно ми беше да научавам нови неща - за мен, за роднините ми, но аз не го усещах близко, а далечно и необяснимо. Аз имах друг живот, друго семейство. Задавах си и въпроса: “А ако бях останала тук, как ли щеше да протече моят живот?”

След това се прибрахме в Радомир. Ходехме на работа. През 1992 година имаше отчуждение на къщите в нашия квартал и се преместихме да живеем в апартамент. Тежко и трудно ми беше да напусна този дом, в който съм живяла 40 години, в който съм израстнала. И сега, когато минавам оттам, си казвам “мойта къща”.

Междувременно се чувахме със сестрите ми по телефона и по-рядко си гостувахме. Всеки го беше погълнал животът, имаха си внучета, грижеха се за тях.

През 1993 година ненадейно ми съобщиха, че майка ми Кипра е починала. Не можех за последно да не отида. Организирахме се със зет ми (той тогава беше приятел на Доброслава) и с нея заминахме с кола за Илинден. Всички се бяха събрали - брат ми и сестрите ми, всички внуци. Тежко ми беше, тя беше един добър човек. Не е искала така да постъпи с мен, но обстоятелствата са я принудили. Отиде си и последният човек, който беше по някакъв начин свързан с мен - жената, която ме беше родила.

През ноември 1994 година се омъжи Доброслава. Решиха, че сватбата ще я направят в един ресторант в град Перник. Тя беше семпла булка. Аз бях ангажирана с приготвянето на толкова много неща преди сватбата и по време на нея, че не можах напълно да усетя празника.

През 1995 година сестра ми Недялка ни покани на сватба на малкия си син Иво в Берковица. Пак се видяхме всички. Децата ни, вече пораснали, си спомнях как са палували и какви пакости са правили при събиранията си, когато бяха по-малки.

След това нещата си тръгнаха по обикновено. Гледам да помагам с всичко на децата си, за да се чувстват добре, за да си починат. Те всичко си споделят с мен, гледам да облекчавам “болките” им, да им давам съвети, да ги напътствам. Те не винаги се вслушваха в тях. Сега вече, с някакъв опит в живота, ми казват: “Майко, колко си била права, а ние не сме те послушали”. Опитвах се да им дам един по-различен от моя живот. Да им създам домашен уют, да се чувстват комфортно и добре, да са задоволени, да им поднасям изненади и да ги радвам. Най-вече да ги разбирам. Всичко, което аз не получих. Какво можеха да ми дадат тези възрастни родители? Нито имах на кого да споделя, нито кого да попитам за съвет. Заети с огромно количество работа, те не можеха да създадат домашен уют. Макар че баща ми разполагаше с пари, не са ме глезили, не съм получавала скъпи подаръци и изненади.

През декември 1997 година се роди внучето ми Сиана. Как можех да се чувствам, като това дете беше толкова чакано и желано. След това животът ми потече от грижи за него, ходене на работа и обратното. Като стана на десет месеца, се разболя тежко и с майка си постъпиха в болница в град Перник, така шестнайсет дни. Всеки ден пътувах, защото беше нужно да се носи храна на бебето, лекарства, памперси. Много тежко преживях това боледуване на детето. Тя и досега много често боледува. Няма да забравя как, като пътувахме към Перник, в ръцете ми детето започваше да се унася, да му синеят устните.

Другата ми дъщеря Диана не е семейна и работи в град София.

Целият ми живот беше борба. Сега вече, на 54 години, аз нямам сили да се боря с нови препятствия. Борбата беше със самата себе си, като разбрах, че съм осиновена, докато разбере коя съм, защо така се е случило. Справях се сама, защото нямаше с кого да споделя и никой не ме разбираше. Борбата беше в училище, да покажа на съучениците си, че и аз съм като тях, че с нищо не съм по-различна. Борбата беше с хората, да чуваш зад гърба си: “Осиновена, осиновена”, и да подминаваш. Същевременно цял живот да доказваш, че не си второ качество човек. Да доказваш с цената на много сълзи, нерви, работа и почтеност. Но не се сърдя на хората, такива бяха времената, това беше един малък, еснафски град, където всички хора се познаваха и гледаха с голям интерес на по-различните неща.

Пазех съкровено всеки един документ, който бяха ми оставили родителите, защото коя бях аз - никоя. При всяко едно невнимание от моя страна, аз отивах на улицата - без дом, без нищо. Имаше хора, недоброжелателни, които чакаха само това.

Благодарна съм на моите родители - Тодор и Добрена, защото за мен това бяха истинските ми родители. Хора, които ме отгледаха, научиха ме на борбеност и оцеляване. Научиха ме на трудолюбие и честност, които ме подсигуриха и ми оставиха дом, в който да живея.

Благодарна съм им, че избраха мен, сред толкова много деца, но и аз изпълних синовния си дълг към тях.

През живота си няха много време за себе си, за почивка. Животът ми протече в работа, гледане на малки деца, в грижи за болни стари хора (майка, баща, свекърва), в ходене по гробища.

Не съжалявам за нищо, човек не може да промени живота си.

Остава ми удовлетворението, че имам добро семейство - съпруг, деца, внуче.

Опитвам се да им дам това, което аз не получих.

Никой друг не обича така силно, както циганското сърце

Донка, р. 1952 г.

Казвам се Донка Георгиева Николова, родена и съм расла в село Баня, Разложко. Родена съм на 6 февруари 1952 година и съм от ромски произход, т. е. циганка съм, от което не се срамувам. Детството ми минаваше във веселие и безгрижие. Живеехме със семейството ми в мир и любов. Бях задоволена с всичко, от нищо не бях лишена. Имам по-малка сестра, с която като малки всичко си делихме и се обичахме, но поотраснахме и почнаха проблемите - сега тя не ме иска. Що се отнася до ученето, не бях от тези, които имат желание за учене. Учих до седми клас и затова нямам завършено основно образование. Нашите искаха много да продължа, защото не бях проста, просто не ми се учеше. Тогава започнах да работя с майка ми по полето. Гледахме тютюн по много декари и така до 18-годишна възраст. На 18 години се задохих. В началото моята свекърва не ме искаше, че не съм била прилика на сина ѝ, защото бях много слаба и изпита, а пък синът ѝ беше едър мъж. А ние двамата с него такава любов бяхме (боли ме!). И така, на 26 май 1971 година ни се роди първата щерка - Миланка. Тогава свекърва ми беше много радостна и изведнъж отношението ѝ към мене се промени.

Доста време боледувах от една болест и лекарите не можаха да ме излекуват, не им беше по силите. Страдах много и тогава едни добри хора ми дадоха надежда. Насочиха ме да отида в Добринище при дядо Благо Петков. Аз отидох, човекът ме посрещна много добре. Успокои ме и ми каза да взема помладите жили от бреза и от тях да направя мехлем, с който да се мажа известно време. От две превръзки се чувствах сравнително добре. Благодарна съм и до ден-дневен на тия хорица, които ми казаха за бай Благо.

Една година по-късно ни се роди и втората рожба, пак мома - Анна. Забравих да ти кажа, че когато се омъжих, съпругът ми беше войник и се наложи да го чакам една година. Когато се уволни, всички заживяхме прекрасно. Той ме обичаше и уважаваше, децата ми също бяха много спокойни и послушни, като гледаха добрите отношения на мен с баща им. Когато поотраснаха, малката беше на 3 години, а голямата - на 4 години, започнах работа в Завода за слаботокови релета (ЗСР) в с. Баня, а пък съпругът ми беше на асфалтова база, като общ работник. Семейният ни живот беше щастлив, но хората са прави, че много хубаво не е на хубаво. Обичахме се прекалено и се разбирахме. Никога не съм била нагрубявана, нито пък удряна. Съчувствувах на нашите циганки, като някоя ми се оплаче, че мъжът и ѝ

посяга.

След около 4-5 години съвместен живот решихме да си купим парцел. Да си имаме нещо свое, малко, но свое собствено, защото при свекървата нямаше място за живеене. Моят баща ни помогна да направим две стаички временно, докато си съградим къща на парцела. Но егоизмът на душманите беше голям към мен и моето задружно семейство, като гледаха колко ми беше хубав живота. Почнаха слухове и клюките по мой адрес, че изневерявам с друг циганин на мъжа си. Започна крамолата (кавга, неразбиране) между двама ни. С нищо не можех да докажа, че съм невинна и че съвестта ми е чиста. Жената на тоя, за когото говорех, че съм му била любовница, като ме срещнеше по улиците, тръгваше да се кара с мен и дори ми налиташе на бой. С нищо не можех да я уверя, че човекът, който ми е взел всичко - младостта, хубостта и честта; човекът, от когото имам две красиви дъщери, не си го заменям за никого. Съпругът ми, за жалост, започна да вярва на празните приказки на злите хора. Започна сериозна кавга (караница) помежду ни. Свекървата ми наново започна да ме мрази. Намесиха се в нашия спор и всичките му роднини. Те не ме искаха, плюха ме, нагрубяваха ме, викаха му да ме остави, след като съм опозорила рода им. Казваха му, че ще си почерни живота с мен и че ще почернее като гарван, ако остане с мен. Аз се чувствах ужасно унижена, омърсена, подиграна. Сърцето ми се късаше, защото вътре в себе си знаех, че нямам вина, а никой не ми вярваше. Въпреки усилията ми да запазя семейството и достойнството на дъщерите си, той не искаше да ме изслуша. И така стигнахме до развод. Неговите свидетели в съда му бяха братовчеди и наговориха много лоши неща за мен. А моите свидетели бяха едно семейство - възрастни хора, мои комшии, те пък се опитаха да ме защитят и само хубави думи изрекоха, защото аз им бях израснала пред очите и ме познаваха, че бях почтена невеста. Знаех, че няма накъде, бракът ни беше обречен и разводът осъществен. Молех адвокатата само за едно, да ми помогне да не ми делят децата, тъй като мъжът ми искаше да вземе по-голямата. Отговорът за мое успокоение беше, че децата са малолетни и нямат право да ги делят. Баща им им даваше издръжка едни мизерни 45 лева и за двете общо. След всичките проблеми, които имах около развода, разправиите по съдилища и адвокатски кантори ми съсипе здравето. Разболях се от тежка невроза. Не можех да си представя живота без него. Страхно силно го обичах. А той ми беше първа любов; всичките ми мечти рухнаха, заприличах на плашило, от мъка се стопих.

А живеем в едно село, не знаех как ще го срещам по улиците с друга. Започна ходене по мъките. Диагнозата, която бяха определили лекарите, беше страхова невроза. Имах силно главоболие, често ми се виеше свят. Страх ме беше от хората, страх ме беше и от самотата. Защото е толкова лошо без опора в живота. Непрекъснато ми прилошаваше, понякога губех съзнание. Страхувах се децата ми да стоят при мен, за да не

припадна пред тях и да се сепнат (изплашат).

Имам една приятелка, казва се Радка, по онова време и тя боледуваше като мене с нервите. Тя идваше с майка ѝ при мен, у дома. Излизавме тя, майка ѝ, мойта майка и аз по гората. Тишината, свежият въздух и красивата природа ни успокояваше. Но щом се приберях в къщи, между четирите стени, и отново започвах да нахлуват лоши мисли в съзнанието.

От време на време ходех до Благоевград, където ме задържаха за една-две седмици в нервно отделение, където ме пълнеха с успокоителни. За мене се грижеха едни от най-добрите специалисти в тази област. А в родното ми село за мен се грижеше д-р Коков. Изключително огромни грижи полагаше и д-р Димитров, идваше у нас. Толкова хубави думи ми говореше. Ходех да се лекувам и в Разлог при д-р Кулин и д-р Жегова - страшно добри лекари и специалисти, и добри хора. И понеже съм силно набожна, ще си позволя да изкажа една реплика, която знам от църквата, в която ходя: “Бог да ги благослови и нуждите им да снабди”. И да помагат на хората още дълги, дълги години.

Всички ми викаха, че не съм болна; нервно здрава, сърцето добре, дробовете чисти. Все ми повтаряха: “Знай и разбери, че не си болна, стегни се и гледай децата, а затова майка им не трябва да се предава”. Те, докторите, все добро ми казваха, ама в мене все нещо си беше празно. Сърдех се на докторите и си мислех, че ми говорят така, защото сигурно им е писнало от мен. А сега разбирам, че право са ми говорили; вярно е, че човек сам си е лекар. Тялото е физически здраво и силно, тогава, когато и духът е силен.

Решиха да ме изпратят на ТЕЛК в София. Едвам стигнах до там. Имаше толкова хора във влака, това ме потискаше, не исках хора. Дойде ми ред да ме извикат в ТЕЛК.

След това продължих да се мъкна по болниците и една хубава лекарка ми се навика и рече: “Не си болна, докога да ти го вгълпяваме, кажи!”

Гледаха ме на скенер, нямаше нищо. Просто трябва да се стегна и психически да стана по-силна и борбена. В мене нямаше никаква болест, трябваше да престана с нервните си пристъпи, за да не тормозя децата си, а също и родителите ми, които се бяха видели в чудо с мен.

След като докторката ми се накрещя, аз се обърнах и си тръгнах. Чувствах се още по-зле и се затворих в себе си. Бях разстроена, стреснах се от кръсците. Аз също не исках да съм зле с нервите, че кой ли иска да се чувства така? Живеем с мисълта, със страшната мисъл, че съм неизлечимо болна, от рак.

Имаше един добър лекар в Разлог, който всеки четвъртък имаше прием. Майка ми и при него ме отведе. Прегледа ме много внимателно, прегледа ми картоната, епикризите, той потвърди думите на своите колеги, че съм напълно здрава физически. Даже ме нарече “галена”. Рече ми също, че за да се почувствам по-добре, се нуждая от мъж до себе си, който

да ми даде стимул за живот и да не мисля за шуротии. Този лекар в момента, когато ми рече това, аз започнах да го ненавиждам. Аз бях 6 години болна, ходех по болници, пръсках луди пари за лекарства, а те ми говореха, че мъж ми трябвал. Никой не искам. Имам си своята първа и вечна любов, не напразно хората викат “циганска любов”, защото никой друг не обича така силно, както циганското сърце. Не мога да си представя как ще дам душата си на друг мъж, а не на този, когото обичам. Майка ми, горката, беше отчаяна. На Радка майка ѝ и мойта майка започнаха да ходят по врачки, ходжи, билкари и какви ли не още чародейци. Пилееха напразно пара, нямаше полза.

Загърбих за малко моята болест, защото трябваше да обърна внимание на дъщеря си, която се разболя лошо. Поради лекарска грешка кръвта ѝ беше замърсена. Имахме нужда от много пари, а нямаше откъде да ги набавя. Наново мъки, страдания. А парите все не стигаха. Аз самотна майка с две деца, но никой не ме питаше как се справям; при това аз бях все още болна. Трябваше да спра да си купувам лекарствата, за да мога да дам да излекуват детето ми, това беше по-важно. За наше голямо щастие нейната класна ръководителка беше благороден човек и помоли съучениците ѝ да съберат помощ, кой колкото има възможност да даде, за да бъде извършено лечението. Кметството в нашето село също много ни помогна парично. Донесоха ми парите у дома нейните съученици и учителката им. Аз, разплакана, протегнах ръка, взех ги с треперещи ръце и от радост прегърнах учителката и ѝ благодарих. Благодарение на тези пари ние отидохме в София, където да я лекуват. Попаднахме на истински лекар, който си разбираше от работата и ѝ изписа необходимото лечение и нужните лекарства.

Детето ми оздравя, но мен болестта продължаваше да ме мъчи. Бях принудена да се омъжа наново, честно казано, омъжих се повторно не толкова по любов, колкото да имам другар до себе си, защото самотата ме убиваше. Омъжих се за човек 13 години по-голям от мене, но за жалост не беше и подходящ; оказа се “обратен”. Не че имам нещо против тези хора, не, напротив, той беше много добър човек, но не беше мъж за моите представи. Аз исках да ме обича като жена, а не като приятелка. Наложих се да се прибера отново вкъщи. Срамувах се от всички, най-вече от децата си. Не исках да ме мислят за пропаднала, исках да запазя уважението им, тъй като те бяха достатъчно големи и разбираха какво става с майка им. Но на никой не можех да кажа защо съм се прибрала, защото на онова време на “обратните” гледаха с други очи. Мислеха ги за странни, докато сега мисля, че не е така. Времената се менят, поколенията и разбиранията също. Може да съм циганка, но въпреки всичко аз държах на достойнството на този човек, а и на своето собствено достойнство. Затова премълчах всичко, за да не го опозоря. И до днес само аз си знам защо съм го напуснала. Психическото ми състояние се влоши още

повече - чувствувах се омърсена, не за това, че посрамах себе си и децата си, че се омъжих повторно.

Реших да почна работа, като си мислех, че тя ще ме разсейва. Започнах да работя в болницата, за да съм по-близко до лекарите, а имах огромно желание да помагам на болните, защото зная какво е да си болен. Помагах с каквото можех, колкото ми бяха силите. Колегите ми бяха добри и се разбирахме. Но за да работиш в болница, трябва да имаш много кораво сърце.

Работех като санитарка в поликлиника за възрастни. Тогава докараха по спешност един мой комшия. Беше получил удар и беше много зле. Заедно с колежката ми и шофьора го свалихме от линейката и го качихме във вътрешно отделение. На следващия ден бях първа смяна и трябваше да кача кислород в същата стая, където беше той. Всъщност оказа се, че кислородът е бил за него, защото през нощта състоянието се е било влошило. След около 30 минути, след излизането ми от стаята, съпругата му вече плачеше. Досетих се, че бай Иван беше починал. Понесох го тежко. Реших, че утрешният ден това може да се случи и на някой мой близък. Казах си: “Няма да го понеса.” Напуснах болницата с още по-силно разбити нерви след всичките случаи, които съм виждала в отделението. Останах си в къщи. Търсех си развлечение и започнах да излизам на седенка при бабите в махалата. Те са много добри с мен, все ми говореха сладко и ме успокояваха. Уважавам ги и сега тези баби. Те също ми викаха: “Донче, не се сепай, ще се справиш, не си мисли за лоши работи и ще видиш, че всичко, ще е наред.”

Бързо ми писна да си стоя в къщи и да стоя така, без да върша нищо. Научих, че в патронажа в град Разлог се нуждаят от хора и аз отидох да питам за работа и ме приеха там да работя. Останах на работа, защото къщи не издържах сама по цял ден. Искам да съм между хората, та белким забравя за грижите. Беше ми много добре. Бях сред непознати хора и това ми влияеше някак си положително. Не ме познаваха, не ми знаеха грижите, а аз точно това исках - никой да не ме знае. Бях по-далече от селото и се чувствах по-уверена, не се срещах с бившия си мъж. Колежките ми много ме уважаваха, управителят ни беше много разбран човек. Разнасях ядене на старците в град Разлог, Бачево и Годлево. Работата ми беше приятна, вършех я с ищах /желание/ и вече бях по-добре, нервите постепенно се стабилизираха.

Но не мина дълго време от радостта ми, че съм по-добре, и хайде - нова грижа. Малката ми щерка пък не беше добре. Наново ходене по лекари, по болници. Имаше проблем с пубертета. Сега пък аз тръгнах по баби, гледачки, врачки, както по-рано мойта майка за мене. През това време се запознах с бай Георги. Колежките ми от патронажа ми казаха, че само той може да ме свърже с баба Ванга; той и семейството му са били много близки с нея. В началото той ми отказваше да ми помогне. Разплаках се пред него, без да искам, просто от болка. Казах му, че това е била последната ми надежда,

че дъщеря ми е само на 16 години, и ако не може да бъде излекувана, то по-добре аз да съм мъртва, но не искам да гледам как детето ми страда. Като ме видя така отчаяна, той се смили над мен и ми обеща, че още на другия ден ще отиде до Петрич.

Така и стана. На същия ден той ме намери и ми предаде, че тя му е казала да набавя малко бяло домашно вино, тъкано домашно платно, сърце от черна кокошка. Отново се разплаках, когато той ми предаде това. Кокошката щеше да намеря, но другите неща не знаех откъде. Натъжи се бай Христо, каза ми, че се е наситил да гледа женски сълзи и да не плача, че той ще ми помогне да намеря тези неща. Той се погрижи, намери всичко необходимо и отново отиде в Петрич. На третия ден ми обясни какво да правя с това, което ми е донесъл. След 3 години боледуване дъщеря ми оздравя.

Между другото, аз съм много вярваща жена. Вярвам в Бог, ходила съм по много църкви, манастири. Винаги съм се стремяла да правя добро, дори и на неприятеля.

Бай Христо ми стана близък, човек, на когото разчитах, и с когото споделях каквото ми тежеше тук - в сърцето. Почнахме да си помагаме взаимно. Аз му перях, миех, чистех, готвех. А той ми даваше акъл, учеше ме кое е добро, кое е лошо.

Спрях да работя и в патронажа, върнах се в Баня и разбрах, че има вакантно място в пощата. Реших се, вече щях да работя в родното си село. Не че бях забравила болката изцяло, но все пак времето лекува. Толкова неща бях изпитала и преживяла, че не ми беше до минали спомени. Животът достатъчно ме е очукал по гърбината; вече не ми се мисли за нищо. Пък ми беше трудно всеки ден да пътувам до Разлог и обратно. И така започнах да работя като пощальонка. Работих 11 месеца и пак се наложи да прекъсна работа. По това време голямата ми дъщеря се омъжи. Беше ми мъка сама да се справя, да направя, както му викаме ние по нашия край, “блага ракия” и сватба. Благодаря на Бога, че заплатата в пощата беше горе-долу задоволяваща, та бях успяла да спестя нещо, справих се някак си. Мъчно ми беше, че баща й, в този хубав момент за всички ни, не беше до нас. Въпреки, че той настояваше да дойде, щерка ми не го прие, заради мене, за да не се измъчвам, като гледам. Тъй като тя знаеше колко се разстройвам, когато го срещам. Тя знаеше, че още обичам баща й.

И след като се отказах от пощата, се завърнах в патронажа в Разлог. Продължих да работя една година. Поради скандал с една от колежките, аз наново се поболях от нерви. Пак напуснах и наново започнах да гълтам успокоителни. А и се нервних от нашите. Майка ми и баща ми се грижеха повече за сестра ми. Тя също беше разведена - самотна майка с 3 деца. Майка ми много я защитаваше, тъй като тя беше тормозена, грижеше се за нея, защото мъжът на сестра ми беше лош и я биеше. Та затова майка ми гледаше

повече на нея.

Без работа и без пари живееш трудно около три месеца. Работех по къщите за кора хляб. Ами зимата. Беше ужасно - примряла от студ, гладна, измръзнала. Майка ми се държеше страшно грубо с мен. Гонеше ме от къщата, наричаше ме най-различно. Когато се омъжи и малката, аз си останах изцяло сама. Затова търпях обидите на майка ми, а те ме използваша - добрината ми, труда ми. Отделих се отново сама, но видях, че така не се живее. Страхът отново се възвърна в мен. Самотата е най-страшното нещо в живота на един човек. Запознах се с един мъж от Велинград и той ми предложи да живеем заедно. Заминах там и живях 3 години. Но бившата му съпруга започна наново да го търси и аз наново се почувствах излишна. Събрах си багажа и се прибрах в моята къщичка в с. Баня. Няма нужда да ти разказвам за чувствата си - бях съкрушена. Просто не ми е било писано да си намеря постоянен мъж, с който да споделям мъка и радост, и залька хляб.

Отново безработна, без пари, на една пенсия, пак започнах да работя по къщите, по нивите на хората за едното ядене. Майка ми и баща ми все повече не ме искаха. Заключваха ми портата да не се прибирам. Ако знаеш колко пъти съм спала в една изоставена барака близо до нас. Насред зима, без огън, с едно одеяло - кучешки живот. Не можах да гледам неправдата на родителите ми. Дразнех се от пренебрежението им към мен, болеше ме! Получих диабет от силно притеснение. Започна се отново ходене по лекари и отново се свързах с бай Христо. Отново си помагахме. Бях щастлива, че пак има с кой да споделям мъките. На бай Христо му бяха оперирали окото. За добрините, които той ми беше сторил, аз реших да му се отплатя. Беше зима, сняг до колене. Останах в Разлог, в неговия дом да се грижа за него. Качвах му дърва, палех печката, готвех му, всичко правех необходимо, само и само да се чувства добре, да не се натоварва той.

От време на време трябваше да си ходя и на Баня и там да си поддържам къщичката. Ходех и се връщах пеш посред зима, но не смеех да му кажа, че нямам пари за билет. От цялото това напрежение на венеца ми се образува подутина. Отидох на зъбен хирург и се установи, че е тумор. Питам се: и това ли ми трябваше? Защо, защо все на мен! Взех пари на заем и отидох в Благоевград, където ми извършиха операцията. Оказа се всичко доброкачествено и бях доволна и благодарна. Не казах нито на майка ми - тя и без това не се интересуваше от мен, нито на децата, за да не се притесняват. Сама изживявах тази болка.

За една Нова година реших да ида при бай Христо, за да не сме сами двамата. Напазарувах за празника. Тръгнах за автобуса. Когато пристигнах в Разлог, бай Христо се беше приготвил. Запъти се към магазина, беше забравил нещо, но земята беше в лед, той се подхлъзна и падна. Счупи си 3, 4 и 5-я гръбначни прешлени. Тогава изтичах до телефона и извиках линейката.

Приеха го в болница. Трябваше някой да се грижи за него. И аз останах придружител. Синовете му не искаха да чуят за него. Едновременно се грижех и за него, и за градината му, и за къщата. Той беше много доволен от моето старание и ми предложи да остана да живея при него, тъй като той знаеше, че родителите ми ме гонят от къщата и че не искат да чуят за мене. Съгласих се и така до този момент ние живеем още заедно, подкрепяме се и благодаря на Господ, че срещнах този прекрасен човек - бай Христо. Станах му безплатна слугиня. Стоях при него да го гледам, само и само да имам покрив над главата си и къшей хляб. В продължение на 4 години не се бях прибираща в бащината си къща. През това време майка ми беше взела всичко - цялата покъщнина. На мене беше оставила само едно празно легло и счупен гардероб.

Като работех в патронажа преди години, се бях запознала с една много добра жена. Тя беше готвачка в Българска божия църква в град Разлог с пастор брат Асен Христов. Предложи ми да ме заведе там на църква, отказах ѝ, като мислех, че това е секта. Настоя да ида и да видя, и да се уверя, че не е така. От любопитство отидох. Проповядваше брат Асен. Проповедта ми хареса. Той четеше стихове от Библията и ги разясняваше. Песните също им бяха хубави. Започнах да се интересувам кои дни има черква. Винаги ходех по-рано и с нетърпение чаках да започне службата. Научих много неща, които в православната църква не можах да науча. Вече сравнявах кое е добро, кое е лошо. В Православната църква има някои различия - например, православните християни палят свещи, докато ние не. Ние се водим протестанти. При нас също се слагат пари в един съд, наречен дискус. Само че тук парите не си ги делят служителите, а тези средства отиват за болницата в град Разлог, също така се помага на вдовиците и сираците. Реших, че това е твърде благородно и още повече се амбицирах да остана в евангелската църква. В нашата църква няма икони - попитах защо. Те ми отговориха, че никой не е видял нито Дева Мария, нито Иисус Христа и някои други светци, за да изобразяват техния лик. Друга разлика е, че ние не се кръстим с пръсти, за нас това означава, че сякаш разпъваме още веднъж Христос на кръст. Тук всички усилено се молим. Когато проповедникът говори, всички мълчат - има ред и дисциплина. Все пак си в свято място и трябва уважение.

Всъщност протестант означава човек против греха. Проповедникът проповядва от едно място, наречено амвон. Щом почне молитва, ние се молим с него, щом почне песен, всички пеем заедно с него. Ставаме на крака като "примерни ученици". Позволено е да седят само немошните. Брат Асен ни говори за кръщение в Светия Дух, за водно кръщение, за Господна трапеза (вечеря).

На амвона (олтар) има голям дървен кръст без лика на Божия Син. Но щом го погледнеме, ние всички по свой начин си представяме образа на нашия мъченик Иисус. Интересувах се какво значи водно кръщение и всичките им други названия. Обясниха ми, че тези неща са пътя към Бог, да бъдеш горе в небесата, по-близо до него. Водно кръщение е тогава, когато се кръщава (ние му викаме даване детето на Бога). Дете в нашата религия под 12-годишна възраст не може да вземе водно кръщение. Кръщение в Св. Дух - това е, когато даден човек, когато го кръщават или се моли, то той говори на свой език, който само Бог разбира, никой друг. Това е вече осъществяването на връзката: човек - Бог. А Господната трапеза - това са постите. Само че хлябът се меси от две сестри, няма значение дали са моми, вдовици или омъжени, важното е да са честни и през тези 40 дни да са спазвали изрядно постите, включително да не са имали контакт с мъже. Инак е грехота и хлябът ще е опетнен и мръсен, и ако го хапнем, ще ни носи само беди. Чисти ръце трябва да го месят. И ето така, постепенно се оттеглих от православната църква и станах протестантка. Тук намерих пътя, истината и живота! Успях да смиря сърцето си и се научих да прощавам. Научих се на всяко зло да отвърщам с добро. В тази църква пристигат помощи от различни страни: Америка, Гърция, Швейцария, Англия и други.

Протестантка съм вече от 3 години. Намерих своя покой и простих на родителите ми, които толкова години ме пропъждаха от дома. За нещастие баща ми преди около 1 година падна от магаре - има прищипнат костен мозък от шийните прешлени, неподвижен е в крайниците. Но вече със смиреното си протестантско сърце събрах сили, простих му, дори понякога се грижа за него, въпреки че сестра ми и майка ми още не ме искат. Имало е случаи да му нося храна и вратата да е заключена нарочно, за да не влизам. Но въпреки всичко аз продължавам да ходя да го виждам. Моят живот никога не е лесен. Била съм и в полицията. Бях наклеветена, че съм поставила на сина на бай Христо в леглото му живак. Че как можеш да сторя такова нещо! Е, доказа се, че съм невинна, но стига ми срама, който изживях - жена вече на зряла възраст да бъде унижавана така! Аз цял живот не съм посмяла лоша дума да отвърна на някого, камо ли да посегна на живо (човешки живот).

Всичко отмина, вече съм по-спокойна. Взех бай Христо в Баня при мен и сега живеем тук, в мойто родно село. Аз продължавам да се грижа за него и той също ми помага, колкото му е по силите. По-спокойна съм, защото имам другар до себе си, а също и опора, а това за мен е всичко! Защото цял живот съм била лишена от това - от другар и спътник в живота.

И да започнех живота си отново, ми се иска да направя същото

Рахим Омбаши – преподавател, р. 1952 г.

И да започнех живота си отново, ми се иска да направя същото, както преди двадесет и четири години. Ожених се на 7 юли 1979 година за една моя колежка. Тя беше завършила висше образование по история и география и решихме да създадем общо семейство с нея. След две години ни се роди момиче. Тъй като бяхме от две различни религии, името решихме да бъде албанско, за да няма проблеми и да не бъде ощетена нито мохамеданската, нито християнската религия. Дъщерята ни се казва Беса. Името ѝ означава дума, която се използва много на Балканите, сигурно и при вас се използва думата “беса”, което означава нещо като обет, нещо много характерно за албанците. Например Димитър е мой приятел, и аз му давам “беса” за цял живот, така че признавам, че Димитър ми е приятел и неговите приятели са и мои.

Така ние живеехме нормално. Интересното е, че в семейството на съпругата ми аз се чувствам много добре, обичам майка ѝ, защото баща ѝ е починал преди четири години. Тя също ме обича като свое дете, както и аз като мои родители. Не правя никога разлика между двете семейства. Дори в моето семейство баща ми и майка ми обичат повече жена ми, отколкото мен. Когато някой ден тя не отиде при тях, те се претесняват да не ѝ се е случило нещо, обаждат се по телефона, питат какво е станало, че не е отишла при тях.

След още две години ни се роди и момче, което също носи албанско име - Крешник (юнак). Живяхме две години в град Либражд, и двамата работихме като учители, а след това се преселихме в Корча. Децата пораснаха и сега следват в Италия, дъщерята тази година приключва с ученето в университета в Болоня – специалност право, а синът ни днес има изпит и аз мисля сега само за това. Той завършва първи курс пак в същия университет. Жена ми продължи работа като учителка. Аз съм много щастлив. Тя ме очаква търпеливо всеки ден, защото аз закъснявам често от работа. Когато не съм къщи, чете, защото обича много професията си. Така че жена ми е “божи дар” и за мен тя е най-добрата ми приятелка.

Детството ми мина в града. Ние сме семейство интелектуалци. Дядо ми е завършил университета в Истамбул – военни науки, и аз съм наследил фамилията от него - Омбаши, от професията Омбаш. Това е военно звание. Той е бил командир на армията в Корча.

Баща ми е завършил Френския лицей в град Корча. Много от членовете

на моята фамилия живеят в САЩ, сестра ми и брат ми, чичо ми. Имам роднини в САЩ, отишли от преди век, отивайки и връщайки се много пъти и учейки се от цивилизацията на тези места. Ние сме седем деца и всички сме с висше образование. Имам четири сестри – едната е лекарка, другата - икономист, учителка по математика, учителка по физика, единият ми брат е музикант. Той е бил и в България за две седмици, а сега е в САЩ и също е женен за християнка. Имат две деца и живеят щастливо.

Нашето детство беше доста бедно. Албания, особено след прекъсването на връзките и с Изтока в 1960 година, бе много бедна. Но ние порснахме сравнително добре, защото четирите сестри на баща ми от САЩ ни изпращаха долари, и тук на времето е имаше специални магазини, където можеше да се купува само с долари. Така че ние не чувствахме толкова осезателно бедността, както другата част на населението. Дрехи и храна ние купувахме оттам. Имаме голяма къща, имаме и наши имоти. Сега ни ги връщат, наследяваме ги от нашите прадядовци. Имаме и много проблеми, защото голяма част от хората от недобрите условия на живот заминават от страната. Така например аз от една голяма фамилия, кажи-речи, останах сам, същото е и със семейството на жена ми - една голяма част са в Гърция, друга част в Америка и Канада, а всички са с образование.

Аз завърших средно образование тук (Корча) и висше - в Тирана. Работя тук в Университета “Ф. С. Ноли”.

Вярно е, че моето детство не е беше много богато, може би аз правя сравнение с живота на децата от други страни които съм виждал, но моето детство беше изпълнено с интензивен живот и богато на емоции. Много четяхме, имахме голям късмет по отношение на учителите, които ни учеха. Всичките бяха се обучавали в чужбина, например в България, Русия, в Италия, Франция и в Америка. Вярно, че ние бяхме в диктаторска система и много неща в нашите учебници бяха цензурирани, но нашите учители с техния широк кръгзор ни казваха много неща. Един много сериозен проблем възникна в 1967 година, когато закриха черквите и джамиите само с едно политическо решение. Имахме една черква, може би една от най- великите на Балканите, направена подарък от бивш жител на Корча, който нямал деца и решил да направи подарък на града. В нея сега се помещава читалището на града. Черквата се казваше “Св. Георги”. Аз я помня, помня и когато я разрушиха. Всички мохамедани и християни плакаха заедно, защото черквата бе изключително архитектурно творение.

След това дойде един момент, в който албанското общество започна да се милитаризира. Освен това в интерес на истината искам да кажа, че диктаторският режим на Енвер Ходжа направи много за образованието на албанците. Примерно, в моя род няма човек, без да е получил поне средно образование,

а в моето семейство всички са с висше образование, четяхме много. Помня от малък, че учех наизуст Христо Ботев, преведен на албански, също така четях и много румънска литература. Аз не съм бил в България, но знам много за нея, за развитие на лозята, за българските зеленчуци, за прочутите рози. Също така знам доста неща от българската история, за Велика България, за големите български родове от енциклопедиите.

Моята съпруга работеше в учителския факултет и деканът винаги ми е казал: “Колежката е много добра”. Аз и деканът /Башким Яхолари/ сме пораснали заедно, били сме като братя. Моята съпруга за два-три месеци е била и моя директорка. Е, беше време, когато стимулираха жените. Съвсем случайно след това пътувахме заедно с автобуса и така се запознахме. След това деканът често ни канеше и двамата вкъщи. А след това, след това е “божа работа”. Създадохме семейство. Там, в Либражд ни се родиха и децата. Никога не ни е мнавало през ума, че другата религия може да пречи.

Всеки ден с удоволствие се поздравявам с мои приятели, когато имаме време пием и по кафе, но никога не си мисля през деня с кого съм пил кафето си, с човек от моята религия, или от другата. През деня ми харесва да съм с будни и мъдри мъже и да споделям мисли с тях.

Ние, албанците, по принцип сме много вярващи, вярваме, но не сме религиозни. Примерно, жена ми се моли пред Св. Богородица. Аз не се кръстя, защото ми се струва, че влизам в пространството на жена ми. Днес сутринта тя се молеше пред Св. Богородица, защото синът ми има изпит, аз също се обърнах към иконата и се молих да помага на децата. Отиваме заедно на черква. Ето, оня ден имаме годишнината от смъртта на баща й. И аз ходя на черква, паля свещ, имам приятели свещеници, говоря с тях, уважавам ги и те ме уважават. Митрополита го каня често вкъщи. Той е много културен, филолог е по професия - като нас, а така също съм приятел и с мюфтията.

Много ми харесват религиозните празници и ние празнуваме празниците и на двете религии. Когато е Великден, жена ми прави всички обреди. И когато е Байрам празнуваме, нямаме никакъв проблем. Интересното е, че на Байрама, първи ми честитят празника семейството на жена ми, и теу когато имат празнику за рождени дни, или нещо друго с нетърпение ме чакат аз да отида пръв да им честитя. Жена ми идва с мен в джамията, хвърляме заедно по някоя паричка за здраве. Днес тя със сигурност е била на черква и е запалила свещ за изпита на сина ни, със сигурност е отишла и в джамията да хвърли нещо.

За децата нямаме никакъв предразсъдък. Когато ходят при баба (на жена ми майка), се молят на Богородица. Когато ходят при баща ми, се молят на Аллах. Баща ми не казва нищо. Те не харесват да им диктуваш. Но съм им казал, че като са готови, те сами да си изберат в какво ще вярват. Аз никога не съм имал проблем. Виждам, че сега се чувстват много удобно в Италия,

там те живеят с италианци, немци и др. Ходят на черква и правят всички обреди. Над главата ми на моето легло държа и Библията и Корана. Чета и ги знам, защото ми трябват заради самия мен. Така постъпвам и с децата. Аз нямам представа какъв ще бъде техният избор, но на мен ми харесва да са интелигентни и да вярват, в това, в което са си избрали.

Няма никакъв проблем тук. Даже след 1990 когато откриха отново черкви и джамии, броят на смесените бракове между двете религии порасна. Един мой колега има жена християнка. Сега сме на едно по-високо ниво - еманципирано. Например голяма част от хората емигрираха в САЩ. Там има много малко християни православни, и мюсюлмани има малко. Албанците се чувстват много добре. Ходят и в черквата, и в джамията, няма никакъв проблем. Моралните норми са едни и същи. Това, което е желание за мен, е и за Димитър, и за двете наши семейства. И нашите деца със сигурност ще бъдат приятели, и ако се оженят един- друг, пак няма да има никакъв проблем.

Аз мисля, че това е в самата култура на албанците и на интелектуалците, но същата толерантност е и при простите хора, неинтелектуалци, и там се женят за един друг.

Аз мисля, че по времето на Енвер Ходжа тук не се е говорило за религия. Но тук обредите ставаха скришом. Моята майка за Байрам правеше тайно сладко. Също така и майката на жена ми правеше червени яйца. Не е имало по това време тенденция да се акцентува върху тези неща. И по това време, ако е имало някой лош случай, това е извън чертите на албанската култура. Аз мисля, че в Албания няма ориенталски мюсюлманизъм. Ние имаме, също както и вие, европейски мюсюлманизъм. Аз в Америка живях с ориенталски мюсюлмани, както и с католици, и те ме питаха защо, примерно, пия бира сутринта. Аз ям също като вас свинско, салам, пия бира, обаче азиатските мюсюлмани се обличат по друг начин, също така и се хранят различно, празнуват по друг начин. И когато се е наложила религията по време на Османската империя, тя е останала само на повърхността, сменили са имената и някои от обредите, но по принцип паганинската част е останала обща. Примерно за корченските семейства е било задължително първи приятел на семейството да бъде християнин, **нунои** (Д.Б. като кръстник, както му казват тук/, той реже и първият кичур на малкото дете и излиза с децата за Коледа. И по сватбите християнският нунои винаги е на главната маса. Същото се е случило и с баща ми, когато ходил на гости у християните. Баща ми е учил във френския лицей, където е имало и християни, и мюсюлмани. Тук не е имало училище на религиозна основа и това е позволило да се живее на спокойствие. Примерно както при вас се почита Ботев, при нас е Наим Фрашъри, който е създал секта вътре при мохамеданите, бекташите суфити, които са вид европейски мохамедани. Аз съм бил в САЩ на много голямо теке в Детройт и обредите са еднакви с тези на

християните. Тук при нас, примерно, ако ходиш в празничен ден при баща ми, той ще черпи с различни неща, но не и с алкохол. Бекташите пият като християните. Защото в Албания се пие много алкохол. И най-интересното е, че повече пият мюсюлманите, отколкото християните.

Тук и тия, които са по-вярващи мюсюлмани, дъщерите им си слагат кръстче на шията. Но никой не си слага полумесец. И по къщите рядко има къща без една красива икона. Християнската религия е много по-близка на албанската природа. Другата религия не е могла да стигне до албанския характер, защото тук религията се налага едва през 18 век. Имало е повече външен натиск, свързан с военната служба. За мен е удоволствие да посещавам черкви и познавам историческите корени на религията може би много повече от жена ми. Имаме тук на Преспанското езеро една стара църква от 1329 година, която е била под закрилата на един български принц. В мюсюлманските храмове няма рисунки вътре, няма икони. Албанската природа е много индивидуална и затова тук ходят повече мюсюлмани в християнските храмове. Религията е останала на повърхността, предадена е от родителите на децата. Едно момче, което работи тук, просто няма възможност да се моли по пет пъти дневно, защото трябва да работи. Християнската религия няма такива задължения и християните само ходят на църква и се кръстят. Мюсюлманската религия казва да се почива в петък, а ние тук работим. На мен ми се струва, че и мюсюлманската религия ще стане още по-толерантна.

Ние не харесваме жените да седят в къщи. Всички албански жени искат да ходят на работа, но тук няма работа. Даже има жени, които работят повече и от мъжете в гръцки цехове. Сега сме и в кризисен момент за работа. Ето тук 95% от студентите са момичета и всички ходят заедно, и всички носят кръстчета. Това е истината. Не знам дали друг човек ви е казал обратното. Тук няма никакви проблеми.

В Корча не съществува полигамията, защото Корча е от най-развитите региони на страната. Възможно е някъде да я има, но не се среща при албанците. При албанците няма полигамия. Аз бях и в Америка и ме майтапиха, че имам и друга жена. Аз съм на възраст и обичам жена си като майка на децата ми, така че за мен не съществува друга жена. Уважавам колежките, но обичам само жена си и това е албанска традиция. За мен семейството е много свято. Аз имах много прежеждия в живота, но само с една жена като моята можех да преодоля всичко. Не искам да обидя вашата религия, но моята жена е светица и не знам как мога да живея без нея. Такива са ни и връзките с децата. Те с нетърпение чакат ваканциите за да се приберат у дома. Това тук им изглежда по-добро от красотите на Италия. За мен семейството е свято и така обичам семейството и родината си, но не като националист. Аз имам много приятели, но семейството е свято, то е като дар.

Имената на моето семейство идват от Ориента. Дядо ми е Халим, което означава “знаещ” на арабски. Моето име Рахим означава “жалостен”, но тук има мнозина, които не знаят значението на имената си, защото се слагат по наследство. Сега слагаме имена, които имат смисъл на албански. Но има и такива, които слагат чужди имена. Тук има Борис, българско име, има и руски имена като Татяна, Наташа, италиански, американски имена. Смятам, че това не е нещо лошо. Тук думата “българин” се приема много добре. Много манастири са били културни центрове и за албанците. Така за нас България е добра надежда, свързваме я с един доброжелателен народ и с възможността за образование. От малки ние помним българските зеленчуци, защото България е имала много развито земеделие и лозарство, а така също и подправки за готвене.

Страшно съм доволна от хората, с които живея в съседство

Иванка, р. 1953 г.

Родена съм в село Добърско, област Благоевградска, през 1953 година в семейството на съвсем нормално работническо семейство. Детството ми е минало в много труд.

Казвам се Иванка, по баща - Будина, а сегашната ми фамилия е Доспатлиева, но за това по-късно.

От малки родителите ми ни научиха на много труд с брат ми, защото ни задължаваха, освен, че ходеха на работа в Завода за релета в Банско, за да ползват частни ниви, трябваше по някакъв начин да дават трудови дни на АПК. Ангажираха ме с гледането на тютюн, задължително по един декар. Значи, майка ми винаги ме е събуждала от много малка да ѝ бъда другар. А като станах четвърти клас, аз събуждах вече брат ми да ми бъде другар. Имаше невероятни правила. Предварително се казваше кой каква работа трябва да свърши на другия ден. И затова съм им много благодарна. С брат ми си разпределяхме труда почти по детски, с много шмекерлъци и пазарлъци.

Детството ми е минало в сравнение с днешното поколение направо като в приказките. Много спокойно. Родителите ни много се грижеха за нас. Почти не съм имала пропускане на лагери, на лагер-школи, на Равда съм ходила, на Предел - в Пирин планина. Била съм дружинен председател до 7-ми клас. След това минахме в Комсомола. Такива бяха времената! Особено за мене беше

удоволствие да изучавам български език. Също много ми се отдаваше руски. За българския език имахме учители, почти от София са били моите преподаватели до 8-ми клас. Научиха ни страшно много за неща, които не сме и подозирали. Гледам сега, сегашното поколение, ги претрупва. Научиха ме страшно много да си обичам езика и Родината.

След това съм завършила Медицинския институт в Благоевград. По това време бяха открили два - медицински и за културно-просветни кадри. Не знам защо, отидох в Медицинския, а не в Културно-просветни кадри, където ми беше мястото. Както и да е. След това... Какво мога да кажа за себе си?

Участвувала съм в самодейни театри. Ходехме много на студентски бригади. Всичко беше много по-разкрепостено и спокойно от сега. С парични средства не сме боравили, както в момента го налага времето. Почти сме си готвили. Купували сме лютеница и банички с праз. Яли сме консерва, на която и казвахме "Хиляда очички", защото беше "Копърка", така й казвахме. Имаше по-хубави риби, но не бяха за нашия джоб. Някак всеки си беше свикнал да разполага с това, което има. Докато сегашното поколение не се примирява с това. Търси други начини.

Много съм благодарна на майка ми и баща ми, че са ме научили на труд. Мога да кажа, че бях по-голяма слабост на баща ми, отколкото на майка ми.

Имам даже един спомен от баща ми. Понеже обичах много салам, а това беше много рядко нещо, да си го позволи семейството. Айде, един ден месечно - може. И майка ми, като вземеше баща ми салам, режеше с брат ми за закуска да си вземаме за училище. Един път баща ми дойде с цяла "пръчка" и ми вика: "Докато ги няма брат ти и майка ти - да си го изяла." И като отидох в една млада горичка над селото, почнах да го ям. Той толкова е искал да ме зарадва, че не си е направил сметката, че аз с цяла пръчка салам може да се натровя. Даже нямах и хляб. Изядох я на един път, без да ми мигне окото! Баща ми дойде да ме търси. Чак тогава се сетил, че може да ми стане нещо. Е, какво да ти кажа? Друго няма какво да кажа. Беше ни много спокойно!

След това със съпруга ми се запознахме на Пампорово. Беше на празника на здравния работник. Бяхме отишли да празнуваме 7 април. Той беше завършил някакви курсове, там, шофьорски. И си празнуваха. Така се запознахме. Писахме си. След това дойдохме в Девин. Той предварително ми каза, че родителите му изповядват мохамеданската вяра и ги наричат българомохамедани.

И от тяхна страна, от страна на неговите родители, бяхме малко по-трудни. По-трудно възприеха нашето съжителство. Затова се установихме в Девин, а не в Ягодина, където той е роден, за да не ги притесняваме.

Моите родители го приеха по-нормално. Не знам на какво се дължеше. Може би имаха доверие за правилен избор в мене. Родиха ни се две деца.

Дъщери имам - Десислава и Екатерина, като и двете са с типично български имена. Съпругът ми също е с българско име - Юлиан. Никога не е упорствувал, даже се е намесвал, когато е ставало въпрос в Родопите да кажат, този е помак, този е българин. Не съм имала никакви проблеми. За моя изненада той почти не си знаеше празниците на религията, която изповядваха родителите му. Идваше с мен на църква. Не се притесняваше да влиза вътре.

Децата сме ги възпитавали точно каквото си беше времето, като никога не сме отделяли такива спорове за религията в къщи. Интересното е, че винаги едни от по-добрите ми приятели са изповядвали мюсюлманската вяра, но това никак не ми е пречело. Имат невероятни качества, заради които страшно много ги ценя. А и така се стекоха обстоятелствата, че къщата, в която живеем, сме си я построили сами, аз просто нямам около себе си друг комшия, който да изповядва християнска вяра. Но това не значи, че аз не мога да разчитам на всички около себе си! Страшно съм доволна от хората, с които живея в съседство. Значи аз мога да разчитам на тях, даже и посред нощ. Както и те на мене. Като дойдат техните празници, тука до две седмици не можем да изядем храната. А естествено аз на нашите празници като Великден, хората, ако боядисват или другите ми приятели, които изповядват тая вяра по едно до 30 яйца, аз боядисвам 130, защото трябва да им върна жеста.

Винаги първи те даже ми честитят празника и никога не съм имала случай да усетя някакво деление, че тая е християнка или той е мюсюлманин. Проблеми от този вид и характер не съм имала изобщо в живота си. Децата ми също не са го почувствували и се старая и приятелите им да не ги избирам. Едните са християни, другите мюсюлмани, но това не значи, че изповядват мюсюлманска вяра, а доколко са мюсюлманки и се чувствуват като такива, не съм усетила изобщо. Защото гледам, че са страшно умни и нахъсани деца. И като че ли това е повече изкуствено, използват го политиците за подобно нещо, за предизборно. Иначе всеки си е поел руслото на живота така, както му се предложи, и изобщо няма такъв диалог. Значи, ако бъде предизвикан, може би... съм ги наблюдавала и тях, и аз да защитя някаква позиция, че това няма никакво отражение или, ако някой иска да те засегне, например, съм чувала: "Ами тя е много нахъсана, много ѝ играе коня, ама ако беше тя така, така... нямаше да вземе помак..."

Това аз съм си го чувала и то от хора, които наистина изповядват подобна вяра и не знам за какво са го казали!

Съпругът ми е човек, който е толкова принципен и свит, че никога не е изтъквал нещо на преден план като, че той не трябва да има това деление, както мюсюлманите делят - тая работа е женска, тази не е. И принципно, което се отнася за мюсюлманите най-вече, щото в Родопите съм срещала: жената

води магарето, а мъжът - отгоре се вози.

Децата ги възпитахме както можахме, старяхме се. Голямата ми дъщеря завърши две висши образования - "социология, сондаж и комуникации" и английска филология. Даже беше приета във Франция "Клинична психология", но понеже не можахме да ѝ осигурим парични средства, тя се яви там на изпит. Изкара стипендия, но не ѝ дадоха виза и да работи, за да учи.

Малката ми дъщеря е със средно специално - Техникум за електросъобщения. Остана си със средно образование на тоя етап. На 22 години е. Няма желание да учи висше образование.

Като му дойде времето, "и аз като царя", тя ще прецени сама дали иска да запише нещо. Много ми помага в домакинството. Имаше собствен бизнес. Занимаваше се вече втора година с хотелиерство. Много ми помага, просто е поела почти домакинските задължения.

Съпругът ми също е безработен. Той се старее да помага къщи, но средствата не стигат до никъде.

Угриженият живот налагаше от по-отрано да започнем нещо като допълнително печелене на пари. И се захванахме с гъбопроизводство. Едно 3-4 години се занимавахме с това. Много труд, обаче печалба - никаква. Просто никаква печалба от гъбопроизводството. Впоследствие се отказахме.

Семейният ми живот е минал в много отношения. Значи ние първо нямахме собствено жилище. Но това не е най-важно - да си поставям за цел да живея в собствено жилище. Били сме над четиринадесет години по квартири. След като моят мъж се "взе в ръце" и отиде на работа в Либия - три години. Върна се с някакви средства и построихме къща. Съвсем не ни е било леко, защото си дойде през 1991-ва година. Тогава вече промените бяха настъпили. И всичко беше вече страшно скъпо. И така, с взаимни усилия, направихме къщата, в която в момента живеем.

Никога не сме имали пари, с които да си позволим почивка. Трябва да го отбележа, че ние за толкова години семеен живот сме си позволили само един път да отидем на море - за четиринадесет дни. Абсолютно никаква друга почивка до момента. Както има семейства отишли тук, отишли там, на екскурзии. И за съжаление, пак не можем да си го позволим. Вече времето е съвсем друго. Даваме си много кураж - взаимно. Изпадаме често, така, като че ли е безсмислено това, което сме постигнали, и това, към което сме се стремили. Но благодарение на моята майка, аз като че ли имам "по-така" хъс за нещо... за преуспяване. И така, имаме често спорове по този въпрос, че мойто е измислен "хъс". Аз пък му казвам, че другото е излишно отчаяние, защото човек не трябва да се оставя на течението. Много съм благодарна, отново подчертавам, на моята майка, че тя е невероятна в това отношение. Тя е имала много тежко детство. Била е без баща. Били са много деца. Учила е по гората и по нивите. В торбичка е взимала - казвало се е "плоча" - уред, на който пише и

трие. Пишела е на пясък и на пръст, но е невероятен родолюбец.

Държа да подчертая, че тя толкова обича родината си, че сега е на 72 години и отива, търси спонсори и възстановява седем параклиса. За нея след Господ е Христо Ботев. Няма изрезка, която да съществува по вестниците, просто нямам спомен от коя година, тя събира всичко, всичко - архив за Христо Ботев. Какво друго да кажа, което съм наследила от майка си?

Може би отговорността. Значи като дете бях много отговорна за задачите, които тя ми поставяше.

Бях награждавана като най-добър читател на общината. В смисъл, че най-много книги съм прочела от библиотеката. Спомням си първата книга, която съм прочела на осем години - "Баба Диен и захарчето". След това участвах в много такива театрални кръжоци и театрални постановки към общината.

За "1300 години - България" - имахме такава постановка, която беше много оценена за времето си от различни критици - на областно ниво и на общинско, бяхме наградени участниците с часовник от областния център. Имам жажда за много, в смисъл такъв на идеални цели, дето казват другите - "Тя е постигнала това...", а да подобря някак си битовото си състояние. Защото човек, когато битуването му е нарушено, то наистина е катастрофа. Умират му мечтите. Умират ли ти мечтите, умират и надеждите и абсолютно всичко. Старая се с поведението си, дори и да ми е много тежко, да не го показвам пред децата си, защото наблюдавам, че те много, още се влияят от настроението на родителите. Изпадат и те в депресия като видят, че не могат да си позволят даже да учат. Не можем да ги издържаме спокойно в днешно време.

Едно дете, ако предприеме да учи, първо ще трябва да се съгласува с родителя, в което съм сигурна, че повечето от нашата черга ще кажат: "Ние можем само с толкова да помогнем. То трябва и да работи."

Майка ми е човек, който може да даде на всеки кураж. Много съм се учила от нея, много съм се възхищавала, но и много се учудвам откъде идва този извор. Просто за мене е необяснимо. Понякога си мисля, че не е била за времето си. Значи случва ми се - тя ми се обади по телефона, аз само като й кажа - "Ало", и тя оттатък репликата й е: "Ти какво си ми увесила дудалите!" Дудала ще рече стомна. Значи - да не оклюмвам. Тя започва веднага да ми казва, че по гласа може да ме познае дали съм се отчаяла, или не. Веднага ми изнася лекция за кураж. Много съм й благодарна, така от нея се уча да постъпвам по същия начин и с дъщерите си и към съпруга си. Заговорих отново за майка ми. По този повод се сещам, когато гледахме гъби, тя изяви желание да дойде да ми помогне. В живота никога не беше се занимавала с този вид труд. И беше изумена от тежестта на всичко това, което сме поели. Значи, като докараш компоста за гъбите, в отделни торби (така го доставяха), значи трябва да се преработят. Цял ден и почти до 3-часа през нощта претрупвахме торби. И

на другия ден продължаваме. И тя вече толкова се е улисала, дойдоха и други приятели да ни помагат да претупват торби. И за мен беше за пръв път в живота ми. Беше й много чудно, но помагаше едно усърдно и в момента, в който обработваше една торба, нарежда сама на глас:

“Какво време доживях, мойто чедо да си купи “лайна” за милиони, (защото парите тогава бяха хиляди, милиони - преди деноминацията). А аз едно време бях доброволен бригадир в Хаинбоаз и за една чорба леща, на всичкото отгоре, като станем сутрин, пеем “Партизан за бой се стяга”, което предизвика много смях у другите.

От страна на децата ми не съм имала никакви проблеми. Гледала съм като майка, всъщност, страшно много съм се придържала към една невероятна мисъл на Дороти Фишер, която казва, че майката е човек, на когото да се облягаш, човек, който прави облягането ненужно. И много често съм се замисляла каква огромна сила и истина лъха от тази мисъл. Значи по принцип съм човек, който не си губи времето за контактуване с хора на празен ход. Да ме занимават например с битови проблеми. Старая се да ги изслушам, но то е нещо, което можеш да го поднесеш един път като информация на съсед, на приятели. Не може постоянно да го дъвчеш, защото колкото повече го говориш, толкова повече си се “навивам”. Гледам да чета повече книги. Телевизия гледам само ако има нещо много интересно и наистина ме вълнува. Защото и телевизията предлага много излишни неща. Така възпитавам и децата си. Със съпруга ми предварително разглеждаме програмата и решаваме кое ще се гледа и на кого кое ще е интересно.

По тоя повод се сещам за моята свекърва. Тя също съвсем не е имала леко детство. Примирявала се е с много несгоди в тоя живот. В началото, както подчертахме и преди за нашия брак... не мога да се сърдя. Тя беше възрастна жена. Затова, че аз съм християнка, тя го прие малко по-горчиво. Но за моя изненада, не мина много време, тя ме прие съвсем нормално и никога не съм изпитвала желание да я плюя, както като се събера с приятелки и ги слушам какво отношение имат към свекървите си. Никога с нищо не ми е пречила. Ако е могла с нещо да ми помогне - ми е помагала. Пък и какво ли съм могла да искам от 70-годишна жена. Значи, аз не мога да я променя на такава възраст, но тя на мен с нищо не ми е пречила. Даже като й ходехме на гости, винаги ме е питала дали ме ядосва.

В интерес на истината, към децата ми се е държала много човешки и винаги плаче, когато не й идем с децата, мисли, че аз й нямам доверие. Тя мислеше, че нямам доверие да й ги оставя, а тя беше на възраст, когато самата имаше нужда от грижи, камо ли тя да се грижи за децата ми.

Свекърът ми, какво да кажа, той просто... Родителите на Юлиан са (бяха), “Бог да ги прости”, много свестни и сърдечни хора. Хора, които не са виде-

ли нищичко, ама нищичко като за собствено разтоварване в тоя живот. Значи аз като се омъжих за Юлиан, те даже нямаха вкъщи вода. Водата беше на двора.

Представям си свекървата как се е справяла с всичко това. Но това не е пречело да приема квартиранти в къщата. Почти всеки, който е ходел там като учител или за по-дълъг период от време, е живял винаги у тях.

И за всичко казано дотук има си логичното обяснение - животът продължава... Трябва да се стараем по някакъв начин всеки поотделно да подобри жизненото си равнище със сплотеност на семейството и възпитанието на деца. И крайно време е да престанем да псуваме държавата, а да се вземем в ръце.

Празнуваме заедно всички религиозни празници

Валентина, р. 1954 г.

Родена съм на 25.10.1954 година в град Гомел - Беларус. Средното си образование завърших в същия град през 1972 г. През 1974 година бях приета в Минно-геоложкия институт в град Москва, специалност икономика, където се запознах с бъдещия си съпруг - Сидер Кунгъов. Висок, русокос мъж, още от пръв поглед ми грабна окото. Влюбих се до уши в него. Нямах покой. Училището започна да не ми върви. Обичахме се много. Но преди да склучим брак, той ми каза, че имал друго име, което в момента не можах да разбера. Помислих си тайно дали не е някакъв шпионин, та има две имена. През 1979 година се оженихме. Сключихме църковен брак в Беларус. Нашите нищо не знаеха. На неговите родители само се обадохме, но от тях никой не дойде. През 1980 година завършихме института и започнахме работа в България, в гр. Мадан. През 1982 година се роди дъщеря ни Мария. Кръстихме я в църква с приятели, направихме угощение за здраве на детето. През 1983 година заминахме за град Москва, където съпругът ми завърши аспирантура и придоби степен кандидат на геолого-минеложките науки. През 1988 година започнах работа в село Елешница като инженер икономист. През 1988 година започнах работа като началник финансов отдел в Общинския съвет - гр. Якоруда, където работих до края на 1992 година. След този период съм безработна и съпругът ми също. В момента е кампанията за общински кметове. Съпругът ми е кандидат-кмет. Тук хората имат вяра в него. Уважават ни.

През целият ни съвместен живот, ако сме имали недоразумения помежду ни, то те не са били на религиозна основа, а се дължат на безпаричието. Имам свекърва, много сваятна жена. Казва се Фатиме. Уважаваме се взаимно и така съм възпитала дъщеря си, и тя да я обича.

Празнуваме заедно всички религиозни празници, и християнски, и мюсюлмански. Дъщеря ми уважава празниците и на двете религии. Има приятели и приятелки и от двете среди. В момента тя е ученичка в 9 клас на гимназията в гр. Якоруда. Добра, общителна и ученолюбива. Винаги весела и усмихната.

Викам му на българското име

Македонка, р. 1954 г.

Родом съм от град Сандански. През 1974 година бях приета в СУ “Климент Охридски” - педагогика. Там се срещнахме и запознахме с Димитър (Джемал) от с. Конарско, Якорудска община. Харесвахме се взаимно. При срещите ни той не споменаваше друго име, не говореше за друга религия, а аз нямаше и откъде да науча. Сгодихме се тайно в София без знанието и на моите, и на неговите родители. Живеехме заедно на квартира, като семейни хора. Един път, когато започнахме да се любим, аз забелязах, че Димитър е обрзан. Направи ми много силно впечатление. Попитах го и той зачервен, объркан ми отговори, че е помак. Изповядва мюсюлманска религия и се казва Джемал. Но любовта ми надделяваше и аз му простих за тази негова тайна. За мен това нямаше значение. Не след дълго се обадихме на родителите си. Когато моите родители разбраха, майка ми го понесе много тежко, разболя се от мъка. Отидохме в Сандански да им поискаме благословията. На тях им беше вече минало и те ни посрещнаха много радостни.

Неговите родители също бяха много изненадани. Баща му беше ходжа и много религиозен човек. В началото казваше: “Не я искам, тя е гяурка. Как можеш да ми измениш на вярата?!” Но... впоследствие се примириха. Сега живеем в град Якоруда. Много се разбираме. Винаги в нашето семейство цари хармония от обич и взаимност. Аз съм директор в Юруково, община Якоруда, а Димчо е учител по физика в града... Смятам, че съдбата ме е ощастливила, щом цял живот работя с деца. Много обичам професията си. При добро стечение на обстоятелствата, работя с умни и отговорни хора, на които за всичко и винаги мога да разчитам. Мисля, че най-доброто в моята професия е това, че даваш много, но получаваш два пъти повече. Децата те даряват с обич, а да виждаш как растат пред очите ни е велико удоволствие. Винаги съм получавала солидна подкрепа от семейството си, за да мога да бъда отдадена в работата си. Имаме дъщеря, която я кръстихме на майка ми - Елена. Майка ми я отгледа, съпругът ми помага за всичко - и чисти, и готви, пазаруваме заедно, еднакво сме ангажирани с домакинските задължения. Имаме не само сходни характери, но и еднакви интереси. И двамата много четем в свободното си време, и двамата обичаме класическа музика, при всяка възможност ходиме на концерти. Имаме вила в Трещеник, там ходим, когато това е възможно, да си починем сред природата.

А когато трябваше да кръщаваме дъщерята, за името нямахме никакъв спор. И двамата бяхме единодушни. В България живеем и българско име ще носи нашата дъщеря. Относно името на съпруга ми също нямахме спор. Ви-

кам му на българското име - Димчо. За момента бракът ни върви добре. Щастливи сме. Дано, “дай - Боже”, всичко така да върви и за в бъдеще!

Смесените бракове и в с. Баня са вече факт...

Елка, р. 1954 г.

Казвам се Елка Росенова Хаджиева. Мюсюлманското ми име е Емине Раджепова Ходжова. Омъжена съм в София. Съпругът ми се казва Борислав Янков, който е българин християнин. Запознахме се при една почивка на Борислав в с. Баня. В същата почивна станция аз работех като камериерка. Срещаме се тайно от родителите ми. Тогава сякаш всичко наоколо беше настроено срещу мен. Влюбихме се и аз забременях. Бях изплашена и раздвоена. Сякаш змия полази по тялото ми, когато си направих тест за бременност. Беше ме страх да кажа на родителите си. За мен това означаваше смърт. Изпитвах страх дори да съобщя това и на Боби, тъй като ние постоянно си общувахме по телефона. Как ще го приеме? Дали наистина ме обича, или е някакво увлечение? Деляха ни и религиозни предразсъдъци. Той християнин, аз - мюсюлманка, но нямаше как, трябваше да кажа първо на съпруга си. Но, за щастлива случайност, той го прие радостно и това ме успокои. Уверена, че съм положила някаква основа, аз реших да замина тайно с Боби за София и да се оженим. До момента нашите нищо не подозираха. Оставихме на една моя приятелка да съобщи на родителите ми. Те останаха изненадани. В началото се дърпаха, но впоследствие се примириха. Баща ми работи като горски работник, а майка ми в оранжерии за цветя в с. Баня. Обикновени трудови хора с консервативно мислене. Имам трима братя, които също ме подкрепиха.

Родителите на съпруга ми са интелигентни хора с други разбирания. Свекър ми Веселин ме прие много културно, без никакви задръжки и предразсъдъци. Подари ми много злато - гривна, медалион, обеци и пръстен. Тогава свекърва ми беше на работа в Либия. Съобщихме ѝ по телефона, че сме се оженили с Боби и чакаме дете. Мисля, че и тя не реагира. Напротив, много се зарадва и ни благослови по телефона.

Сега имаме две чудесни деца - Веселин и Марина. Веселин е на 8 години, а Марина - на 3 и половина години. Разбираме се чудесно. Живеем самостоятелно в апартамент в София. Свекър ми е родом от Баня и имаме къща, която наскоро построихме. Предлагаха ни, ако желаеме да живеем на село, но аз

предпочитам в София. Празнуваме си рождението и именните дни. Децата и природата ме зареждат постоянно с добра енергия. Съпругът ми е много разбран и културен. Работи в полицията. Финансово сме добре. Никога не съм мислила, че плодовете на късмета ще се изсипят върху мен. В големия град е добре, но в селото се усеща завистта около мен. Сега ми завиждат на брака дори роднините.

Относно името на децата, мъжът ми ме остави аз да реша и избира име. Аз бях категорична. На момичето - Марина, кръстих я на свекърва ми, а на сина - Веселин, който взе името на дядо си. Смятам, че така трябваше да постъпя. Живеем в България. Пътя си го избрах сама. Смесените бракове и в с. Бана са вече факт. Имаме 4 семейства със смесени бракове.

А празниците ги празнуваме заедно - и мюсюлманския празник Байрам, и Коледа, и Великден. Нямаме никакви разногласия. Винаги е весело и приятно. Например, за рожденият ден на Марина моята майка й подари медалион с полумесец, а свекърът ми подари кръстче. И двата медалиона ги носи детето, да не се обидят бабите. Децата се обръщат към моите родители на "ана" и "дедо", а на родителите на Боби - "дядо" и "баба". Друго няма какво, добре сме сега, дано и занапред да е така. Благодаря!

И те са хора като всички останали...

Снежана, р. 1956 г.

Казвам се Снежана Йорданова Хаджиева. Родена съм на 7 ноември 1956 г. в гр. София. Държа да подчертая, че съм православна християнка, каквито са майка ми София Николова и баща ми Йордан Николов. Майка ми беше медицинска сестра, а баща ми, лека му пръст – инженер.

Съпругът ми се казва Исмаил Мехмедов Хаджиев. Роден е на 28 февруари 1955 г. в гр. Гоце Делчев, но е родом от село Абланица (Гоцеделчевско). Имаме двама сина и една дъщеря. Първото ни дете е момче и вече е на 23 години. Той носи името на баща си Исмаил Хаджиев. Дъщеря ни се казва Илонка Хаджиева. Тя е на 20 години. Най-малкото ни дете е на 5 години и се казва Таркан.

Като малка съм била едно щастливо и жизнерадостно дете. Аз съм единственото дете на баща ми и майка ми. Нямам братя и сестри, а колко хубаво щеше да е, ако имах. Но, както и да е, отгледана бях като принцеса. Имах

всичко, за което може да си мечтае едно дете. Много добре си спомням, че стаята ми беше пълна с най-различни играчки. Задължително всеки ден ме извеждаха родителите ми на разходка. От тях се научих да обичам природата. Всяко лято бях на почивка с родителите ми или на някоя почивна станция, или на море. По-късно като ученичка със съучениците ми отново лятото го прекарвахме на морето. Всеки един ден от моето детство беше изпълнен с усмивки и весели игри, продължаващи до късно вечерта.

Родителите ми много ме обичаха и се гордееха с мен, защото бях добра и прилежна ученичка. Но без тяхната обич и напътствие не знам дали бих успяла да постигна такива високи резултати в училище, каквито постигнах. Въпреки че и двамата бяха доста заети, те винаги отделяха време да проверят дали съм си научила уроците и как съм се справила с домашните работи. Там, където изпитвах затруднения, те внимателно ми обясняваха. Родителите ми много често правеха планове за бъдещето ми.

Майка ми много искаше да стана хирург, а баща ми винаги казваше:

-Дъще, аз искам да бъдеш такава, каквато самата ти мечтаеш да станеш. Аз винаги ще те обичам.

Уви, животът ни раздели така болезнено с теб, тате!

Ако можеш сега да ме чуеш или видиш отнякъде, моля те, прости ми за мъката и болката, която ти причиних! Прости ми!!!

Така безгрижна и щастлива завърших гимназия с отличен успех. Сега трябваше сама да поема по пътя на живота. Сама трябваше да избира, кой от лъкатушешките се пътища на живота да поема.

И така избрах да следвам медицина. Като ученичка бях обикнала страшно много биологията, пък и много исках да помагам на хората. След упорито наблюдение над учебниците ме приеха за медицинска сестра. Майка ми беше много щастлива, и тя беше медицинска сестра. Първата година от следването ми беше изпълнена с много и най-различни емоции. Тогава се запознах с нови хора, нови личности с различни националности и различни интереси. Завързах нови познанства и приятелства. И така за първи път вече се опитвах сама да вземам решения, важни за моя собствен живот.

Да си единствено дете има своите и хубави, и лоши страни. Лоши, защото когато си само едно дете, родителите ти непрекъснато бдят над теб и много късно такива деца като мен свикват на самостоятелен начин на живот. А освен това, когато имаш брат или сестра, можеш спокойно да споделиш тревогите и радостите си. Защото не всичко човек може да сподели с родителите си. Все пак те са живели в други времена и имат съвсем различни разбирания от нашите. Има неща, които никога не съм споделяла с майка си, защото винаги съм се страхувала от това, първо, дали ще ме разбере, та чак тогава да може и да ми даде съвет.

През първата година на студентския ми живот завързах нови познанства

и приятелства, като някои от тях ми останаха приятели за цял живот. През тези години човек се научава сам да решава проблемите си. Макар че аз не сам била на квартира или на общежитие, макар че живеех с баща си и майка си, държах сама да се оправям с проблемите си, когато ми се стоварваха на главата.

За първи път през втората година на следването ми чух и се запознах с хора от Гоцеделчевския край. Дотогава бях чувала за българомохамедани, но никога не бих предположила, че ще ги опозная толкова отблизо, та чак и да живея сред тях.

Но откъде да знам, че съдбата ми е подготвила изненада. Като днес си спомням деня, в който се запознахме със съпруга ми. Аз бях втори, а той - трети курс. Аз следвах за медицинска сестра, а той учеше за лекар. Запознахме се март месец, точно кой ден беше, не си спомням вече. Бяхме се наредили в студентския стол за вечеря, когато го забелязах, че влиза, сърцето ми заби силно, а краката ми се подкосиха. Вече няколко дни поред идвах на стол само за да го видя, харесала си го бях от около седмица. Беше любов от пръв поглед. Не знам с какво толкова ме привличаше, може би със сините си като небе очи. Не знам. Този ден в стола, по Божия ли воля, такава ми била съдбата ли, не знам, седнахме на една и съща маса и съвсем случайно се заговорихме. Изглежда, че и той си ме беше харесал отдавна, защото ми предложи да отидем на кафе. Може да се позачудите защо не съм вечеряла къщи, ами не знам, просто не ми се разделяше с приятелките и затова понякога идвах с тях на стол. И така, Асен, така ми се представи, ме покани на кафе и аз приех, без дори да се замисля. Бях толкова щастлива, че момчето, което си бях харесала, ми обърна внимание, че ми идваше да подскачам от радост. Така започна всичко, започнахме да се срещаме, но без да се усетим, нещата се задълбочиха. Влюбихме се един в друг до такава степен, че се забравихме. Аз бях готова на всичко за него, а и той за мен. Сега не съм сигурна, че е така, но както и да е. На третия месец от връзката ни аз разбрах, че Асен не е християнин. Беше ме излъгал и аз се чувствах много зле, защото макар да ме беше излъгал, аз го обичах. Нашите нищо не знаеха, че излизам с някакво момче, но не знаеха откъде е и т.н. Когато разбрах, че ме е лъгал близо три месеца за нещо, което в началото на връзката ни би могло да ни попречи да се влюбим един в друг, аз се затворих в къщи и не излязах близо седмица. Той непрекъснато ми се обаждаше по телефона, но аз винаги мълчах и не му отговарях.

Не казвам, че защото е бил българомохамеданин, щях да го намразя или презирам, но можеше да повлияе на решението ми да тръгна с него и по този начин щях да си спестя много проблеми и ядове, които ми се стовариха покъсно.

Но така или иначе, научих доста късно, затова се карахме много, дори се разделихме за известно време, но и двамата не издържахме и пак се събрахме.

Вече не ме интересуваше какъв е той, каква религия изповядва или откъде произхожда, знаех само едно нещо, че го обичам и той е единственото момче, което мога да обичам.

Приятелките ми се опитаха да ме вразумят, но не успяха. Родителите ми научиха последни, както всички родители. Те ми забраниха да виждам Исмаил, но забраненият плод е най-сладък, така че успяха само да ме настроят срещу себе си. Започнаха кървава семейна война. Всеки божи ден и вечер се карахме за едно и също нещо и винаги достигахме до изходното положение. Аз винаги казвах, че никой не е в състояние да ни раздели с Исмаил. Така в продължение на една година ние с Исмаил се виждахме тайно от нашите, така страстите у нас се поукуротиха и ние бяхме спокойни, макар че се криехме. Когато и двамата най-после завършихме, решихме да сложим край на това мъчение, непрекъснато да се крием като престъпници.

Решихме и се оженихме, от което решение на главата ми се стовариха един куп нещастия. След като се оженихме нито моите родители, нито неговите бяха съгласни с нашето решение. Бяхме подритнати като бездомни кучета. Така си беше, защото моите родители, след като ми казаха, че не искат повече да ме виждат, ние заминахме за с.Абланица, където живееха родителите на мъжа ми.

Но какво, мислите, се случи, когато отидохме в дома на Исмаил? Неговите родители също не ни приеха и ние бяхме принудени сами да се оправяме. Съпругът ми реши да отидем в едно близко село до родното му, където той имаше доста приятели. Отидохме там и не щеш ли на съпруга ми му предложиха работа там като лекар, а на мен - като детска учителка. Като нямахме избор, решихме да приемем предложените ни места и за известно време да се установим в с. Слащен, докато решим какво ще правим за по-нататък. Тук, в това село, намерихме не само приятели, но и много уважение и приятели. Дадоха ни нещо като апартамент в единствения жилищен блок в селото. Този блок беше строен специално за семействата на военните командири, които живееха по това време в Слащен, тъй като там имаше казарма с много войници.

Не след дълго време мъжът ми стана много уважавана личност в селото, тъй като той се доказва, освен като добър специалист, и като страхотен човек. Една от прекрасните черти от характера му е чувството му за хумор, заради което го обичат малки и големи. По това време като че ли всичко се нареди много добре, но дълбоко в душата ми се таеше болката, че родителите ми не са до мен, че не ме разбираха. Те не искаха да ме виждат, особено много беше засегнат баща ми, който цели десет години не ми прости това, че съм се омъжила за човек с друга вяра.

Това, което съм преживяла до днес, не го пожелавам и на най-големия си враг. Не че българомохамеданите са зли или лоши хора, напротив, те са много добър и състрадателен народ. И те са хора като всички останали, да не би, като

изпълняват друга религия различна от християнската, да ги прави наши врагове, не. Аз живея сред тях и вече съм ги опознала до болка. Нещата, които съм чувствала за тях, съвсем не са верни. Научих нещо, че без да познаваш човек, не бива да приказваш празни приказки. Сред българомохамеданите има толкова много истински приятели, които са ме подкрепяли в тежките ми моменти и с каквото са могли, винаги са ми помагали.

И така в село Слащен прекарахме цели 23 години от живота си. В това село се родиха големият ми син и дъщеря ми Илонка. След като понатрупахме пари, мъжът ми реши да започнем строеж на къща в родното му село. Така построихме нашата си къща. Ние със съпруга ми и двете ни деца се установихме вече в село Абланица. Тук аз започнах работа като медицинска сестра в детските ясли, а съпругът ми като лекар.

Само че сега ни се отвориха други проблеми над главите... Сега дъщеря ми е на 20 години и е студентка в София. Тя е много красиво и интелигентно момиче, дали по наследство, или не, и тя се захвана с медицина. Мечтата ѝ беше да учи стоматология и успя, сега е втори курс и ние се гордеем страшно много с нея. Много се радвам, че е упорита и се стреми да постигне целите си в живота.

Цели десет години не видях очите на майка ми, а на баща ми не успях да ги видя никога повече. Разбрах, че любовта е нещо мимолетно, днес я има утре е няма.

От нея остава само увлечението между двамата съпрузи, тъй като семейния живот е изпълнен с много и най-различни трудности. Понякога единственото нещо, което свързва двама души, са децата, нали човек живее и страда заради тях. Но често пъти именно децата ни причиняват най-големите болки и мъки. Сега, като имам вече деца, съзнавам болката, която аз самата съм причинила на родителите си. Не можех да поискам прошка от баща ми, защото, докато се осъзная, животът ми го отне. Дори не можах да присъствам на погребението му, защото майка ми не ми позволи. Няколко дни след смъртта на баща ми взех малко дрехи и се качих на автобуса за София. Искях поне майка ми да ми прости.

След десет години аз отново бях вкъщи. Когато майка ми отвори врата, като ме видя се разплака, прегърна ме силно и ме целуна. Влязохме вкъщи, плакахме дълго с майка ми, която за десет години беше грохнала. Тогава си дадох сметка колко много са страдали родителите ми, но какво можех да направя вече. Не можех да върна времето назад и отначало да изградя един напълно различен живот за мен и родители те ми. Освен това аз имам деца, за които трябва да се грижа и които трябва да напътствам до сетния си дъх.

След тази ни среща успях да убедя майка ми да ни дойде на гости, след което се чувахме по телефона и си ходехме на гости, кога аз, кога тя. Сега тя живее у нас и ми помага за отглеждането на двамата ми сина, които са не

добре психически развити. Много ми е трудно да говоря за това. Не защото се страмувам от тях, а защото много ги обичам и много ме боли. Боли ме, защото се чувствам отговорна за съдбата им. Мисълта, че аз съм виновна за тяхната съдба, не ми дава и минутка покой. Бог ме наказва по най-жестокия начин, задето съм омъжена за човек с друга вяра. Не знам дали това е така, но се чувствам виновна и знам, че ще умра с тази си вина. Добре, че сега майка ми е до мен и ми дава сили, за да мога да отгледам малкия си син, който сега е на 5 години и има същата зла участ като брат си. То е прекрасно малко детенце, Господи, защо трябваше да наказваш него и големия ми син. Какво са виновни те за нашите грешки, защо не наказва нас, а тях, Господи. Има дни, в които искам да умра, но тогава се сещам за децата си и отново се изпълвам с воля и енергия за живот. Тогава си казвам, ако не аз, кой друг ще се грижи за двете ми беззащитни деца, те имат нужда от мен и моите грижи.

Затова се моля на Бог поне да ми дава здраве и сили, за да изпълня трудната задача, която ми е отредил.

Искам да ви кажа още нещо, търсете сродна душа (съпруг/а) от своята вяра, защото всеки камък тежи на мястото си. Освен това, научете се да прощавате грешките на другите, тъй като всеки човек греша и няма свършени хора на земята. Това разбрах през всичките мои години живот. Дано можете да извлечете някаква поука от живота ми, а и помнете, че най-потърпевши при смесените бракове са децата.

Обичам го така силно, както и през студентските ни години

Наташа, р. 1956 г.

Аз съм родена в Омск. Израснах в бедно семейство. Майка ми се казваше Оля, а баща ми Сергей. Имах двама братя и една сестра. Но аз винаги съм чувствала, че нямам баща до себе си, защото той много пиеше. По принцип руснаците са известни с това, че много пият. Майка ми винаги е работила много и никога не ни е лишавала от нищо. Спомням си веднъж, че баща ми се прибра много пиян. Той ни накара всички да тичаме около къщата на един крак. Майка ми е много хубава. Тя е висока, стройна жена с дълга кестенява коса, която винаги е сплетена на плитка и отгоре има забрадка. Баща ми беше едър и хубав мъж, но с годините и той отслабна и стана много блед. Той също е

висок, синеок с черна коса. Винаги съм смятала, че той е добър човек и съм го чувствала така, макар че той никога не го показваше. Когато не беше пиан, той се прибираше с усмивка и ни целуваше всички. Никога не забравяше рожденните ни дни. Никога няма да забравя, че той ми подари кукла, която аз си избирах сама. Тогава се почувствах, че съм пораснала и че мога сама да вземам решения. А тогава бях само на 5 години. Мама винаги се е грижела за нас с много обич и винаги е гледала да имаме всичко и да не сме лишени от нищо. Сега се сещам за един много интересен случай, когато бях на седем години и паднах, като се ударих много лошо. Тя ме заведе на доктор, но аз постоянно съм повтаряла, че искам татко да дойде. Лежала съм в болница около три дни. Аз бях много болнава и всяка зима боледувах, нямало е зима, през която аз да не прекарам я грип, я бронхопневмония.

Като малка се разболях от жълтеница. Много трудно ме спасиха. Бях в болницата почти около един месец. Няма какво да ти говоря, почти цялото детинство прекарвах вкъщи и гледах през прозореца как децата си играят на улицата, а аз си седях у дома на топло, защото не ми позволяваха да излизам. Когато мама ме пускаше навън, то беше за половин, най-много за един час, и след това, като се разболеех, толкова много ми се караха, че нямаме пари за лекарства. Майка ми винаги задлъжняваше на хората, за да ми купува лекарства. Баща ми не трябваше да разбира, защото щеше да й се кара много и винаги, когато тя му казваше, той отвърщаше, че нямало какво да ядем.

Майка ми беше готвачка в един ресторант, а баща ми беше строител. Той беше много опитен и много хора го търсеха, но той винаги се криеше, а ако нямаше пари, отиваше да поработи, но всичко, което вземаше, го даваше за пиене. Кварталната кръчма работеше само за него. Когато имаше пари, всички му бяха приятели и той ги канеше у нас, я в кръчмата, винаги на почерпка. Не гледаше дали вкъщи има хляб да ядат децата му.

Няма никога да забравя как веднъж беше поканил много приятели у дома и някакъв, когото дори не го бях виждала преди, се изправи срещу майка ми и искаше да я удари за това, че тя не му беше сложила чаша на масата. А баща ми дори не й помогна, не я защити. Аз бях на леглото и видях всичко. На другият ден той дори не си спомняше случая. Когато не беше пиан, той беше много нежен и сговорчив човек. Майка ми тогава беше на 32 години. Но изглеждаше далеч по-стара. Тя работеше не само готвачка, но и като чистачка в същия ресторант, за да получава повече пари и издържа учението ни.

Братята ми се казват Ставрик и Андрей. Ставрик е не много висок с кестенява коса и кафяви очи. Андрей е русоляв също с кафяви очи. И двамата са хубави и в момента работят в една немска фирма. Ставрик е инженер, а Андрей е доставчик в тази фирма. Те още от десетгодишни работят. Винаги и във всичко и те, и аз, и сестра ми сме помагали на нашата майка. Те разнасяха вестници, за да припечелят по някоя рублина. Като малки те се разболяха от

много тежка болест, не ѝ знам името, но беше съпроводена с тежка температура и треска. Постепенно се влошаваха и двамата. Докато баща ми не докара някакъв лекар, който каза да се слагат на главите и краката им кърпи, напоени с оцет. Предписа им някакви много скъпи хапчета и тогава за първи път видях баща си уплашен. Той намери пари и купи всички лекарства. Забравих да ти спомена, че братята ми са близнаци. Те се родиха, когато аз бях 5-годишна. Аз съм най-голяма от всичките. Братята ми боледуваха от тази болест около месец и половина. Докторът, който дойде, даваше много малък процент, че те ще живеят. Те винаги са били лоялни към мен и винаги в месеца ми се обаждат поне по веднъж. Те двамата са близнаци, но са толкова различни. Първо, защото те са двуйайчни близнаци и външно нямат почти никаква прилика и, второ, Ставрик е много по-отстъпчив и винаги е помагал на Андрей. Андрей винаги е бил инат и никога не е отстъпвал. И двамата са зодия овен, но никой от тях не си прилича с другия. Когато трябваше да се свърши някаква работа, винаги Ставрик отиваше, докато Андрей трябваше с много зор да стане да нацепи дърва за печката или да отиде до магазина. Когато обаче на него трябваше да се свърши нещо, всички трябваше да го направим, без дори да се противоречи. Той прилича на баща ни, не само по характер, но и по маниерите му. Много пъти като малък обичаше той да командва всички и всички трябваше неговата дума да слушат. Но това го правеше повече на улицата. Беше голям побойник и винаги тормозеше децата. Колко майки са идвали да се оплакват на моята, че децата им били бити и тормозени от брат ми. Колко пъти е бил наказван за това, но уви, ума никога не му дойде. Не знам сега как е, защото не съм ходила в Омск повече от година. Колко пъти е бягал от къщи и се е крил по съседни и роднини, за да не можем да го открием. Когато баща ми го намираще, го пребиваше от бой и го връщаше обратно къщи. Майка ми плачеше и го умоляваше да не го бие, но той никой не слушаше и продължаваше. Той е изял много бой, но, уви, все не му идваше ума. Андрей още от малък беше буйно и непокорно дете. След прекарване на бронхопневмония той се разболя и от туберкулоза. Тази болест щеше да го свърши. Той боледува много дълго време. След тази болест майка ми и баща ми, особено майка ми, бяха винаги в страх да не би отново да се разболее от нещо. При тази болест той беше много слаб и блед. Беше в болница за много дълго време и майка ми много отслабна. Тя почна с всеки изминал ден да се стопява и накрая и тя легна болна. Нейната болест не беше само на някои органи, тя беше засегнала и нейната душа. Всички тези мъки, които беше преживяла не бяха никак малко. Постоянен тормоз от страна на баща ми, постоянни нерви с децата, и най-вече с брат ми Андрей. След дълго боледуване и тя започна да се оправя. Братята ми, аз и сестра ми Соня постоянно бяхме до нея и най-вече аз. Аз я обичам много и винаги съм ѝ помагала и подкрепяла. Аз никога няма да я предам. Спомням си веднъж ме заведе на пазар. Аз си харесах много една блуза. Тя нямаше пари, за да ми я купи, аз

заплаках, но я разбирах. След това се прибрахме и тя плака цяла нощ, защото нямаше пари да ми я купи. Аз я слушах и аз плачех с нея, но в другата стая. По някое си време не издържах и отидох при нея. Прегърнах я и ѝ казах, че не ми харесва тази блуза, но тя ми отвърна, че ще намери пари и ще ми я купи. Аз и казах, че не искам да плаче, защото по този начин ще се разболеет и после аз ще страдам много повече. Тя ме прегърна и ми каза, че ме обича толкова много, че никога няма да ме предаде. И щом аз искам тази блуза, ще я получа. Аз не ти разказвам всичко точно, защото не си спомням толкова ясно, но тези думи ги запомних, те останаха в сърцето ми. И след няколко седмици тя ми купи блузката и за да не се чувстват братята ми и сестра ми пренебрегнати, тя им беше купила и на тях по една блуза. Винаги е била честна спрямо нас и никога не е искала да има ощетени. Винаги ни е целувала за лека нощ. И никога не ни е оставяла да ходим без пари на училище или неизпрани и не с хубави дрехи. Докато ако всичко това зависеше от баща ми, той би ни оставил да ходим с каквото си имаме.

Сестра ми се казва Соня. Тя е с руса коса и сини очи. Тя е била не само моя сестра, но и моя приятелка. Винаги и във всичко ми е помагала. Никога не се е държала грубо с никого и може би за това винаги е била лъгана. Много пъти като малка се е прибирала разплакана или цялата мръсна и рошава. И когато майка ми отиваше да пита кой е направил това, всички си мълчаха. Тя никога не е наранила никого. Като малки майка ни ни слагаше много фиби по главата. Ние бяхме големи “кипри” и излизахме на улицата. Аз винаги пазех Соня да не ѝ смъкнат фибите от косата. Когато бях болна и не слизах на улицата, а тя ходеше навън, всички ѝ смъкваха фибите от косата и я правеха много рошава. Тя нямаше приятелки от улицата, защото всички ѝ завиждаха. Бяхме си двете и ни беше много хубаво. Имам да ти разказвам много случки, които са станали на улицата, но ще се спра само на някои от тях. Веднъж играехме на топка, аз и едно момиче. Аз бях много буйно дете. Тя не искаше да ми даде топката. Тогава аз толкова се разгневих, че хвърлих камък по нея и я ударих по главата. Буквално ѝ спуках главата и тя заплака, а аз толкова се уплаших, че не излязох от къщи почти пет дни. Соня беше до мен и ме успокояваше. Казваше ми, че аз нямам вина и че трябва да слеза долу и да си играя с децата. Аз плаках много. Майката на това момиче дойде да се разправя с моята майка, но майка ми вдигна такъв шум, че тя веднага си тръгна. След което дойде при мен и ми каза, че ако ме види да плача, щяла да ми удари боя. Аз си легнах и цял ден, и цяла нощ си мислих само за това. Бях около шестгодишна, когато се случи това. Същата вечер баща ми се прибра отново пьян и започна да вика и да нарежда. Ние бяхме толкова изплашени, че не смеехме да отидем даже и до тоалетната. Аз и Соня се сгушихме и цяла вечер останахме така. На сутринта намерихме мама отново да плаче и да се разкайва за това, че се е омъжила за татко. За първи път чух такива думи от майка ми. Тя беше толкова отчаяна, че

нямаше сили дори да си поеме въздух.

По принцип Соня не боледуваше. От нас четиримата тя беше най-здравото и силно дете. Това беше по отношение на болестите. Що се отнася до характера ѝ, тя беше същата като мама. Винаги е била слаба и безпомощна. Всичко е оставяла на съдбата, каквото ще се случи, ще се случи. За нея си спомням една много интересна и в същото време страшна случка. Веднъж всички от улицата бяхме решили да ходим на разходка, но като минавахме покрай един кошер с пчели и момчетата, с които бяхме, включително и нашите братя, решиха да съборят кошера от дървото. Те бутнаха кошера, той се изтърколи и падна на земята. Инициаторът за всичко това беше, естествено, брат ми Андрей. Когато кошертът падна на земята, той започна да крещи да се махаме оттам, защото пчелите щели да ни нажилят. Всички започнаха да тичат, но Соня тичаше много бавно и пчелите нажилиха точно нея. Бяха я нажили много по ръцете, краката и най-вече по лицето. Тя пишеше, но всички тичаха. Стигнахме до разклона и до някакъв язовир. До този момент не бях идвала на това място, но то ми се стори приказно. За миг забравих Соня и всички останали и се пренесох в един друг свят, свят, в който по нищо не наподобяваше този, в който живеех. След една-две секунди се стреснах и видях Соня. Тя беше изпаднала в шок. Пишеше толкова силно, че аз започнах да плача. Прибрахме се, аз извиках майка ми и тя, като я видя, започна да пици. Сестра ми се беше подула цялата и по цялото тяло имаше огромни мехури. Майка ми започна да я трие с чесън и веднага я заведе в болницата. Там тя остана около седмица. Баща ми не знам дори и дали разбра за случилото се. Но аз бях неотлъчно до Соня, само вечер се прибирах с брат ми Ставрик, защото майка ми не разрешаваше да оставам, защото съм малка. След като Соня се прибра вкъщи, баща ми я видя. Той започна да разпитва как е станало и аз трябваше да му разкажа всичко. След като научи, той хвърли ужасен бой на брат ми Андрей. Но ние чувствахме, че вкъщи ни липсва мъж. Баща ми или биеше някои от нас, макар че мен и Соня никога не ни е бил, най-вече удряше майка ми или Андрей, или постоянно даваше указания и съвети, кое как трябва да се направи, а неговите съвети не ни бяха необходими. Защо, ще ме попиташ? Защото той него не можеше да оправя, пък искаше другите около него да оправя, но майка ми винаги е била слаба и неопърничава. Вечерта, когато се прибрахме от болницата със Соня, тя поиска да не спим, а да си приказваме цялата нощ. И аз се съгласих. Ние си бяхме легнали и вече унесли, когато чухме крясъците на мама. Но това у нас беше нещо естествено.

За брат ми Ставрик не съм ти разказала почти нищо, но и с него си спомням няколко истории. Веднъж, когато бяхме малки, си играехме отвън на улицата. Брат ми Ставрик не беше буйно дете, но още с едно момче се бяха качили на вани, в които се слага нафта, и бяха решили да си подхвърлят топката. Играеха си известно време и по някое си време другото момче хвърли топката

и брат ми се опита да я хване и падна. При падането си той си разцепи веждата. За първи път виждах толкова много кръв. Баба ми изтича и започна да чисти кръвта на брат ми с престилката си. Аз започнах да крещя на мама и тя изтича боса. Сграбчи брат ми и започна да вика за помощ. Добре че един съсед имаше автомобил и той ги закара до болницата. Майка ми не беше дала да шият веждата на брат ми и те му я бяха залепили. Доведоха брат ми Ставрик вкъщи и той не биваше да става от леглото цели три дни. Аз се грижех много за него. Двете със Соня го хранехме и по този начин помагахме и на мама. Момчето, с което си бяха играли, идваше на два-три пъти вкъщи да го вижда как е. Постоянно му носеше някакви лакомства. Не си спомням точно какви бяха, но май бяха бонбони. След около четири-пет дни Ставрик се оправя напълно и отново си играеше на улицата.

Сега се сещам и за една случка, която ми се случи на мен. Веднъж зимата ние се пързалихме на пързалката. Но всички решиха да отидем на пързалката на другата улица. Тя беше доста по-стръмна от тази на нашата улица. Всички започнаха да се пързаят и реших и аз да се пробвам. Взех една шейна и се спуснах надолу по стръмната пързалка. Да, обаче не бях забелязала, че около мен всичко е в тръни. Шейната започна да страни от пързалката и паднах в тръните. Никой от децата не посмя да дойде и да ми помогне. Минал някакъв човек и те почнали да викат, че там долу има заклещено момиче. Този човек дойде и ми помогна. Бях му много благодарна. Но този път се отървах и нямах никакви рани и драскотини, но бях наистина уплашена. Мислех си само, че ако никой не беше дошъл да ми помогне, ще си умра тук и това е. След около седмица разказах всичко това на мама. В първият момент тя много се уплаши, но след това и двете се смяхме много дълго. За първи път виждах мама толкова весела. Това напълни душата ми. Тогава съм била малка и не съм преценявала тези неща, но сега си давам сметка за всичко, което сме преживели с мама, Ставрик, Соня и дори Андрей, който винаги вървеше с навирен нос и смяташе, че той е всичко.

Спомням си още много случки от нашето детство. Като например, когато ме гониха заради едно червило, което бях взела на едно момиче, но аз смятах, че си беше мое. Я по-добре да ти разкажа случая. Имаше конкурс на нашата улица. О, това, което започнах да ти разказвам, е друг случай, но нищо. И значи на този конкурс участвахме всички момичета от улицата. Прибрахме се у дома и започнахме да се гласим. След което излязохме на улицата и трябваше да изберат най-хубавото момиче, естествено, че това бях аз. Бях наистина хубава, но те избраха друго момиче и аз се разсърдих. Не излизах от нас доста време. Мама ми каза, че няма смисъл да си стоя вкъщи и да се самосъжалявам. Те не биха могли да ме оценят. И така след няколко седмици всичко беше забравено и ние всички си бяхме заедно. Сещам се и за още доста неща. Например, веднъж бяхме решили да си правим пикник. Всеки взе от

вкъщи каквото имаше и се събрахме цялата улица. Това беше наистина вълнуващо преживяване, най-вече защото мина, без да се случи абсолютно нищо.

Най-тежкият удар за мен беше, когато майка ми реши да се разведе с баща ми. Тя взе това решение, след като една вечер баща ми отново се прибра пиян. Започна да я бие, но това беше много жесток бой. Стигнахме дори до болницата. Майка ми прекара там доста дълго време, защото беше доста насинена. Освен че бяха нанесени доста външни наранявания, беше наранена и нейната душа. За да лежи в болницата, трябваше да се плати някаква сума пари. Всичко плати брат ми Ставрик. Баща ми дойде само веднъж. Започна да говори и да обяснява, но тя беше взела решението. Само аз и брат ми Ставрик знаехме решението ѝ за развода. Аз го приех доста тежко, но я подкрепях. Всичко това не би могло да се издържа вечно. За първи път мама бе толкова уверена и сигурна в себе си. Не знам откъде брат ми беше намерил тези пари. След като плати всичко, ние с него си поговорихме. Той ми каза, че е спестявал пари, за да си купи колело. Винаги е мечтаел за това. Очите ми се напълниха със сълзи. Всички деца имаха колела, а само ние четиримата сме нямали. И двамата плакахме доста дълго. След като майка ми излезе от болницата, не хукна направо по съдилищата. Тя обмисли много внимателно решението си. След този случай баща ми не беше пил почти цял месец. Тя си мислеше, че той ще се промени и затова не смееше да прибегне до развод. Пък и парите у нас бяха кът. Но след известно време баща ми отново се върна пиян и искаше пак да удари боя на мама. За първи път ние виждахме как майка ми повишава тон на баща ми и как започваше да му крещи. Той също не ѝ отстъпваше, но истината винаги надделява. Тя затвори устата на баща ми само когато му каза, че иска развод. Когато чух отново тези думи, изтръпнах. Макар че бях чувала преди това всичко. Соня започна да плаче, а Андрей също изтръпна. Баща ми пребледня. Започна да пелтечи и да заплашва майка ми. Майка ми му каза, че ако още веднъж я докосне, ще гние в затвора. Той седна на стола. За първи път видях очите му да се пълнят със сълзи. Той си легна и не каза нито дума. На другата сутрин, доколкото си спомням, беше станал рано, а дали изобщо беше спал. Той беше все така блед и отчаян. Когато мама стана, той започна да я моли да му прости и да се върне отново при него. Да не подава молба за развод. Но тя беше категорична. Не си спомням как е протекло делото и колко дълго продължи, но на мен самата ми се стори цяла вечност. Нас ни заведоха при баба и дядо. Майка ми дойде да ни прибере след няколко седмици. Прибрахме се вкъщи, но това беше къщата на татко. Майка ми ни каза да си събираме багажа, че отиваме за известно време при баба. Ние я послушахме без възражения и отидохме при баба. Баба ми се казваше Настя, а дядо ми Иван. Баба ми беше доста спривава жена и обичаше всичко да си има място и държеше да има ред в къщата ѝ. Когато пристигнахме при баба, те говориха с майка ми доста дълго време. Дядо ми, както винаги, си пийваше и ни разказваше инте-

ресни случки. Аз ги обичах толкова много и все още ги обичам. Този ден ми се стори толкова дълъг. Но интересното беше, че никой не обели дума за баща ни. Като че ли беше един лош сън в нашия живот. Баба ми никога не ни оставяше гладни и неизгладени. Не че майка ми ни оставяше, но тя не можеше да ни обърне внимание поради многото работа, която вършеше. Баба ми винаги ни заплиташе на плитки нас двете със Соня и винаги ни казваше, че ако някой се кара с нас, ние ни би трябвало да му обръщаме внимание.

Спомням си много добре изразенията на баба си, когато правехме някаква беля. Тя беше много честен човек, но с годините не може да върши толкова добре домакинската работа. Дядо ми прекара инфаркт Веднъж той се прибрал от магазина и го заболяло сърцето. Уж седнал да си почине на тротояра и то толкова силно го заболяла, че паднал в безсъзнание. Намерил го някакъв човек и го донесе в къщи. Той познавал дядо от кръчмата и знаел къде живее. Когато майка ми го видя, щеше да получи удар. Веднага извикахме “Бърза помощ” и го заведохме в болница. Той остана там доста дълго. Майка ми се самообвиняваше и смяташе, че вината е само нейна. Но ние я подкрепяхме, за да не стигне до пълна разруха. Баба й казваше да не се тревожи, че тя няма абсолютно никаква вина. След този тежък инфаркт, който прекара, дядо ми не можеше да ходи. Лежеше месеци наред, докато майка ми не събра пари за инвалидна количка. Когато дядо я видя, започна да я упреква, че си е дала парите напразно. Мама плака цяла нощ. Тя си мислеше, че дядо ще се зарадва много на количката, но уви. Аз отидох при нея и я прегърнах. Тя започна да ми разказва, че ако сега е имала мъж до себе си, той щял да я утеши. Той щял да й бъде подкрепа и да й помага. Но мъж, а не такъв като баща ти – ми каза тя. Аз се разплаках и цяла нощ не мигнахте. Сгушихме се и плакахме. След около седмица дядо започна да приема инвалидната количка и да се качва в нея. Ние го возехме, а той и ние се забавлявахме.

Сега ще ти разкажа всичко за училището си. Когато настъпи първият учебен ден, аз бях много щастлива. Мама ми беше купила плисирана пола, бяла блузка и елече. Тя ме облече и тръгнахме към училището. Когато стигнахме, аз осъзнах, че целият ми живот ще се промени. Уроци, писане, смятане и много други неща ще бъдат мои задължения. Толкова много се уплаших, че побягнах. Майка ми с една нейна позната започнаха да тичат след мен. Мама ме хвана и ми обясни, че трябва да съм тук и че аз не съм единствената, която не познава никого. Аз се разплаках. След това всички от нашия клас влезнахме в класната стая. Седнахме по чиновете и ни раздадоха учебниците. Бях силно потресена, но не го показвах. Когато се прибрах след първия учебен ден, започнах да разказвам всичко на баба си, а тя беше толкова щастлива и радостна. Мама ни събра всички и каза да се обличаме, че ще ни води на сладкарница. Соня и братята ми бързо се облякоха, а мама каза и на баба да се облича. Тя отвърна, че няма кой да остане да гледа дядо ни. В този момент аз изпитах

ужасна болка, че дядо няма да дойде с нас. Баба каза, че дядо спи. Мама ѝ каза да се облича бързо и че ще се приберем, когато той се събуди. Отидохме всички на сладкарница и се почерпихме с пасти и сок. Не знам как майка ми беше заделила тези пари, но това никога няма да забравя. Баба ми се беше пременила с нов елек, който сама си беше оплела. Всички бяхме много хубави и нагиздени. След около седмица се опознах с всички и си избрах приятелки. Всеки ден очаквах да тръгна на училище, защото там ми беше толкова хубаво. Научих се да пиша и чета. Не исках да идват събота и неделя, защото ми беше толкова скучно. Завърших първи клас с отлични оценки. В другите класове също получавах само шестици. Аз бях най-добра в класа. За една минута аз можех да чета най-много думи. Когато станах трети клас, майка ми ми купи много хубаво яке, то ми беше малко дълго, но аз си го харесвах толкова много. Баба ми оплете оранжева шапка, шал и ръкавици, същите като якето ми.

Но времето си минаваше и аз станах пети клас. Завърших четвърти с отличие. Но преди да започна да ти разказвам за пети клас, искам да ти разкажа за моите роднини, по-точно за една моя леля. Когато разбра, че дядо ми е получил инфаркт, тя веднага дотича къщи. Тя живееше доста далече от нас, мисля, че и в друг град. Тя дойде веднъж у нас с два пуловера. Каза, че ще остане за няколко дни. Но дните си минаваха и тя нямаше никакво намерение да си ходи. На баба и на майка ми им беше доста неловко да ѝ кажат да си тръгне и така тя започна да живее у баба. Настани се в нашата стая със Соня и спеше при нас. През нощта хъркаше толкова силно, че ние със Соня не можехме да заспим. Говорих с мама, но тя ми каза, че тя е нейна леля и наша баба и ние не бихме могли да я изгоним. Тя никога не даваше пари за нищо, а първа тичаше да седне на масата. Веднъж ние с баба си поговорихме надълго и нашироко. И тя ни каза, че ще я изтърпим още много малко и че тя не е дошла да види дядо, а да се нанесе у нас, защото нямало къде другаде да иде. Тя била много заможна жена. Когато баба и дядо са се оженили, тя им изпратила за сватбата една бележка, в която било написано: “Бедняци сте и такива ще си останете”. Тя не живеела в къща, а в цял палат. След като се оженили баба и дядо, дядо отишъл да я моли за работа, но тя го изгонила най-нахално и подло. Но около нея всички я лъгали. След около 10 години тя изгубила всичко, и защо ли! Защото счетоводителят, който трябвало да плаща данъците ѝ, я е окрал. Той години наред измъквал от нея пари и ги е трупал. След като фалирала, тя започнала да се отнася с всички добре. Синът ѝ я взел у дома си, но и това било временно. “И ето я днес тук, деца, у дома ни”- каза баба. Аз започнах да си мисля и да обмислям всичко това, което баба ни разказа. Тя е била много подла и лицемерна жена. Аз започнах да си мисля как тогава баба я е приютила, след като тя им е изпратила тази бележка и след като така е унизила дядо. След около седмица баба не можа повече да я изтърпи и ѝ каза, че или ще плаща наем, или ще я изхвърли. Тя започна да ѝ се извинява за станалото с дядо. Каза,

че това е било толкова отдавна и че няма пукнат грош. Тогава баба ми й каза да си събира багажа и да се изнася, че такава беднячка като нея няма работа тук. Каза й също, че никой вече не я понася и затова е дошла тук и че баба няма намерение да храни още едно гърло. Тя плачеше и молеше, но баба я изхвърли. Аз бях много щастлива. То не е хубаво да се радваш за нещастieto на другите, но тя си го заслужаваше. Никога вече не я видяхме, нито пък чухме за нея.

И тъй, аз бях започнала да ти разказвам за това, когато бях в пети клас. Когато станах пети клас, бях много притеснена. Отидохме с моите приятелки на първия учебен ден. Бяхме много готино облечени и бяхме просто супер. Седяхме на училището не си спомням точно колко и след това тръгнахме към центъра. На първият учебен ден всички се събираха там. Поседяхме и решихме да отидем на някоя сладкарница и там хапнахме по една паста. Тези класове пети и шести нямам какво толкова да ти разказвам. Интересен е седми клас. Тогава започнах да излизам, но до осем часа и ходехме на дискотека, която беше от четири до шест и беше само в петък. Тогава си хванах първо гадже. То беше страшна връзка. Аз си го харесах в дискотеката. Той обаче не ме хареса. Първоначално да, но после си промени решението. Това обаче не беше болка за умиране. След около две седмици тръгнах с друго момче. Аз не го харесвах, но той мене да. Ходихме около седмица. След което аз го оставих. Но това бяха гаджета, с които дори не се бях прегръщала. Това не бяха гаджета, а просто приятели. След това тръгнах по дискотеките и си развалих успеха. Пишеха ми само тройки и двойки. Викаха майка ми в училището на няколко пъти заради мен, защото аз бях инициатор за извършването на много глупости. Веднъж счупих прозореца в училището, защото се ядосах. Веднъж се сбих с едно момиче, защото то беше говорило глупости за мен. Когато извикаха майка ми и й казаха всичко, тя ме погледна с тъжен поглед. След което се прибрахме в къщи и тя ми каза, че не е очаквала това от мен. Каза ми също, че е много разочарована от мен и от моите действия. Ако се повторело всичко това, аз съм щяла да започна работа и да й помагам. Нямало смисъл да издържа една пикла, която, освен че е слаба ученичка, е и побойничка. От този ден нататък аз си обещах, че ще се издигна и ще продължа с учението. Имала съм много гаджета, но това не ми попречи аз да бъда силна ученичка. Не бях зубърка, нито някаква откачалка, а си бях просто аз. Моите приятелки започнаха да странят от мен и да ме смятат за някаква си пикла. Аз започнах да излизам с друга компания и си прекарвах доста по-забавно от тях. След около година моите приятелки заприличаха на нищо повече от едни парцали, а аз бях много щастлива, че послушах майка си за всичко това и че не тръгнах в грешния път. През ученическите си години съм имала много приятелки, но и много от тях са ме предавали. Аз не бях никак грозна и много от тях ми завиждаха. Когато станах десети клас, аз започнах работа като сервитьорка. Работех, за да пома-

гам на майка си и да може тя да ни издържа. Там, където аз бях сервитьорка, майка ми работеше като готвачка. След около месец и аз се прехвърлих в кухнята. Помагах на майка си и тя беше доста доволна от мен. Хем учех, хем работех. Но това не ми попречи да завърша училището си с отлични оценки. Нямах време да ходя на дискотеки и да си губя времето, защото трябваше да помагам. Соня също се хвана на работа в същото заведение, но като сервитьорка. Трябваше обаче да лъжем, че сме навършили осемнадесет години, защото ако ни бяха хванали, щяха да ни сложат огромна глоба и не знам откъде щяхме да намерим пари, за да я платим. И така, настъпи денят на моето дипломиране. Бях спестявала, защото знаех, че майка ми няма толкова пари, за да ми даде, макар да искаше, и то много. Спомням си, че на бала тя ми подари златно синджирче, гривна и пръстен. Те не бяха големи, но бяха много, много хубави. Все още си ги нося. Толкова много им се радвах. Аз с мои собствени пари, които си бях изработила, си купих роклята, с която щях да отида на бала. Тя беше синя с бяло и беше много красива. Прическата ми направи Соня, а мама ѝ помагаше. Станах наистина красива. Баба ми беше купила чехли, с които отидох. Те бяха с висок ток и бяха бели. Беше наистина възшебно. Чувствах се като Пепеляшка, но с изключение на това, че аз имах майка и сестра, също и братя, които искаха да ми дадат, но нямаха възможност. Един наш чичо, който имаше кола, ме закара до клуба, в който се събирахме. Когато слязох от колата и трябваше да вляза, аз изтръпнах, не знаех какво да правя. Тръгнах по стълбите и съм седяла около час отвън преди да вляза. След това чух, че дойдоха и други хора и аз се качих. Когато влязох, не знаех какво да направя. Една моя приятелка ми викна и ми каза да отивам при тях. Аз отидох и седнах. Още на първият блус до мен се доближи някакво момче. Покани ме на танц. Аз отказвах, защото не знаех как се танцува. Той настояваше и аз станах. Толкова много се притеснявах, че не виждах никого, но той ми каза да се отпусна и да се оставя музиката да ме води. Аз го послушах и много скоро можех да танцувам. Забелязах нещо странно в говора на това момче. Той не говореше на руски език, а на някакъв друг. Когато го попитах, той ми каза, че е българин и живее в Петрич. Разбира се, той с мен говореше на руски. Цяла нощ танцуваше само с мен. На няколко пъти ми каза, че съм много хубава. Той каза, че това не е негов бал, а е дошъл тук с братовчед си, защото е искал да учи тук след завършване на средното си образование. След като мина полунощ, обявиха, че започва конкурса – Мис и Мистър Бал. Аз не можах да участвам, но той ме убеди и ми каза да се запиша, за да участвам, и той ще се запише. Аз никога не предполагах, че точно аз и той ще сме Мис и Мистър Бал. Просто беше като в приказка. Около ранните часове той ме изпрати и ме целуна. Това беше първата ми целувка. Личеше си, че той е от заможните семейства. След което не го видях повече. Настъпи време за колеж. Искан много да отида и когато мама ми каза, че си е намерила много по-добра работа от тази и че може да опитам да отида,

аз се зарадвах толкова много. Готвех се цяло лято. Приеха ме още на първия изпит. Приеха ме и аз бях много щастлива, но знаех, че въпреки това аз трябва да работя, за да се издържам. Започна и училището. Когато отидох, първия ден се почувствах точно така, както се чувствах и когато бях в първи клас, но с едно изключение. Познавах много хора, а и бях с моите приятелки. Ходих на лекции и започнах работа в едно перално помещение. След като беше минал около месец, откак бяхме започнали учението, един ден в коридора на колежа аз срещнах онова момче. То ме загледа, но нито аз, нито пък той се заговорихме. На следващият ден отново се срещнахме. Той ме спря и ме попита какво правя тук? Аз му отвърнах, че не го познавам и че не знам кой е. Той започна да ми разказва за бала с най-малката подробност и че не могъл да ме забрави и си мислел само за мен. От този ден нататък станахме неразделни. Много хора се опитваха да ни разделят, но ние не позволихме. Аз му разказах за себе си и къде работя. Той ми каза, че това не го интересува и че той ме обича повече от всичко на света. През тези пет години ние бяхме истински щастливи. Казвали са ми какво ли не за него, но аз не повярвах на никого, знаех, че той ме обича. На него също са му говорили за мен, но той ми вярваше безрезервно и дълбоко. Но върхът дойде, когато на дипломирането ни той ми каза, че иска да се омъжа за него и да споделим заедно живота си. Аз приех без да се замисля и прекарахме страхотно на дипломирането. На сутринта отидохме при майка ми и ѝ разказахме всичко. Тя ни подкрепи изцяло и ми каза, че иска единствено да съм щастлива. Тя знаеше, че ако се омъжа за него, ще трябва да напусна Русия и да дойда в България. След около седмица той ми каза да си събираме багажа и че ще заминем за България. Но тук нещата бяха по-трудни. Но той се оправяше с всичко. Когато дойдохме в Петрич, той ни запозна с родителите си. Още тогава майка му ни гледаше с презрение, а баща му ни прие доста гостоприемно. Определихме датата на сватбата, но майка му ни убеждаваше да изчакаме и да не избързваме с тази сватба. Но той го беше решил. Една вечер, когато бях сама в стаята му, тя влезе и започна да ме обижда, че съм била бедна и проста и макар че съм от Русия, никога няма да стана на тяхното ниво. Стана ми толкова мъчно. На сутринта съобщих на бъдещия си съпруг, че аз си тръгвам и че не искам да се ожена за него. Но той ме умоляваше да не го правя, а и знаеше, че аз не го искам. След като разбра каква е работата, защото аз му разказах всичко, той заяви пред родителите си, че ако не ни позволят да се оженим в България, ще заминем за Русия и ще се оженим там и че те няма да го видят повече. Майка му започна да плаче и да го умолява да не го прави и че тя го е направила, защото сме имали различна култура, но след като се обичаме толкова много, тя е съгласна с нас. И така сватбата се състоя на определената дата. Роклята ми беше наистина много красива, а и аз самата си бях много красива. Всички дойдоха на сватбата ни и се веселихме цяла нощ. След около година се роди първият ни син Веселин, а след около две и дъщеря ни

Оля. Кръстих я така в чест на моята майка, която много обичам. Моят съпруг е идеален и бракът ми с него е най-правилното нещо, което съм направила в този живот. Минахме през много трудности, но все пак достигнахме до върха. Обичам го така силно, както и през студентските ни години.

Аз се гордея със семейството си

Янко, р. 1958 г.

Казвам се Янко Лазаров Гроздин, роден съм в град Банско. Това е едно китно малко градче, разположено в полите на Пирин планина. Тук се слива духът на планината с духа на българина. В Банско хората са много добри, милостиви и гостоприемни и това особено важи за нас, циганите. Който и човек от Банско да попитате, ще ви каже, че ние, циганите тук, се различаваме от другите цигани в България. Главната разлика е в това, че тук циганите не крадат и не злоупотребяват с добрината на хората от градчето. Всеки се труди и така изкарва хляба си. Въпреки, че ние /говоря специално за ромите/ не можем в никакъв случай да се сравняваме по богатство с ромите от Северна България, защото те са много по-богати от нас. Но всички ние знаем, че не са забогатели благодарение на честния си труд, а с помощта на далаверите си.

И аз много пъти съм искал да бъда на тяхно място, казвал съм си: “Какво ли ми струва да открадна това? Нищо!” Но после разбирам, че няма да мога да го направя, защото не са ме научили на това. Нашите ме държаха много изкъсо и затова сега съм им много благодарен. Защото, смея да твърдя, че направиха от мен един зрял, честен и достоен човек.

Баща ми се казва Лазар Петков Гроздин и той е един от най-добрите хора, които познавам. Роден е през 1937 г. в село Добринище, близо до град Банско. Той има пет сестри – Янка, Краса, Ягода, Лена и Мара, и трима братя – Атанас, Васил и Шибил. Баща ми е изживял много тъжно детство. Може би най-тъжното детство, което може да изживее човек, го е преживял татко. Когато ми разказваше как са починали три от сестрите му, защото е нямало какво да ядат, и аз плачех заедно с него. Трябвало е да работят от сутрин до вечер без почивка, за да могат поне от време на време да сложат една троха хляб в устата си. И през всички страдания, през които е минал, баща ми не се отчайва и продължава да се бори. Жестокият живот не го е озлобил, а даже напротив. Той винаги ми казваше, че всичкото добро трябва да се изстрада. Че животът

е много сложен, че трябва да съм истински боец, за да оцелееш. Но също така ми казваше, че слад всяко зло идва добро и че на всяко сторено добро се отвръща с двойно по-добро!

А какво да кажа за мама? Тя също е жената, която най-много съм обичал, надявам се, че така също я обичат брат ми и кака. Майка ми е родена през 1941 година в с. Баня. Нейният живот също не е бил лесен – мизерия, немотия, глад. Но утехата в живота ѝ сме били ние /с брат ми и сестра ми/ и татко. Мама и татко са се оженили - ако може така да се каже, защото не е имало никаква сватба, никакви почерпки, защото двамата са били много бедни. Значи е по-правилно да кажа, че мама и татко започват да живеят заедно от 1955 година. Мама тогава е била на 14 години, а татко - на 18 години. По това време са се женили доста по-малки, т.е. днес е известно, че ние, циганите, се женим много рано. Сестра ми постави рекорда в нашето семейство, защото се омъжи на 12 години, но не съжالياва за това.

Освен нас майка ми е родила близначета, но едното умира при раждането, а другото - два месеца след това.

Аз съм роден през 1958 година. Живели сме 2 години в с. Добринище, но после сме се преместили в гр. Банско, защото е имало повече работа и нашите са се надявали, че може да си намерят работа и да припечелват нещо за нас. Но и тук не е било много лесно. Мама и татко не могли да си намерят работа и се принудили да сядят тютюн. Повечето цигани тук се препитават с това. А ние сме им помагали, доколкото сме могли, защото сме били много малки.

Но по-късно малко по малко нещата започнали да се нареждат и баща ми си намерил работа на жп гарата в Банско. Той бил много доволен, защото това му била мечтата още от малък. Благодарение на упорития труд на моите родители и на големи лишения колибата, в която първоначално живеехме, се превърна в малка скромна къщичка. Нищо особено, но все пак място, където може да се живее що-годе нормално.

Първа от нашето семейство се омъжи сестра ми Величка – на 12 години, но поне намери хубав мъж. Той се казва Ангел, и той е от ромски произход. Той и сестра ми бяха създадени един за друг - много се обичаха и уважаваха. Впрочем, имам чувството, че днес любовта им е толкова силна, колкото в първите дни от техния брак. Те продължават да се обичат все така силно и всеотдайно. Ангел е и от заможен род. Сватбата им беше три дни, но такава сватба още не бяха виждали циганите в Банско. Ангел покани всички да се веселят заедно с тях. За всички имаше пиене и ядене по корем. Сестра ми и Ангел са много добри хора и на мравката път ще направят. Винаги ще помогнат с каквото могат на всеки. Те са хора с големи и чисти сърца. Въпреки че сестра ми и мъжът ѝ се преместиха да живеят във Велинград, циганите в Банско не са я забравили и много я уважават. Постоянно ме питат: “Янко, кога ще дойде Величка, да се видим и с нея”. Сестра ми си има две дъщери – Мая и Красимира,

които са много добри, умни и интелигентни момичета. И двете завършиха висше образование. Мая учи музика и в момента пее в няколко механи във Велинград – тя е много талантива. А Красимира завърши логопедия /но в момента не работи/. Брат ми се казва Кръстьо. Той се влюби като хлапак в едно момиче /пак от ромски произход/. Всеки му казваше, че това момиче не е за него, но той не искаше да слуша никой. Беше много влюбен в нея, а тя имаше лоша репутация. Славеше се като лека жена. Така или иначе, брат ми се ожени за нея. Но в началото тя се държеше много добре не само с брат ми, но и с мен и нашите. Аз дори започнах да се съмнявам дали всички тези думи, които съм чул за нея, са истина. Казах си, че щом не съм го видял с очите, няма да вярвам на хората, и така също казваше и Кръстьо. Но не след дълго тя, т.е. Рада, започна да се променя. Започна да показва истинската си същност. Рада ходеше с други мъже, даже имаше и незаконно роден син. Започна да обижда нашите, а за брат ми да не говорим. Постоянно му търсеше пари, даже веднъж Рада открадна от кесията на майка пари, за да ходи по баровете.

Брат ми не издържа на този ад, в който го накара да живее жена му, и се разведе. Тогавя Кръстьо започна да пие денонощно. От големия мъж, който беше, се превърна в една развалина – без никакви мечти, без никакво желание за живот. Впрочем, брат ми беше на крачка от смъртта. Една вечер се приближал пиян с колата и на няколко преки от нашата улица катастрофирал. Беше много зле и няколко дни беше в кома. Лекарите не даваха никакви надежди да се оправи. Но все пак с много усилия от страна на лекарите и най-вече на брат ми – той се оправи. Няколко месеца трябваше да стои неподвижен, защото почти целия беше изпочупен. Но благодарение на някакво чудо той отцеля. И най-важното е, че се съвзе след раздялата с Рада, а аз си мислих, че няма да може да го преодолее. Стана си пак същия като преди и вече не пиеше и не вършеше глупости. Добре, че започна работа в завода за столове “Пиринска мура”, та донякъде се разсейваше от сивото си ежедневие. Така си минаваха дните. Брат ми стана на 32 години и всички си мислехме, че вече няма да се ожени, защото той вече на вярваше на жените и откогато се раздели с Рада, никога след това не е излизал с друга жена, но както казват хората: “Всяко зло за добро”. И не след дълго брат ми отново се влюби, но този път в добро и честно момиче. Тя се казваше Ния и много отдавна е обичала брат ми, но я е било срам да разкрие първа чувствата си. Но с течение на времето всичко се наредило добре и брат ми и Ния се оженили и заживели в къщата на мама и татко. Ния помагала с каквото може на нашите, а те ѝ отвръщали с обичта и уважението си. На 28.03.1990 г. Ния роди момченце, което кръстиха на татко – Лазар. А радостта на баща ми в този момент не можеше да се опише, той боготвореше това дете и не даваше и косъм да падне от главата му. Така брат ми от един отчаян човек, загубил вяра в живота, се превърна в най-щастливия човек на тази земя.

Ами, както ви казах вече, роден съм в с. Добринище на 6 км от гр. Банско

в една мизерна колиба. То хората тук също бяха много добри и задружни. Помагали са си кой с каквото може. Аз това време не го помня, но нашите са ми разказвали много за това. Баща ми много пъти след това ме е водил там. И затова имам много приятели и от Добринище /е, поне тези, които са останали там/. Когато съм бил на 2 години, сме се преместили с родителите ми да живеем в Банско. В началото не е било лесно. Голяма мизерия! Нашите не са имали работа, а са били по цял ден по нивите. Много пъти си спомням, че не е имало какво да ядем. Но такъв е животът, успокоявали сме се, че има и много по-зле от нас. Поне имаше къде да живеем. Детството ми не е било леко, но в никакъв случай не се оплаквам. Даже съм доволен, защото има какво да разказвам за детството си. Никога няма да забравя игрите на улицата до тъмно, игрите по реката, игрите по нивите и полята. А бе с една дума - поне съм имал детство. А днешните деца като ги гледам... Те просто нямат детство. Не знаят как да си играят. А ние една минутка да имахме свободна, започвахме игра. Казвам свободна, защото много пъти /да не кажа повечето/ сме били с нашите по нивите. От малки сме научени да работим на полето заедно с възрастните: сажали сме, прашили сме, гърлили сме, копали сме, вадили сме, косили сме, просто не е имало полска работа, която да не можем да правим.

В нашата махала по онова време имаше около 20 деца на моята възраст, с които играехме. Играехме много и най-различни игри, но може би най-интересната за мен и другите момчета беше, когато играехме на една близка поляна на индианци. Беше много забавно! /Смее се/ Бяхме си направили дървени копия, индиански дрехи и един дървен сал. С тоя сал ходехме на близкия язовир и се къпехме всички заедно. Много пъти са се случвали и злополуки в тоя язовир, но, слава на Бога, не бяха фатални. Просто водата там е много студена и много пъти са ни се схващали краката от студа. Но тоя язовир е много опасен, защото е много дълбок. Много хора са се удавили в него. Можело е да бъда и аз един от тях. Но били сме деца, всичко ни е изглеждало просто като игра и никога не сме мислили за последствията. Сега си спомням, че на язовира правехме състезания по плуване, друг път ловяхме риба и се забавлявахме.

Аз много обичах планината. Ходили сме с баща ми на преходи. Като малък знаех всяко “ъгълче” по Пирина. Когато имахме свободно време, сме ходили да берем гъби и “бросници” /боровинки/, даже ако можехме и продавахме от тях. Баща ми познаваше и много от билките и ги събирахме откъде ли не. Но те наистина бяха чудотворни. Благодарение на билките, баща ми е помогнал на много хора да се излекуват. Езерата ми бяха любимата част от планината. Толкова бистри и красиви. Ненаправно поетите ги сравняват със “сини очи”, с “бистри сълзи”. Много често съм ходил на: Рибното езеро, Окото, Василашките езера, Тъмното езеро и мн. други. Вечерите, прекарани в планината, бяха незабравими. Палехме огън пред опънатата палатка, а на сутринта пак се залавяхме с риболова.

По махалата с децата правехме много бели. Възрастните постоянно ни се караха. Влизахме в дворовете на хората и беряхме ябълки, ягоди, череша и всичко, което ставаше за ядене. Много пъти сме “яли и бой”, когато ни хванеха. Знаем, че не е трябвало да вършим такива неща, защото хората са се трудили много, а ние им обирахме всичко.

На седем години започнах да уча в НУ “Отец Пайсии” – намира се срещу черквата в Банско. В началото ми беше много трудно, защото много от децата ми се подиграваха, други ме отбягваха. Така ме караха да се чувствам различен, че не съм като тях, защото кожата ми е по-тъмна от тяхната. Но с течение на времето успях да спечеля доверието им и те започнаха да се държат с мен много добре. Всички ми помагаша, защото във втори клас бях малко изостанал с материала в училище. Повече ми харесваше да играя с децата по махалата, отколкото да уча. До четвърти клас не бях силен ученик, едвам изкарвах тройки, най-много четворки. Но по-късно започнах повече да уча и бях един от най-силните ученици в класа. Стимул ми даваше и едно момиче от нашия клас, което много харесвах и не исках да се излагам пред нея. Класна учителка ми беше Кира Чучулаина. Тя беше много добра и търпелива с нас. Имахме и един учител, когото много мразех. Той се казваше Петър Спасев. Той се държеше много жестоко с мен и много пъти ме е бил без причина, но тогава нямаше на кого да се оплачеш, ако искаш да продължиш да учиш, трябваше да си мълчиш и кротуваш. По това време беше много строго. Ходехме на училище с униформи: черен костюм, бяла риза, вратовръзка и фуражки. Сутрин, преди да се започне училище, правехме физзарядка, после дежурен учител ни проверяваше дали сме с прилична униформа, дали носим носни кърпи, ноктите да са ни къси и др.

Един ден на пазара срещнах едно много красиво момиче, което ми направи голямо впечатление. Отидох при нея и се запознах. Тогава разбрах, че тя е любовта на живота ми и че за нея съм способен на всичко. Знаех, че ще трябва да се сблъскаме с много трудности, ако искаме да здържим любовта си, защото тя е циганка от турски произход и няма християнска вяра, освен това не е кръстена, защото те не вярват в светото кръщение. Мама и татко не бяха съгласни ние да се оженим именно поради тези причини. И това доведе до големи недоразумения между нас. Но сега, като си помисля, ги разбирам, защото това го е налагала вярата им. Ние, циганите, сме християни и нашата вяра изисква да сключим брак само с човек, който е кръстен. Така е било в миналото, така е и днес. Но ние бяхме готови да живеем заедно даже и без брак, защото много се обичахме. И си бяхме обещали, че нищо и никой не може да ни раздели. Мама и татко, като видяха, че няма да могат да ни разделят, се съгласиха да сключим брак при положение, че Дория се кръсти в черква.

Но иммахме и проблеми с родителите на Дория, защото те пък не даваха дъщеря им да се кръсти, защото това не го позволявала вярата им. Дория се

чувстваше много тъжна и не знаеше какво да прави. Много ме обичаше, но и родителите си също обичаше и уважаваше и не искаше да им причинява неприятности. За малко тогава да се разделим с Дория, но аз ѝ припомних какво сме си обещали и че заедно ще преодолеем всички неприятности. Чудех се как да помогна на Дория. Много пъти ходих да разговарям с Яшар и Шокре /родителите ѝ/, но никога не стигнахме до съгласие. Тогава реших да направя един последен опит. Отидох при Яшар и Шокре и им казах, че искам да поговоря с тях. В началото те не искаха дори да ме чуят. Те не приемаха в дома си даже и дъщеря си, мислеха че е позор за тях /тези мисли им ги втълпяваха и хората около тях/. На мен ми беше много болно, защото родители и дъщеря не си говореха заради самия мен. И така аз си обещах, че на всяка цена ще ги сдобря, каквото и да ми струва това. Казах на Яшар и Шокре, че няма да им отнемам много време и ги помолих да ме изслушат. Слава на Бога, те ме чуха, съгласиха се с мен и най-важното, че ми повярваха, а аз трябваше да оправдая тяхното доверие. И правех всичко възможно, за да се подобрят нашите отношения. Дория, като чу какво съм направил, остана много доволна, просто не можеше да повярва на думите ми, че родителите ѝ са съгласни да се оженим и искаше сама да се увери в това, като отиде лично при тях.

И двете семейства започнаха да се разбират и вече не обръщаха внимание на това, което казват хората, и всички бяхме щастливи. Дория се кръсти в черквата в Банско “Света Троица” и след две седмици сключихме брак и се венчахме в черква. Сватбата беше по цигански обичай – три дни ядене, пиене и пеене.

През 1976 г. ни се родиха две прекрасни близначета – момиче и момче, които кръстихме в черква. Лазар и Мария – така се казваха децата ми и принадлежаха към християнската вяра.

Дория и аз няхмахме какво друго да искаме от живота. Той беше благосклонен със нас – живеехме в разбирателство с родителите си, родиха ни се прекрасни деца, какво друго можехме да искаме от живота? Бяхме благодарни за това, което имахме. Всички бяхме здрави, работехме много, но и никога не сме оставали гладни.

Днес вече съм и дядо и имаме пет прекрасни внучета, които изпълват с радост дните ни. Синът ни има три деца, а дъщеря ми - две. Всички живеем в сговор и разбирателство. Ние сме едно голямо семейство, което е видяло много от този живот, но никога не се е предавало пред трудностите, които сме срещали по пътя си.

Аз се гордея със семейството си. Гордея се с това, че съм успял да възпитам подобаващо децата си, че съм направил от тях истински хора. Господ ми е свидетел, че съм най-щастливият човек на тази земя. И такава щастие пожелавам всички хора да изживеят.

Още не бяха толкова много смесените бракове

Детелина, р. 1959 г.

Казвам се Детелина. Родена съм през 1959 година в с. Змейца, окръг Смолянски. В селото съм родена и там съм израснала. Детството ми беше като на всяко селско дете, свързано със земеделие и животновъдство.

Баща ми беше овчар. И ние всички бяхме винаги край него. Израснала съм с овче мляко, сирене, масло. Затова съм много здрава (смее се) и симпатична...

Семейството ми е голямо. Имам един брат, а сме три момичета. Бях скромна и послушна като малка. В училище също бях послушно и добро дете. Бях едно от най-добрите дечица. Учех се добре. Учителите ме хвалеха. Включвах се активно във всички мероприятия, които се организираха в училище.

Макар че бяхме повечко деца, моите родители се стремяха да ни задоволяват нуждите и потребностите. По наше време се организираха много екскурзии из страната. Винаги ходех заедно с класа. Привличаше ме и много ми харесваше градския начин на живот, самите градове, манталитетът на гражданите... И си мечтаех някога и аз да живея така... И мечтата ми се сбъдна.

До осми клас аз учех в родното си село. Завърших основното си образование с много добър успех. Мечтата ми беше да завърша и гимназия. Записах се в сравнително новата гимназия в Доспат. Преди мен бяха завършили 2-3 випуска. Започнах да уча там.

Бях настанена в пансион, а после си пътувах. В Доспат работеше по-голямата ми сестра - в трикотажната фабрика, и често с нея се прибирах. Родителите ми държаха да сме по-близо до тях. Нали сме момичета, а на момичетата по наше време се държеше да са порядъчни, послушни. Всяка сутрин и всяка вечер ние, момичетата, бяхме подложени на... бих го нарекла сега психологически тормоз - инструкция. Какво да правим там, в града, как да се държим, за да не посраим своите семейства и родители, да внимаваме с нашите момчета как общуваме.

Моите родители ни възпитаваха, съобразявайки се с каноните на Корана, защото сме българо-мохамедани. Естествено, държаха да се обвързваме с момчета като нас (с мюсюлманска религия). Но любовта в повечето случаи е сляпа и няма граници и канони, които да я спират.

Автобусната спирка в Доспат се намира до поделението. А там имаме, и все още си има, много симпатични войничета. Всички те бяха от различни краища на България и пак всички бяха християни. Докато чакахме със сестра ми, тя винаги се занасяше с тях. Взе, че си хареса едно момче от Кюстендил. Връзката им беше сериозна и те се ожениха. Това беше като гръм от ясно небе

за родителите ми. Те, естествено, не знаеха до края за тяхната връзка. Бяха много сърдита на сестра ми за много неща.

Първо, тя не се е съобразила с нещо, което ѝ се втъпяваше всеки ден - хареса си християнин. Второ, омъжи се, без дори да уважи родителите ми. Но дори и да им беше казала, те нямаше да ѝ разрешат. Майка ми, а и баща ми, дори се разболяха от постъпката на сестра ми. С месеци не излизаха навън, защото цялото село им се присмиваше. Още не бяха толкова много смесените бракове и беше нещо сензационно за всички. Дълго време те не даваха да се спомене вкъщи дори името ѝ. Само аз подкрепих сестра ми в тези трудни и за нея месеци. Аз я посещавах, когато можех, и то скришом от родителите ми. Мина доста време, докато се съгласят нашите да я приемат вкъщи. Вече имаше две прекрасни деца, когато ни посети за пръв път. Беше доволна от семейството на съпруга ѝ. Бяха я приели като една от тях. Създаде едно прекрасно семейство. Разбираха се много. Нямаха противоречия и проблеми относно религиозната ѝ принадлежност. Тя също уважаваше техните традиции. Възпитаваше децата си в най-прекрасните добродетели, и от мюсюлманството, и от християнството. Но доста млада си отиде от този свят и не можа да се порадва на прекрасното си семейство. (плаче). Погребана я в Кюстендил изцяло по християнски обичай. На опелото присъствувах и родителите ми. Съпругът ѝ все още продължава да се грижи за гроба ѝ. Непрекъснато я посещава, пали ѝ свещи, моли се за нея. Децата ѝ много ни обичат. Вече са големи и никак не се срамуват от това, че майка им не е била християнска.

След завършване на гимназията опитах с кандидатстване. Първия път не ми провървя. Започнах работа във фабриката в Доспат. Не се отказах обаче и третия път беше вече успешен. Приеха ме в учителския институт в гр. Смолян. Започнах редовно следване. Бях на квартира в кв. "Райково". Както казах, харесваше ми градският начин на живот. Започнах да пуша (там се научих), беше весело - Пампорово, ски, купони... Но майка ми вече имаше горчивият опит от сестра ми и побърза да ме сгоди за едно селянче от село. Беше много смахнат, необразован, но... никой не ме попита дали това ми харесва, дали съм съгласна. Всичко стана много бързо, дори и голяма сватба вдигнахме. Бях студентка още първи курс. Оттук започна трагедията. Започна да ми държи сметка за приятелите, трябваше всяка събота да си пътувам, за да бъда примерна съпруга и снаха. Не одобряваше, че пуша, и непрекъснато ми правеше скандали. Една добра мюсюлманка трябваше да се съобразява с милиони неща.

Аз обаче вече не бях онова послушно селско момиче. Взех решение и съобщих на родителите си, че не мога да живея по начина, по който ме принуждаваха. Бях подложена на истински и психически, и физически тормоз. Родителите ми правиха опити всичко да потръгне и да се оправи, но не можа и ме оставиха да решавам аз. Небях щастлива, въпреки че моят съпруг беше мюсюлманин. Успяха да се убедят и те, че не е важна религията и вярата, а нещо повече.

Разведох се и продължих образованието си. Междувременно завързах приятелство със Съби - много добро момче от Смолян, но и с него несе получи.

Завърших през 1981 година и по разпределение трябваше да започна работа в Доспат. Селото ми е на 20-25 минути от града и затова отначало си пътувах. Впоследствие ми дадоха едностаен апартамент в учителски блок и се установих в Доспат. В същия блок живееше една жена от Брацигово. Беше фармацевт и работеше в градската аптека. Бяхме съседки и често се събирахме заедно. Тя живееше с едно момче от града. Родил момченце от него, но неговите родители не ги искаха, защото тя беше християнка. Разделяха ги, но те пак се събираха. Аз ѝ бях една от най-добрите приятелки. Запознахме се с нейната снаха, която беше рускиня (Люси) и нейния брат Георги, с когото бяхме на една и съща възраст.

Много често се събирахме всички и станахме добри приятелки със снаха ѝ Люси. Имаха две момиченца. Когато голямата тръгна на училище, пожелаха да я взема в моя клас. По този начин ние се сближихме още повече. Може би тук се е намесила съдбата, не знам, но много скоро Люси внезапно заболя и след много кратко боледуване почина. Останаха двете ѝ дечица сирачета. Беше истинска трагедия за всички. Децата бяха малки, Гошо беше много ангажиран с работата си, пък е и мъж, не можеше да се грижи за тях. Грижите за тях поех сестра му Мария, помагаша и неговите родители, но децата бяха малки и искаха постоянни грижи. Аз също помагах като добра приятелка с каквото мога, но Георги пожела да станем нещо повече от приятели. Познавахме се вече много добре. Общувахме четири-пет години и аз приех предложението му. Преместих се да живея при него. Поех грижите за децата му. Приеха ме много добре и още от самото начало започнаха да ме наричат "мамо". Вече са големи и аз съм най-добрата майка за тях. С тях сме не само майка и дъщери, а и много добри приятелки.

Моите родители този път дори се зарадваха на моята женитба, нищо че и Георги е християнин. По-важно беше, че аз съм щастлива и че съм приета много добре от семейството на Гошо. С тях нямам проблеми по отношение на моята религиозна принадлежност. С Гошо сме се разбрали всеки да тачи и изпълнява своята религия, своите обреди. Никой на никого не пречи в това отношение, но всеки уважава религията на другия. Аз уважавам и, доколкото мога, помагам при подготовката на християнските празници. Християнската религия има много празници, които изискват и специфична подготовка и ритуали. Приятно ми е да участвам в такива празници, уважавам ги, поздравявам ги. По-често с подготовката им се занимава майката на Георги и ги празнуваме в Брацигово. Тук аз се грижа за подготовката и празнуването на именния му ден Гергьовден. Родителите на Гошо узнаха, че не съм християнка, но при тях този проблем никога не е съществувал. Довериха ми се изцяло за възпитанието на децата им. Не се усъмниха нито за миг в моите способности и вяряваха, че ще

ги възпитам както трябва. Вече са големи и доказват това. Не съм искала да им насаждам какво ли не - учила съм си ги да бъдат честни, откровени, т. е. да не лъжат, да не крадат. Не съм одобрявала клюкарството. Винаги съм ги учила да отстояват своите позиции, да уважават мнението на другия. Да си помагат, да помагат и на другите, с каквото могат. Та нали на това ни учат и Коранът, и Библията. Всичко това се вижда и от десетте божии заповеди, на това учи и Коранът, наред с някои свои канони, с които не мога да се съглася по отношение на ролята и мястото на жената. Има и много поучителна роля, учи на много добри хигиенни навици, благотворителност, уважение към възрастните...

Гошо също уважава моите празници. Родителите ми са особено доволни, когато ги поздравява с нашите два празника - Рамазан Байрям и Курбан Байрям. Научи и думите, с които се поздравява по този повод, даже и им целува ръце. На него също му е приятно да посещава моите близки на тези празници. Децата ни също обожават баба си и дядо си (моите родители). От своя страна, родителите ми също се привързаха към тях. Винаги, когато се приберат в Доспат, задължително ходят да ги видят. А за празниците винаги държат да ги поздравят и те. Осведомяват се на коя дата са празниците, за да се приберат и заедно с нас да посетят близките ми.

И двете деца вече учат извън Доспат. Голямата е в Брацигово - в езикова гимназия, а малката учи в механотехникум в Смолян.

В момента строим много голяма къща, на много хубаво място сред природата, на което всеки може да завиди. В къщата ще има плувен басейн, който е пригоден както за лятото, така и за зимата. Стараем се да предложим много добри условия на живот, както на нас, така и на децата. Аз нямам свои деца, затова отдавам цялата си обич и любов на двете ни дъщери. От своя страна те ми отвърщат, поне засега, със същото.

Материално сме осигурени. Съпругът ми има собствена строителна фирма. Не се оплаквам, разполагам с всичко, каквото поискам, но не забравям през какъв "ад" съм минала, докато стигна дотук. Не се главозамайвам, а гледам да помагам на кой с каквото мога. Наближава и един от празниците ни - Рамазан Байрям. През този месец трябва да се пости, да се дават пари, храна, дрехи на бедни, сираци, вдовици, болни. Аз не постя, но задължително помагам, с каквото мога. Гошо също не пости, макар че има нужда от това. Не сме особено религиозни, но нали знаеш "Прекаленият светец и Богу не е драг". Държа на човешките отношения, на приятелството, на доброжелателността. Не се срамувам от произхода си и не ми пречи това, че сме от два различни етноса. По-срамно е да се представяш за това, което не си. Прочети данните от в-к "Отзвук" за преброяването, където пише, че 40 000 не вярват ни в господ, ни в Аллах. Това е по-лошото и по-страшното. Все пак човек трябва да има някаква вяра, пък било то в Господ или Аллах - то е едно и също.

Така сме решили проблема в нашето семейство, което се крепи вече 15 години. Пожелавам си и занапред да бъдем все така!

Аз съм омъжена за християнин

Зарифе Дамо, р. 1961 г.

Аз съм омъжена за християнин. Когато се омъжих аз през 1984 г., не е имало религия, и не беше никакъв проблем, защото аз съм омъжена с желанието на родителите ми. И сега, когато при нас е разрешено изповядването на религията, моето семейство няма никакви проблеми с това, даже моето семейство харесва много християнската религия, така и двете семейства сме в много добри отношения, независимо че сме от различни религии. И баща ми, и майка ми уважават религията и разрешават на племенниците да ходят на черква. Имам дъщеря и син. Името на синът ми е Кристац, носи името на дядо си, а дъщерята се казва Илияна.

По време на моята младост не е имало религия. По това време не бих посмяла да говоря за религия. Аз съм от Дишница (село около Корча) и по това време живеехме нормално.

С мъжът ми се запознахме в компанията, с която ходехме.

В моето семейство сестра ми и брат ми са с имена от нашата религия. Баба ми имаше моето име, затова и мен ме нарекоха Зарифе. Не зная за значението на моето име. Другите имена в семейството са албански, а не религиозни. Баба ми и дядо ми имаха религиозни имена. Такова е било времето.

Нашите деца не са кръщавани. Ще ги кръстим. И аз имам голямо желание да се кръстя. Синът ми има името на дядо си Кристац, а дъщерята Илияна има името на брата на дядо ни. Мюсюлманските празници не ги празнуваме, само православните празнуваме..

Аз и децата вярваме в християнската религията и ще се кръстим на нея. На джамия не съм ходила никога, не че я мразя другата религия, но мъжът и децата ми ходят понякога. И моите родители ходят често на черква, харесват нашата религия.

Детството ми беше изпълнено с радост и много мъка

Айше, р. 1962 г.

Казвам се Айше, съм родена 1962 г. и съм на 43 години. Сега живея в град Белица, но съм родом от Краище (едно село близо до гр. Белица). Имам

две деца – момче и момиче, и съпруг. Мъжът ми се казва Гошо, синът ми се казва Христо, а дъщеря ми - Надежда.

Детството ми беше изпълнено с радост и много мъка. Отраснах в многодетно семейство, бяхме шест деца – четири сестри и двама братя. Майка ми разправяше, че щели да сме десет деца, обаче четири ги е пометнала. Аз съм третата поред. Преди да се родя аз, съм имала братче, което е починало на осем години, тогава, когато е започнало да ходи на училище. Аз бях може би най-палавата в семейството, но вместо детството ми да премине в игри и радост, бях принудена да работя – ходех с овцете заедно с другите ми две сестри Фатиме и Авушка. По повод това си спомням, че имаше едно голямо ябълково дърво и докато овцете пасяха ние ходихме да берем ябълки. Аз се качвах и спусках на другите ябълки. Обаче един път набирам ябълки и таман да скокна, полата ми се закачи за един сак (клон). Скачам аз и се вея надолу като парцал. Така повисях няколко секунди и полата ми се скъса и аз - като жаба на земята. Тогава си счупих ръката при падането, защото бях паднала на ръката. Заведоха ме в болницата и ми я гипсираха. Обаче не зарасла както трябва и се наложи да я чупят наново. Такъв зор имах с тая ръка, че повече не исках да я гледам тая ябълка. Другото ни любимо занимание като деца беше да се къпем в една вода. Като малка бях си харесала едно момче от наште си, ама не се получи с него, даже китки му пращах по майка му. Най-много се страхувах като малка от едни биволи, които идваха да посеждат едни ливади на съседите ни. И винаги, когато не слушахме, нашите казваха: “Сега ще дойдат биволите и ще ви изядат, щом не слушате.” Бяхме сигурно по на десет години някъде, когато ходихме да се крием в гората, за да не ни сменят имената. Знам, че баща ми беше силно вярващ и не искаше в никакъв случай да му сменят името. Затова той си беше изкопал в плевнята една дупка, закрыта с бали слама, та ако дойдеха през деня да го търсят, той се криеше там, а ние не се криехме през деня. Най-често идваха през нощта, защото знаеха, че тогава ние спим и че ще ни издебнат лесно. Обаче ние им схванахме номерцата и дойдеше ли вечер, заедно със стадото овце се отправяхме в гората.

Като поотраснахме, започнахме да работим тютюн. Работихме по много, по десет декара, защото нямаше от какво друго да печелим. Баща ми ходеше с магарето за дърва и ги продаваше и така сме се изхранвали. След осми клас аз отидох да уча в Белица, за да се образовам малко повече. То и колко учех, защото, като се прибирах къщи, ме чакаше покъщнината, защото другите ми братя и сестри работеха. Само мен пратиха да уча, уж съм била най-умната. Ако запомнех нещо в час добре, а ако урокът беше по-труден, естествено, че на другата сутрин изкарвах двойка.

Като млада певица, имаше колектив в нашето село – събираха се момчетата и момичетата, които могат да пеят и ни караха по съборите да пеем, на сватби, по седенки и т.н. Беше много хубаво, тъй като ни караха на много места

да пеем и много медали сме печелили. Веднъж бяхме на Предел и там спечелихме първо място.

А и в училището се запознах с моя мъж. Той беше в единадесети клас, а аз в девети и той завърши и продължи да идва да се мотае в училището и най-вече около мен. Въобще не му правеше впечатление, че сме от различни вери, различни етнически групи. Аз се държах. Въпреки, че бях силно привлечена от него, се опитвах да спазвам дистанция, защото баща ми ме беше учил да зачитам религията и вярата си. Обаче, нали знаете, съдба. Писано ми е било да съм с него. Въпреки че съм си имала толкова много кандидати от нашите си. Баща ми беше подразбрал нещичко за връзката ми с Гошо и няколко дни не ми даваше да ходя на училище. После успях да го убедя, че уж нищо няма и пак тръгнах. Тоя Гошо, след като завърши единадесети клас, техните (свекъра и свекървата ми) не го пратиха да учи по-нагоре, ами му купиха повечко овце и го пратиха овчар да става.

Там, в гората, имаше скривалище и там ношувахме. Вечер, преди да заспим, баща ми ни събираше всички около него и ни учеше да се молим, много молитви знам наизуст. По времето, когато бях малка, имаше много дъждове, дори наводнения ставаха. Сега повечето години са сушави и неплодородни. Знаем, че и нашата къща се е наводнявала и цели нощи - с кофи и легени сме изнасяли вода. Благодарение на дъждовете, годините бяха плодородни и така можехме горе-долу да свързваме двата края с това, което сме произвеждали. Моята майка ми е разказвала колко мизерно са живели тя и семейството щ. Понякога не са имали какво да ядат и са смилали жълъди – и с това са се хранили, тъй като са били много бедни, а също така и многодетно семейство. По онова време хареса си някой ерген мома и я краде, ако тя не се съгласи да му стане жена по нормален начин. Открадне я и я кара по горите дълго време, докато тя не даде съгласието си да му стане жена. И баща ми е откраднал майка ми. Тя първоначално го е ненавиждала, но после, като разбрала, че той може да щ осигури по-спокоен живот, го е обикнала. Нали знаеш, тя, любовта, понякога идва ненадейно, и то когато най-малко я очакваш. И така са се родили не едно и две, а чак шест деца. Сега се сещам какви лудории съм правила. Голямата ми сестра ходеше на работа като поотрасна, а ние бяхме по-мънички и не ходехме. Та сестра ми си купуваше нещо сладичко, като го скриваше от нас и тайничко си го изяждаше. Да, ама аз нали си бях хитруша, и веднага го намирах и заедно с другите си го поделяхме. После като ни попиташе дали знаем нещо по въпроса, ние се правехме, че не разбираме за какво ни говори.

Преди да срещна Гошо, бях си хлътнала по едно момче от нашите си. Мисля си, че същите чувства ги имаше и от негова страна. Той беше постоянно у нас, въобще не се притесняваше от семейството ми, беше открит с тях и им споделяше за чувствата си към мен, но не се получи, тъй като той беше от заможна семейство, а аз “беднячка”. Разбира се, него това изобщо не го при-

тесняваше, обаче на техните кръв им капеше от очите като разберяха, че е с мен. И така, родителите му успяха да ни разделят, като го ожениха за момиче от неговата си черга. От този ден нататък страшно се разочаровах от живота си, първоначално даже не виждах смисъл в него. Но, както казват старите хора – “Времето лекува.” И малко по малко, той се изпари от главата ми.

И така, реших да видя какво ще излезе с тоя Гошо. Той си намери добра работа, така започнахме да излизаме с него открито, без да се крием и да се притесняваме от това, че сме се от различни вери. Винаги ми правеше подаръци и изненади. Един ден, без въобще да съм очаквала, Гошо ми предложи да се омъжа за него и каза, че техните са съгласни също. Но аз твърдо бях решила да не се омъжвам, защото исках да продължа по-нагоре, студентка да ставам. Той започна да ми обещава, че ще ми разрешат да уча и дори последната стотинка да има, ще я отдели за следването ми. Аз, разбира се, имах и друго резервно условие. Казах му, че ако приема да стана негова жена, искам да си запазя моето име и религия. Той, разбира се, се съгласи и с това мое желание. След това съгласие от негова страна нямаше как да не се съглася и аз. Оженихме се и всичко беше направо прекрасно. По-прекрасно не съм си и мечтала да бъде. Нашите, разбира се, от самото начало бяха против и наистина се оказа, че са били напълно прави. Първата година брак всичко вървеше добре, Гошо работеше много и не ме лишаваше от нищо. Така записах да уча за учителка. В същото време разбрах, че съм бременна, мъжът ми, всички негови близки, а и моите близки бяха много щастливи. Бременността ми не беше лека, ама издържах – струва си. Роди се първото ни дете, беше момче. Сложихме му име Христо, на дядо му. Той беше много доволен, че му отдадохме тази чест, ама то така се падаше – първият внук да вземе името на дядо си по бащина линия. Щастие то, което ни заля, не трая дълго, тъй като свекърва ми започна да настройва мъжа ми срещу мен. Казваше му, че уж много пари харчел за следването ми. А също така, че не трябва да ми позволява да продължавам да уча, тъй като съм омъжена, при това с дете. Първоначално Гошо беше на моя страна. След време обаче той постепенно започна да я слуша какво му говори, а тя го настройваше срещу мен. Свекърва ми не ми помагаше въобще с бебето и аз нямаше как да уча и да гледам дете едновременно. Тя ходеше само по кафетата и на клюки у съседките, а за внучето щ въобще не се интересуваше. Добре, като видях, че не мога да се справям с две неща едновременно, реших да прекъсна ученето и да си гледам детенцето. Мъжът ми много се зарадва, пак се подобриха отношенията ни. Решихме да си построим къща и да живеем отделно от свекъра и свекървата и така стана. След една година къщата беше готова и се преместихме там със съпруга ми и синчето ми. Викам си: “Най-после малко спокойствие”. Но всъщност не стана така, както си мислех. Гошо не знам какво го прихвана и започна да ми натяква, че иска да си сменя името, също така и да започна да се моля на неговия бог, а не на моя си. Аз, разбира

се, отказах. Същата вечер той се прибра късно, и то пиан. Започна да ме бие пред детето и то се разплака. Не знаех какво да правя. На другата сутрин ми съобщиха, че зет ми е починал. Той почина много млад и остави три сирачета. Приех го много трудно, прилоша ми и припаднах, заведоха ме на лекар и се оказа, че съм бременна. Първоначално не исках да задържа това бебе, не казах и на съпруга си, че съм бременна, докато реша какво да правя. Дълго размишлявах и накрая реших, че ако направя аборт, съвестта ми ще ме изяде и няма да мога да си го простя, докато съм жива. Затова реших да запазя детето, пък и то какво е виновно за проблемите на възрастните. Една вечер мъжът ми се прибра пиан и аз му казах, че съм бременна. Той много се зарадва от новината. Тази бременност беше много по-тежка от първата. Съпругът ми се прибираще всяка вечер пиан, а и със свекърва ми си имахме проблеми, въпреки че не живеехме в една къща. Към седмия месец на бременността започнах да вдигам кръвното. Направиха ми изследвания, хемоглобинът ми беше висок. Но къде с нерви, къде с радост, че нося такова крехко създание в корема си, всичко свърши, родих и второто си дете. Сложихме му името Надежда, с надеждата нещата най-после да потръгнат. Потръгнаха, но както винаги накратко. В един ужасен ден ми съобщиха, че свекъра ми го е блъснала кола. Незабавно отидохме в болницата, след ужасни мъки и болки той почина. Мъжът ми толкова го обичаше, че намери утеха отново в алкохола. Всяка вечер се прибираще късно и гледаше за най-малкото нещо да се заяде. Зачестиха боевете. Той много често ме биеше, през деня ходеше на работа, а вечер, като се прибереше, отиваше да изхарчи изкараните пари. Така децата растяха и от ден на ден ставаха по-умни и разбираха, че това което върши баща им, не е хубаво. Борила съм се със зъби и нокти да изкарам някой лев, за да мога да купя на децата дрехи и обувки, за да бъдат и те като другите деца. Хванах се на работа като шивачка, защото тая професия ми се отдаваше. Там изкарвах горе-долу добри пари. През съботите и неделите, през лятото и есента ходехме заедно с децата по гората да събираме гъби. Продавахме ги и с тези пари купувах на децата някое друго лакомство, да не гледат само другите. Синът ми порасна и го пратих да изкара средно, за да може да продължи по-нагоре. Мъжът ми продължаваше да пие, обаче вече не ме биеше, защото синът ми не му позволяваше. Той винаги (синът ми) се караше и го убеждаваше да престане да пие, че алкохолът е вреден. Казваше му, че рано или късно това ще се отрази на здравето му. Сега си спомням, когато се роди синът ми, Гошо още тогава си ме биеше. Тогава майка ми и баща ми много ме убеждаваха да си взема детето и да си отида при тях. Казваха ми: “Зарежи го тоя, докато си само с едно дете. Ние ще те гледаме – теб и детето. После народиш ли и други деца, мърдане няма.” И наистина беше така. Много пъти съм си мислела да си тръгна, да си взема децата и да си отида при нашите. Но не е толкова просто. С тия две деца за къде съм, ще бъда в тежест на всеки. Колко много сме убеждавали съпруга ми да престане

да пие, но не и не! Уж вземеше да откаже алкохола, но само за няколко дни, защото се беше пристрастил към него. Една вечер се прибра мъртво пиян и му стана толкова лошо, че за малко щеше да умре. Закарахме го в болницата. Там установиха, че има диабет. Забраниха му да пие и му казаха, че ако посегне към алкохола, ще бъде фатално за него. Изписаха го от болницата и малко по малко се оправя. Беше решил вече да не близва алкохол, защото се изплаши да не умре. Да знаеш само какво спокойствие настъпи къщи. Децата ми бяха спокойни и щастливи, аз също си помислих, че може би най-после нещата ще се оправят. Няколко дни съпругът ми не излизаше от къщи, защото още не беше напълно добре. После взе да излиза за малко навън, но се прибираще рано. Така започна да ходи отново на работа. Щастието в семейството отново се възцари. Дъщеря ми завърши осми клас с отличие и всички бяхме доволни. Синът ми завърши единадесети клас и реши да продължи по-нагоре. Ние, разбира се, с много радост го подкрепихме, особено аз. Кандидатства в Пловдив, приеха го английски. Щастието за цялото семейство беше още по-голямо. Въпреки че не бяхме заможно семейство, ние решихме, че все някак си ще се справим, само и само да се образуват децата ни. Всичко вървеше много добре, докато един ден мъжът ми и всички негови колеги решили да си направят банкет. Мъжът ми, естествено, попита дали му разрешавам да отиде. Аз му разреших, казах си, та той вечно е зает с работа, нека малко да се разсее и повесели. Оттук нататък пак започнаха проблемите. На този банкет колегите му се изпонапили и започнали да го убеждават и той да си пийне малко. И така, уж само малко, а взел, че се напил. И така колегите му започнали да го настройват срещу мен. Казаха ми: “Та толкова ли не може да си намериш християнка жена, а нея да вземеш.”; “Ти тая твоята много си я разпуснал. Как можеш да щ позволиш такова име. Я се стегни, бъди мъж. Дръпни малко юздите на жена ти.” Същата вечер прибира се съпругът ми, ама много късно. Като го видях толкова пиян, направо ми прилоша. Бяхме само аз и той. Синът ни беше в Пловдив, а дъщеря ни при една приятелка. Изплаших се. Той започна да ме обижда, да ми говори, че не трябвало да се оженва за мен и че заради мен всички го сочели с пръст и го подигравали. Накрая взе, че ме наби отново. Щастието, което цареше в дома ни, се изпари за секунда. Синът ми, като разбра за това, че баща му отново е посегнал към алкохола, страшно се ядоса, дори не му говореше. И така, мъжът ми се върна към стария си навик, въпреки че му бяха забранили да пие. От ден на ден ставаше все по-зле. Една вечер си бяхме легнали аз и дъщеря ми. Той се прибра и ни събуди, беше целият в кръв. Паднал някъде в някаква си тел и си беше разцепил веждата. Аз и дъщеря ми страшно се изплашихме, като видяхме цялото му лице в кръв. Обадохме се на съседите и го закарахме на лекар. Той му направи превръзка и отново му каза да престане да пие, защото ако продължи така - изход няма. Не и не, той не слушаше никакви съвети и продължаваше в същия дух. Каквото изкареше, го харчеше за алкохол. Аз ра-

ботех здравата, наложи се даже да шия и вкъщи, след като се прибера от работа. Не исках в никакъв случай синът ми да прекъсне следването си само защото нямаме пари.

Съпругът ми от ден на ден ставаше все по-зле и по-зле. Всеки ден си биеше инсулин, за да облекчава болките, а вечер се напиваше. Ден след ден болестта го изяждаше. Толкова отслабна, че отслабна като вейка, от дума не разбираше. Аз, разбира се, работех здравата и когато ми дойдеше до гуша, прибера се вкъщи, намеря го пак пиян, хвана го за яката и го поразтърся, за да ми мине яда. Карах му се, виках му: “Въобще ли не те интересуват децата! Какъв баща си!? Не виждаш ли, че те се срамуват от теб”. Така една сутрин той не се събуди.

Ето докъде го докара алкохолът, ето докъде стигна съпругът ми, след като вярваше на майка си и приятелите си и не зачиташе вярата ми. Като видях, че съпругът ми е мъртъв, изпитах жал към него, нищо повече. Голямата любов, която имаше между нас, се беше изпарила. Не е хубаво да го казвам, но след смъртта му ние с децата заживяхме по-спокойно. Изпариха се това напрежение и страхът, които ги имаше всяка вечер, преди да се прибере съпругът ми. Разбира се, все пак той им беше баща и те приеха тежко смъртта му. Трудно им беше, докато свикнат с мисълта, че него вече го няма.

Сега вече живеем спокойно. Справяме се някак си и ще оцелеем, щом досега успяхме да се справим с всички проблеми. Често си спомням за съпруга си с една болка в сърцето, която ме изяжда, но в никакъв случай не мога да кажа, че го мразя, та нали той е баща на децата ми и може би, ако не бяха различията в религиите, ние може би щяхме да бъдем щастливи.

Преживяла съм толкова ужасни неща, но какво да се прави. Това, което ни е писано на главата, не може да се избегне. Не мога да си представя как съм могла да търпя това, което ни се е случвало, може би децата са ни давали сили. И всичко това, всичката тая омраза и злоба само заради религиите. Какво от това, че аз съм мюсюлманка, а той е християнин. Аз също съм човек, също имам сърце и душа и мога да страдам. Не съм способна да нараня никого. Възпитана съм много добре и ценя хората такива, каквито са. Изобщо всички хора сме равни, независимо от това каква религия изпълняваме и в какъв бог вярваме – дали в Аллах, или в Бог. Той е един на небето, въпреки че ние хората го наричаме с различни имена.

Само заради това с един замах съпругът ми разруши всичко, което бяхме преживели заедно и което бяхме постигнали. Не знам къде отидоха чувствата му, той наистина ме обичаше, но, знаете ли, и моите чувства се изпариха, все едно, че никога не са съществували. Сега разбирам, че това, което ми обещаваше, са били празни приказки. Аз му повярвах, и то защото го обичах. Не знам какъв е този човек, който твърди, че уж те обича а е способен да ти причини толкова мъки и страдания.

Не съм си и помисляла да се омъжа за чужденец

Галина, р. 1964 г.

Казвам се Галина Христова Тодорова. Родена съм в град Тюмен, Русия, на 23.07.1964 година, зодия Лъв. Баща ми се казва Христо Иванов Тодоров и е роден на 18.12.1942 година, зодия Стрелец. Майка ми е родена на 08.02.1941 година, зодия Водолей. Имам една сестра и един брат, които са по-малки от мен. Сестра ми е с една година по-малка от мен, а брат ми - с три. Майка ми работеше в един ресторант като готвачка, а баща ми е заварчик в една наша фирма в Тюмен. Баща ми и майка ми ходеха на работа по цял ден и за нас се грижеше баба ми. Тя ни готвеше, изпращаше ни на училище и ни караше да учим. След като си научим уроците и напишихме домашните, тя ни даваше да си играем. Ние я слушахме за всичко което ни кажеше, защото, след като се върнеха родителите ни от работа, я питаха как сме се държали и ако не сме били послушни, ни наказваха. Аз като малка много обичах да си играя на кукли, учителки и докторка. Имах приятелки, но предпочитах да си играя със сестра ми. Нея си я чувствам много близка - тя ми е и приятелка, и сестра. Много пъти като по-малки сме се карали, но винаги сме си споделяли и помагали. След като баба почина, ние сами трябваше да се грижим за себе си, тъй като се налагаше мама и татко да работят. Като по-голяма аз трябваше да се грижа за сестра ми и брат ми. Беше ни трудно и на тримата, но свикнахме с мисълта.

Никога допреди не съм си и помисляла да се омъжа за чужденец. И да съм далече от семейството си, но никой не знае какво го очаква в този живот. Запознах се с мъжа ми в Тюмен, той там беше дошъл да работи като строител. Бяхме заедно шест месеца и след това се омъжих за него в България. Всичко се случи много бързо, не мислих за нищо, освен за предстоящата ми сватба с него. Родителите ми, естествено, не бяха съгласни, не защото не го харесваха или нещо друго, а защото трябваше да дойдем да живеем в България. Родителите ми, колкото и да не бяха съгласни с това, аз заминах с него в България. След като дойдох в град Петрич, Иван - така се казва мъжът ми, ме запозна с родителите му. Каза им, че сме решили да се оженим и те не се противопоставиха на това. След два месеца съвместен живот ние подписахме брак. Беше ми много трудно, но за това не бях се замислила по-рано, когато реших да се омъжа за Иван и да дойда да живея в България заедно с него. Тук, в България, все едно започвах живота си наново. Нямахте ги нито майка ми, нито баща ми, нито брат ми, нито сестра ми. Нямах никакви приятели, нито роднини. Единствените роднини бяха тези на съпруга ми. Когато ми станеше мъчно, много пъти съм плакала, така поне малко ми олекваше. В град Петрич започнах работа като шивачка в завод "Биляна", а съпругът ми работеше като строител. Аз

тогава не знаех да шия на машина, не знаех дори как се слага конецът. Но нямаше начин, трябваше да работя. Не беше много лесно, но бързо се научих как да работя. Трудно ми беше, когато ми стане мъчно нямаше с кого да си поговоря. Иван беше от село, но след като подписахме брак ние се преместихме в апартамента на мъжа ми. За мой късмет попаднахме на добри и общителни съседи. Сприятелих се бързо с тях. Роси – така се казваше съседката. Започнахме да си ходим на гости, да ходим навънка. Тя ми стана добра приятелка и с нея започнахме да си споделяме. Не мога да се оплача от Иван – той ми помагаше във всичко, той ме научи да готвя. С него се чувствах много спокойна. Имаше невероятната възможност да ме изслушва и винаги намира думи да ме успокои. В града Петрич ми харесва, хората са много весели и общителни. Много ми харесват празниците ви. Харесва ми как се чества Коледа и най-вече как посрещате Нова Година. Никога досега не бях виждала. Харесва ми зарята след дванадесет часа, харесва ми как хората се маскират по различен начин и целият център на града е изпълнен с хора. В България имате много традиции и обичаи. Обичаите са създадени при сравнително ранни и различни условия от историческото битие на народа. Те се отличават с множество елементи, между които са: традиционализмът, директното предаване от едно поколение на друго, доверие и вяра в целесъобразността на тези действия или в чудодейното влияние на вещи, театрализация и други.

Традиционализмът наистина определя устойчивостта на обичаите. Наруши ли се той, пренебрегне ли се за известен период от време, отмират и обичаите. Традиционализмът съдържа в себе си и известен консерватизъм, свързан с отживели вече времето си форми на бита. Защото консервативните форми на мислене и бит намират продължителна почва за съществуване. Битът е противоречив, той разкрива страни и благоприятни за поддържане на традицията, изменчиви. Но традицията от своя страна е устойчива. Тя се изменя бавно, дори когато условията покажат някои нейни абсурдни страни. От времето на митологичното мислене е съществувал обичаят на третия ден след раждането на детето зад вратата да се слагат ястия и топла погача. Това се правело в “чест на орисниците”, които ще дойдат да вещаят бъдещето на детето. Измененията в начина на мислене разрушават консерватизма в тази традиция, но все пак някои нейни форми се запазват в живота на тракийските и малоазиатските българи дори до първото десетилетие на нашия живот. Традицията е жилага, устойчива, тя не преминава лесно в забвение. Защото има не само ритуални функции, които съдържат суеверия и наивност. Като се съдържа в бита на народа, тя става един от белезите, характеризиращи народностната общност, която търси да се самосъхрани, особено при наличието на неблагоприятни за нея условия, като политическо потисничество, насилствена асимилация и други. Това обяснява голямата устойчивост на традициите сред българите, които живеят в застрашаващо ги чуждестранно обкръжение.

Отличителна особеност на обичаите е, че се предават почти неизменно от поколение на поколение. Те отразяват начина на мислене, възплъщават се във форми на поведение и действия, които се възприемат от подрастващите поколения. Често обичаите имат някаква де целесъобразна, де наивна обосновка. Например, детето се осолява на третия ден след раждането, “за да не му мирише потта”, първият поникнал зъб се трие със сребърна монета, “за да са чисти и лъскави зъбите като сребро” и т.н. Понякога се промъкват “обосновки” със съвсем суеверен характер. Бременната жена не бива да прекрачва въже, защото пъпната връв щяла да се увие около врата на детето и да го удуши. Родилката не трябва да продава нищо, “да не й спре млякото”, да не яде заешко месо, защото детето щяло да спи с отворени очи и щяло да стане страхливо като заек.

Религията е намерила също добра почва, за да навлезе дълбоко в бита на народа. Относно раждането, отглеждането и възпитанието на децата. В дълговечните традиции на родилката се гледа като сторила земен грях, който се изкупва с аскетичен режим на живот. В продължение на четиридесет дни тя не може да излиза, всяка вечер трябва да кади стаята и да ръси със “светена вода”, взета от черквата. На четиридесетия ден трябва да отиде при свещеника, който ѝ чете “очистителна молитва”, да бъде освободена от сторения грях. Действията, свързани с обичаите, обикновено не се подлагат на обсъждане и преценка. Тяхната целесъобразност се приема безкритично, като инерция на битието. Традициите се предават от предците, възприемат се от поколенията, за да се предадат също така в почти неизменен вид на потомството. Традициите продължават да живеят, дори когато покажат страни на абсурдност. Защото тя действа със силата на социалното внушение, с изискването на общественото мнение, което се отнася покровителствено към нея и създадените от нея обичаи. Тя се вгражда в душевността на поколенията и търси неотменимата приемственост.

Но никоя традиция не може да прояви устойчивост, ако не съдържа елементи, които да спечелват доверието и да укрепват вярата на поколенията. При това някои от елементите са създадени от практическа, хигиенна и педагогическа целесъобразност и дават известни положителни резултати. Те крепят и доверието, и създават дълголетието на обичаите. Например, забраната бременната да яде трудно смилаема храна е продиктувана от чисто хигиенни съображения. Хигиенен характер имат още изискванията: новороденото да се къпе в отвара от билки, понякога до четиридесет на брой, да се ограничават посещенията и контактите на външни хора с детето, за да се предотвратят възможностите за заразяване. Често вярата и свързаните с нея обичайни действия е суеверна и наивна. Тя е продиктувана или внушена от страх, или от желание да се предотврати някакво нещастие. За “уроки”, т.е. за да не се разболе детето от “лоши очи”, на главата му се връзва глава чесън или златна паричка с чер-

вен конец. На лехусата се връзват алтъни и глава лук, “та уроки да не фата”. Никой, разбира се, не се и запитва каква е каузалната връзка между лошия поглед и наличието на чесъна или паричката с червен конец. Но някакъв тъмен инстинкт кара дори освободената от суеверие майка да възприема традицията. Просто защото тя възгледта е една, макар и съмнителна, без реални основания, но все пак възприемана по силата на социалната инерция вярва.

Устойчивостта на традицията и свързаните с нея обичаи до голяма степен се определя и крепи от успешно проведените в социалната практика форми на театрализацията. Театрализацията е важен компонент, който предизвиква естетически интерес, любопитство, поражда приятни емоции, предава развлекателен характер на ритуала. Тя съдържа далечни отгласи от примитивното образно мислене, от вярата в заклинанията и магическите действия. При първото закърмяне на бебето “бабата”, т. е. тази, която е акуширала, издига над главата на детето топла погача и глава чесън. Като разчупва погачата над главата на детето, тя изрича пожелания детето да бъде винаги смело. След това го занася до огнището и прави движения с пиростията, придружени с благословия за здраве и бодрост на тялото и духа. На четиридесетия ден бабата отново е в центъра на театрализираната обредност. Пред насъбраните близки на родилката тя взема изпечена за целта пита, украсена със здравец, издига я с двете ръце над главата си, обръща се към четирите посоки на света, след което разчупва питата и дава на присъстващите по парче, за да ядат “за здравето на детето и майката”. И този ритуал е съпроводен с изричането на много благословии и пожелания. Те създават естествено задоволство у майката и у всички близки.

Елементи на театрализацията има и във връзка и с други събития от живота на детето. Особено радостно е, когато то направи първите самостоятелни крачки. По стародавна традиция тогава се приготвя специална пита “прощъпулник”, която се намазва с мед. По парче от нея се дава на съседите със съобщаване на радостната вест. Който раздава питата, върви бързо или бяга, “за да е бързоног детето”.

Това събитие е свързано с друг обичай. В присъствието на близки пред проходилото дете се поставят различни предмети: книга, занаятчийски инструменти, играчки и всякакви други налични вещи. Първият предмет, към който то посегне, се смята за ориентиране към бъдещата професионална дейност. Разбира се, никой не вярва сериозно на това. По-съществен и привлекателен е театрализираният ритуал, който създава празнично настроение сред близките.

Изваждането на първия зъб е съпроводен също с елементи на традицията. Поотрасналото вече дете изпълнява подобаващата му роля като главен участник. За да се отстрани влиянието на отрицателните емоции от уплаха, създава се интересна за детето ситуация. Падналото зъбче се слага в халка хляб, която се смачква тъй, че да се увие зъбчето. След това детето го хърля

на покрива с думите: “На ти врано костен зъб, дай ми ти железен!” За падналото зъбче се пее и песен. Малките ритуални действия превръщат неприятността от падането на зъба и предизвикват положителни емоции. Театрализираните форми се използват и при други събития – например при кръщаването на детето, при обличането му от кръстника, при честване на рождения му ден и др. Успоредно с чисто външната ритуална страна някои действия имат и практически смисъл. Името на детето, което се дава при различни форми на тържественост, трябва да бъде съгласувано с мнението и окончателното решение на кръстника. Тази традиция цели да се избегнат възможни колизии и спорове, които могат да помрачат не само тържествеността, но и за дълго да бъдат причина за влошаването на отношенията между най-близките. Решаващото мнение на кръстника, възприето по силата на традицията, слага край на предварителните и често пъти дребнави спорове.

“Обличането” е знак за причастие на кръстника към семейните грижи по детето. То е и израз на по-тясно сближаване на две семейни общности. Подарените дрехи са обединяващ символ между родителите и кръстниците.

Театрализацията, свързана с честването на рождения ден на детето, има особено празничен характер. Кулминацията е да бъдат изгасени от малкия юбиляр запалените свещи, на брой колкото годините му. Свещите са забодени и детето се стреми да ги угаси наведнъж с едно духване. Крайният резултат е да се създаде повишена радостна атмосфера, да се преживее по-богато един семеен празник.

Традициите не засягат само дейността на възрастните в областта на самите деца, както и взаимоотношенията между тях. Характерна и типична дейност през всички времена и за всички деца са игрите и свързаните с тях играчки.

Народните детски игри, както това е установено в етнографията: състезателни, драматични, незначителен брой от тях са хазартни.

Състезателните игри са най-често физически: надбягване, скачане на дължина и височина, скачане с помощта на тояга (овчарски скок), замерване по цел, вдигане на тежести. Тези дейности са в основата на по-дейностни игри, например: “прескочи кобила”, където е необходим голям отскок на дължина, “криеница” и “гоненица” – където също се показват и развиват физически качества. Свързана с движения, с точност на удара и състезателна е играта “чилицик” – игра с заострено от двете страни като вретено дръвче. Когато се удари, заострената част на дръвчето подскача и играчът го удря силно с пръчката. Печели онзи, който е успял да изпрати “чилицик” на по-далечно разстояние. Играта развива координацията на движенията, точността и силата на удара и се печели от онзи, който притежава по-висока степен на развитие на тези качества. Ловкост и издръжливост се изисква и в народната игра “сляпа кобила”. Един от играчите се хвърля върху друг играч и се хваща за него, като няма право да се прихваща, а трябва да остане неподвижен за тялото на другия. При това

възседналият се мъчи да се освободи. Ако успее, той възсяда другия. И тази игра развива точност на отскока, ловко прихващане и сила за задържане.

С отрастването на децата игрите започват да се делят на игри за момичета и за момчета. Момчетата проявяват повишен интерес към игрите, които изискват по-голяма сила и бързина, съдържат повече състезателен и съревнователен характер и елементи, докато момичетата показват предпочитания към по-спокойните игри на “кукли”, на “майка и бебе”, на “дама” и други.

Фигурата на бащата заема особено важно положение в патриархалната семейна общност. Той е с изграден от традицията авторитет. Думата на бащата е решаваща. Понякога е суров и строг и прилага твърде сурови наказания, но винаги респектира с духовната си власт. Ползва се с дължимото уважение. Така е и в нашето семейство. Синът ми Ангел винаги ни е слушал и никога не е отговарял. Баща му повече го е глезил, но е имало и моменти, когато му се е карал и наказвал, но не много строго. Никой на трапезата не започва да яде, докато бащата не хапне първата хапка. При празненства от него се иска прошка, като му се целува ръка.

Този обичай не се спазва в нашето семейство. И не чакаме Иван – мъжа ми, да хапне първата хапка. Бащината воля се зачита и при избора и на жена или невяста.

Майката е втората по важност фигура. Тя е строга морално подчиненост на своя мъж. Приема името му. Жената на Слав става Славовица, на Петър – Петровица. Нейното собствено име или често отпада, или се губи при обръщенията. С това тя показва, че е приела над себе си пълната власт на своя съпруг. И върху децата въздейства от негово име. И при някакво провинение през деня следва строго предупреждение: “Довечера ще кажа за това на баща ти”. Децата знаят, че бащата, дори тих и благ, с обременена от грижи мисъл, не прощава, когато майката се оплаче. Наказва със своята строгост. Най-добрата атмосфера за семейството е разбирателството, взаимното уважение – дядото и бабата също се ползват с уважение. Дядото е стожер на семейството. Бабата е всепризната стопанка на дома. И те са личности, които влияят върху възпитанието на децата.

Аз вече дванадесет години съм в България и свикнах с всички обичаи, традиции и живота изобщо в Петрич. Имам си един деветгодишен син. Нашето внимание винаги е насочено към неговото възпитание и грижа да не се разболе. През тези дванадесет години само един път съм ходила до Тюмен през лятото. Ходих сама, защото е много скъпо да отидем и тримата. Ангел никога не е ходил и не познава дядо си и баба си от Русия. Аз много съм му разказвала за тях. Той няколко пъти само си е говорил с тях по телефона. Като по-малък много ме е питал: защо аз говоря различно от баща му, “защо никога не ги е виждал” и даже още колко въпроси ми е задавал. И един път една моя приятелка от Тюмен беше в Петрич и се свърза с мен. Видяхме се, поговорих си с нея.

Много ми беше приятно. Това лято смятаме да ходим, да вземем и Ангел, защото той много иска да се запознае с тях.

Никой няма право да обижда религията на другия

Нурие, р. 1964 г.

По-рано нашият ходжа беше много строг, изобщо не позволяваше жени да влизат в гробището. Моят баща почина много млад и внезапно. Нашите комшии са все християни и ние просто сме отраснали с тези хора. И като стана това нещо, имаше много християни. И всички мъже християни тръгнаха към гробището. И нашият ходжа си позволи да каже на християните: “Дотук”. Но християните бяха страшно много. И те решават да идат при мюфтията и му казват така: “Но как може така. Нашият поп никога не е казал, че трябва да се делят мюсюлмани и християни; и мюсюлманите идват на нашето гробище на погребения, а техният ходжа ни изгони и не ни пусна да влезем”. И след този случай просто ходжата, той беше нещо като мюфтия и на целия район, го изключиха. Тази длъжност му беше отнета. И назначиха като мюфтия младо момче с по-демократични разбирания, от съседното село Краище. И това беше една поука за нашия стар ходжа, че просто трябва вече напълно да отхвърли тези стари разбирания, с които е живял толкова много години и да разбере, че разлика между тези хора няма и че няма тези права, които сам той си дава. Никой не му дава това право, но хората от СТРАХ го почитат и не че... го уважават, защото е добър човек, а от страх. Така беше специално с нашия ходжа. После пак се върна старият ходжа, защото човекът, който беше избран да изпълнява тази длъжност, замина за Турция, и сега е той, но вече неговите разбирания се измениха, тъй като пострада. Той разбра, че не може старото да продължава и сега. И стигнахме до извода, че нашият ходжа си приписва такива права, които не му се полагат. Аз обстойно изследвах Корана и просто разбрах, че той някои неща си ги измисля, за да прави това разделение между хората. Специално в Корана пише така: “Никой няма право да обижда религията на другия. Всяка религия е хубава сама за себе си и всеки трябва да уважава и другите хора и никога няма право да обижда религиозните светци на други вярващи. А той го казва съвсем друго: “Че ислямът бил най-хубавата религия и който изповядва исляма е всъщност най-най, а другите не били така”. И разбрах, че той греша в много отношения и, така или иначе, специално нашето семейство не изпитва

уважение към него. След като беше направил така с погребението на баща ми, ние не го уважаваме. Той вече е много възрастен. И всички казваха, че ако, нали, се случи така да почине, ще се избере младо момче, което също е образовано и знае, защото младите ходжи са с по-демократични разбирания. С тях можеш да говориш по всички въпроси и спокойно. В Белица малко хора ходят на джамия, макар че мюсюлманите са много, вярващите мюсюлмани са по-малко. Те могат да си вярват, но не чак дотолкова, че да ходят в джамията да изпълняват молитви. Около Белица селата са само от мюсюлмани и затова малко хората са така, по-изостанали. Не че Белица е град, а от съвместното съжителство с християните и най-вече, няма такъв отделен мюсюлмански квартал и ние като сме съседи и виждаш кое е по-хубавото, и така почваш да правиш. Тази свобода в християнското семейство всъщност винаги е привличала мюсюлманите, и сега вече е и при

Нашият ходжа не се занимава с магии, но има един ходжа в Св. Петка, това е Велинградско. Думите, които произнасят на молитвите, ние не можем да ги разберем. Всъщност те си ги произнасят. Български са произношенията, но самите думи са непонятни. Ние нищичко не знаем, но свекърва ми знае, а майка ми не знае. Майка ми не е имало просто кой да я учи, докато свекърва ми още в миналото е ходила в училище при ходжа. Тя ги знае, тя е учила и ги знае. Тя ги чете по Корана, но не може да ги преведе и да каже какво означават. За молитвите си има определени дни от Корана. Съществува една нощ - "кадър". Тя е нощ на щастието и благоденствието и тогава цяла нощ - до 1-2 часа, трябва да се четат определени молитви, защото това е за здраве, за щастие на цялото семейство. В другите дни няма такова молене с изключение на петък, защото той е свещен ден. Мъжете ходят на джамия, а жените, които знаят молитвите - къщи. Застилат си едно шарено килимче, задължително чисто, и то си има клякания и поклони. Задължително преди това са взели "абдест", измиване на всички части на тялото.

Аз наистина бях много щастлива и ми личеше

Маргарита, р. 1964 г.

Родена съм на 02.12.1964 година в село Ключ. Семейството ми е голямо. Освен мен, родителите ми имат още пет деца. Общо сме четири сестри и двама братя. Аз съм най-малката от всички. Като бях малка, живеехме в бедност,

в малка тристайна къщичка. Парите никога не са стигали и затова живеехме скромно. Купуваха ми нови дрехи само два пъти в годината. Единият беше за първия учебен ден, а другият - за 24 май. Тогава всъщност беше съборът в селото. Спомням си, че когато татко ни купеше бонбони, купуваше само по едно пакетче и винаги го даваше на мен, като най-малка. Аз обаче след това раздавах на братята и сестрите ми и за мен оставаше малко. Татко ми работеше като часовникар и всички приходи на семейството бяха от този занаят. Майка ми се занимаваше предимно с нас и със земеделие. Всяко лято отглеждахме тютюн, за да свързваме някак двата края през останалото време. От много малка съм назначена на работа, за което съм много благодарна на майка си. Когато тя ходеше на работа, ние със сестрите ми оставахме да сготвим и изчистим къщата. Разбира се, като най-малка, сестрите ми винаги ме караха аз да върша почти цялата работа, а те отиваха да си играят с другите деца на улицата. Веднъж мама пак беше на полето, а сестрите ми оставиха пак мен да сготвя. Аз изпекох на печката за всички по една чушка и бързах да изляза и аз да играя. Когато мама се прибра и видя, че съм изпекла само по една чушка, какъв скандал ми направи, дори ме удари. След този случай никога повече не повторих тази грешка. От родителите ми, когато живеех при тях, могат да се съберат не повече от 5- 6 шамара, но и до ден днешен ги помня. Веднъж, например, през селото мина циганка, цялата отрупана с плетени кошници. Не си спомням точната дата, но трябва да е било броени дни преди 15 септември - първия учебен ден. Помня това, защото нашите ми бяха купили чисто нови обувки по този случай. Аз трябваше да съм първокласничка след няколко дни. Бях много щастлива и развълнувана и бях обула новите си обувки и се разхождах с тях по двора пред къщата. Та, както казах, точно тогава мина една циганка с плетени кошници, погледна ме и ми каза да извикам майка ми. Аз изтичах бързо до къщата и с уплашен глас казах на мама, че я викат. Мама излезе на двора и циганката започна да ѝ предлага да си купи кошници. Мама взе една кошница и започна да я оглежда. Аз стоях плътно зад нея, когато в погледа ми се наби една страшно мъничка кошничка. Толкова беше мъничка, че дори и яйце не можеше да се събере в нея. Толкова се влюбих в нея, че веднага започнах да умолявам мама ми да я купи, но тя естествено отказа. За нея си взе една голяма, която ѝ вършеше работа за нивите. Аз толкова много исках тази кошничка, че когато мама ѝ плати голямата и циганката си тръгна, аз тръгнах по нея и през сълзи я молах да ми я подари. След дълги умолявания циганката спря и ме попита: “Ти май много искаш да имаш тази кошница, а?” Аз естествено отговорих с “Да”. Тогава тя погледна надолу към земята, видя чисто новите ми обувки и отново заговори: “Ще ти я дам, ако ти ми дадеш обувките си”. Аз веднага, без да се замислям, свалих обувките си и ѝ ги подадох. Тя взе обувките ми, подаде ми кошничката, и ми каза: “Да си живо и здраво дете”. В този миг бях толкова щастлива. Изпълнена с радост, аз изтичах при мама и ѝ

показах кошничката. Мама веднага ме попита защо е в мен, а аз ѝ отговорих, че добрата циганка ми я е подарила. Докато ме разпитваше, мама забеляза, че съм боса и ме попита къде са ми новите обувки. Когато ѝ казах, че съм ги дала на циганката, за да ми даде тя кошницата, мама побесня. Удари ми един доста силен шамар и тръгна по циганката, за да ми върне обувките, но така и не успя. Циганката, естествено, отрече да се е случвало подобно нещо и не ги върна. Мама се прибра вкъщи, започна да ми крещи и ми удари още един шамар. Покъсно, когато татко се прибра, мама му разказа всичко и той ме удари и каза: “Другата седмица, когато всички деца ще бъдат с нови обувки и рокли на първия учебен ден, ти ще бъдеш със старите си и износени”.

След това ме наказаха и не ме пуснаха да си играя с другите деца в продължение на доста време. Честно казано, си го заслужавах. Но какво ли разбирах тогава. Аз бях просто едно дете, което на всяка цена желаше да получи така желаната кошничка. Сега, когато минаха толкова много години и когато мама се сети за тази случка, с шеговит тон ми казва: “Ти имаше най-хубавата кошничка за 5 лева, която в действителност струваше едва 10 стотинки”.

И както татко каза тогава, така и стана. На първия учебен ден в първи клас аз отидох със стари обувки, а всички други бяха с нови. Честно казано, това не ме притеснява особено много. Аз бях щастлива, че съм първокласничка. Това ме караше да смятам, че вече съм голяма, щом съм ученичка.

В интерес на истината, тогава и времената не бяха такива, каквито са сега. А нали живеехме и в село, та рядко се срещаше някой заможен, който можеше да си позволи да си купува по-често нови дрехи. Имаше обаче едно момче на име Юри. Неговият баща ходеше много често в Македония и му донасяше оттам солети, бонбони, шоколади и още много други вкусоти. Юри живееше точно до нас. С него израснахме заедно и винаги играехме на улицата. Веднъж той дойде на улицата и носеше солети. Вярно, че даде на всички да си вземем, но аз, братята и сестрите ми отидохме при мама и започнахме да я умоляваме да ни купи солети и на нас, но това направо си беше невъзможно, тъй като в село имаше един-единствен магазин, а в него просто нямаше. По онова време не беше като сега, да има всичко в магазините. Тогава мама замеси тесто, уви го на малки пръчици като солети и го изпече на печката. Въпреки че не бяха истински солети, ние направо си облизахме пръстите. Дадохме и на Юри да опита от нашите вкусни солети, а той отишъл при баща му и му казал, че иска следващия път да му купи от нашите солети, защото били много по-вкусни.

Този Юри беше голям шурак. Сега се сещам и за една случка с него. Това беше през една от летните ваканции, когато правехме страхотни шуротии, чудейки се на какво да си играем. Игрите на криеница, чилик, гоненица, ни бяха страшно омръзнали, въпреки че беше доста забавно, защото се събирахме око-

ло 20-30 деца и всички заедно играехме. Та значи един ден, когато се чудехме каква нова игра да измислим, на Юри му хрумна да се разделим на две. Едните да се крият зад оградата на една къща, а другите, от другата страна на улицата, зад един каменен зид; да опънем едно дълго въже и по този начин да спъваме тези, които минават. Ние, останалите, се съгласихме. За шуротии бяхме готови на всичко. Взехме едно въже, разделихме се от двете страни на улицата и сложихме въжето на земята. След малко се зададе един мъж с някакъв мотор. Всички застанахме по местата си и зачакахме Юри да подаде сигнал да опънем въжето, когато човека се доближи. Когато това стана, всички ние опънахме въжето от двата края на улицата и човекът падна от мотора. Тогава всички изпаднахме в бурен смях. Добре че улицата ни не беше асфалтирана и този мъж явно се съобразяваше с това и караше съвсем бавно, иначе сигурно щяхме да го убием. След малко мъжът стана от земята и започна да ни гони да ни бие. Ние бързо се разбягахме кой накъдето може и мъжът успя да хване само инициатора, т.е. Юри. Такъв бой му удари, че после, когато се пошегувахме да го направим пак, Юри предпочиташе да се прибере в къщи, а не да остане с нас на улицата. Бяхме изключително шури деца, когато играехме на улицата, а когато бяхме в къщи, бяхме кротки като “ангелчета” и изпълнявахме всичко, което нашите ни наредят. Въпреки че бяха добри хора, ние си имахме страх. Общо взето, така, в шуротии и едновременно с това и в послушание, си отлетяха четиринайсетте години след раждането ми.

Завърших 8-ми клас на село и трябваше да продължа образованието си в града, защото на село нямаше гимназия. Нашите ме записаха да уча в Благоевград. Така, през септември 1979 година аз отидох на едно място, което беше съвсем непознато и различно за мен. Аз бях малка, но трябваше да се справям с всичко сама. Живеех на квартира с още едно момиче от моето село. Тя беше туркиня, но беше много добра и едновременно с това беше най-добрата ми приятелка и най-близкият човек, когото имах до себе си. Преди да дойда в Благоевград познавах Айше - съквартирантката ми, нали селото ни е малко, но никога преди това не сме били приятелки. В селото имаше една махала, отделена от другите, която наричаха “Щурата махала”. Айше живееше там, и, честно казано, с нея и останалите от тази махала се виждахме единствено в двора на училището и не бяхме особено близки с тях. Но, както вече споменах, всичко това се промени, когато заживях с нея. Започнахме да се уважаваме страшно много с нея. Споделяхме всичко. Заспивахме заедно, събуждахме се заедно, хранехме се заедно. На училище, навън, навсякъде бяхме заедно. Смеехме се заедно, плачехме заедно, когато се натъжавахме за близките си, които бяха на 100 километра от нас. Утешавахме се една друга. Бяхме неразделни и това ни харесваше. Общо взето, понякога в смях, понякога в сълзи, неусетно преминавахме три месеца, откакто живеехме в Благоевград.

Един ден, не знам защо, но Айше си беше останала в квартирата, а аз

излязох навън с едно друго момиче от нашия клас. Когато се прибирах, влизайки в скромната стаичка, погледът ми се спря върху едно момче, което също втренчи поглед в мен. Наблюдавах го няколко минути от вратата, защото коленете ми направо омекнаха и не можех да направя нито крачка, нито пък да кажа нещо. С ръка на сърцето си признавам - това беше любов от пръв поглед. След малко Айше ме погледна, усмихна се и ми каза: “Влизай де! Цяла вечер ли ще стоиш на вратата”. Това ме притесни още повече; точно в този момент трябва да съм изглеждала много глупаво. Затворих вратата и направо не знам как съм стигнала до леглото, без да кажа нито думи. Втренчих поглед в красивото непознатото момче. Тогава Айше се сети да ни представи един на друг. А, да, пропуснах да кажа, че, освен хубавеца, в стаята ни имаше още едно момче, което всъщност беше нейният братовчед от село. Той също учеше тук и от разговора по-късно разбрах, че той и хубавецът са съквартиранти. Името на този хубавец беше Мехмед, а братовчедът на Айше се казваше Мустафа. Когато се запознахме, малко почнахме да се шегуваме и закачаме един друг. И така, в смях, закачки и скрити погледи не усетихме кога навън се е съмнало. Не мигнахме цяла нощ, а след малко трябваше да тръгваме на училище. Момчетата си тръгнаха, за да можем ние да се оправим за училище. На тръгване обаче Мехмед ми прошепна в ухото: “Искаш ли довечера пак да дойда?, а аз импулсивно, без да се замислям, отговорих: “Да”. Когато момчетата излязоха от стаята, двете с Айше веднага започнахме да ги обсъждаме. Казах й, че мисля, че съм влюбена, а тя ми отговори, че без да го казвам, си личи толкова много, едва ли някой не би забелязал.

Отидохме на училище, но аз през цялото време си мислех единствено за Мехмед. Той беше пред очите ми, в мислите ми, но най-вече - в сърцето ми. Толкова много мисли минаваха през главата ми, че имах чувството, че ще полудея. Не знаех какво да правя, харесвах страшно много Мехмед; знаех, че и той ме харесва, но много ме плашеше и фактът, че е турчин. Вярно, че живеех с туркиня, си спомних. Спомних си веднъж как мама ми каза: “Да не си посмяла да тръгнеш с някой турчин. Нямам нищо против тях, но не искам такъв зет. Опичай си акъла!”

Направо не знаех какво да правя. Харесвах Мехмед и той ме харесваше, но когато помислех за него, чувах и думите на мама. Доста време се колебаех какво да направя и накрая сърцето победи разума. Колкото и да се опитвах да се опитвам да потисна любовта си, не успях да го направя. Започнахме да излизаме всяка вечер. После започнахме да бъдем заедно през деня и вечерта. Бяхме заедно непрекъснато. Айше и Мустафа също бяха с нас. Понякога шеговито се наричахме “четиримата мускетари”. Беше ни страшно забавно, тогава нямаше такива дискотеки като сега, но наистина ни беше страшно хубаво и забавно. Четиримата станахме като едно щастливо семейство. Бях щастлива, чувствах се страхотно. Неусетно обаче отлетяха тези месеци и ето, че

дойде краят на учебната година. Трябваше да изляза в лятна ваканция, а това въобще не ми харесваше, тъй като трябваше да се приберем на село, още по-лошо беше, че Мехмед не беше от нашето село. Аз трябваше да се прибера в моето, а той - в неговото. Цяла седмица, преди да си тръгнем, не спрях да плача. Мислех си, че той щом си отиде на село, ще си намери някоя друга и ще ме остави. Той през цялото време ме уверяваше, че нищо подобно няма да се случи. Казваше ми, че ме обича и че иска да е с мен или някоя друга. Казваше ми, че не може да живее без мен и че ако ме загуби, ще умре, и точно за това не би позволил да се разделим. Но въпреки всичко аз бях тъжна и се страхувах.

Прибирахме се с Айше на село. И подобно на това в Благоевград, ние пак бяхме неразделни. Разхождахме се по цял ден. Говорехме си много, за най-различни случки и преживявания от Благоевград, но най-вече говорехме за Мехмед.

Един ден Айше дойде у нас и ми каза, че иска да се поразходим към язовира край селото и да поговорим. През цялото време тя увърташе нещата. Не знаех какво става, но когато стигнахме до язовира, там стояха Мустафа и Мехмед. Полудях от радост. Затичах се към него и го прегърнах и целунах с цялата си обич, която се бе събрала в мене. Тогава разбрах, че аз наистина обичам този човек. Бяхме заедно през целия ден. Разхождахме се, говорехме, прегръщахме се и се целувахме. Стигнахме до една скала, а до нея имаше огромен кестен. Застанахме под неговата сянка, за да се скрием от горещината и започнахме да се наслаждаваме на красивата гледка. Докато обсъждаме около нас, Мехмед се обърна към мен, целуна ме и ми каза, че ме обича. Никога няма да забравя този момент. Ето, 24 години по-късно, аз все още си го спомням, като че ли беше вчера. Аз също казах на Мехмед, че го обичам. В този ден, под това дърво, ние с него за първи път си признахме един на друг любовта и се захлехме във вечна обич до края. През цялата лятна ваканция могат да се съберат не повече от два месеца, през които сме били заедно, но пък през тези дни той не спираше да доказва любовта си.

Аз наистина бях много щастлива и ми личеше. Мама и сестрите непрекъснато ме разпитваха какво ми става, на какво се дължи това щастие, дали си имам гадже, но аз нищо не им казвах. Отричах всичките им предположения.

Най-накрая лятото мина. Отново дойде септември и ние отново трябваше да отидем в Благоевград, а това означаваше, че ще бъда всеки ден с моя любим. Отново започнахме да излизаме, да се събираме и не спяхме по цели нощи. Беше страхотно. Като в някой сапунен сериал, от тези, които дават сега. Казвам ти честно, нашата любов беше и сега все още е като приказка. Толкова се обичахме, че решихме да заздравим връзката още по-силно.

След няколко месеца обаче разбрах, че съм бременна в третия месец. Казах на Мехмед и двамата започнахме да обсъждаме ситуацията и се опитвахме да вземем правилното решение по този проблем. Обсъждахме няколко

варианта, но тъй като вече беше късно, единствено решение беше да се оженим. И двамата го искахме, но двамата се страхувахме да кажем на родителите си, но нямаше друг избор.

Умирах от страх. Как щях да кажа на мама, че съм бременна, и то от човек с друга религия, различна от моята. По това време и трите ми сестри бяха вече омъжени. Обадих се на една от тях и я помолих да дойдат със зет ми при мен в Благоевград. Когато те дойдоха, с Мехмед им казахме всичко. Между другото, забравих да ти кажа, че сестрите ми вече знаеха, че ходя с него. Сестра ми изпадна в шок. Не знаеше какво да каже. Както и да е. И тя видя, че няма друг изход от ситуацията, освен да се оженим. Дори обеща те двамата със зет ми да говорят с нашите. Мехмед също трябваше да говори с родителите си. В петък, когато трябваше и без друго да се приберем, си тръгнахме, за да говорим с родителите си. Прибрахме се на село със сестра ми и зет ми. Отидохме вкъщи, а там беше само мама. Зет ми попита мама къде е татко и когато тя му каза, че е при чичо ми да сменят керемидите от покрива, зет ми тръгна натам. Ние със сестра ми останахме да кажем на мама и когато го направихме, мама побесня и ме удари. Когато зет ми пристигнал при татко, той бил на покрива отгоре. Зет ми го повикал да слезе, за да му каже, но татко отказал да слиза и му казал да говори, а той ще го слуша. Тогава зет ми отново го помолил, но когато татко пак отказал, той казал: “Слезни бе дедо, ела! Дъщеря ти ще се жени.” Баща ми отказал. Взел една тесличка, която била близо до него и, хвърляйки я по зет ми, казал: “Аз нямам щерка за женене”. Тесличката ударила зет ми по ръката, потекло му кръв и до ден днешен има малък белег на това място. Сега се шегува, че от всички само той ще си има спомен на ръката от моята сватба.

Направо не мога да опиша в какво състояние изпаднаха родителите ми, когато разбраха, че зет ми ще им бъде човек от друга вяра. Както и да е, разбрахме се някак с моите родители, но беше трудно да се разберем и с родителите на Мехмед. Не знам как, но ги е убедил и той. Когато дойдоха всички роднини от другото село, за да търсят ръката ми, мама хем наистина, хем на майтап удари (не силно, разбира се) Мехмед по врата. И до днес той казва, че баба му го е била, а той е направил всъщност добро, като я е отървал от мен. Той, разбира се, го казва на шега това. В действителност не го мисли.

Мина честитото, мина и сватбата. И двамата с Мехмед, разбира се, напуснахме училище и се явихме като частни ученици. Живеехме в неговото село. Свекър ми беше изключително добър човек. Свекърва ми и тя не беше лоша, но само понякога. Няколко седмици преди да ни се роди синът ни, Мехмед си смени името. Казваше, че иска децата му да имат български имена, за да няма делене, когато пораснат. Имаше доста разправии, докато склони родителите си да приемат това негово решение, и най-накрая те склониха. Сега моят съпруг се нарича Методи.

Роди се и първото ни дете. Каква радост беше само, когато Методи разбра, че има син. Направо откачи от радост. В този момент той беше най-щастливият човек на света. Така се радвахме на сина си. Вече бяхме истинско семейство. Синът ми е с българско име. Кръстихме го Александър, но почти никога не сме му казвали така. Винаги го наричахме Сашо.

Когато Сашо стана на 10 месеца, Методи го взеха в казармата. По това време престоят там беше две години. Беше ми толкова трудно да се справям с всичко, и то без подкрепата на Методи. Вярно, че свекъра и свекървата ми помагаша, но не беше същото като Методи да си е вкъщи. Криво-ляво, някак се справяхме, като че ли пък имахме друг избор. Сашо не спираше да расте и да палува; това, честно казано, само ме радваше. Методи се прибираще по-често вкъщи от останалите войници, тъй като беше семеен. Забременях за втори път, Методи беше много щастлив. Второто ни детенце беше едно прекрасно момиченце. Нея я кръстихме Ани. Вярно, че всяка майка твърди, че нейните деца са най-красиви и добри, но и аз със смелост твърдя, че имам най-прекрасните деца в целия свят.

Спомням си, в едно писмо до Методи очертах ръчичката на Сашко върху листа, за да му покажа колко е пораснал. Когато Методи видял писмото, се разплакал и ми върна писмо, в което ме молеше да не го разстройвам повече така. Беше написал 100 пъти: “Обичам и теб, и Сашко” (тогава Ани не беше все още родена).

Сашко беше страшно сладък, когато на едно от свижданията ни отиде при ротния на Методи и му каза: “Чичо, ще пуснеш ли моя татко да си дойде при нас”. Ротния го попита кой е неговия татко. И Сашо му го показа. Тогава той извика Методи и му каза: “Свиждането ти приключи, тръгвай си с тях. Ще ти разпиша книжката за една седмица отпуска.” Методи си спечели отпуска, а Сашо - шоколад.

Както вече ти казах, дъщеричката ни Ани се роди, докато Методи все още беше в казармата. Както и да е, изтекоха някак двете години и Методи се прибра вкъщи. Веднага след казармата той започна да си търси работа, но в селото беше невъзможно. Вече и двамата бяхме завършили училище като частни ученици, но с дипломата от средното не намерихме никаква работа. Тогава един приятел от казармата на Методи му предложи да се преместим да живеем в Перник и обеща, че със сигурност ще му намери работа. Един ден Методи отиде с приятеля си в Перник, за да уредят да почне работа. След два дни Методи се прибра на село и с широка усмивка ми каза: “Евенце, вече имам работа. Взеха ме като шлосер в “Стомана”. Отиваме да живеем в Перник.” Страшно много се зарадвах, че си е намерил работа, но не можах да си представя да отидем да живеем в съвсем непознат град на 200 километра от родните ни. Методи имаше срок да вземе решение до една седмица и да ги уведоми.

Следващите 5 дена бяха изпълнени само с разговори. Обсъждахме и до-

брите, и лошите страни на това предложение. От завода бяха обещали да ни дадат апартамент, за да има къде да живеем. Щяхме да плащаме наем за това, но той беше висок и с общата заплата не можехме да си го позволим. Притесняваше ме обаче и друго. Децата ни бяха мънички, не можеше да се местим. Но в края на краищата видяхме, че няма друг изход от ситуацията и приехме предложението и отидохме в Перник. Децата останаха при баба и дядо си на село, а ние с Методи отидохме на Перник да подпишем договора и да вземем апартаментата.

Заведоха ни до апартаментата. Не беше нищо особено. Вътре имаше само най-необходимото - две легла, хладилник и печка. Беше много трудно в началото. Първо, защото виждахме децата си само в неделя и, второ, защото отидохме в Перник, както се казва, само с дрехите на гърба си.

Още първия ден се запознах с една съседка и я помолих да купя две вилици, две лъжици, две чинии, една тавичка, една тенджерка и един нож. Това бяха първите неща от домакинския инвентар, с които започнахме. Така криволяво преживяхме петте месеца. Докато през седмицата бяхме в Перник, живеехме съвсем скромно, за да спестяваме пари. От завода ни разрешиха да закупим апартаментата, ако желаем. Това беше добре. И без това ми беше омръзнало да живея по квартири. Събрахме някак парите и купихме апартаментата. Не можах да повярвам, че най-накрая си имахме собствено жилище.

Аз също почнах работа. Заплатата ми не беше лоша, но в никакъв случай не можеше да се сравни с тази на Методи. Започнахме малко по малко да събираме пари, за да обзаведем жилището си, защото, както ти казах, когато отидохме в Перник, няхахме дори вилици и лъжици. Малко по малко, с нашите заплати и с помощта на родителите си превърнахме апартаментата в един прекрасен дом. Взехме си и децата. Това беше през септември 1987 година. Сашко беше на 6 годинки и го записахме в първи клас, а Ани беше на 4 годинки, тя започна да ходи на детска градина.

Бързо намерихме приятели. Всички съседи в блока бяха млади като нас и бързо се сприятелихме. Целият блок бяхме като едно голямо семейство. Всеки помагаше на другия с каквото може. Всяка вечер се събирахме по 4-5 семейства и си прекарвахме страхотно. Бяхме едно щастливо семейство и колкото повече време минаваше, толкова повече започваше да ми харесва в Перник. Постепенно с времето започнахме по-рядко да си ходим на село, но пък роднините ни идваха на гости понякога.

Живеехме си добре в Перник. С двете заплати не само че ни стигнаха парите, но имаше моменти, в които дори оставахме, за да се поглезим. Децата не лишавахме от нищо. Но тогава и времето беше друго. Харесваше ми животът ни. Нали като малка живеехме много скромно и в бедност, сега обаче не беше така.

През 1996 година двамата с Методи се захванахме с частен бизнес, кой-

то през годините е претърпял както възходи, така и падения. Но не се оплаквахме, особено през последните 3-4 години. Сега Сашо и Ани са студенти. Много се гордея с тях. А и те наистина са прекрасни деца. Страшно много ги обичам. Те са най-хубавото нещо, което се е случвало в живота ми. Сега се заканвам, но не бих се върнала на село. Като се сетя само, че преди 17 години започнахме от нулата, а сега не мога да се оплача, че ми липсва нещо, защото, ако го направя, ще излъжа, съм безкрайно щастлива. Защото всичко, което имаме, а и то не е никак малко, сме го постигнали сами. Радвам се, че и децата ни живеят по-добре от нас с баща им. Всичко, което го правим, го правим за тях, искам те да са ми живи и здрави. Искам в най-скоро време да ме зарадват с внучета, за да им се радвам така, както се радвах на моите деца, и те да разберат, че да имат деца и щастливо семейство е дар от Бога. И аз съм благодарна за това, което ми е дал.

Беше незаменим кавалер и все още е...

Ангелина, р. 1965 г.

Казвам се Ангелина Ангелова Попова. Родена съм на 18 август 1965 година в град София. Майка ми се казва Райна Попова, баща ми се казва Ангел Николов Попов. Имам по-малка сестра, която се казва Светлана Ангелова Попова.

Аз съм родена и израснала в софийски квартал, който не е в центъра на града, но е доста спокоен квартал. От малка съм израснала с майка си, моята сестричка и баща ми. Бяхме едно доста щастливо семейство, прекарах едно страхотно детство, в което си спомням доста интересни неща, обаче и свързани с доста положителни емоции.

Майка ми работеше в една сладкарница, а баща ми работеше като счетоводител във фирма. Поради това, че майка ми работеше в сладкарница, ние често със сестричката ми отивахме там и ѝ помагахме да почиства масите, едновременно с това двете си играехме и се забавлявахме. Чувствахме се много щастливи и прекарахме, както казах, страхотно детство със сестра ми. Спомням си, че моят баща беше много добър, аз съм привързана към него, но майка ми беше също добра жена и все още е.

Спомням си неща, които никога няма да забравя по отношение на него, той в доста случаи ме защитаваше, когато бях виновна. Може би, в повечето

случаи аз съм била виновна, след като аз съм по-голяма, би трябвало да съм по-умна, обаче това невинаги беше така, след като съм карала сестра ми да вършим разни пакости, след което майка ми ме наказваше първо мен, а след това, разбира се, и сестра ми. Винаги ми казваше, че аз съм по-голяма и трябва да не постъпвам така детски може би. След наказанията, които ми поставяше, баща ми винаги ме отърваваше, като ѝ казваше, че и аз съм все още дете, че и аз съм малка, нищо че съм по-голямата сестричка.

Много беше интересно, когато се събирахме в съботите и неделите или във Великденските празници, когато бяхме заедно, на трапезата; по Коледа и Нова година, когато се разменяха различни подаръци, които много ме радваха. Може би баща ми винаги е знаел какво искам и ми го е подарявал. Не мога да бъда критична и по отношение на майка си, защото тя не е била толкоз строга с мен. Търпяла съм такива наказания, но може би те са ми били за урок, да не повтарям пакостите.

Обаче, признавам пред вас, че повече съм привързана към моя баща, който направи доста щастливо детството ни с моята сестра, докато не почина. Баща ми почина твърде млад, той бе убит сигурно, така предполагам и съм си изградила такава представа, от цигани. Може би, защото вечно имаше някакви разправии с тях. В нашата махала, по-точно квартал, преобладаваше циганското население, за което знаем, че е доста крадливо и създава много проблеми и разправии не само на нас, а и на останалите съседи. Може би, той ги е обидил с нещо по време на една нощна разправия, когато ги хваща да крадат. Тази нерадостна новина разбрах обаче чак на сутринта, когато мама ме събуди и каза, че татко е починал. Така и не намерихме обяснение за неговата смърт, а и сигурно не сме търсили достатъчно упорито. Твърде болезнено беше за мене, че си отиде толкоз рано така обичаният и любим човек в живота ми.

Това беше голям стрес за мама, сестричката ми, но най-вече за мен, защото бях твърде привързана към него. От малка съм била доста чувствителна, а след тази загуба просто беше трудно за мен. През по-нататъшния ми живот майка сама се грижеше за нас и сама се справи с нашето по-нататъшно възпитание и отглеждане, но винаги и досега чувствам липсата на татко.

Израснахме със сестричката ми неусетно, както живота си тече и продължава. Дойде време, че станахме големи и всеки пое по свой път. Сестра ми, нищо че е по-малка, се омъжи преди мен. Голямо впечатление ми правеше, че тя делеше хората в зависимост от религиозните вярвания. Както и да е, тя се омъжи за човек от нашата религия - християнин. Преди да се омъжи, много се разбираха и уважаваха, бяха много влюбени и всички предполагаха, че са щастливи и живеят щастливо. Мама предложи да живеят у нас, защото имаме голяма къща, в която живеехме само трите и беше достатъчно широко, за да живеем заедно с новото семейство. Не след дълго започнаха караници между тях двамата, а след това се роди и детето, което беше много сладко и добрич-

ко. Обаче, като имаше караници между тях, двамата, то, макар и малко, се стресираще, защото едно малко дете не бива да гледа и слуша разправиите на родителите си. Това не влияеше добре на неговото психическо състояние, на неговото здраве. След кратко време те се разделиха и в крайна сметка сестра ми остана сама с детето.

Тя не можа да преодолее, че първият брак бе една развалина и не се получи. Може би тя получи психически отклонения, ако мога така да се изразя, с което един ден посегна на живота на детето и ние с майка ми бяхме принудени да я заведем на психиатър. Оказа се, че има психическо разстройство, но връщайки се вкъщи, тя осъзна своята грешка и разбра, че не бива да постъпва така, независимо че бракът ѝ беше излезнал несполучлив. В продължение на време тя беше добре, чувстваше се нормално, а след това намери за пореден път любовта си, влюби се в едно момче.

Майка ми беше против, не искаше още отсега да започва нов флирт, ново влюбване, както го наричаше тя, защото още не е преодоляла разрухата от предния брак. Реши, че е намерила любовта си и избяга с него. Около една година не я видяхме изобщо, детето остана при баща си, който държеше да се грижи сам за него, не искаше да му помагаме ние. Каза, че не би искал тя да дръзне да посегне втори път на живота на детето му, че не би могъл да го преживее отново.

В периода, в който сестра ми не се прибираще у дома, мама беше доста травмирана от случилото се, тя се обвиняваше за постъпките и грешките на дъщеря си, защото баща ни ни беше поверил на нея и тя се чувстваше виновна. Но аз мисля, че тя се справи много добре с нашето отглеждане и възпитание, няма за какво да съдя мама, а сестра ми, защото тя си е виновна за това. В продължение на около две-три години сестра ми се събираше и разделяше с това момче. Междувременно роди второ дете и беше доста объркана. Върна се при нас, но майка ми изобщо не ѝ обръщаше внимание, сърдеше се и двете не разговаряха.

Почна някаква работа, не знаехме къде, и постоянно оставяше детето само, водеше разни любовници и нощен живот, както се казва. Работеше бог знае каква работа. Един ден майка ми реши да отиде при нея да поговорят, за да ѝ помогне да осъзнае какво прави и по какъв път е тръгнала тя. Една вечер отиде в нейния дял на къщата, но тя не искаше да говори с мама и ѝ каза, че не иска да я вижда, че се чувства виновна за всичко това, което ѝ е причинила.

Така в продължение на години растеше нейното дете, тя си водеше нейния живот, докато един ден реши да отиде в друга държава, но пак се върна и доведе съпруг чужденец. Както подчертах в началото на разказа, тя си падаше доста расистка, но за този период от време за нея нямаше значение дали съпругът ѝ е циганин, еврей, мюсюлманин, турчин или какъвто там и да е. Не знам на какво се дължеше, може би не беше излекувана от състоянието, в което беше

изпаднала. През това време аз учех в Софийския университет, който бе, а и сега е доста престижен, и исках да завърша специалността си “Връзки с обществеността”, към която бях много привързана.

През периода, в който сестра ми отиваше и се връщаше отнякъде, намираще и изоставяше своята любов, аз учех и завърших своето образование. Започнах работа, не беше свързана със специалността ми, но работех като продавачка в един магазин за дрехи, понеже ми се налагаше да подпомагам финансово майка си. Тя също работеше, но аз повече работех, за да се разсейвам и да не мисля за проблемите на сестра си. По този начин подпомагах финансово майка си, а и успявах да спестя за себе си, за дребните разходи, които имах.

Моята младост изкарах хубаво, но не чак толкова добре, както детството си, с което се запознахте, а и се предполага, че почти всички деца имат прекрасно детство. Младостта ми не беше толкова щастлива, защото аз се запознах с първия ми приятел, с когото ходих близо една година и имахме доста разпръви. Затова аз казах: “Не. Дотук”. Помислих си, че няма да се разбираме така добре, както изглежда, въобще съобразявах се с това, което преживя сестра ми, и всички трудности, които срещна тя.

Имала съм доста приятели, на които разчитах, разбира се, в трудни моменти, но най-добрият приятел беше и си остана майка ми. Тя ми даваше съвети в трудни ситуации и продължава да ме напътства по отношение на моите приятели и въобще за всичко друго. Всичките ми приятели, т. нар. гаджета в днешно време, се запознаваха с мама и общуваха с нея, но тя никога не ми е налагала мнението си и не е казвала - това ще бъде момчето, за което трябва да се омъжа, че задължително трябва да бъде от нашата религия. Въобще съм нямала проблеми от нейна страна, винаги ме е разбирала в трудни ситуации.

Ходех с едно момче по-сериозно, което не беше от София, но беше добро момче и се разбирахме добре. Обаче през периода, през който мислехме, че сме родени един за друг, внезапно се наложи да заминае за друга държава - Англия. Обаждаше ми се често и казваше, че ще заминем заедно да живеем там, но аз няхах такива намерения. Предпочитах да живея в България и не искам да оставям майка си сама в този труден период.

След две години той се върна, обаче аз си имах друг приятел, а това беше сегашният ми съпруг, който се казва Юрий Свиленов Пашов. С него се запознахме по доста странен начин, ако мога така да кажа, защото един ден аз си бях на работното място, той дойде доста неориентирано, доста плахо и срамежливо. Той поиска да разгледа магазина, дрехите, които му харесали. Може би това беше любов от пръв поглед, като в приказките, защото още като го видях, нещо трепна в мене, а и в него, предполагам. Той дойде на няколко пъти в магазина с претекст, че си харесал нещо, че си търси нещо, обаче не го вижда в нашия магазин. Чак на четвъртия път ме покани да излезем на кафе. Аз се съгласих. Казах му, че имам приятел, но не чак толкова сериозен, защото, както

ви казах, няха намерение да отивам в чужбина, а и не знам, може би съм предчувствала, че не сме родени един за друг. Излязохме на два-три пъти с Юри.

Още на първата среща с него той ме очарова. Беше незаменим кавалер и все още е, който ме впечатли още от първия път. Подари ми 14, 15, не, всъщност колко... подари ми 15 червени рози (спомня си). Аз много обичам розите, по между другото и не само червени, а всякакви. Впечатли ме не само с това, че ми е подарил розите, които харесвам, впечатли ме с това, че той беше много притеснителен, срамежлив и в същото време доста невинен. В очите му се четеше, че той е добър човек.

След няколко срещи и излизания, които бяха доста красиви и с много положителни емоции; радост, която не бях изпитвала от доста време покрай тия проблеми, аз разбрах, че той е от един доста отдалечен край на България - село Годешево. Аз за първи път чух, че съществува такова село, въпреки че съм от отдалечен квартал на града. Той беше доста плах, когато ми каза, че не изповядва християнската религия, че е мюсюлманин и вярва в Аллах, че неговата религия е ислямът.

Първоначално, ако трябва да призная, бях доста объркана. Не че съм имала нещо против, обаче това е било нещо ново за мене. В същото време ми каза, че отбива военната си служба тук, че ако имам нещо против това, че не е християнин, повече няма да ме кани да излизаме и няма да ми се натрапва. Също ми направи впечатление, че не е като другите момчета, да ти се натрапват и въобще да си налагат волята. Каза ми да си помисля известно време и като бъда готова, да му се обадя, просто да му кажа моето решение, независимо какво ще бъде то.

Аз реших, че така ще бъде най-добре, защото бях доста объркана и не че съм имала някакво друго мнение по отношение на религиите, но исках първо да се консултирам с мама да ми даде съвет как да постъпя. Аз знаех още от първия път, че тя разбира се, няма да има нищо напротив, но все пак исках да ме посъветва как да постъпя. След около две седмици той ми се обади и аз бях готова с решението, а то беше - да, да продължаваме да се срещаме. За мен не е от никакво значение каква религия изповядва даден човек, независимо дали е мюсюлманин, християнин, турчин, евреин или какъвто и да е там.

Независимо от това, аз смятам, че всички хора сме еднакви и не трябва да се разделяме на религии и всички имаме право на щастие. Казах си, че най-важното нещо е да се разбираме. Той остана доста щастлив, радостен, че няма никакъв проблем каква религия изповядва, че живее в едно далечно селце. След което го заведох у нас, запознах се с майка ми и започнах да разговарям на много теми, а и за детството му, което е изживял в неговото село.

Той е роден на 20 юни 1956 година в същото село, в което и живее. Те намериха много общи неща, за които си говореха с майка - за живота и поминъ-

ка на хората в това село, който се оказа, че е доста труден. Видя ми се доста трудно и обърквашо, имал е много трудно, но щастливо детство, те са трима братя и една сестра, а той е четвъртото поред дете. Нищо че са били многолюдна тайфа, той е изживял доста хубаво детство, по неговите думи, въпреки че е било доста трудно да преживееш в тази немотия и тежък труд. Още от малък е трябвало да ходи с овце по планината да ги пасе, а неговите родители и останалите деца са отивали на нивата да садят тютюн, царевица и други реколти, с които да изкарат прехраната си през годината. Тази голяма тайфа трябвало да има с какво да помине. Още от малък е свикнал на тежък труд и знае какво е да си на полето. Говориха с майка ми въобще за много неща, обаче си спомням тези, които са ми били доста интересни, че тези хора са имали овчици, че са ги пасли по планината и въобще за поминъка им. С тези си думи и държание той очарова майка ми, която е жена с изградени принципи, може би с способността си да различава добрите и трудещи се хора, можещи да се справят със трудностите си. Тя беше очарована, че твърде младо момче работи и се справя с много трудности, за да оцелее; той знае, че без труд няма поминък.

Може би с него ходихме две години, след службата му той дойде да работи в София. През това време се върна приятелят ми, който работеше в Англия, но аз отказах. Казах му, че съм срещнала мъж, когото харесвам и обичам, а може би е и любовта на моите мечти. Това беше доста нетактично от моя страна, доста нежелана постъпка, но аз не съм му давала напразни надежди, не съм го лъгала, че ще замина с него. Просто му казах, а и по телефона, като ми се обаждаше, сме обсъждали този въпрос, че аз не искам да заминам в чужбина и че не мога да оставя майка си. Доста пъти идваше къщи и ме умоляваше да се съберем, даже обещаваше, че ще се върне в България. Аз бях категорична и му казах, че няма смисъл да проваля своя живот, а и моя, и че той също ще намери момичето на мечтите си, на своя живот, рано или късно. Ще срещне своята любов и няма смисъл да жертва бъдещето си заради мен.

В продължение на две години ходихме сериозно с Юри. Той ми предложи да ме заведе на своето село. Аз исках много да отида там да разгледам селото и да се запозная с неговите родители. Първоначално пътят до там ми се видя доста труден и дълъг, но при силното ми желание да се запозная с родителите и сестричката му, не усетих кога пристигнахме. Първото нещо, което ми направи впечатление, когато пристигнахме, беше джамията. Тя бе построена много интересно като архитектура, веднага го помолих да влезнем и вътре, където също беше хубаво, чисто и добре подредено. Тръгнахме за неговата къща, където ни чакаше цялата тайфа. Хората ми харесаха, бяха приветливи и добри, веднага ни поканиха на отрупана с какви ли не ястия маса, въобще доста приятна обстановка. От дългия път аз бях много изморена и поисках да си почина. Предоставиха ми стая, в която поспях и отпочинах добре. След това Юри с

неговите братя и сестра му ме заведоха да разгледам по-забележителните местности. Голямо впечатление ми направи това, че селото е много близо до Република Гърция, само една пътека ги делеше. Видях мястото, където Юри е прекарал детството си и по какъв начин хората се трудят лятото. Това беше едно много хубаво селце с чист и приятен въздух, в което можеш да си починеш след голямо натоварване. Тази почивка ми се отрази доста хубаво, защото видях много интересни неща и нови хора. Прибрахме се в къщата на Юри и седнахме на разговор с родителите на Юри. Те бяха очаровани и щастливи, че е дошло едно момиче чак от столицата на България, че аз изповядвам християнска религия, а Юри - ислямска, и че нямам нищо против да се запозная с тях. Въобще, че съм приела Юри такъв, какъвто е, независимо от различието в религията ни. Там хората бяха много приветливи и мили. Майката на Юри беше притеснена от това, че е селска жена от друга религия и се страхуваше да не обърка нещо пред мен и да променя мнението за сина ѝ. Беше доста притеснена жената. Доколкото можах, аз разговарях с нея и я успокоявах, че и аз съм човек, че няма идеални хора, всички бъркаме. Понякога и да сбърка нещо, няма да ми направи впечатление. Тя бе жена доста преболедувала, както знам от думите на Юри, от млада тръгнала по болници със заболяване, което не е лечимо. Най-много във всичката тази работа, която се струпуваше на нея, ѝ помагаше малката сестра на Юри - Анета, която се държеше много добре с мен, а и се оказа разговорчива. Така се чувствах по-добре, доста неща ми разказа за живота на Юри, а пък аз - за София, тъй голяма и прекрасна, защото тя не беше ходила там. Малко са децата от село, които на тогавашното време ходеха в поголемите градове. Доста деца не бяха идвали в София, тя мечтаеше един ден да дойде в София, а по-късно осъществи мечтата си, но не точно така, както бе мечтала. След време си тръгнахме от селото отпочинали, свежи и разбира се с доста положителни емоции, които ми повлияха добре след трудностите, които бях преживяла с моето семейство. Престоят ми в Годешево оказа добро влияние и върху здравословното ми състояние. Въздухът и природата там бяха чисти и действаха много успокоително, повишиха моето настроение. Като се върнахме в София, аз разказах на майка ми как съм изкарала и колко хубаво е било всичко. Тя пожела също да отиде в селото и да се запознае със семейството на Юри. Разказах ѝ за мечтата на малката му сестра да дойде в София някой ден. Тя веднага каза, че трябва да я поканим да постои на гости у нас и да осъществи мечтата си.

В дни на празници и веселие премина част от младостта ни с Юри, който ми допаднаше и харесвах. В продължение на около три седмици, след като се върнахме от Годешево, Юри поиска ръката ми, той искаше да изживеем живота си заедно и обявихме датата на годеча ни. През този период също изживях хубави моменти. Много вълнуващ бе моментът, когато запознах сестра ми с Юри, защото, както ви казах по-рано, тя бе расистка и се държеше пренебре-

жително и странно с него. Но след като поговориха, тя си промени мнението и се разбираха добре, защото той се отнасяше добре с децата ѝ. Прие го, обаче винаги ми натякваше, че съм се омъжила за човек от друга вяра, а не християнска. Подмилкваше ми се от време на време, че моето няма да е по-различно от нейния първи брак. Аз обаче не го приемах присърце, защото доста време съм ходила с Юри и съм го опознала, поне така си мислех. То, разбира се, човек не може да бъде опознат изцяло, но аз вярвах, че ще създадем едно прекрасно семейство и ще се разбираме добре.

По време на всички християнски празници канехме и сестра ми, която невинаги идваше, но понякога се появяваше. Събирахме се много хора и с веселие прекарвахме добре на Коледа, Великден и други по-малки християнски празници, които мюсюлманите не празнуваха. Той винаги се сещаше да ми подари нещо специално за тези празници, нито един път не беше забравил. Понякога ме изненадваше с малки и големи подаръци, които винаги са били прекрасни, независимо от размера им. Въпреки че те не празнуват тези празници, той винаги се сещаше да ме изненада. Често си говорехме за християнските и мюсюлманските традиции и така успяхме да намерим общи неща. Например, постенето се изпълнява и при двете религии. При мюсюлманите то продължава от изгрев до залез слънце без вода, без хляб и каквато и да е друга храна. Докато при християните има строг и обикновен пост, въобще яде си се, но само определени храни не се ядат. Голямо впечатление ми направи това, че те постят и по време на тежка работа в най-голямата жега, от което аз стигам до извода, че тези хора са упорити, вярват в своята сила и имат доста голяма воля за оцеляване. Такива хорица, работоспособни и доста гостоприемни, са били вежливи.

Живеехме си добре, разбирахме се чудесно и аз не намирах пречки заради които ние да не се оженим. След годеща ние се оженихме на 12 май, сватбата беше в София. Поканихме всички близки, както на Юри, така и моите близки. Беше доста голяма сватба. След сватбата заминахме на меден месец в Атина, столицата на Гърция. Доста хубаво си изкарахме, бяхме спестили и двамата по малко пари от работата, а също и с помощта на неговите родители и майка ми. Най-общо казано, това беше техният сватбен подарък за нас двамата. Изкарахме един незабравим меден месец благодарение на тях. За една седмица успяхме да обиколим доста красиви забележителности, купихме подаръци за роднините и приятелите си.

След като се върнахме от медения ни месец, отидохме в Годешево да занесем подаръците на моите свекър и свекърва, на братята и сестра му. Решихме да останем да живеем в София при майка ми, а не след дълго се роди и първата ни дъщеря, която се казва Анита. Решихме да я кръстим така, защото ми харесва това име, а и тя беше човек, който много обичах въобще и в характер, и в държание. Кръстихме нашата малка дъщеричка Анита Юриева Пашова, която беше доста красиво дете и радваше много всички близки. Родителите

ни бяха щастливи от това, че нашият брак потръгна добре, резултат на което е и нашата дъщеря, която в продължение на времето растеше хубаво и умно дете. Юри нямаше нищо против да я кръстим в черква, нищо че той е мюсюлманин. Детето беше кръстено в черква. Ние продължихме да ходим на работа, а за детето се грижеше майка ми, но в повечето случаи ходеше на детска градина. Майка ми заемаше важно място в нашето семейство, след като се пенсионира, доста ни помагаше. При ходенето ни в Годешево свекърът и свекървата се радваха на малката, но най-вече ѝ се радваше Анита - сестрата на Юри, която беше щастлива, че сме я кръстили на нея. Детето растеше добре, не сме го ограничавали по отношение на нищо, например в държание, нито каквото е желало, така то растеше на воля. След една година се роди и второто ни дете - син. Кръстихме го Юлиан Юриев Пашов. Така, в течение на времето децата пораснаха и трябваше да тръгнат на училище. Анита беше по-голяма от Юлиан, но аз реших, че най-добре ще бъдат да растат и учат в един клас, а и съпругът ми беше на същото мнение. В първи клас постъпиха заедно. Страхувахме се да пуснем Анита сама да ходи на училище в този голям град, а и самият факт, че баща ми беше убит в собствения си квартал по много жесток начин, също бе една от причините. Въпреки че беше малък, Юлиан тръгна една година по-рано на училище.

Анита, сестрата на Юри, се омъжи в Годешево за едно много стабилно момче, което беше с дефект в говора по рождение, но за нея нямаше значение и това много ми хареса. Поканиха ни на сватбата им. Анита ми харесваше с това, че не правеше различия между религиите или това, че някои хора са с физически недъзи, дадени им от Господ. Те се обичат и са намерили общи неща, недъгът му не попречи на техния брак. Родихме им се момиченце, което, за съжаление, беше с локсация на левия крак, след което им се налагаше доста често да идват в София на прегледи и го гледаха в апарат, за да зарасне добре крачето. Мечтата на Анита да дойде в София се осъществи, макар че и преди това я карахме да идва, но тя нямаше възможност да дойде, защото имаше доста работа на село. Преди да се омъжи за Съботен - нейния съпруг, тя щеше да идва в София, но така и си остана, защото трябваше да се приготвя за сватбата, а след това се роди детето. Тя бе доста притеснена и развълнувана от това дали детето ѝ ще оздравее. Вече много често идваха в София и се налагаше да остават по една-две седмици при нас, а детето го подлагаша на разни терапии и лечения. Беше много приятно, че те ни гостуваха, така мама имаше възможност да се запознае и със сестрата на Юри. Те се харесаха и си допаднаха особено със Съботен, който се оказа много добър и разбран човек, децата го обичаха, защото успяваше да им угоди на всички прищевки.

Момиченцето им стоя почти една година в апарат и се налагаше доста често да идват на прегледи и да ни гостуват. След което, слава на Бог, то се излекува и успя да настигне всички свои приятелки, без да останат някакви

последници, благодарение на напредналата медицина. Анита и Юлиан пораснаха и вече бяха на 15 години, ние решихме да ги заведем в Годешево да видят момиченцето на Анита - Стилянка. Там те изкараха близо един месец при баба и дядо на село заедно със Стилянка, за тях беше голяма радост. Те бяха запознати с различието в религията на родителите си, че майка им е християнка, а баща им е мюсюлманин и имаха възможност сами да избират в какво да вярват, независимо че са кръстени. За мен не е проблем, ако някое от децата ми избере ислямската религия и вярва в Аллах. След като аз съм приела и решила да живея с Юри такъв, какъвто е, значи и децата ми имат право да избират собствената си религия. Никога не съм спирала децата си да ходят в неговото село, да не виждат джамията, напротив, за мене беше радостно, че не сме скрили, че баща им е мюсюлманин.

Никога не съм му натяквала, че живеем в къщата на мама. Той винаги се е държал добре с мене и мама, дори и сестра ми, която имаше друго разбиране и представа по отношение на религиите, също се привързва към него и добре се разбираха. Продължаваме да сме в добри отношения със сестра ми, тя дори споделяше някои неща с него, а не с нас, и промени мнението си за Юри. Тя осъзна, че за човек не се съди по неговата религия, а по отношението му към хората.

Но не може да се каже, че всички мюсюлмани или християни са идеални; има си мъже, не само при мюсюлманите, но и при християните, които бият жените си и не се разбират добре. Всички хора са различни по света, а в същото време са еднакви, еднакви в това, че всички сме хора, независимо от религията. Разлика има, разбира е, защото всеки човек има право на мнение и начин на държание. Но аз от толкова дългогодишен брак с Юри не мога да кажа, че ме е нагрубил или обидил. Разбира се, като всяко семейство и ние си имаме проблеми, но сме намирали начин да не ги решаваме с викове и побоища, а по нормален начин. Сядаме, обсъждаме ги заедно, независимо дали са свързани с децата, или с финансовото положение. В България парите са доста актуален проблем, знаем, че има голяма безработица и винаги не достигат. За да отиде едно дете на училище, се изискват доста средства, въобще, разбрахме се прекрасно със съпруга ми и той продължава да се държи кавалерски с мен.

Почитаме всички празници, както мюсюлманските, така и християнските. Децата, като решат, отиват на село, а и децата на братята и сестра му също идват на гости у нас.

Братята и сестра му се отнасяха много добре с нашите деца, въобще не ги подтикваат и не ги отличават от своите, не сме имали разправии по отношение на това. Дъщерята на Анита - Стилянка, и децата на брат му Данаил - Цветанка и Анета, бяха на гости една Нова година у нас. Изкараха един много хубав празник на веселие и всички получиха много подаръци. Децата на сестра ми също бяха при нас и те много се радваха, независимо че тя се държеше

студено и не дойде, ние бяхме купили подаръци и за нейните деца, които много се зарадваха. След 12 часа, когато вече настъпи Новата година, се появи и сестра ми, която се разплака от радост, че всички сме заедно и че моят брак е щастлив, а не се провали, както стана при нея. Започна да говори колко съжалява, че се е държала резервирано с Юри, че благородно ми завижда за мъжа, който винаги се е държал добре с мен и ме е отрупвал с подаръци, а такъв мъж е доста трудно да си намериш в днешно време.

Децата си заминаха на село, но не след дълго се обадиха и съобщиха, че майката на Юри, моята свекърва, е починала. Той преживя трудно нейната загуба, а най-вече, че не е бил с нея в последния ѝ час, защото разбра, че преди нейната смърт тя е искала да види Юли за последен път. След като ни казаха тази новина, ние заедно с децата заминахме за погребението в Годешево. Стояхме близо две седмици на село, защото на Юри му беше много мъчно за майка си, че не я е видял в последния ѝ миг. След което оставихме децата, а ние се върнахме на работа в София, животът продължава и се налагаше да се издържаме. За децата това също бе доста болезнен момент, защото те също се бяха привързали към нея, нали бабите винаги се стремят да задоволяват внуците си с каквото поискат.

В продължение на години бащата на Стилянка дойде и работи в София, така той прекарваше доста време у нас, привърза се много към децата ни. Единствените братовчеди на децата ми от бащина страна бяха: Стиляна, Цветанка, Анета, Станислав и Виктор. Те изкараха доста хубаво детство. Вече голяма, дъщерята на Данаил - Анета, дойде да работи в София; впоследствие се запозна с едно момче и по-късно се омъжи за него.

След като ние с Юри от две различни религии живеехме заедно много добре, майка и сестра ми стигнаха до поуката, че не трябва да се гледа човек от каква религия е. Не трябва единият от семейството да подчинява другия да вярват в един и същи Бог. В момента те имат син на 1 година, който се казва Николай, живеят сравнително добре, нищо че са от различни религии. Нашите деца не сме ги ограничавали каква религия да изповядват, даже дъщерята Ани-та хареса момче от селото на баща си, с което ходеха известно време, но не се виждаха много често, защото тя си беше в София, а той в Годешево; може би това беше една пубертетска любов. Тя започна да работи в една фирма за опаковка, където се запозна с едно момче от Монтана, което се казваше Сашо. Той беше доста по-голям от нея и аз бях против, но баща ѝ ми напомни как неговите родители не са били против нашата връзка. След това тя отиде в неговото село, запозна се със родителите му. Момчето изглеждаше добро, идваше у нас, заедно ядохме, сутрин заедно ходеха на работа. Много се привърза към Райчо, общуваше с мен и Юри, но с него се разбираше повече, може би, защото аз първоначално бях против тяхната връзка. Добре се разбираше с братята на Ани-та. Тя реши да отиде с него на село, за да го запознае с братовчеди-

те си от село. В момента, в който отидоха на село, Стиляна беше в Благоевград, понеже бе приета студентка там. Анита беше разочарована, че няма да се видят, но Стиляна сякаш е знаела, също се прибра на село и двете бяха много щастливи, че се видяха. Стояха доста време в селото, бяха се видели с всички нейни предишни приятели от селото, даже и с момчето, с което е ходела преди, че са разговаряли много, въпреки, че е била със Сашо. На приятеля ѝ му харесал чистият въздух на селото и спокойствието, много хубаво беше за почивка по време на отпуска. Запозна го беше и с леля си Анита, на която е кръстена, а той беше очарован от нейното посрещане. Бяха ходили на доста забележителни и хубави места. Там също така има и хубава дискотека, в която синът ми Юлиан си харесал момиче от Годешево, а после връзката им стана сериозна. Баща му беше много радостен от това, че синът му е харесал тамошно момиче.

Малкият ни син Райчо расте и хубавее, той вече е в VII клас, на еднаква възраст с братчето на Стиляна, и често ходеше, за да си играят по местата, където баща му е прекарал своето детство, и най-вече където са се къпали всички деца - един голям басейн.

Понякога братчето на Стиляна идва в София, но малките деца са доста палави и вършат разни лудории, а Юлиан вече е голямо момче, избрал е момичето си и предпочита да не се присъединява към малките момчета. Ходи много често на гости в Благоевград при Стиляна, с която се разбират прекрасно.

Децата ни отраснаха доста възпитани, както нашите родители са ни възпитавали. Бяхме ги научили да се трудят и уважават близките си, а и всички останали. Понеже Юри не беше в добро здравословно състояние, се налагаше момчетата да ми помагат. Анита се опитвах да я науча да помага в домакинството, защото когато се омъжи, трябва да може сама да върши домакинската работа. Налагало се е като малки, когато не слушат, да ги наказваме, но всичко беше нормално, не сме прекалявали. Били сме справедливи към тях, учили сме ги да бъдат добри хора, да се справят с проблемите, с които се сблъскват в живота, а не да ги оставят неразрешени. Трябва да посрещнат утрешния ден с отворени обятия и един ден да възпитават своите деца, както ние тях. Разбира се, това не е никак лесен момент, но аз вярвам, че всеки човек ще се справи с всички трудности, стига да има човека до себе си, с когото се разбира, и да прекарат остатъка от живота си заедно. Да се уважават взаимно и винаги да са ръка за ръка, да се справят заедно с трудностите.

Аз вярвам, че всеки човек иска да бъде щастлив, доколкото е възможно, и дано всяко едно от децата ми да избере своят спътник и да не се съобразява с религията, а да се разбират взаимно. Да възпитат добро поколение, на което да дадат всичко от себе си. Искрено се надявам да се сбъдне всичко това.

Това наистина е един от най-щастливите ми дни

Бена, р. 1965 г.

Казвам се Бена Райчева. Дете съм от брак между българин и румънка. Майка ми е учила в България и така съдбата ги е събрала с баща ми, който е от Плевен. Именно там съм се появила преди 38 години. Имам по-голям брат, който живее и работи в чужбина. Доста рядко се прибира в България. Тревожа се доста за него, защото още не е създал семейство.

Спомням си доста често за детството, което беше много щастливо. Не бях лишена от нищо. Получавах всичко, което поисках. Родът на баща ми е доста заможен. Като дете ходех на детска градина. Основното и средно образование завърших в Плевен. За мен годините в средното училище бяха най-щастливите. Там се запознах с повече от най-верните ми приятели, които имам и до днес, и които обичам много. Но след завършване на средното образование трябваше да се насоча към някоя област, в която да се усъвършенствувам в университета. Така аз се насочих към специалността “Маркетинг и счетоводство”. Доста ми харесваше и така аз положих доста усилия, за да ме приемат в Университета за национално и световно стопанство (УНСС) в София. След като вече ме приеха, реших че трябва да дам всичко от себе си, за да науча повече, защото много се интересувах от моята специалност.

Желанието ми да уча до късно в библиотеката ме събра с моя съпруг - Николай. Той също учеше в университета много, но съдбата пак се намеси и ни събра в добро и зло. Той беше първата ми истинска и голяма любов. Пред завършването ми на университета се оженихме. Това наистина е един от най-щастливите ми дни в моя живот. След сватбата ние заживяхме във Варна. Съпругът ми е от там. Няколко месеца след като заживяхме, аз станах доста близка с негова братовчедка, която работеше с доста чужденци. И така явно съдбата беше решила отново да се намеси. Тя имаше среща с араби, които имаха туроператорска агенция в Бахрейн. Идваха да сключат договор с хотел на Българското Черноморие. Но братовчедката в последния момент се оказа без преводач, и така тя се сетила за мен; доста добре владее английски език. Така че аз се съгласих да ѝ помогна. След срещата хората от туроператорската агенция бяха доста впечатлени от моята работа. Предложиха ми работа в Бахрейн. Обсъдихме надълго и нашироко със съпруга ми това предложение. В крайна сметка решихме, че това е добро предложение и просто не е за изпускане. Аз току-що бях завършила, няха трудов опит, затова реших, че ще използвам тази възможност.

Така, след около месец работодателите ми осигуриха работна виза, дори ми изпратиха пари, за да замина, въпреки че няхах нужда от тях. Още в самото

начало те започнаха да се отнасят добре с мен. След пристигането ми там се настаних в станцията на агенцията. Там живееха всички чужденци, които работеха за нея. Трябваше да живея с филипинка, която беше много добро момиче. В Бахрейн имаше доста чужденци, повечето от които гърци и филипинци.

Започнах работа в счетоводството на агенцията, където ръководих счетоводния процес и отговарях за изготвянето на счетоводните отчети, бюджета и управлението на паричните потоци. Участвах и в оценката на няколко големи инвестиционни проекта.

Като главен счетоводител аз ръководах екип от седем счетоводители. Този аспект на работа ми помогна да науча как да разпределям задачите в зависимост от индивидуалните силни страни на счетоводителите, как да ги мотивирам да изпълняват качествено работата си и как да контролирам работата им. Един от първите проекти, за които отговарях като главен счетоводител, беше внедряването на система (софтуер) за управление и планиране. Аз активно участвах в адаптирането на софтуера към особеностите на счетоводния процес и спецификата на работата в агенцията. Аз успях да внедря софтуера за планиране и управление месец предсрочно, преодолявайки съпротивата на някои членове на отдела.

Въпреки многото работа, с която бях затрупана, доста мислех за семейството си в България, което страшно много ми липсваше. Понякога ние, чужденците, излизахме вечер на ресторант, но във всички се усещаше носталгията по дома. Между другото, там ми направи впечатление, че няма дискотеки, а само ресторанти и кабарета. Е, кабаретата не ги посетихме. За нас, жените, беше трудно да излизаме, защото порядките изискваха да се излиза с мъж. Така ние със съквартирантката винаги канехме едно момче-грък, който също работеше в агенцията.

Така отминаха две години, през които не бях виждала семейството си. Съпругът ми ми липсваше много.

Договорът с агенцията “Pean & Pean” ми изтече, те пожелаха да го подновят, но аз отказах. Въпреки че работата ми харесваше, аз реших да се прибера в България, просто вече не издържах извън родината. Мисля, че опитът, който придобих там, ми помогна много в живота.

И така, прибрах се в България. Всички ме посрещнаха със сълзи на очи. Разбрах, че майка ми се е разболяла от притеснение за мен, защото преди това не бях ходила в чужбина. Но никой не ми беше разказал за състоянието ѝ, за да не ме тревожат.

Скоро след моето пристигане брат ми си намери работа в Австрия. Той замина за Виена, но всяка Коледа се прибира в България.

След като вече бях в България, реших да си намеря работа тук. Но това се оказа трудна задача. Мислех си, че ще бъде лесно, защото имах отлична диплома и опит в чужбина, но не беше така. Скоро след това разбрах, че съм

бременна. Отказах се от опитите си да намеря работа, а може би така беше по-добре, защото имах трудна бременност. Но болките и мъките си заслужаваха. Родих прекрасна дъщеря. Кръстих я на моята румънска баба, която много обичах, но си отиде от този свят, докато бях още дете. Така дъщеря ми получи името Адриана. Сега тя е едно 12-годишно чаровно момиче, което черпи от живота с пълни шепи. С баща ѝ много я обичаме и се надяваме да следва мечтите си, да постигне това, което желае. Доста е увлечена по рисуването, ако това е призванието ѝ, ние с баща ѝ никога няма да ѝ се противопоставим.

Но да се върна към моя живот. След като Адриана започна да ходи на детски ясли, аз реших отново да си търся работа, въпреки че Николай (съпругът ми) работеше в доста печелившо предприятие. Но аз исках да се реализирам в живота и така през ноември 1993 година започнах работа като търговски представител в “АВС Трейдинг”. Отговарях за продажбите на дъвки във Варна. Установявах контакти с клиенти, договарях условия и сключвах сделки.

При едно от идванията си в България брат ми предложи да изкарам допълнителна квалификация във Виена, което да ми помогне в издигането в йерархията на фирмата.

Така през септември 1994 година изкарах курс “Обучение по продажби” във Виена. През март 1995 година завърших и курса “Продажби на напреднали”, също във Виена. Във фирмата бяха много доволни от желанието ми да научавам още и още нови работи в моята област.

И така, след като се върнах от Австрия, от март 1995 година аз станах регионален мениджър “Продажби”. Управлявах продажбите на дъвки за региона на Източна България. Развивах дистрибуционната дейност на мрежата в региона. Въведох две нови марки дъвки.

През 1997 година от фирмата ме изпратиха отново във Виена да изкарам квалификация и за “Управление на територията”. Изкарах и този курс, който завърших през юни 1997 година.

Отново се завърнах във фирмата, в която работих до септември 1998 година. Но вече не исках да се задържам на работа във “АВС Трейдинг”. Там бях постигнала всичко. Исках още да напредна в професията си.

Месец, след като бях напуснала, получих предложение от друга фирма, което приех веднага. То беше от “Food & Drink”. И така, от ноември 1998 г. до момента аз работя в тази фирма. Заемам длъжността “Национален мениджър продажби”. Отговарям за продажбите на пет хранителни и пет безалкохолни марки на национално ниво. Поддържам дистрибуционната мрежа и управлявам екип от двадесет търговски представителя. Изготвям и въвеждам стратегии за продажбите.

Но и в тази фирма не минах без преквалификации. През февруари 1999 година взех “Управление на продажбите” в Лондон. А през юни 2000 година и “Управление на персонала”, също в Лондон.

Но днес се замислям дали работата и пътуванията не са ми отнели важна част от живота. Тази част, в която дъщеря ми растеше и от малко дете стана голямо момиче. Надявам се тя и баща ѝ да ми простят, че понякога с дни не се виждахме. Но все пак мисля, че постигнах в живота това, което можах. Благодаря на родителите си и на семейството за разбирането и тяхната голяма подкрепа.

За него се омъжих по любов

Нина, р. 1965 г.

Родена съм на 06.01.1965 г. в град Банско, на 38 години съм. Произхождам от работническо семейство. По народност съм българка и съм възпитавана в духа на християнската религия. Баща ми в момента е пенсионер, а майка ми е починала преди 12 години. Имам по-голям брат Иван Рупчин, баща на две деца – момче и момиче, работи като мебелист в частна фабрика “Изгрев” в град Банско.

Началното си образование съм завършила в НУ “Отец Паисий” в гр. Банско, след това продължих образованието си в “Неофит Рилски” гр. Банско, където завърших осми клас. Средното си образование завърших в Техникума по електротехника със специалност технология на машиностроенето. Със същата специалност, след като завърших техникума, работих в Завода за телефонна апаратура в продължение на една година

На следващата година бях приета във ВПИ - Благоевград – специалност трудова политехническа подготовка и обучение. Обучението ми продължи четири години.

След завършване на висшето си образование започнах работа като възпитател в

От същото училище ме задължиха да завърша следдипломна квалификация в Института за усъвършенстване на учителите със специалност олигофрено-педагогика. В училището се учат социално слаби и психически болни деца. В това училище работих 3 години. През 1993 г. се омъжих в гр. Банско. Съпругът ми е от гр. Пазарджик и по народност е ром. За него се омъжих по любов.

На 03.06.1994 г. се роди дъщеря ми Елена. В продължение на две години бях в майчинство, след което повече не можах да си намеря работа като педа-

гог. През 1996 г. започнах работа в хотел “Банско “ като камериерка, работя и в момента в същият хотел. След раждането на дъщеря ми разходите на семейството ми значително се увеличиха. Не се решихме да имаме второ дете поради недостиг на пари и липса на подходящи условия за него – собствено жилище. Доходите, които получавам в момента, заедно с тези на съпруга ми, удовлетворяват нуждите за нормалното отглеждане на осемгодишната ни дъщеря Елена и почти покриват разходите на семейството ни. В момента дъщеря ми Елена запълва цялото ми свободно време. Тя се увлича особено по музиката – посещава школа по пиано и курс по пеене, но въпреки това желае да стане полицайка и да живее в Америка.

Съпругът ми е много добър, спокоен и уравновесен човек. Обича домашния уют и спокойствието. Работи в дърводелски цех, произвеждат предимно мебели за чужбина. Разбираме се много добре. Той много ми помага в домакинската работа, както и в отглеждането на дъщеря ни Елена. Много я обичаме и искаме да ѝ осигурим това, което нашите родители не са успели да ни осигурят. От всичко най-много съжалявам, че замира българското образование - намаляват с всяка изминала година учениците в началното училище и няма работа за педагозите. Съжалявам, че не можах да си намеря работа по специалността си.

Тъй като мъжът ми е ром, аз много се притеснявах в началото как ще бъде приет той от моите близки и приятели. Досега всички приемат съпруга ми или поне така изглежда. Отнасят се човешки с него. Той също е много добър по характер, изобщо не е груб и заядлив. Обича спокойствието, разбирателството и за него са важни добрите отношения с моето семейство и приятели.

В самото начало семейството ми не одобряваше моя брак. Имаше много скандали, но с времето се примириха и го приеха като мой съпруг и баща на детето ми. Отношението на моите приятели към мен след сватбата не се промени. Семейният живот е доста ангажиращ и нямам свободно време да се срещаме често и да общуваме, защото през повечето време съм със семейството си.

Всеки ден ходя в бащиния си дом, за да видя баща си и брат си. Понеже през деня къщи няма никой, след училище дъщеря ми отива при дядо си и след работа задължително минавам да я взема.

Имам племенници, които много обичам и ги чувствам като свой деца. Моят брат и снаха също изпитват тези чувства към дъщеря ми Елена. Тъй като тя е най-малка, тя е слабост на всички от семейството. Брат ми и снаха ми са много добри хора, аз много ги обичам и уважавам. Те ме разбират и помагат с каквото могат на мен и на моето семейство. Брат ми е по-голям от мен и децата му са по-големи. Владимир е на 24 години, а Елена е на 20 и е студентка. Аз ги обичам като свои деца. Те също много ми помагат.

Аз вода спокоен начин на живот. Рядко боледувам. В момента живея в

блок и засега нямам проблеми със съседите. Те се отнасят много добре с нас. Семейството ми е добро и ние също не създаваме конфликти. Денят ми протича спокойно. Ставам в седем часа, първото нещо, което правя, е да събудя дъщеря си. Изпращам я в училище и отивам на работа. Работният ми ден е от осем до седемнадесет часа. Работя като домакин в хотел “Банско “ и се справям със задълженията си. Разбирам се много добре с колегите си, тъй като те са все млади хора и работният ден протича много весело. След работа минавам да взема дъщеря си от бащиния си дом и се прибирам вкъщи. Помагам на дъщеря си в писането на домашните и ученето на уроците. Вечеряме. Почивам си след работния ден пред телевизионния екран. Приготвям дрехите на съпруга си за утрешния ден, като през това време си говорим и си споделяме за това, как ни е протекъл денят.

Заплатите, които получаваме със съпруга ми, не са много високи, но все пак покриват нуждите ни. Понякога се налага да лиша мен и съпруга ми, за да осигуря всичко необходимо на дъщеря ни.

Единственото, което най-много ме притеснява занапред, е как дъщеря ми, когато порасне, ще приеме баща си и неговия произход. Затова още отсега се опитвам да ѝ втъпя, че човек се избира не по цвета на кожата и по религиозните убеждения, а по неговите вътрешни качества. Надявам се след време тя да не промени отношението си към нас. Да не ни обвинява за смесения ни брак, тъй като неуважението на едно дете е много страшно за един родител. Надявам се да ни разбере. Притеснявам се за нейното бъдеще, както всеки друг родител. Искам да ѝ осигуря всичко необходимо и да ѝ дам образование. Елена е все още в началния курс, но децата бързо растат. Тя е много лъчезарна личност. Обича много музиката. Надявам се, след като завърши средното си образование, да продължи и в университета. Желая да расте здрава, да осъществи всички свои стремежи и желания. Да има късмет в живота и да се реализира в желаната от нея професия. Да създаде семейство и да бъде щастлива. Дъщеря ми е най-важното нещо в живота ми.

Мъжът ми много ме уважава

Сайда, р. 1967 г.

Казвам се Сайда Джемалова Джунева. Родена съм в град Якоруда. Градът е притиснат плътно до най-южните разклонения на Рила и гъсто облесени-

те ридове на северозападните Родопи. Името Якоруда произлиза от як (здрав, твърд), т. е. здрава руда.

Детството ни премина много радостно. Добри родители са, трудолюбиви, честни и това трудолюбие и честност ги предадоха и на мен. От малка съм работила. Почти на дванадесет години. Основен поминък в детството ми беше тютюн. Разсаждане, сушене, берене, а в зимно време го калъпехме. Аз бях най-малка. Сестра ми Джени е по-голяма от мен с три години. Често ме биеше и командваше, но само когато нашите отсъствуваха. Брат ми Мехмед е най-голям. Той е с пет години по-голям от мене. Всичко това, докато не започна моята орисия.

Бях в осми клас, когато от Якоруда ме изпратиха на бригада в Лиляново, Сандански - да берем домати. Бях 13-14 годишна. Хлапачка. Мислех почти повърхностно и лудешки. Бяхме около 25 момичета и 17 момчета. Отърсили се от скучното еднообразие в Якоруда, освободени като птички, ние волно "литнахме в облаците". Затова и крилата скоро ми се счупиха. На групата ни поставиха бригадир, който се казваше Румен. Българин християнин, около 25-годишен мъж, несемеен. Устройваше ни всяка вечер дискотеки, водеше ни на кино. Изведнъж в моето детско сърце нахлу някакво увлечение към този мъж. Усещах, че се влюбвам. Усещах също, че и на него не му бях безразлична. Имаше мотор и започна да ми предлага да ме повози, да ми покаже къде живее. Започнах да му ходя на гости. Той живееше с майка си. Имаше двуетажна къща. На майка си той ме представи на българско име - Светла. За няколко дни общуване се оженихме. Оттук започна трагедията за мен. Свекърва ми разбра, че съм мюсюлманка, защото не ядох свинско. Когато Румен си беше в къщи, тя се отнасяше що-годе добре с мен. Когато той отиваше на работа, започваше истинският тормоз. Изпращаше ме нарочно при свинята, да й нося храна. Аз изпитвах ужас от това животно, при мисълта, че ще вляза в свинарника. Нарочно готвеше свинско, за да не ям. Дано да се откажа от сина й и да си замина. Но това беше само когато Румен ходеше на работа и ние си оставахме сами с нея вкъщи. Вкъщи ли си беше Румен, тя беше съвсем различна. А аз не смеех да му кажа нищо. Мълчах си и тайно си поплаквах. Това мъчение продължи две години и половина. Свекърва ми почина и мъките се свършиха.

Моите родители приеха брака ми катастрофално. Баща ми, като разбрал от съученичките ми, че съм се омъжила, побеснял. Той обичаше да си пийва. А като се напиеше, ни биеше наред вкъщи. Още в началото той не искаше да ни приеме. Майка ми, кротка жена, не знаеше какво да прави. Изпратихме сватбари с дарове, а те ги върнаха от Якоруда. Той и дядо ми ги подгонили с псувни и лопати. Баща ми започна да бие системно майка ми, да я тормози, задето не ме е опазила, та да се ожени за българин. Не след дълго майка ми се разболя от рак и за осем месеца почина. Оперираха я в Благоевград, премахнаха й гърдата. Аз ходех тайно от баща си да я виждам в болницата. Чак когато беше на

смъртно легло, баща ми ме допусна да я видя и да я помоля да ми прости. (Плаче). Съвестта ме гризе, мисля, че от мен се разболя. Мъката попремина.

Относно брака ми с Румен, не съжалявам. В момента живеем добре, може да се каже щастливо. Имаме две деца: момиче – Ана, и момче - Стоян. И двете ми деца носят чисти български имена. Ана е на 12 години, в шести клас. Ученолюбива, общителна ученичка. Стоян е на 10 години, в четвърти клас. Вкъщи ги учим на труд. Да помагат на полето. Засаждаме зеленчуци, лозя. Винаги ходят с нас да плевят, да копаят. Имаме и тютюн. Мъжът ми много ме уважава. Аз също. Живеем щастливо, заедно. Радваме се заедно на общите обичаи, народни, български, християнски. С радост очаквам Коледа и Великден. За Коледа правим сладкиши, баница с късмети, а на Великден боядисваме яйца. От тях носим на сестра ми и брат ми в Якоруда.

На Байрам пък те ни канят, заедно да се повеселим, да похапнем от домашно приготвените сладкиши: халва, баклава и якорудските грагалета. Децата ни трябва да знаят, че празникът е празник за всички. Няма празник на тези и онези хора.

А и двете ми деца са кръстени в църква. Аз се придържам към каноните на християнската религия. Сама избрах съпруга си и вярата и не съжалявам. Мисля, че така и трябва. В България живеем! (Смях)

Човек трябва да претърпи и хубави, и лоши мигове, за да оцелее.

Той беше на седмото небе от щастие

Цветанка, р. 1968 г.

Казвам се Цветанка Иванова, но след като се омъжих, си смених фамилията и станах Цветанка Рамадан. Родена съм на 8.02.1968 г. Имам две деца – момченца. По-големият ми син се казва Николай, а по-малкият ми син се казва Валентин. Живея в София. Единствено дете съм. Имала съм един брат, но след като мама го е родила, е живял 45 дни и е починал. Още след като се е родило, не е било добре. Баща ми е направил всичко възможно да го спасят, но не са могли. И така останала съм само аз. Майка ми е заболяла нещо и не е могла да има повече деца. Може би затова родителите ми не са ме лишавали от нищо. Не съм се отделяла като малка от майка си и баща си. Винаги съм расла обградена с много любов, нежност, ласки и грижи. Не ми е липсвало нищо. Мисля, че най-хубавите години от живота на човека са детските. Като се

върна назад във времето и като си спомня за радостите и безгрижното детство, ми се иска то никога да не е свършвало. Растях в много добро и свястно семейство. Въпреки че съм била единствено дете, родителите ми никога не са ме глезели. Винаги са се стремели да ми осигурят това, от което имам нужда, и да ме възпитават по най-добрия начин. Сега си спомням, че когато правех някаква лудория или нещо друго, родителите ми не са ме били, а са се стремели да ме възпитават с примери и аз, разбира се, си взимах поука от това. От малка бях много умна и в училище винаги изкарвах отлични оценки. Майка ми се казва Милена, а баща ми - Валентин. Татко работеше в една фирма като счетоводител. Мама също работеше във фирма като секретарка. Баща ми винаги се е стремил да ми осигури най-добрите училища. Неговата мечта беше да изуча и да стана лекар. Той почина много млад. Спомням си, че много валеше. Един негов приятел му се обади по телефона и той тръгна много разтревожен. Каза на мама, че приятелят му е имал някакви проблеми и че трябва да отиде да види какво става. Аз не исках да го пусна, защото се страхувах от бурята, но татко каза, че отива само за малко и ще се върне бързо. Изкара колата и тръгна. Не се мина и половин час и се позвъни на вратата. Аз изтичах да отворя и много се уплаших, когато дойде един полицаи. След малко майка ми дойде и полицаят ѝ съобщи, че баща ми е претърпял злополука. Веднага тръгнахме за болницата. Когато отидохме, лекарите бяха започнали да го оперират, но той не е издържал и почина. Аз останах сирак на 13 години. Майка ми беше съкрушена. След смъртта на баща ми аз станах много чувствителна и раздразнителна. Затворих се в себе си. Не излизях почти никъде. Аз много го обичах. За мен моят татко беше най-добрият баща на света. Но след известно време реших да се стегна и да започна да помагам на мама. След като завърших гимназия, аз започнах да се готвя за кандидат-студентски изпити. Исках да осъществя мечтата на баща си и да стана лекар. Първата година не ме приеха, но аз не се отказах. Реших да се стегна и да уча повече. На втората година пак кандидатствах в София и Пловдив, но не за лекар, това явно не ми се отдаваше. Приеха ме икономика, аз бях на 18 години. Започнах да уча. Първоначално си имах един приятел. Аз много го обичах, но нещо не потръгна както аз исках и така скъсахме. Нямахме си доверие един на друг. Кирил много ме обичаше, но аз реших да скъсам с него. След известно време аз се запознах с мъжа си. Той се казваше Рамадан Рамадан. По народност е македонец. Първоначално бяхме много добри приятели. Всичко правехме заедно. Но не знам какво ми стана. Започнах да излизам с него и така се влюбих. Той беше много добър и възпитан и знаеше как да се държи с мен. Истински кавалер. От ден на ден аз започнах все повече да го обичам, въпреки че знаех, че той е по-възрастен от мен. Освен това той изпълняваше друга религия. Аз бях християнка, а той мюсюлманин. Започнахме да излизаме заедно. Водеше ме на най-различни места. Винаги ми правеше подаръци. Може и една роза да ми подари, но никога не

идваше, без да ми даде нещо. Ходехме на ресторант, на дискотеки. Аз си прекарвах много добре. Много се забавлявах. Купуваше ми много скъпи подаръци, които аз не винаги съм приемала. Не казвах нищо на мама, но тя започна да подозира нещо. Когато ме попита дали има нещо повече между нас, освен приятелство, аз не можех повече да я лъжа и щ разказах всичко. Казах щ самата истина, без да увъртам. Тя, разбира се, не беше съгласна, но аз не исках и да чуя за това. Продължих да излизам с него. Веднъж ме покани на вечеря, заведе ме на едно прекрасно място. Първо си поговорихме, вечеряхме и си тръгнахме. Той ми каза, че ще ме изпрати до вкъщи. Аз се съгласих и тръгнахме. По пътя за вкъщи, той ме хвана за ръката и ми подаде една кутийка, обвита с много красива панделка. Помоли ме да я отворя. Когато я отворих, аз бях изумена. Той извади пръстена и ми каза, че иска да стана негова жена. Аз бях изненадана и му казах, че първо искам да си помисля. Той се съгласи. Когато се прибрах, аз не казах нищо на мама. Мислех дълго какво да правя и все пак реших да кажа на майка си. Тя беше моя майка, тя ме е отгледала и заслужаваше да знае какво става. Една вечер мама се прибра. Вечеряхме и аз щ казах, че искам да поговорим. След вечеря седнахме в хола. Аз щ казах всичко, както си е. Казах щ, че ми е предложил да се омъжа за него и че не съм му дала още отговор. Майка ми беше шокирана. Не знаеше какво да каже. За нея това беше като гръм от ясно небе. Тя започна да плаче и ми каза, че ако направя това, тя никога няма да ми прости. Започна да ме убеждава, че аз съм малка. Каза ми “Цвети, та ти си само на 18 години, а той е много по-възрастен от теб. Освен това той е от друга религия.” Но аз си знаех своето и не отстъпвах. Казах на мама, че за мен това не е проблем, че го обичам и няма да се откажа от него. В продължение на няколко дни се опита да ме убеди да скъсам с него, но аз си държах на своето. Мама разбра, че съм решила твърдо и се отказа. Каза ми да правя каквото си искам. Каза ми “Цвети, ти си решила вече и аз не мога да те убедя, но да знаеш, че ако се случи нещо, с твоите камъни - по твоята глава.” Аз му се обадох. Бях решила вече. Казах му, че след един час ще го чакам на нашето любимо място. Срещнахме се. Аз му казах, че съм решила вече и че отговорът ми е “да”. Той беше на седмото небе от щастие. Направо не можеше да повярва. Преди да определим дата за сватбата, той ми каза, че трябва да се върне за малко в Македония, да съобщи на родителите си. Аз не исках да се разделяме. Много ми беше мъчно, но въпреки това се съгласих. Когато се прибрах в къщи, аз казах на мама, че съм се съгласила да се омъжа за него. Тя се разплака и ме помоли, след като се омъжа, да не я оставям сама. Каза ми, че ще се примири с това само ако остана да живея при нея. Аз също се разплаках и щ казах, че никога не бих я оставила сама. Казах щ, че много я обичам и никога няма да се отделя от нея. На другия ден Рамадан замина. Много ми липсваше. След една седмица се върна. Вечерта се срещнахме и решихме да определим вече дата за сватбата. Преди да определим датата, аз му казах, че

имам няколко условия. Казах му, че след като се омъжа за него, искам да останем да живеем тук, при майка ми, защото не искам да я оставям сама. Той се съгласи. Каза ми, че тук е по-добре, защото ще си запази работата и ще си продължи да си работи. И така, най-после дойде дългоочакваният ден. Аз много се вълнувах. Той се беше постарал това да бъде най-прекрасната сватба. И наистина беше такава. Сключихме граждански брак. След медения ни месец той си изпълни обещанието и останахме да живеем при майка ми. Аз продължих да уча, а той да работи. Работеше много. Стремеше се да не ме лишава от нищо. И така измина една чудесна година, която прекарах с него. На първата ни годишнина той ми подари една златна гривна, а вечерта празнувахме с приятели. Не след дълго разбрах, че съм бременна. Когато му съобщих, той беше най-щастливият мъж на света. По време на бременността ми, той много ме гледаше. Помислих си, че съм голяма щастливка с такъв мъж. След девет месеца се роди първото ни дете – момченце. Решихме да го кръстим Николай. След като ме изписаха от родилния дом, мама много ми помагаше с детето. И така, ние бяхме едно наистина щастливо семейство, детето растеше с всеки изминал ден. Първоначално имахме някакви проблеми със здравето му, но всичко се оправи. Един ден той ми каза, че трябва да отидем на гости на родителите му в Македония. Каза ми, че детето е вече на три години, а те не са го виждали. Не ми се пътуваше с това малко дете на такъв дълъг път. Казах му, че ще си помисля. Той дълго ме убеждава и аз се съгласих. След три дни тръгнахме за Македония. След като пристигнахме, съпругът ми ме запозна със семейството си. В тази къща живееха десет човека. Аз наистина много се изненадах от това, но не му казах нищо. Гостувахме няколко дни и аз реших, че трябва да се връщаме. От самото начало разбрах, че майка му не ме хареса. Баща му беше починал много отдавна. Останалите също не се държаха много любезно, въпреки това аз се опитвах да се сприятеля с тях. Веднъж, без да искам, чух майка му да му казва, че не ме харесва. Каза му да си вземе детето, а мен да остави. Не ме е искала, щом съм християнка. Каза му още, че може да си намери жена от техните си, че цялото село се е подигравало на това. Аз много се разчувствах, но реших да не му казвам нищо. Когато се прибра детето беше заспало. Аз му казах, че искам да си поговорим сериозно. Казах му, че не искам да оставам нито ден повече тук. “Вземам си детето и си тръгвам сутринта с теб или без теб” - точно това ми бяха думите. Той си замълча. На сутринта аз започнах да събирам багажа си. Него го нямаше. След като се върна, ми каза, че няма намерение да заминава. Искал да си остане тук. Каза ми, че няма да пусне детето оттук, а аз ако искам, мога да си тръгвам. Бях като шокирана. Започнахме да се караме. Но той беше категоричен. Аз нямах избор. Много мислих, но не можах да измисля нищо. Имах ли избор? Заради детето бях готова на всичко. Не можех да го оставя на тях. Беше ми много мъчно за мама. Обадих щ се и щ разказах всичко, което се случи. Тя също се разплака. Но се прими-

рихме и двете. Не можех да сторя нищо. Първоначално всичко вървеше добре. Започнах да свиквам с тази обстановка. Изминаха се няколко месеца и на мен ми стана много мъчно за мама. Вечерта, след като съпругът ми се прибра, аз го помолих да ме пусне да отида да видя майка си. Казах му, че не издържам повече и трябва да видя майка си. Не бях свикнала да бъда толкова далеч от нея. Той ми каза, че мога да отида, но без детето. Отново се скарахме. Той хукна нанякъде. Аз бях много отчаяна и объркана. Не можех да осъзная как така се промени съпругът ми. Той не беше вече същият мил човек. Аз въобще не можех да го позная. Мисля, че за всичко майка му беше виновна. Тя ме ненавиждаше от самото начало и може би тя имаше пръст в тази работа. Обадих се на майка ми и щ казах, че аз не мога да отида да я видя. Тя ми каза, че тръгва веднага. Той започна да се държи лошо с мен. Дори започна да ме бие. Не се съобразяваше и ме биеше дори пред детето. След два дни майка ми пристигна в Македония. Дълго се лутала, докато открие къде живеея. Аз много се зарадвах, като я видях. Помня, че носеше златно синджирче с кръст. Явно свекърва ми беше забелязала това, защото вдигна много голям скандал. Обиждаше майка ми и я наричаше каква ли не. След това я изхвърли навън. Мама се изплаши и само мълчеше. Свекърва ми щ каза, че ако не хвърли този кръст, няма да я пусне да влезе в тази къща. На двора имаше някаква печка. Свекърва ми щ каза да хвърли кръста вътре в печката. От страх майка ми не знаеше какво да прави. Ако не го направеше, тя щеше да я изхвърли и нямаше къде да отиде. Много се страхуваше и за мен, затова правеше всичко, каквото щ кажеха. След като майка ми изхвърли кръста, тогава я пуснаха да влезне при мен. Майка ми не спираше да плаче. Аз не можех да сторя нищо. Вечерта си поговорихме и тя ми каза, че иска да се върна с нея. Аз се съгласих, но ме беше страх за детето ми. На сутринта се опитах да поговоря със съпруга ми, но той беше категоричен. Държеше си на своето. Не можех да оставя детето си. Майка ми не искаше да остане нито минута повече. Тръгна си разплакана и отчаяна. Каза ми, че ще направи всичко възможно, за да ме измъкне оттук. След известно време съпругът ми се оправи. Стана същият като преди. Държеше се много мило. Отново заживяхме щастливо, но не за дълго. Аз още не знаех, че съм забременяла с второто си дете. Веднъж ми стана много лошо. Една съседка ме заведе на лекар. Разбрах, че съм бременна. Първоначално не исках да задържа това дете. Не казах на никого, че съм бременна, докато не реша какво да правя. Дълго мислих, докато взема някакво решение, и реших да задържа детето. Не можех да направя аборт, защото съвестта ми щеше да ме изяде. Това малко създание не беше виновно за нищо. То нямаше никаква вина за това, което се случва, и не можех да му отнема правото да се роди и да живее. Не исках да кажа нищо на мъжа си, но не можех да го крия за дълго. Коремът ми започна да расте малко по малко. Аз реших да не крия повече и казах на съпруга ми. Той много се зарадва, че ще става отново баща. Освен че карах

трудна бременност, имах си проблеми със съпруга и с майка му. Само аз си знам как съм изтърпяла всичко. Към седмия месец имах някакви затруднения с бременността и прекарах няколко дни в болницата. Но всичко отмина. Родих се и второто ми момченце. Реших да го кръстя на баща си Валентин. Мъжът ми и майка му не бяха виновни за това, но аз не отстъпвах. Тя не дойде да види мен и детето в болницата. Аз отглеждах детето си сама, без ничия помощ. Един ден мъжът ми започна да се оплаква от болки в лявата страна. Всеки ден те ставаха все по-големи. Майка му дълго го убеждаваше да отиде на лекар, но той не искаше. Веднъж му стана много зле и го заведохме на лекар. Изчакахме, докато му направят изследвания. Тогава разбрах, че е получавал два инфаркта, затова са тези болки. Аз не знаех нищо за това. Беше ме лъгал през цялото време. На 34 години беше и е получавал два инфаркта. Стоя известно време в болницата и го изписаха. Лекарите ми казаха, че не трябва да се натоварва много, и най-вече да бъде спокоен, защото при третия път няма да може да издържи. Прибрахме се вкъщи. Аз се стремях да избягвам караниците. Започнахме отново да излизаме. Водеше ме на най-различни места. Купуваше дрехи на децата. Аз си помислих, че вече се е променил, но явно не съм била права. Усетих, че майка му никак не е доволна от това. Чудеше се какво да направи, за да ни скара отново. И най-накрая постигна целите си. Настъпи отново предишният ад, побоища и какво ли не. Веднъж той се прибра отнякъде, аз бях направила сандвичи на мен и на децата. Попитах го дали е гладен, той ми каза, че е обядвал. Тогава аз си взех един сандвич и започнах да ям. Взе да се заяжда с мен, каза ми, че в тяхната религия не е позволено да се храниш прав. Стана и започна да ме бие. Нямах да ме остави, но явно му беше станало лошо. Както си седеше - и се строполи на земята. Помъчих се да се изправа и отидох при него, той не мърдаше. Аз го разклатих, повиках го няколко пъти. Опитах се да усетя пулса му, но не можах. Помислих си, че може би съм изплашена, затова не мога да го усетя. Изтичах до долу и извиках всички. Брат му започна да му прави изкуствено дишане. Някой се беше обадил на бърза помощ. Когато пристигнаха, той беше мъртъв. Майка му се нахвърли върху мен, обвини ме за това, което се беше случило – нарече ме убийца. Бях шокирана, не си спомням нищо по-нататък. Него го изнесоха някъде. Всички започнаха да ме обвиняват, въпреки че аз бях жертвата. Аз бях пребита с разцепена вежда, но мен обвиниха за неговата смърт. Не съм му сторила нищо. Ако не беше слушал майка си, нямаше да стигне дотук. Тя беше истинска виновница за неговата смърт. Цялото ми лице беше обляно в кръв, така прекарах цялата нощ. На сутринта една съседка ме заведе да ми зашият раната. Когато се върнах, децата ми ги нямаше. Аз много се изплаших. Когато ги попитах, те ми казаха, че са при някакви нейни роднини. Поисках да си ги прибера, но свекърва ми се разкрещя и не поиска да ми каже къде ги е завела. На следващия ден беше погребението на съпруга ми. Казаха ми първо да си сложа кърпа на гла-

вата, тогава да отида. Сложих си една кърпа и отидох, когато мина всичко, аз поисках да я сваля, но тя ми каза, че според тяхната религия трябва да я нося на главата, защото съм вдовица. Нямах избор, от страх я носих. Свекърва ми започна да настройва децата ми срещу мен. Каза им, че аз съм убила баща им. Забраниха ми да се показвам навън. Трябвало вече да стоя само въщи, не ми позволяваха дори да излезна да си поиграя със собствените си деца. Не знаех как да се измъкна от това място. Веднъж тя завела децата ми на гробищата и не знам какво им е говорила. Вечерта малкият ми син ме попита дали баща му има възглавница и дали му е топло там. Каза ми, че баба му му е показала къде се намират главата и краката на баща му. Можете ли да си представите, такова нещо да се разправят такива неща на едно тригодишно дете. Веднага се обадих на майка си, разказах всичко. Тя веднага дойде. Не мислех за нищо друго, освен за това как да се измъкнем оттук. Един ден всички бяха заспали. Майка ми ми каза, че това е единствената ни възможност да се измъкнем оттук. Веднага събрах паспортите, документите и всичко необходимо на мен и на децата и тръгнахме. Но когато се качвахме в автобуса, те успяха да вземат Ники, по-големия ми син. Аз поисках да се върна, но мама ме спря. Каза, че веднага като пристигнем в София ще наеме най-добрия адвокат, за да ми върне детето. Когато пристигнахме първата ни задача беше да намерим адвокат, който да върне веднага детето ми. Намерихме адвокат и веднага задействахме всичко. Но тогава започна ходенето ми по мъките. Те явно са били влиятелни хора, или са имали влиятелни приятели, не знам. На мен не ми приличаха на такива. Ако бяха такива, щеше ли да живеят десет човека в една къща!? Къде ли не ходих да търся помощ, но никой нищо не правеше. Синът ми Ники се обади по телефона, каза ми: “Мамо моля те ела да ме измъкнеш оттук, мамичко. Те ме обрязаха.” Не спираше да плаче. Когато чух това, изгубих съзнание. Събудих се в болницата. Бях като полудяла. Не знаех какво да правя, към кого да се обърна за помощ, как да измъкна сина си от този ад. Тогава ми хрумна да напиша писмо до “Искрено и лично” – предаването, което се излъчва всяка сутрин по ВТV. Получих покана за участие. Отидох и разказах всичко, което ми се беше случило. Получих подкрепата на много хора, на които благодаря затова. Миглена Ангелова, водещата на това предаване, ми обеща, че ще направи всичко по силите си, за да помогне на сина ми. Тя е единичката ми надежда. Не знам какво могат да сторят още на детето ми тези хора. Живея само с мисълта да го видя и да го прегърна. Тази надежда ме крепи още. Всеки ден се моля и се надявам, че ще успея да си върна сина. А свекърва ми проклинам, моля се да си получи заслуженото за това, което ми причини. Съпругът ми не осъзна какво богатство са децата ни и аз много съжалявам. Но мисля, че без него ще им бъде по-добре. Те не заслужават да имат такъв баща. Децата ми са всичко за мен, ако на Ники се случи нещо, не знам как ще го преживея. Сега съм само на 26 години, а съм преживяла такива ужасни неща. Но какво да

се прави, такава ми е била съдбата. Мисля, че това, което е писано на един човек да преживее, той по никакъв начин, както и да се мъчи, не може да го избегне. Това е просто съдба. Не знам, чудя се как съм изтърпяла всичката тази мъка и болка осем години. Но нямах избор. Нямах как да се измъкна и да оставя децата си. Търсила съм много начини, но никога не се получаваше. Просто бях обречена. Ето докъде стигна мъжа ми след като слушаше майка си. Тя не осъзна, че по такъв начин погуби собствения си син. И всичко това, всичката тази омраза само заради религиите. Та нали всички сме хора, всички сме равни и имаме равни права пред закона. Какво от това, че аз съм християнка, а той беше мюсюлманин. Аз също съм човек, имам сърце, душа и мога да се радвам и да страдам. Не съм способна да нараня никого. Възпитана съм много добре и ценя хората такива каквито са. Изобщо всички хора сме равни, независимо от това каква религия изпълняваме, дали ще вярваме в Бог или както мюсюлманите го наричат – Аллах. Той един на небето, независимо от това как ще го наричаме. Само заради това съпругът ми с един замах разруши всичко това, което бяхме преживели. Не знам как заради майка му пренебрегна чувствата си към мен и всичко останало. Не вярвах, че беше способен на такова нещо, след като твърдеше, че ме обича много. Сега разбирам, че всичко, което ми обещаваше и казваше, са били празни приказки. Аз съм живяла в една лъжа, в една заблуда, че той ще се поправи и няма да бъде същия. Аз му вярвах, защото го обичах. Не знам какъв е този човек, който уж твърди, че те обича, а е способен да ти причини толкова мъка и страдания. Но знаеш ли, и моите чувства се изпариха, все едно, че никога не са съществували. Нямах на кого да се доверя, да се оплача освен на майка си. Тя беше единствения човек, на когото се доверявах за всичко. Съжалявам затова, че не послушах собствената си майка, която се помъчи да ми отвори очите, но аз нали съм вита глава, пренебрегнах всичко и се омъжих за него. След смъртта му не изпитвах нищо, освен жал. Имаше двама прекрасни сина, с които вместо да се гордее, той ме биеше пред тях и ме плашеше до смърт. Всяка вечер трепереах от страх, че когато се прибере, пак ще ме бие. Въобще не се отделях от мен. Въпреки всичко аз винаги се стремях да им осигуря щастливо детство. Сега се надявам, че ще си върна синчето, живея единствено заради това. Ох, нямам търпение да го прегърна и да го целуна. Никога повече няма да позволя да се отдели от мен. Никога! Това беше всичко, моята тъжна история.

Моите родители нито дойдоха, нито ме потърсиха...

Миглена, р. 1968 г.

Казвам се Миглена, а старото ми име беше Мелиха, понеже съм българо-мохамеданка. Мразя да ме наричат помакия, заради самата дума, не я харесвам. Звучи някак просташки.

Родена съм през април 1968 година в село Любча, Доспатска община. Семейството ми беше шестчленно - баща ми Реджеп, на когото всички викаха Кела (заради ината и спривавия му характер), майка ми Атидже, сестра ми и двамата ми братя. Аз съм третото дете. Единият ми брат е по-голям от мен със седем години, сестра ми е по-голяма с пет години, а най-малкия ми брат е по-малък от мен с шест години. Детството ми съм го запомнила с тютюна, главния поминък на селото тогава, а и сега. Още преди да тръгнем на училище, майка ми ни водеше на нивата. Сутрин ставахме в четири-пет часа и всички се качвахме на каруцата. Вкъщи оставаше или по-голямата ми сестра, или брат ми, да гледа най-малкото ми братче, което беше на две годинки. След като оберяхме тютюна, се връщаме вкъщи, но и тогава нямаше почивка. Веднага сядяхме и почвахме да нижем. И така всеки ден. Няма да забравя как се разболя малкото ми братче. Всички бяхме на нивата, а него оставихме да го гледа сестра ми. Прибираме се ние към девет часа сутринта, а тя увила братчето ми в едно одеяло, чака ни отвън и плаче. Нашите много се уплашиха, щото Алито имаше висока температура. Отидоха да търсят доктора. Докато го намерят, братчето ми получи гърч. Вдигнаха го за Девин и там какво са го правили, не знам, но когато се върнаха след един месец, братчето ми не беше вече същото. Не можеше да се движи, гледаше само в една точка и не се смееше, както преди. Баща ми и майка ми само се караха, че не е трябвало да позволяват на лекарите да му правят пункция на главата. По-късно, когато станах по-голяма, разбрах, че е бил болен от менингит. Той така си и остана, на легло. Живя до двадесет и пет години и за него се грижеше майка ми, за което ѝ отпуснаха пенсия за гледане на болно дете. И досега се чудя как майка ми издържа - да го храни, да го сменя, да го бръсне, когато стана по-голям. Цялата късна работа падна върху мен и сестра ми, която беше по-голяма от мен, а на нивите ходехме с баща ми и брат ми.

Основното си образование завърших в Любча с отличен успех. Сестра ми вече беше завършила гимназия в Доспат и се беше омъжила. Аз исках да запиша средното някъде другаде, не в Доспат, но баща ми не ме пусна. Затова се записах и аз в гимназията в Доспат. От малка си мечтаех да стана учителка и затова много залягах над уроците. Завърших и гимназия с отличен успех. Кандидатствах в Учителския институт в град Смолян и ме приеха в начален

отдел. Студентските ми години бяха най-хубавите и аз няма никога да ги забравя. Влюбих се в един мой състудент от Крумово, Пловдивско. Ходих с него две години. Тази моя любов завърши трагично. По някакъв начин нашите бяха разбрали, баща ми ме преби от бой и така се разделихме, защото той беше българин (т. е. християнин). Родителите ми все повтаряха, че трябва да се ожена за момче от нашата вяра - мюсюлманската.

Както и да е, след завършването на института ме разпределиха в село Змеица - начална учителка. Настаних се на квартира в една къща в горната махала. Хазяите ми бяха българи мохамедани и много ме харесваха и обичаха. В съседната къща живеяха християни - Тошеви. Синът им Никола беше завършил мандраджийско училище и току-що се беше върнал от казармата. Висок, рус, със сини очи - мечта за всяко момиче. Започна да ме кани на кино, на забави. И така, от ден на ден се влюбвахме все повече. Хазяите виждаха какво става и се чудеха как да ни разделят. Нашите също разбраха. Дойдоха и искаха да си ме водят в Любча, но как да напусна работата си, като в Любча няма свободно място. След дълги обещания, че няма повече да се срещам с Кольо, ме оставиха. Баща ми ми заяви, че ако се омъжа за него, ще се откаже от мен чрез "Държавен вестник".

Мина зимата и през пролетната ваканция избягахме с Кольо в Златица (това е родното село на майка му). Баба му и дядо му ни приеха много добре и там се оженихме. Върнахме се в Змеица след десет дена. Родителите на Кольо нямаха нищо против нашия брак, но моите родители нито дойдоха, нито ме потърсиха. Така заживяхме без тяхната благословия. Дори не даваха и на брат ми и сестра ми да идват. За тях аз вече не съществувах. В началото това не ме тревожеше много, но по-късно започнах да чувствам липсата на обичта и подкрепата им. Една година след женитбата родих първото си дете - момче. Кръстихме го Сашко, на дядо му Александър. Баща ми и майка ми не се трогнаха и тогава, и не дойдоха да го видят. Брат ми, който живееше при мен, също не дойде. Дойде само сестра ми с мъжа ѝ, и то скришно, без да разберат родителите ми. Когато детето ми стана на 2 години, си почнах работа. Бях много отслабнала и един ден през март месец съм припаднала в час. Откараха ме в Девин и оттам в Смолян. След много изследвания установиха, че имам тежък захарен диабет. Трябваше да мина веднага на инсулин. Явно притеснението около скарването с нашите се беше отразило невъзвратно върху здравето ми. И оттук насетне започнаха мъките ми. След две години се оказа, че и синът ми има диабет. Установи се, че е наследствен, тъй като и двамата ми вуйчовци (братята на майка ми) също имаха.

Цяла година изкарахме по болници в София. Накрая и на детето ми му предписаха инсулин. За да се издържа, знаеш колко пари са необходими, когато има болен в къщи, мъжът ми отвори мандра за сирене и кашкавал. Върнахме се от София и отново почнах работа в училище.

След известно време, когато синът ми стана на шест години, забременях отново, въпреки, че лекарите ми бяха казали, че е опасно в това състояние да раждам второ дете. Бременността изкарах нормално, но раждането беше със секцио. Родих ми се дъщеричка и от мен нямаше по-щастлива на земята. Родителите ми и нея не дойдоха да видят, нито пък мен и Сашко, когато бяхме болни. Всъщност от други хора чувах, че майка ми много плачела и искала да дойде, но баща ми, нали си е инат, и дума не давал да се проговори.

След раждането малко се поуспокоих: ето, роди ми се дъщеря, материално сме добре, какво повече искам? Но дъщеря ми едва беше навършила девет месеца, нова беда ме сполетя. Отидох на гинекологичен преглед, защото месечният ми цикъл закъсняваше. Оказа се, че имам множество кисти на матката и яйчниците и трябва всичко да се махне. Оставих децата на свекърва ми и с мъжа ми заминахме за София. Понеже бях диабетичка, операцията трябваше да се извърши от лекари-специалисти. Три месеца изкарах в болница. Когато се прибрах в Змеица, какво беше моето учудване и не знаех, да плача ли, да се радвам ли, когато вкъщи ме чакаха моите родители, брат ми, сестра ми. Най-после се бяха трогнали, не бяха издържали и брат ми ги беше накарал да дойдат след 7 години отчуждение.

Оттам после вече се сдобрихме и ние им ходим на гости почти всяка събота, а и те идват, но по-рядко. Моите деца сега са любимите им внуци. Синът ми е вече в III клас, отличник е. Баща ми много го обича, защото по външност прилича на него. Тази година цялата лятна ваканция изкара при тях в Любча. Дъщеря ми засега е добре, няма диабет. Ходи на детска градина със свекървата, която е домакин в детската градина. Свекърът и свекървата са много добри към мене. Никога и дума не са отворили, че съм от друга вяра. Нито пък ми са се налагали да изпълнявам нещо от християнската религия. Чествуваме празниците и в двете семейства. У нас празнуваме Коледа и Великден, спазваме постите, но само ние, нашето семейство. Моите родители не идват на тези празници. На Байрямите ходим в Любча с мъжа ми и децата. Разбира се, от двойните празници най-щастливи са децата. С мъжа ми сме решили да не им налагаме нито едната, нито другата религия. Те са още малки, но когато пораснат, да вземат най-ценното от едната и от другата култура и да продължат традициите.

За мен, какво още да ти кажа. Вече съм на тридесет и пет години, а толкова много съм преживяла, че си мисля, че са минали петдесет. Със здравето горе-долу съм добре. Ходя на работа, не ме съкращават. Добре, че имам документ от ТЕЛК, че съм диабетичка, иначе с това полувисше образование, да съм изхвърчала досега.

Харесва ми повече християнската религия

Мадела Вельо, 1970 г.

Баща ми е православен, а майка ми е мюсюлманка. Преди да се запознаят, те не са имали никакви религиозни проблеми, за да има контрадикти. След демокрацията, когато се признаха и религиите, ние повече следваме християнската религия, и майка ми е свикнала с това. Имам и един брат, който е кръстен, и следваме редовно православните празници. Майка ми е свикнала толкова добре с православната религия, че кажи-речи не знае нищо за другата религия, защото такава е било времето и сега тя се чувства повече християнка.

Баба ми е много религиозна. Помня, че тайно боядисваше яйца за Великден, отивахме тайно на черква, така баба ми изпълняваше законите.

Баща ми е македонец по произход. Той е от Ликенас (Д.Б. Преди Пустец, Преспя), имал е и сестра омъжена в Македония. Имаме и сега близки в Охрид. Кръстена съм. Харесва ми повече християнската религия, тя е е по-гражданска. В моето ранно детство нищо не знаех, защото религията бе забранена.

Сега се надявам тая година да запиша и история да уча.

Исай, р. 1972

Казвам се Исай Стоянов Йосифов. Роден съм през 1972 година в град Перник, квартал Куциян. Живял съм дълги години в Куциян. Учил съм в Пето основно училище, след което съм завършил средно образование в София хлебопроизводство и сладкарство. Живял съм сравнително добре, мога да се похваля, въпреки че Куциян е гето. То се знае в България, вече е известно. Детството ми е преминало напълно нормално, както, може би, на всички нормални деца. Възпитаван съм напълно по европейски, въпреки това, че сме живели по тоталитарно време. Майка - работник, баща - работник в "Стомана" - Перник. Значи, ние сме четири - имам две сестри и още един брат. Четири деца сме. Ходили сме на училище, имали сме време и за игра. Предимно семейството ми държеше на ученето, тъй като много от нашите връстници по това време бяха спрели да учат. Тъй като и тогава, и сега в България трудно се намира работа за неграмотни.

Да разкажа нещо и за празниците, които по онова време предимно ние празнувахме. Християнски празници, но някой, едва ли някой е пропуснал и Гергьовден да отбележи. Останал от много отдавна, така, предавал се от поколение на поколение. За самия празник да разкажа. На шести май сутринта се става раничко, ходи се до някоя река в местността, режат се върбови клонки, кичи се агнето, слагат се клонките на децата, след това се коли, има си там, значи обичаят е четене на молитва от най-възрастния в семейството. Събираме се най-близките роднини на самата молитва, след това вече могат да дойдат и гости. Празненствата се празнуват както навсякъде - пиене и ядене и много веселие. Хубавото е, че в нашия род 80% са музиканти и сме си правили страшни купони. Всеки свири на нещо и пее и дори и аз самият свиря на гъдулка и на цигулка. Ходил съм в ансамбъл "Граовче", играл съм цели дванадесет години в ансамбъла. След време ходих на танци за ромски песни и танци. Толкова за танците. Искам да кажа, че съм служил в пожарното поделение на МВР в гр. София. След това започнах работа в животновъдството в Перник. Работих няколко години. След това станах председател на сдружение "Романо-дром", което се занимава със социални дейности, предимно по проблемите на малцинствата на ромските, на ромите и другите етнически малцинства. Работиме и в областта на културата и образованието и помагаме на деца, изоставящи от училище, деца, които се готвят за кандидат-студентски изпити, и деца наркомани. Значи, в момента разработваме и един проект за деца наркомани, както и подготвяме успоредно с това и деца за кандидат-студентски изпити. Работата е много разнообразна, с много проблеми. Трудно човек, занимаващ се с такава дейност, може да угоди на всички, но все пак се бориме. Работя предимно с най-изоставящи деца - аз лично, защото за другите деца си има специалисти преподаватели, които си ги готвят. За едни деца проблемът идва или от системата, или от самите родители, но по мое мнение повече е от родителите, тъй като необразованите родители нехаят дали децата им ще ходят на училище, или не, и там има и проблем с недоимъка: повечето от родителите са безработни, от социално слаби семейства; така че не могат и да смогнат на този етап.

За разлика от много свои връстници аз съм се оженил много късно. На двадесет и седем години вече в очите на моите съквартилци и моите близки бях стар ергенин, изпуснал влака. Да разкажа малко и за самия ден на сватбата ми. Типично по християнски първо подписахме брак, след това църковен... в църква ни венчаха в Перник. Интересното там беше, че жена ми не посещаваше християнска църква. Тя вярва в Бог, но по малко по-различен начин... На нея й беше трудно да влезе в църква за венчавка, но успяхме да преодолеем това с взаимна помощ. Венчахме се. Кумът и кумицата също трябваше да се кръщават впоследствие, за да могат да ни венчаят. В самият ден на сватбата празнуването беше съвсем нормално, като всички обикновени сватби - приятели и роднини, като предимно приятели. Значи с около седемдесет човека протече

сватбата. Самите гости бяха известни имена за града ни, като кметове, заместник кметове, пернишките депутати, бизнесмени, понеже се движиме в тази среда - в средата на политици, бизнесмени, и затова дойдоха много хора. С повечето от тях станахме приятели, не само служебно познати. Имахме много интересно посещение след сватбата, на г-н Раденко Пресолски. Вкъщи дойде, защото явно тогава беше ангажиран на самия ден.

Нещо да кажа и за това, че при нас е останало традицията от най-отдавна, не знам вече откога тече тая традиция със забрадката след сватбата. Да я кажа, защото малко хора вече я знаят, малко хора го правят, дори и да го знаят, защото вече, нали, обстановката е съвременна. След като се приберем от самото тържество, вкъщи ни посрещат с хляб, сол и лук. Слагаме на булката една забрадка, булката я хвърля три пъти и казва, че не се покорява на свекървата. И трябва свекървата да свали там накити на булката и атрибутите, с които се е женила, да ги махне, да ги прибере една година. Никой не трябва да ги вижда, нито да се перат, слагат се на определено място и там не се допуска булката цяла една година. Не знам защо е останало така, една година да не се гледат тия неща, лоша поличба било, щял да е краткотраен бракът. Забрадката също изчезва, значи някой я прибира от бабите, дето бабосват, и не я връща, за да не се връща булката при родителите. Това пак е интересно нещо. Като се ходи при булката, също някой нещо краде и не го връща пак за това да не се връща булката. Не знам дали на други места това го правят, знам че в различните райони се приема по различен начин това. Стар обичай, но с крадене на нови вещи...(смее се)... Най-важно е кой каквото си хареса, дори и да го видят, не го издават. Кражба е, но не се вика полицията, ако опита друг да открадне, който краде - си остава за него спомен. Ние можеме да разбереме след години кой е, но то си остава там, при него. Той си го запазва като спомен, макар и една чашка да е обикновена - тя се запазва. Лично аз имам такъв спомен - една бъкличка смотях на кума на една такава сватба...(смее се)...

За сватбите, какво друго като обичай? Освен това, че мога да кажа, че също така е станало традиция много от младоженците да се къносват, ние не го правихме. Значи къната предимно я правят турците и индийците и понеже ние се водиме, че сме дошли от Индия, къносването е една интересна част от самото тържество. Значи така. Два дни преди самата сватба свекървата и зълвата на булката я водят на баня, след това я проверяват дали е девствена и ако е девствена, тогава се прави къна. Самата къна се прави от майката и от свекървата на момичето. Носят се там чаршафи за доказателство за това, че е наистина била девствена. Къносват се краката, ръцете и главата на момичето, както само главата на момчето, но отделно, без да са се видели. Къносват се краката, за да може там, където стъпва, да пречисти, че наистина е чисто момиче, къносва се главата за да е покорна, къносват се ръцете за да слуша. Сега тя е със синя рокля. На следващия ден от къносването е с розова рокля, за

да покаже на всички, че тя наистина е била девствена, неопетнена. Играе се хоро на най-откритото място на самия квартал, дето се живее, носят се дарове и байряк. Значи това го има и при българите, и при турците, и при ромите, но най-вече се е запазило като традиция при помаците - носенето на дарове на байряк. А, значи, хубавото е, че може би в България ергенско парти не се е правило. Сега навлиза в различните етноси, но тогава се е правило по друг начин, значи под друго име - не е ергенско, ами е правене на байряк. Събират се ергени с младоженеца, празнуват най-различни обичаи, хора, песни. При момичето се събират моми и така. Значи това е тогава било ергенското парти, доколкото сега вече си му казват ергенско парти, а не правене на байряк. Осъвременява се думата.

За детето си да кажа. Значи имам едно дете, бебенце, но вече не е бебенце, на една година и девет месеца е. Интересното при него е, че му проследихме раждането. Значи от зародиш го проследихме заедно с жена ми, от седмия там, как се води, четиринадесетия ден ли е от зачатиято - до последно, по съвсем съвременен начин. Правихме постъпления да присъствам в болницата през време на раждането. Исках да снимам с видеокамера, не ми разрешиха... След това, интересно е, че още на четвъртия, петия месец се опитваше да ходи. Здраво и яко бебе. Говори вече много добре, за разлика от неговите връстници - чисто, ясно, разбрано... Опитваме се вече да броим до 10, да пееме, много е музикален - с песен става от сън, с песен ляга. През целия ден слуша музика и сам си пуска касетофона. Интересно за него, за неговата възраст и за неговия набор това е нещо необичайно. Децата още не могат да се изразяват правилно, явно е чувал други думи, които използва вече. Уча го на цигански език. Значи, понеже при нас цигански език в семейството не се говори, това аз съм го учил впоследствие като голям, но сега държа на това, като дете да го знае, затова го уча още отсега. То много добре приема тези думи и ги изговаря и вече знае коя какво означава. Ако му кажа нещо на цигански - прави го - значи е разбрал. Това е добре. Опитва се да казва много от думите. Много му е трудно само да казва на цигански: "Какво правиш?" Поне до момента чете думи, до които сме стигнали. Ами в нашето семейство също не се е говорило цигански. Баща ми не даваше да се говори, въпреки това, че той го знае, за да може да научим правилно български език. Е, научили сме го, колкото сме могли в махалата да го научим правилно, за да говориме, но пък 13- или 14-годишен бях, когато реших, че трябва да го науча и ходих при леля ми в Радомир да живея лятото през ваканциите, за да мога да го уча там, защото в тях се говори само на цигански език, не се говори на български език, освен само извън дома. Тя е сестра на майка ми, женена е за у наречените турски цигани в Радомир. Там се говори на турски, на цигански. Значи турският не ми се отдаде, затова циганския го научих. Не мога да науча английския език, опитвам се, немски съм учил много дълго време, около седем-осем години съм учил немски и горе-долу се

справям с него. Как да кажа, сега се надявам... тая година да запиша и история да уча. Това е лично за мене и дано да успея да вляза. Надявам се други мои връстници, и дори по-младите от мене - и те да осъзнаят да почнат да ходят на училище, да учат, да кандидатстват, да успеят, за да се докажем по един или друг начин, че не сме ромското население утайката на обществото, че ние можеме. Защо и ние да не успеем да докажем това, че сме равностойни на всички останали. Нали всеки сега - ние живеем в България - всеки българин приема циганите. Аз, на мен ми е малко трудно да казвам роми, аз съм малко скаран с новостите, а това си е ново, новост за нас, нововъведение. Искат така да го направят в целия свят роми, роми, роми, но цял живот съм убеждаван, че съм циганин и сега изведнъж станах ром. Пак казвам, циганин не трябва да звучи за никой обидно, че е такъв. Значи, обидно ми е, че ми казват, че съм ром, а не ми е обидно, като ми казват, че съм циганин, защото аз не съм българин, американец или африканец, аз съм циганин. Аз живея в България, роден съм в България, но съм циганин. Сега тая нововъведена дума – ром. Като те питат: “Ти циганин ли си?” Нали на цигански ти казваш: “Да, аз съм циганин”. “Ту ром ли съ?” и ти казваш: “Да, мес йом ром”, не казваш “мес йом циганин”, а казваш “мес йом ром”. Съгласен съм, че ние я ползваме тая дума, но искат да ни я наложат по съвсем друг начин, затова някак ни е трудно да я приемем. Много хора се сърдят, като им се каже “циганин”, но аз не съм от тия и се радвам за това, че не съм от тях, защото не мога да докажа, че съм друг, и да мога, не искам. Не се срамувам от това, че съм такъв и възпитавам така и децата си и всички останали, да не се срамуват от това, че са роми.

Значи така, кръстил съм си сина Йоан, затова че във фамилията така текат нещата. Имаме нещо еврейски корен, който не го особено признавам, но все пак кръстих детето Йоан. Имената се запазват: Йоан, Йосифов, Мария. Сега, в момента, имената са му и трите еврейски. Запазих му фамилията Йосифов, за да не обидя някого от цялата ми фамилия. Тъй като исках малко да променя нещата, но единственото нещо, което промених, е че не кръстих моя син на баща ми, както върви от поколения, че синът кръщава своя син на бащата или на дядото на бабата. Това е еволюция в нашата фамилия засега. Сестра ми ме последва като пример и да се надяваме нататък да променим малко имената, за да може да не се повтарят. Сега Йосиф, Мария, Исая - са библейски имена. Надявам се да се променят нещата. При мене не успях, нали като цяло пак запазих едно от библейските имена, но това си ми просто отвътре дойде. Ако беше момиче, щеше да е Исая, щях да си я кръстя на мене си и Богу молих да е момиче. Но, за съжаление, не успях. Скъсаха ме на изпита.

Значи за мене като дете, какво мога да кажа? Претърпял съм дванадесет операции и когато е трябвало да съм дете и да си играя, съм бил в инвалидна количка и за съжаление не съм могъл да играя. Гледал съм другите как са го правили. Предимно се играеше “сляпа баба”, “стражари и апаши”, особено

момчетата “футбол”, “желник” или “жилит” - някои го казват сега, не знам точно как е, защото на различните места различно се казва. При нас се казваше по двата начина. В момента, в който проходим, трябваше да тръгна на училище и да догонвам мои връстници. Това, че бях изпуснал две години в самото начало - първи и втори клас бях изпуснал, и трябваше да ги догонвам във времето. Взимах по два класа заедно. Трудно ми беше, но успях. Е, в училище вече, така, програмата ми беше по-натоварена. Имах желание много да тичам и да спортувам, защото съм изпуснал точно този момент. Както викат хората, липсват му на някои първите седем години, а на мен ми липсва детството. А занимавам се и със бойни изкуства. Тогава джудо имаше предимно в Перник. Ходил съм и на тренировки по лека атлетика. Мисля, че бях за възрастта си един от най-добрите и компенсирах това, че не съм могъл да ходя преди това, а и самата оздравителна програма ми беше такава, че трябваше да тичам. Ходех в спортен клуб “Миньор”, тичах, имах две доста добри класирания. За времето си бях в първата тройка. Най-присърце ми беше ходенето в ансамбъла и играенето на хоро. В танцовата зала съм издържал дванайсет години. Мисля, че това доказва, че наистина танците са ми в кръвта. Пак по този принцип на циганите танците са в сърцето и кръвта, така че като чуят музика, почват да танцуват с крак или с ръка. Като спортист - тежка категория джудист, имам няколко първи места. Победил съм един от най-добрите на клуба на едно европейско. Това ми беше най-сложното състезание. Като казаха името на човека, срещу когото ще се изправя, и като казаха на колко бойни изкуства е майстор на спорта се стреснах, и исках да се откажа, да хвърля пояса още веднага, но момчетата ме подкрепиха. Въпросът е да изляза напред. Нямах как и може би не само от сила и от чалъм, но от страх го победих. Това е истина, защото: “Пази Боже, страхлив да те бори и мечка да те гази”. Така взех първото място, може би за най-кратко време. Там имаше много по-различни оценки, не знам защо така, и за стила определях. Така че успях да се преборя тогава, признаха ме, но от притеснение бъбречна криза бях получил и температура бях вдигнал. Тогава хвърлих пояса, след това състезание, и казах, че от мене спортист не става и се отказах от спорта. Може би съм имал някакви шансове. Сестра ми е на 33 години и е активен спортист - джудист. Всички възможни титли, дето може да се съберат в България, ги е събрала. Най-голямата награда може би й беше апартаментът в София, в центъра на София, подариха й го от Агенцията за младежта и спорта, сега вече - министерство. Има две деца и активно продължава да се бори, набива мъжа си, даже скоро спомена, че й писнало да го бие, ще вземе да се разведе с него...(смее се).

Спомени от детството още имам, че ходехме на лагери. Запознавахме се с много деца, с които до момента контактувам, независимо от това в коя част на България са. Добро приятелство се завързва даже като има някакъв проблем, независимо от това какъв е - обаждат се. Като се обадят, казват си какви

са им проблемите, опитваме се да си помагаме. Сега стана още по-лесно, тъй като имаме вече интернет имейли. По-бързо си контактуваме по този начин, защото всеки живее в различен край на България. Събираме се периодично, веднъж на три години или веднъж на пет години, и ходехме на места, където сме се запознали повечето. Значи, когато са се събрали повече от компанията, да речем, ако сме се запознали на Боснек - на Боснек ходехме. Там правиме едnodневно или двудневно тържество, огньовете. Даже идват и много нови приятели, тъй като всеки от тях вече се е оженил, така че кой си довежда мъжа, кой - жената. Така се запознаваме и с тях, даже някой път си водят и децата. Имаме така добри приятели в чужбина, тъй като тези международни лагери, които са били, и оттам сме завързали връзки с руснаци, поляци, чехи, даже и французи, които бяха в България. Поддържаме връзка и до днес, въпреки, че тогава сме били на 13-14 години. Това е една връзка от 15-16 години, която поддържа-ме и не се забравя и слава Богу, че е така. Малко са хората, които могат да се похвалят с такива познанства...

Това е по-интересното от моя живот.

Нашите имена са нови, не са наследени от нашите дядовци

Фредерик Чучлари, р. 1972 г.

Аз произхождам от интелектуално семейство. Баща ми е учител в гимназията, а майка ми - икономистка. Ние сме три деца, сестра ми най-голямата и един брат по-малък. Произхождаме от мюсюлманска религия. Сестра ми е дипломирана по медицина, а брат ми е учител по история и география. Това е моето семейство. Сега аз имам свое семейство. След като завърших Икономическия факултет в Тирана, от 1994 започнах работа като преподавател тук. След няколко години работа се запознах с моята съпруга, която принадлежи на християнската религия. Ние сме младо семейство, само аз и жена ми, женени сме от една година и, нормално, сега чакаме и дете.

Нашите имена са нови, не са наследени от нашите дядовци, за да имат религиозно значение.

Жена ми е православна, но никога не съм мислил за това и не сме повлияни от религията за нашата връзка.

Да отида до Украйна като една щастлива омъжена жена

Аксана, р. 1974 г.

Казвам се Аксана Викторовна Драган. Животът, който съм живяла до сега, е един живот, подобен на приказка. Родена съм в Севастопол - Украйна, на 26.03.1974 година. Родена съм в семейство на пилот и учителка. Баща ми Виктор беше пилот, който много обичаше своята професия. Той сякаш беше женен два пъти - за майка ми един път и за своята професия - втори. Майка ми Елена пък беше много всеотдайна майка и много добър човек.

Семейството ни беше много задружно. Аз бях третото дете в семейството, имах един брат и една сестра, по-големи от мен. Брат ми Ваня имаше свой собствен бизнес. Беше отворил магазин, от който печелеше доста пари. Аз растях в едно наистина сплотено семейство. Имах едно от най-безгрижните детства. Баща ми беше много добър човек, който се опитваше винаги да угоди на нас, неговите деца, докато майка ми беше по-сурова към нас, но и тя никога не се е държала лошо с децата си.

Живеехме в къща, близо до брега на морето. Севастопол е наистина един много голям и красив град, особено лятото, когато, освен много украинци, които идваха тук на море, имаше и много туристи от всички части на света. Аз обичах много лятото, защото брат ми ми позволяваше да работя в неговия магазин, в който аз се запознавах с много и различни хора. Там се запознах и с Ала, която промени изцяло живота ми. Но за това по-късно.

Когато бях на 18 години, у дома дойде точно на 05.05.1992 година един от колегите на баща ми и ни каза, че баща ми е катастрофирал и сега е в болницата в Севастопол. Веднага отидохме всички там. Тогава за последен път видях баща си. Запомних неговите думи, които бяха: "Ксюша (така ме наричаше той), обичай майка си и не я оставяй сама". Аз му обещах, но така и не изпълних обещаното.

След смъртта на баща ми сякаш всичко се промени. Майка ми стана безразлична към всичко, към целия свят. Дори ние, нейните деца, не я интересувахме. Брат ми затвори магазина. А сестра ми прекъсна своето следване в университета. Само аз сякаш продължавах да имам воля за живот.

Минаха две години, но нещата си бяха все същите. Когато дойде лятото, аз помолих Ваня, моя брат, отново да отвори магазина, защото въпреки всичко щяхме да получаваме някакви доходи оттам, па макар и минимални. Ваня се съгласи. Майка ми и сестра ми нямаха нищо против. И така, магазинът отново започна да работи. Аз отново започнах да продавам в него и така лека-полека започнахме да се връщаме към стария си начин на живот. Майка ми започна да се посъвзема. Когато татко почина, тя напусна работа. Сега отново започна да

проявява интерес към работата си и пак започна да я практикува, но в друго училище.

Аз, освен че работех в магазина, се грижех и за една стара жена, която ми плащаше добре, бях ѝ нещо като болногледачка. Тази жена живееше в много голяма и хубава къща и имаше много пари, затова ми плащаше добре. Когато се грижех за нея, аз се запознах с единствения ѝ роднина - племенника ѝ Александър, когото наричаха Саша. Влюбихме се и бяхме щастливи. Той искаше да се оженим, но аз не се съгласих, защото семейството ми все още не се беше отърсило от трагедията, случила се със баща ми. Той ме разбираше много, много добре и не настояваше. Аз усещах, че той наистина ме обичаше. Аз също бях много влюбена в него. Животът ни сякаш отново започна да се подрежда. Всичко пак потръгна и даже майка ми отново започна да се усмихва. Когато се усмихваше, аз се чувствах щастлива. Вкъщи всичко тръгна по старому. Само че, въпреки всичко, се усещаше липсата на баща ни.

Но ето, че дойде ден и в семейството ни дойде нов член - жената на моя брат. Тя беше същински ангел, колкото добра, толкова и красива. Ние, двете с нея, много се разбирахме. Но това беше само в началото. Всичката нейна доброта е била само маска. Жената, която дойде в началото като ангел, излезе същински дявол. Започна да се разпорежда в дома ни. Искеше да заведем мама в старчески дом, въпреки че тя не беше никак стара. Искеше брат ми да купи жилище, в което да живеят само те двамата, защото ние със сестра ми сме им били пречили. Брат ми не можеше да направи това, защото нямаше толкова пари да купи апартамент или пък къща. Затова той се реши да продаде магазина. И ето че го продаде. Купи го Саша, моят приятел. С парите от магазина и още някои, взети назаем, брат ми купи едно малко апартаментче в центъра на Севастопол. И така, отново започнахме да затъваме. Като капак на всичко, майка ми се разболя от захарен диабет. Трябваша пари за хапчета, а не за инжекции, защото диабетът ѝ не беше още в напреднала фаза. Аз не виждах вече никакъв път. Затова се реших и помолих Саша да работя в магазина, за да може да вземам някаква заплата, поне за хапчетата на майка ми. Той, естествено, се съгласи.

Лятото на 1996 година беше последното лято, което изкарах в Севастопол. Бях на работа в магазина, когато при мен дойде едно момиче и ме попита дали мога да ѝ кажа къде може да ношува няколко дни, естествено, със заплащане. Ние имахме голяма къща и аз естествено ѝ предложих да ношува у дома, пък и малко пари не ни бяха в излишък, напротив, имахме нужда от тях. И така, когато се прибрах от работа, закарах и Ала с мен - така се казваше момичето, с което се бях запознала. Представих я на майка си и сестра си и те веднага я настаняха в стаята за гости. Ала стоя три дена в дома ни и една вечер аз започнах да я питам откъде е, започнах да я питам за семейството ѝ. Но тя ми отговори, че няма семейство, по-точно има само една майка, която е

болна, и затова тя отива да работи, за да спечели пари за лечението ѝ. Аз казах на Ала, че моята майка също е болна и че и ние имаме голяма нужда от пари. Ала ми каза, че може да ме вземе със себе си, но трябва да не съм страхлива и да не се плаша от работа. Аз я попитах за какво става въпрос и тя ми отговори, че заминава нелегално за Турция и че ще работи полска работа. Аз никога не бях работила на полето, но се съгласих да тръгна с нея, нищо че ме беше страх от това нелегално преминаване на границата. Тя ми обясни, че тръгваме за България като за екскурзия и че там ще ни чакат и през Балкана отиваме в Гърция. Бях съгласна на всичко, само да спечеля пари за лечението на майка ми. Не казах на мама за плановете си, защото тя никога не би ме пустила. Вечерта, преди да тръгнем за Гърция с Ала, аз ѝ оставих писмо, в което ѝ обяснявах всичко. И искрено се надявах, че тя ще ме разбере, а тогава не проумявах колко много ще я нараня с това.

И така, тръгнахме за България. Там наистина ни чакаха и отидохме в едно планинско село, от което през балкана тръгнахме за Гърция. Този момент, когато ходихме четири дена, не искам да си го спомням. И така, пристигнахме в Гърция. Селото, в което останахме, се казваше Мегало Камбо. Парите, които си бяхме взели, ги изхарчихме за храна. А това, как се криехме от полицията, въобще не искам и да го разказвам.

Един ден Ала реши, че трябва да отидем в Солун. И така, отидохме, но също няма да ви разказвам как стана това. В Солун разбрахме, че имало нещо като приют за бегълци. Отидохме там, но нямаше нито една свободна стая. Човекът, който държеше този приют, ни каза, че има едно легло в стаята на две момчета. Нямахме изход, съгласихме се и на това. Човекът ни закара до стаята. Там си беше само едното момче, което не направи никакъв проблем. Той се казваше Мариян. Влязохме в стаята, която за мъжка стая изглеждаше много добре. Беше чисто, подредено, въобще уютно. Запознахме се с Мариян, който каза, че другото момче още е на работа. Показа ни леглото, на което ще спим, и даже ни даде възглавница и завивки. Бяхме много благодарни и доволни.

Докато си дойде другото момче, Ала си поговори с Мариян, който беше българин, а аз само мълчах, защото за разлика от Ала аз не знаех български. Мариян ѝ обяснявал, че може да ни намери работа още на другия ден. Аз бях много изморена и поисках да си лягам. Мариян даже ни оправи леглото. Тъкмо когато вече бях легнала и почти бях заспала, се прибра и другото момче, което, като ни видя, въобще не остана доволен. Аз се изплаших, защото той каза нещо на висок тон, което после Ала ми преведе. Това, което беше казал, било: “Марияне, какви са тези кокошки в стаята ни?” Мариян тръгна да му обяснява, че сме от Украйна и че човекът, който държи пансиона, ни е настанил там и че трябва да се примири с това. Другото момче, което по-късно научихме, че се казва Адриян, няколко дни се държеше хладно с нас. Една вечер Адриян се прибра и

каза, че не е длъжен да ни храни и затова ни бил намерил работа в таверната, в която работи като барман. Каза, че едната ще работи в кухнята, а другата ще мие чиниите. Мариян пък работеше на един кораб - товареше стока. И така, след около близо месец престой вече аз и Ала имахме работа. Работехме за по седем хиляди драхми на ден. Добро заплащане, според мен. Аз лично бях доволна. Адриян продължаваше да се държи студено, но си личеше, че беше много добро момче, защото, ако не беше така, той никога не би ни намерил работа.

И така, започнах да работя, даже започнах да заделям пари, защото именно заради болната си майка се реших да замина за Гърция. Аз, Ала, Адриян и Мариян станахме като едно задружно семейство. Бяхме се разбрали Мариян и Адриян да купуват храна, по-точно продукти, а ние с Ала да готвим, чистим и перем. Точно така и правехме и нещата вървяха много добре.

Една вечер, преди да тръгнем за работа, защото аз, Ала и Адриян работехме в таверна, както споменах и преди, затова работехме вечерта, а Мариян пък работеше през деня. И така, една вечер, преди да тръгнем за работа, Ала каза, че й е много лошо и не може да дойде. И в действителност тя наистина беше много зле. Затова отидохме само аз и Адриян. Аз обясних на шефа за Ала и той каза, че няма никакъв проблем. А работата ни беше от десет часа до около три-четири сутринта. Когато свърши работното време и с Адриян тръгнахме да се прибираме, той ме попита дали не искам да отидем в някое кафе да изпием по нещо. Аз се съгласих, защото, няма какво да крия, Адриян ме очарова още първия път, когато го видях, въпреки че тогава той не беше в много добро настроение. Той ме очарова с неговия външен вид. Той беше висок, едър, със светла коса, сини очи и бяла като прясно мляко кожа. И така, аз се съгласих да отидем да пием някъде по нещо. Отидохме в едно кафене близо до мястото, където живеехме. Там започнахме да си говорим и Адриян ми каза, че не е лошо момче, както съм си мислила аз, и всъщност е добра душа. Тогава аз го попитах откъде знае, че съм си мислела за него, че е лошо момче. Така започнахме един разговор, който продължи чак до седем часа сутринта. След дългото говорене решихме вече да се прибираме вкъщи. Но преди да стана от стола, Адриян ме хвана за ръка и ме погледна с един много особен поглед. Тогава аз го попитах какво има. Той мълчеше, след което ме накара отново да седна на стола. Аз го гледах учудено. В този момент Адриян ми разкри сърцето си. Той ми каза, че започнал да се влюбва в мен. Аз също много го харесвах, но тогава, в този момент, си спомних за Саша, който вече отдавна беше престанал да ме интересува, но въпреки всичко, аз бях сигурна, че Саша ме чакаше в Украйна и знаех, че той истински ме обича. Това казах и на Адриян и го помолих да си тръгваме. Той ми се извини и каза, че много съжалява, ако съм се почувствала неудобно от неговите думи.

И така, тръгнахме към приюта. Когато влязохме вътре, Ала и Мариян ни

чакаха и се бяха притеснили много, защото мислели, че ни се е случило нещо лошо. Но ние ги успокоихме, като им обяснихме, че след работа сме отишли да пийнем нещо в близкото кафе. Вече беше станало 8 и 30 и Ала беше направила закуска. Тя вече се чувстваше по-добре. След закуска Мариян тръгна към пристанището. Ала и Адриян легнаха да спят, а аз реших да се обадя вкъщи. Това обаждане го бях запланивала отдавна, но не ми достигаха все пари, пък и кураж много-много не ми достигаше. Но след дълго обмисляне си купих фонокарта и изтичах до най-близкия уличен телефон. Свързах се. Вдигна майка ми. Още щом разбра, че съм аз, тя започна да плаче. Аз също плачех. Милата ми майка мислела, че ми се е случило най-лошото. Аз я успокоих, че съм добре и че няма за какво да се тревожи. Поговорихме си добре. От мама разбрах, че сестра ми също се е омъжила и че мама живее при нея и съпруга ѝ, който бил много добър човек и много я уважавал. Аз попитах за Саша и мама ми каза, че точно преди седмица се сгодил за някое си момиче със седем години по-малко от него и че леля му, за която аз се грижех едно време, починала и му завещала всичко. Почувствах се наистина гадно. Обещах на майка ми, че в седмицата поне един път ще ѝ се обаждам. Мисля, че това обаждане наистина успя да успокои мама.

Прибрах се в приюта, който вече имах за свой дом, съвсем объркана. Не знаех дали годежът на Саша ме радва, или ме боли от това, но едно знаех със сигурност - сега вече бях свободна да обичам Адриян. А, забравих да спомена, че аз горе-долу можех да говоря и разбирам български и така се разбирахме с Адриян, който пък също малко разбираше руски. След като се прибрах, се опитах да заспя, но не можах. В мислите ми бяха мама, кака и, разбира се, Саша. Почувствах някаква носталгия, някакво чувство на незащитност, почувствах се слаба и започнах да плача. Адриян, изглежда също не спеше, но се преструваше, че спи. Ала, щом ме чу да плача, веднага стана и започна да ме успокоява, че това е съвсем естествено да се чувствам така и че всичко ще се оправи. Както ме успокояваше, Ала започна даже да се майтапи с мен и започна да ме разсмива. Почувствах се значително по-добре. Ала каза, че отива да вземе нещо за пиене и мезе и че след като се върне Мариян от работа, ще пием, за да забравим мъките, пък и тази вечер никой от нас не беше на работа и на следващия ден също.

Ала взе пари и тръгна. Веднага след като Ала излезе от вратата, Адриян стана и ми каза, че е чул всичко, макар че не всичко разбрал, но знае за какво става въпрос. Той ми каза да не се притеснявам и, без въобще да го карам, той започна да ми разказва своята история. Той ми разказа, че живее в Благоевград и е извънбрачно дете. Още когато майка му била млада, отишла от провинцията в Благоевград с мисълта и с целта един ден да стане певица. Но градският живот не се оказал това, което тя си представляла. Майка му Искра тогава била още много млада и се влюбила лудо в едно момче, от което забременяла,

след като ходила три години с него. Когато му съобщила новината, бащата на Адриан казал, че не може да ѝ помогне, защото само след седмица заминава за Америка, където мислел да уреди живота си. Той я посъветвал да направи аборт или пък, след като роди, детето да го даде в Майчин дом. Тя не направила нито едното от двете, а родила Адриан и сама, със собствен труд и собствено спечелени пари си купува гарсонiera в “Струмско”. И така, сама тя отглежда своя син без ничия помощ.

Когато ми разказваше всичко това, Адриан се разплака и аз го прегърнах. Не усетих после как вече се целувахме. В този момент влезе Ала. След като ни видя, тя каза, че много се радва за нас, но ние я уверявахме, че не е нищо сериозно, на което и ние двамата не вярвахме.

Вечерта се събрахме и започнахме да прием. Беше ни весело. На следващия ден с Адриан излязохме на кафе. От този ден нататък връзката ни започна да се задълбочава. Беше ми хубаво. Адриан се държеше с мен като с богиня. Опитваше се да ми угоди за всичко. Животът сякаш ми стана малко по-хубав. Наистина се чувствах щастлива.

От работата ми в таверната успях да спечеля и доста пари. Когато дойде следващото лято, аз започнах през деня да бера домати на полето за 3-4 часа и вечерта работех в таверната. Адриан също започна, освен в таверната, да работи в един автосервиз, защото той беше учил в такава гимназия. Наистина успях да спечеля доста пари и даже изпращах на майка си.

Един ден се обадох на мама и тя ме помоли да се върна в Украйна, защото наистина там нещата се бяха оправили. Това реших и да направя, но не можах, защото се оказа, че съм бременна. Когато казах на Адриан, той беше най-щастливият човек, но аз въобще не се радвах. Чувствах се ужасно. Адриан ми предложи брак, но първо трябваше да отидем в България. Така и направихме. Отново нелегално се прибрахме в България, по-точно в Благоевград. Когато отидохме там, Адриан ме запозна с майка си, която беше наистина добра жена. В началото се страхувахме да ѝ кажем, че съм бременна. Но с течение на времето просто почна да си личи. Искра, майката на Адриан, направи всичко възможно да създаде най-добри условия за бъдещия си внук. Подреди му детска стаичка. И така, точно на 14.02.2000 година на бял свят се появи нашият син Валентин. Но когато отидох в болницата да раждам, имах много проблеми, защото съм била нелегално в България. Както и да е, всичко мина. След около три-четири месеца в дома ни дойде полиция и ме откараха в Районното управление. Там те ми обясниха, че трябва да напусна страната или да платя глоба от хиляда лева. Аз не исках да се разделям със семейството си, но нямах и парите. Искра, която беше работила три години в Германия, имаше някои спестявания и плати глобата. Не зная как да ѝ се отблагодаря. Но тя просто си беше добра жена. И така, аз и Адриан решихме, че трябва да сключим брак по възможно най-бързия начин. Но отново срещнахме трудности. Но след много

усилия сключихме брак и до ден-днешен съм много щастлива.

Синът ми вече е на три години. Искра се ожени за един грък, който се казва Вангелис, а аз, Адриян и синът ни отидохме да живеем в гр. Сандански, където живеем и до днес. Но оставам да живея с мечтата да мога да отида един ден в Украйна, да видя майка си, а тя да види внука си. Гарсоньерата в Благоевград я дадохме под наем. И когато успеем с Адриян да спечелим повече пари, мисля да осъществя мечтата си да отида до Украйна като една щастлива омъжена жена.

Не съм ходил в Албания от две години и дори малко ми е мъчно

Нешат, р. 1980 г.

Казвам се Нешат Мурхан Делачи. Роден съм на 05.06.1980 година в Кукас, Албания. Семейството ми се състои от шест души. Имам двама братя и една сестра. Майка ми Анна е на 50 години и е родена в село Орешек, тя работи като учител по история. Баща ми Мурхан е на 58 години и работи също като учител по история в град Кукас. Той е роден в село Борье. Брат ми Шерел е на двадесет и осем години и работи като полицаи в Кукас, женен е и има две деца. Другият ми брат се казва Максим и е на двадесет и две години, той е студент в Тирана, учи химия и в момента завършва образованието си там. Сестра ми Анита живее в Гърция заедно със съпруга си, който също е албанец, работи като полицаи. Тя е на 25 години. В момента тя е без работа, но се грижи за шестгодишния им син.

В Албания изповядваме мюсюлманска религия. Също така от VI век насам в Албания съществуват следните епархии: Диоклецианска, Лисоска, Декатерска и Дривашка в Шкодренската митрополия.

Широко разпространено явление в албанските земи е криптохристиянството, при което старата вяра и нейните обреди се изповядват и спазват тайно поколения наред и дори до наши дни. Националната кухня на Албания от ден на ден се променя, нагаждайки се към съвременните условия.

След завършване на средното си образование кандидатствах в Тирана, приеха ме да уча история, но това не ми хареса и тогава имахме дразги с баща ми, понеже той искаше да уча тази специалност. На деветнадесет години заминах за Гърция, започнах работа в една фирма за производство на бадеми и там

останах една година. Запознах се с много хора, които станаха като мои братя. След като напуснах Гърция, заминах за Италия... аз обичам да пътувам. В Италия имам приятели, които са от Албания и заминали да учат и да работят. Там не останах много дълго. Работих пет месеца като строител и си тръгнах за Албания, но не мислех да оставам за дълго там.

С майка ми и баща ми не се виждаме често и това е много трудно за мен. След завръщането си от Италия започнах курс по български език в Тирана и реших да кандидатствам в България и в момента не съжалявам за това мое решение. След като завърших курса, се явих на изпит в Българското посолство в Тирана. Влязох в Югозападния университет "Неофит Рилски" - Благоевград с тест по български език и история. В момента уча психология, четвърти курс. След като завърша, мисля да запиша докторантура. Първите две години живеях на квартира, но после се преместих в общежитие.

Бих искал да остана в България, да работя и да живея, но животът и тук е много сложен. Като страна е прекрасна, ходил съм в различни градове и села в България, тя просто е чудесна страна, но нямам голяма перспектива. Обичам да пътувам, за тези години, през които съм бил в България, съм посетил различни градове, запознал съм се с различни хора и много обичаи научих за България.

Обичам да спортувам, харесвам футбола и съм тренирал до 14 години в младежкия отбор по футбол в град Кукас. Харесвам също много музиката, всякакъв вид.

Имам много приятели в Албания, Гърция, Италия, Англия и, разбира се, в България.

Със семейството ми не поддържам много връзка. С по-големия ми брат се разбираме много добре.

Майка ми и баща ми са живели в български села, които са осем в северна Албания и едно в Косово. Живели са там до 20 години и после се преместили в Кукас.

В Албания имаме много забележителности. Една голяма забележителност е Националният исторически музей, намиращ се в специално построена сграда в центъра на града, на нашата столица Тирана. Днес градът има над 400 000 жители и е най-големият стопански, културен и научен център в Албания. Тук се намират Тиранският университет с около 15 000 студенти, Албанската академия на науките, Националната библиотека и много други важни центрове.

В момента в България се чувствам прекрасно и един ден, като завърша и трябва да напусна тази прекрасна държава, ще ми бъде много тъжно, както за страната, така и за приятелите ми, с които прекарах едни от най-прекрасните си години. Тук се чувствам така, все едно съм си у нас.

Въобще не мисля да се връщам в Албания. Там също нямам голяма перспектива за работа и това е много жалко.

Харесвам да пътувам, да се запознавам с все повече и повече хора, да опознавам тяхната култура, обичаи, нрави. Затова, според мен, съм си сбъркал професията, но от друга страна, обичам специалността “Психология”.

Забравих да спомена в началото, че имам две баби, които живеят в град Круя. Не съм ходил в Албания от две години и дори малко ми е мъчно.

Така се научих да ценя малките неща в живота

Мария, р. 1981 г.

Казвам се Мария и съм родена през 1981 година в гр. Гоце Делчев. Майка ми се казва също Мария, а баща ми - Алекса. Имам сестра и брат, по-големи от мен. Баща ми почина преди четири години, не можа да вземе поне първата си пенсия (просълзява се).

Приживе той се занимаваше със скотовъдство, имахме стадо овце. Майка ми и брат ми отглеждаха тютюн. Сестра ми си е стояла вкъщи, защото е била болна от дископатия – цели десет години (трудно се е движела). Милата, много е страдала, постоянно е била по лекари и дори не успява да завърши средното си образование, а е била пълна отличничка. Един ден на майка ми щ казват, че за да оздравее сестра ми, майка ми трябва да роди дете. Единствено по такъв начин, според поверието, ще изчезне болестта на сестра ми. Майка ми била на всичко готова, за да спаси детето си, и зачева мен. Аз се раждам през април и връщам надеждите на нашите, че сестричката ми ще оздравее. До една година майка ми се е грижела за мен, но след това сестра ми ме е гледала, защото не я водели на полето, все още била трудно подвижна. Затова чувствам сестра ми като майка, тя ме гледаше и ми помагаше с уроците, когато тръгнах на училище. Винаги се държеше строго и взискателно с мен, искаше да бъда най-добрата в класа. Много ме хващаше яд, защото искаше все още и още, винаги имаше според нея нещо, което не е достатъчно добре затвърдено. Пестеше похвалите си, дори и когато наистина ги заслужавах, може би не искаше да се отпускам. Казваше, че винаги има още какво да се желае. Но сега разбирам, че всичко е било за мое добро, тя е искала единствено аз да постигна това, което тя не е могла – а именно да учи. Докато тя и майка ми бяха строги и взискателни към мен, баща ми винаги ме е гледал. Баща ми беше много добър човек, беше един от хората, за които казват, че имат златно сърце. Това не е само мое мнение, всички, които го познаваха, го потвърждават. Не си спомням

случай, в който някой да го е молил за услуга и той да е отказал. Хляба си делеше с нуждаещия се. Беше, както казват, народен човек, но и хората в града много го уважаваха. Нашият род като цяло е на почит в града, не само заради татко, но и защото баба ми е била лечителка. В миналото лекарите не са били много, един лекар (в повечето случаи дори фелдшер) се е налагало да обслужва поне няколко села. И почти във всяко село имало баба, която да лекува поне по-простите заболявания. Баба ми обаче, въпреки че не е учила за лекар, била много веща в тази област. Идвали от различни села да се обръщат за помощ към нея. Баба, освен че лекувала, и “мачкала” за деца. Аз не я помня, защото е починала още преди да се родя, но баща ми много обичаше да ми разказва за нея, за него тя беше светица. За голямо съжаление обаче никое от петте ѝ деца не е наследило нейната дарба и познание. Идвали са у дома непознати хора и са целували ръка на баща ми, заради добрините, които баба им е сторила. Такива случки ме карат да съжалявам за това, че не съм я познавала. Също изпитвам и голяма гордост, че съм нейна наследница. Татко ми разказваше, че докато живеели в с. Ловча – Гръцко, един ден съвсем неочаквано нахлуват гръцки войници и започват да бият баща му (дядо). Пребиват го до смърт и го отвеждат в затвора, но се оказва, че са объркали човека. Освобождават го след два дни с думите, че е станала грешка. Когато връщат дядо в дома му, бил в много тежко състояние, повикали лекар да го прегледа, който заключил, че побоят е засегнал вътрешни органи и раните му могат да се окажат с тежки последствия за него. Имало вероятност да остане парализиран, дори и ако настъпят усложнения, можело да умре. Тогава баба взема нещата в свои ръце. Затворила се с дядо в една стая и с дни не излизали оттат. Никой не знае какво е преживяла през тези дни, в които дядо се е борил със смъртта. След около месец дядо бил много по-добре и баба решава да се върнат в България. Оставят къщата си, оставят всичкия си имот и се връщат в България. Заселват се в село Старо Дебрен. След няколко години, когато отново отварят гръцката граница, голяма част от българите се връщат в гръцките си домове. Баба казва, че дори с жълтици да посипят пътя щ до Драма, пак няма да се върне там. Баба умира на седемдесет години, смъртта ѝ е неочаквана, защото не е била болна, до последния си дъх е ходила пеша до съседни села да лекува и помага на хората. Дядо умира няколко години преди нея, получавайки удар. Преди да почине, баба разказала на майка ми, че сънувала дядо да я вика, да го последва и след два-три дни тя умира. Затова майка ми ми е казвала, когато сънуваш свой близък, който е починал, да те вика насън, не трябва да го следваш (не е на добре). След като баба и дядо са се споминали, татко решава да се премести в гр. Гоце Делчев и там отваря малка мандра. Основно той се занимава с овцете и правенето на сирене, справя се с всичко това почти сам. Беше наел само двама работници да му помагат, повече не можеше да си позволи. Татко никога не се е оплаквал от работа или от друго нещо, не обичаше да обременява дру-

гите с проблемите си, много ни щадеше. Понякога си мисля, че ударът, който получи, е вследствие на струпани проблеми и напрежение, които е таил в себе си. Въпреки трудностите в живота и цялото напрежение татко нито веднъж не ми се е скарал, макар че е имало случаи, в които съм заслужавала да ми се кара. Когато бях много малка – на шест-седем години, ме водеше с него по пазари и панаири да продаваме овце, агнета, сирене.... и ми купуваше всичко, което си поисках. Това са едни от най-хубавите ми години и със сигурност най-щастливите и безгрижни в детството ми.

След като се раждам аз, наистина настъпва подобрене в състоянието на сестра ми. Когато бях в четвърти клас тя вече нямаше проблеми с движенията, но въпреки това нашите я “пазеха” от тежка физическа работа. Единствените щ задължения бяха домакинството и да се грижи за мен. Но точно тогава ни сполетя друга беда, майка ни се разболя много тежко, прекара един удар, който засегна краката щ и я парализира от кръста надолу. През първите две-три години с цената на огромни усилия все пак успяваше да се придвижва на малки разстояния, колкото да излезе на двора, за да се разсее. Татко преживя много тежко това, но всичко таеше в себе си. Пред нас видимо се държеше, дори ни окуражаваше, че всичко ще се оправи, но не съм сигурна, че си вярваше. Той вътрешно се разкъсваше, ние виждахме това и не можехме да му помогнем с нищо друго, освен с морална подкрепа.

Понякога след училище ходех с него или сама да паса овцете, когато бях сама, винаги идваше с мене братовчедка ми, която чувствам като сестра. Не ни пускаха да ходим надалеко, пасяхме ги над къщата ни, където имаше голяма ливада, наша, разбира се. По обед, когато овцете почиват, ние си припомняхме уроците за следващия ден. Рядко съм отделяла по цял следобед за учене, но бях отличничка, колкото и нескромно да звучи. Освен всичко помагах и на кака (сестра ми), на която беше много тежко, защото гледаше болната ни майчица.

Въпреки че детството ми беше трудно, винаги се опитвах да търся във всяко едно нещо, което правех, добрата му страна и по този начин сама си доставях радост. Майка ми изживя такива мъки, че с тях изкупи греховете на целия ни род. Баща ми много се грижеше за нея. След тежкия си работен ден нито веднъж не се прибра вкъщи и не легна да почива, преди да я види и нахрани. Казваше: “Марико, докато аз съм жив, ти няма да останеш гладна и жадна!”

Годините си минаваха, сестра ми напълно оздравя и много се разхубави, беше на 28 години, когато се омъжи. Тогава, въпреки че идваше да помага вкъщи, нещата за мен се усложниха. Докато сутрин ходех на училище, сега трябваше не по желание, както преди, когато помагах на татко с овцете, а мое задължение беше да тичам да се прибирам вкъщи, за да нагледам и нахраня майка. Дори през междучасията съм тичала до нас да я нагледам набързо, за да не закъснея за час. На брат ми не можеше да се разчита, винаги е бил луда

глава. Спомням си, че каквато и бяла да станеше в града, татко винаги го наказваше, просто знаеше, че и той е замесен. Веднъж някой беше отрязал една елха от двора на черквата. Когато баща ми разбра, се прибра вкъщи и за пръв път пред мен удари брат ми и го затвори в обора. Беше убеден, че той има нещо общо с това. След това се оказа, че някакъв циганин го е отрязъл и баща ми се извини на брат ми. До ден-днешен брат ми помни тази случка, защото беше много обиден, че могат да го набедят за такова нещо. Спомням си, че казваше: “Правил съм много шуротии, но да си позволя да открадна нещо от черквата, това е абсурдно.” Въпреки, че беше палав и не се задържаше много в къщи, той също страдаше за майка по свой си начин. Помагаше вкъщи, вършеше тежката работа, но бързо гледаше да се измъкне с приятелите си. Може би вкъщи се задушаваше, гледайки майка да страда. След като завърши средното си образование, отиде войник. След това почна работа, с една дума, него го нямаше през повечето време и къщата лежеше на моите плещи. Аз и учех, и готвех, и перях, и чистех, и гледах мама. Това се отрази на оценките ми в училище, защото, колкото и да се опитвах да уча вечер, в повечето случаи умората надделяваше. Въпреки всичките грижи и проблеми татко поне пред мен не показваше отчаяние, винаги се опитваше да ме развесели, така се научих да ценя малките неща в живота.

Междувременно така роди прекрасно момченце и това внесе голяма радост в семейството. Почти по същото време се ожени и батко (брат ми) и нещата горе-долу станаха по-поносими. Опитвах се да се справям с всичките си задължения на дъщеря, сестра и леля, доколко е било успешно обаче, оставям те да преценят. След година и половина се роди и вторият ми племенник. Обичах ги и двамата толкова много, че с тях забравях за проблемите в тежкото ежедневие. Брат ми и жена му нямаха дълго време деца, това беше и причина да не се задържат много време вкъщи.

В девети клас започнахме да излизаме с моите приятелки, които бяха туркини. От малка съм израснала с тях, много са ми помагали и вкъщи, и в училище. Покрай тях научих турски език, запознах се с обичаите им, празниците им, защото, както аз ги канех на гости на Великден, така и те ме канеха на Байрам. Тогава не подозирах, но сега осъзнавам, как малко по малко съм навлизнала в техния начин на живот и в тяхната култура. Една година по-късно, когато бях в десети клас, почина баща ми. Това напълно ме съсипа, не спирах да плача, исках и аз да умра, досегашните ми проблеми ми се струваха нищожни пред смъртта му. Напълно изгубих вяра, загубата на баща ми ми остави огромна празнина в душата. Всичко за мен изгуби смисъл. Една година ходих като насън, като дрогирана. Освен това положението на майка ми се влоши, тя много отслабна, напълно се обездвижи. Смъртта на татко направо уби живецът в нея. Въпреки грижите, моите и на сестра ми, и хилядите прегледи от специалисти, които батко доведе, тя не се оправя.

След като завърших средното си образование започнах работа, макар да имах желание да продължа да уча, нямаше кой да ме издържа. Брат ми и сестра ми помагаха доколкото могат, но те си имаха семейства с техни си проблеми.

През всички тези години на мъка и страдание майка не ни позволяваше да загубим вяра и надежда, че нещата ще се подредят. Казваше ни, че единствено вярата в доброто, в справедливостта и в силата на Бог ще ни избави от мъките. Нашето семейство е много религиозно. На големи празници винаги сме ходили на църква и стриктно сме изпълнявали обичаите и обредите, свързани с всеки един от празниците. Винаги на Богородица вкъщи се коли агне, на Гергьовден - също. Бог винаги ни е помагал, винаги сме вярвали в него, дори и в най-тежки моменти, когато всичко ти се струпва наведнъж и си казваш, че не е възможно Бог да е добър и справедлив, след като позволява такива мъки и безчестия. Освен всичко това татко ни учеше да не се оплакваме и да сме доволни от това, което имаме, защото има и по-лошо от нашето.

В най-тежкия момент от живота ми, загубата на баща ми, се запознах със съпруга ми. След като минаха година и половина от смъртта на татко, аз започнах да излизам с приятелките ми. Излизах без желание, без настроение, с единствената цел да се разсея, да се опитам да разкарам черните мисли от главата си. Ходехме по кафета, по дискотеки и приятелките ми правеха всичко възможно да ме развеселят. Сцената на огромни усилия успяваха да ме накарат да се чувствам добре. Малко по малко аз отново започнах да се усмихвам и да изпитвам радостта от живота, въпреки че празнотата в душата ми от загубата на татко си остана цял живот. Най-добрата ми приятелка, която беше от съседно село на града, един ден, като излизахме навън след работа, ме запозна с братовчед си, който щ беше на гости. Тогава не му обърнах особено внимание, защото бях много изморена от работа, дори се прибрах по-рано от тях. След няколко дни приятелката ми започна да ми говори, че той ме бил харесал, че постоянно говорел за мен и, с една дума, бил лудо влюбен. Всеки път, когато ме канеха да излизам с тях, аз отказвах, като все си измислях оправдание, че съм заета. След като две седмици щ гостува, той най-сетне си замина. Той беше турчин, роден в България – село Хвостяне. Дълги години живели там със семейството му, след което се преместили в Турция, в град Измир при техни роднини. И от дванадесет години живели там. Когато си замина, почувствах облекчение, че няма да ми досажда повече, защото той идваше в България много рядко, почти на пет години веднъж. Да, обаче много грешах, няколко дни след като си замина, започна да ми се обажда всеки ден по телефона, разговаряхме дълго. Навърташе космически сметки за телефон. Приятелката ми също продължаваше да ми говори за него. И малко по малко усещах как започвам да се влюбвам. Не мислех за нищо друго, освен за поредното му обаждане. Чувствах, че с него мога да споделя всичко, чувствах се разбрана. След

три месеца той отново дойде в България, беше си взел отпуск специално заради мен. Остана близо месец. През този месец гледахме всяка една свободна минута да бъдем заедно. Макар че трябваше след работа да бъде при майка ми, прибирах се за съвсем малко и пак излизах. Признавам, че през тези дни бях егоистка, мислех единствено за себе си и за собственото си щастие. Вината ми донякъде се оправдава, защото бях безумно влюбена. Така силно се привързах към него, че не можех да си представя живота без него. Преди да си тръгне, последната вечер и двамата плакахме много, защото не се знаеше кога пак ще бъдем заедно. Същата вечер си дадохме клетви за вярност и обич, въпреки че в неговата религия не съществува такова нещо, защото мюсюлманите могат да имат по няколко жени едновременно според обичаите им. Докато бяхме заедно, нито веднъж той не наложи мнението си. Нито веднъж не намекна за различието във верите ни. Разбираше ме, изслушваше ме и ми даваше полезни съвети. С него се чувствах сигурна, обичана и спокойна, спокойна, че той ще се грижи за мен. С него опознах истинското щастие. Всичките ми връзки до този момент ми се сториха мимолетни преживявания, макар да не са били много, защото никога не ми е оставало много време за излизане и забави. Той продължаваше да ми се обажда всеки ден, дори понякога по няколко пъти на ден. Много ми липсваше, постоянно си мислех за него и за деня, в който ще го видя отново. От ден на ден любовта ми към него растеше, бях много щастлива. След половин година той отново дойде в гр. Гоце Делчев. Причина за тази толкова дълга раздяла са проблеми с визата му. Нещата никак не се бяха променили, макар да беше минало много време от последната ни среща. Ние се обичахме все така силно. С това си идване той ми сподели, че не може нито ден повече без мен и ми предложи да се омъжа за него. Без да помисля и за миг, аз приех. Решихме, когато след два-три дни той си тръгне, аз да тръгна с него. Бях безумно щастлива, чувствах, че ще полетя. Но толкова хубаво не е на хубаво, както е казал народът. Положението на майка ми се влоши, разболя се от пневмония и аз не можех да замина. С голяма болка той си замина сам. Болестта на майка ми помогна здраво да стъпя на земята и да видя действителността. Осъзнах, че нашата любов е невъзможна. Бях много объркана, следващите няколко дни не вдигах телефона, не исках да говоря с него. Когато излизах с него, бях щастлива, но в постоянен страх да не ни види някой познат и да каже на батко. След смъртта на баща ми той пое отговорността за мене и ако научеше какво правя, щеше да ме убие. В малък град като моя на смесените бракове не се гледа с добро око. За първи път от една година гледах реално на нещата, осъзнах, че ако се омъжа за Ахмед, това значи да предам семейството си. Не можех да живея повече в лъжа и в постоянни страхове някой да не научи за връзката ни. Трябваше да реша какво да правя. Тогава започнах отчаяни опити да го забравя. Казах му да не ме търси, че съм размислила и не мога да се омъжа за него. Изключих телефона, не четях писмата, които ми пращаше по

братовчед му, направо ги горях. Това продължи месеци, но уви не можах да го забравя. Твърде дълбоко беше навлязъл в сърцето ми!

След хилядите отчаяни опити да се свърже с мен той отново дойде в Гоце Делчев. На няколко пъти отказвах да се видим, докато една вечер след работа той ме причака пред нас. Каза, че му дължа поне едно обяснение и беше прав. Разговаряхме надълго и широко, плакахме, карахме се, спорехме, но в крайна сметка осъзнахме едно, че обичта ни е твърде силна, за да я потискам или пренебрегваме. Невъзможно беше той да остане в България, първо, заради брат ми, който нямаше да позволи да сме заедно и, второ, заради властите. Обещах му, че щом се оправи майка ми, ще отида при него. Взех решение, заради него бях готова да жертвам всичко, дори и семейството. Единствено можех да предполагам за последиците от постъпката ми, брат ми със сигурност ще се отрече от мен. Но това беше цената, която трябваше да платя, за да бъда щастлива с човека, когото обичам. Ахмед си отиде и поддържахме телефонна връзка всеки ден. Крояхме планове за бъдещето, разказваше ми как техните ме очакват с нетърпение.

Исках да съм с него, вярвах му, но все пак ме беше страх. Заминавах за чужда страна, без да знам как ще ме приемат, дали няма да ме отхвърлят. Постоянно отлагях заминаването под различен претекст.

Цели две години успях да запазя връзката ни в тайна от нашите, както и плановете ми, но не се решавах да замина. Положението на майка ми се влошаваше, това още повече ме спираше. Знаех, че ако предприема тази стъпка, това ще я довърши. След месеци тежко боледуване майка ми почина. Това в известна степен ме окуражи да замина. Въпреки че беше на легло майка и аз трябваше да я гледам, не ми беше в тежест, обичах я и бях доволна, че я има. Тя преживя толкова мъка, че донякъде смъртта беше спасение за нея, облекчение на страданията ѝ. Да, но аз отново се почувствах сама, нямаше кой да ме изслуша и утеши в мъката ми, не ми остана нищо, най-скъпите ми хора бяха мъртви. Макар да имам брат и сестра, аз съм сама, защото те си имат свои семейства. И така, твърдо реших да замина при човека, който е готов на всичко за мен. Започнах да си изготвям документите за пътуването, подадох молба за напускане в работата ми и започнах малко по малко да изнасям багажа си у една приятелка, за да не заподозре никой нищо. За няколко месеца всичко беше готово, уредих нещата си и заминах, без да кажа на никого. Поех по пътя на неизвестността. Пристигнах в Истанбул, където ме чакаше Ахмед, и оттам тръгнахме за Измир, където се запознах с родителите му. В дома му бяха родителите, двамата му братя и сестра му със съпруга ѝ. Докато пътувах за Измир, сърцето ми щеше да изхвъркне от притеснения. Бях готова да се върна назад. Страхувах се, че няма да ме харесат и ще ме отхвърлят, но притесненията ми относно тях бяха напразни. Те ме приеха много добре. Дългите години живот в този голям град беше променило мисленето им, нямаше го това

ориенталско мислене, разпространено сред мюсюлманите в България. Казаха ми да не се притеснявам и че са много щастливи, задето синът им се е оженил за българка, защото българките са красиви и умни жени. Макар да бяха забравили българския език, те се опитваха да ми говорят. Подариха ми много злато, това е тяхна традиция, на всички важни събития от живота им да подаряват от благородния метал. След като се запознах с по-близките ми роднини, след няколко дни заминахме за Анталия, където мъжът ми работеше като управител в един хотел. Аз по цял ден се излеждах на плажа или му помагах в офиса. Той не искаше да работя, но аз от малка съм свикнала на работа и не можех да бездействам. Прекарахме си страхотно, а уикендите бяха нашият меден месец. След като мина летният сезон, се върнахме в Измир. Там ни очакваха с нетърпение. Искаха да започнем приготвянето за сватбата. Аз им казах, че не искам сватба, защото нямам родители, които да ми направят, а пък роднините ми едва ли ще искат да присъстват. Но те настояваха. Свекърва ми ми каза, че ако семейството ми (брат и сестра) ме уважават и обичат, ще преглътнат гордостта си, ще приемат моето решение и ще ме уважат с присъствието си в този важен за мен ден. Тя беше права. Но и те си имаха своите доводи, може би и аз, ако бях на тяхно място, щях да постъпя по същия начин.

Когато брат ми разбрал какво съм направила, едва не получил удар. Когато му се обадох за първи път да говоря с него, той ми каза, че повече не иска да ме вижда и че аз не съществувам за него. Оттогава не съм го чувала. Докато сестра ми ми прости и дори се опита да ме убеди да се върна, като ми каза, че това е грешка, за която ще съжалявам цял живот. Но аз щ обясних, че човек сам избира пътя, по който да върви, и аз вече съм избрала своя. Сестра ми ме увери, че винаги и за всичко мога да разчитам на нея. На сватбата ми, един от най-важните дни в живота на всеки човек, аз бях сама. Имаше много хора, но те ми бяха чужди. Не виждах нито една позната, близка физиономия. Чужди ми бяха обичаите им, всичко ми беше странно и непонятно. Имах чувството, че започвам живота си отначало. На ново място, с нови хора, с нови надежди.

Родителите на Ахмед се държаха много мило с мен, по всякакъв начин се опитваха да ме предразположат да се чувствам добре в новия ми дом. Всяка една промяна е трудна, но на мен ми предстоеше тотално да променя живота си, навиците си, дори характера си. От мен се искаше изцяло да променя начина си на живот. Ислямската религия и култура го налагаше, защото тя е коренно различна от християнската. За да живеем в мир, любов и разбирателство, на мен ми се наложи да направя хиляди компромиси. Но най-важното е, че мъжът ми осъзнаваше жертвата, която правя заради него, и по всякакъв начин се стремеше да улесни приспособяването ми към неговата среда. Не се отказах от името си, нито от вярата си, но празнувам и техните празници, а те уважават моите. Никога не са ми налагали нещо, което не желая, нито относно облеклото, нито относно прическа, грим, поведение.... Аз сама се стремя, доколкото мога,

да се съобразявам с техните нрави. След една година съвместен живот ни се роди прекрасно момиченце. Никой не ми наложи то да носи турско име, за да има консенсус, кръстихме детето Катрин – нито българско име, нито турско. Свекърва ми не се противопостави, много я обича и пази. Дори ни купиха и отделно жилище, за да се чувствам по-спокойна. Не се меси в живота ни, гледа единствено да ни помага с каквото може.

Днес детето ми е на годинка и половина и расте здраво и щастливо. Досега не е имало ден, в който да съм съжалявала за избора си. Много съм доволна и щастлива и ако днес отново трябва да избирам, пак ще направя същия избор. Най-сетне животът ми се подреди. Дано така да бъде и занапред. Единствено ми е мъчно за родния край и за близките и се моля един ден брат ми да ме разбере и да ми прости.

Със съпруга ми сме решили да възпитаме децата си да бъдат на първо място Хора – да не определят човека по цвета на кожата му, по религията, която изповядва, или по националността му, а по неговите нравствени качества. Баща ми ме възпитаваше да ценя човешките добродетели, така ще възпитам и моите деца.